

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1956

ANDRA KAMMAREN

Nr 33

7—20 december

Debatter m. m.

Fredagen den 7 december

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Svensson i Ljungskile ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse	5
herr Severin i Stockholm ang. åtgärder för att i Sverige förverkliga Nordiska rådets rekommendation om likställighet för nordiska medborgare beträffande sportfiske med handredskap längs havskusterna	14

Tisdagen den 11 december

Svar på interpellationer av:	
herr Ohlin ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete	20
herr Holmberg ang. de skadliga verkningarna av statens järnvägars taxepolitik för de avlägset liggande landsdelarna	36
herr Pettersson i Dahl ang. frågan om nedläggande av trafiken på bandelen Falkenberg—Limmared	40
fru Sjöstrand ang. viss ändring av tidtabellerna för expresståget »Skåningen»	42
herr Rylander ang. den planerade atomreaktordrivna fjärrvärmeanläggningen i Västerås	44
Svar på frågor av:	
herr Helén ang. trafikrestriktionerna under jul- och nyårshelgerna	49
herr Cassel ang. förhandlingar rörande samfärdseln mellan Norge och Sverige	51
herr Kilsmo ang. de nya prisbestämmelserna på ved	53

Onsdagen den 12 december

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Senander ang. åtgärder i syfte att hejda prisstegringen	55
herr Cassel ang. dispens från gällande bestämmelser om besiktnings- tvång i samband med återregistrering	56
herr Ekdahl ang. vissa spörsmål beträffande järnvägsnedläggelser .	57
Svar på interpellationer av:	
herr Jönsson i Rossbol ang. markersättning för elektriska hög- och lågspänningsledningar för detaljdistributionen	61
herr Lundberg ang. tillämpningen av jaktlagen	64
Svar på fråga av herr Nilsson i Bästekille ang. åtgärder i kredit- och försäkringshänseende med anledning av de förluster, som den se- naste stormen vid skånska ostkusten förorsakat vissa fiskare	69
Ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion; tillika svar på interpellation av herr Stiern- stedt ang. kommunikationerna inom Stockholms skärgård	70
Användande av marinens egna varv vid utförande av planerade ny- byggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona	73
Utbyggnad av juristutbildningen m. m.	79
Skolkuratorsverksamheten m. m.	91
Försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering	96
Anslag till företagareföreningar m. fl.	99
Ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsätt- ning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken	103

Torsdagen den 13 december

Svar på frågor av herrar Hjalmarson och Ohlin ang. försvarsbered- ningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen	107
Svar på interpellationer av:	
fru Andren ang. medelansvisningen till byggandet av vägar och ga- tor inom städer och stadsliknande samhällen	118
herr Nihlfors ang. modifiering av gällande bestämmelser för oljetill- delningen till bostadsfastigheter	121
herr Widén ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att kom- plettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.	127
herr Rimmerfors i anledning av vissa rättskränkningar mot egypt- tiska medborgare av judisk börd	134
Skolstyrelselag m. m.	137
Höstsessionens avslutning	172

Samtliga avgjorda ärenden

	Sid.
Fredagen den 7 december	
Val av ordförande i riksgäldskontoret med suppleant	5

Onsdagen den 12 december

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 60, om inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet lämnade tullkoncessioner m.m.	70
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 213, ang. ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård	70
— nr 214, om användande av marinens egna varv vid nybyggen för marinen m. m.	73
— nr 215, rörande den akademiska forskningen och undervisningen i internationell politik	79
— nr 216, ang. utbyggnad av juristutbildningen m. m.	79
— nr 217, om ändring i folkskolestadgan	90
— nr 218, om inrättande av skolpsykologbefattningar	90
— nr 219, om skolkuratorsverksamheten m. m.	91
— nr 220, ang. ökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation	96
— nr 221, ang. överskridande av kontrollstyrelsens avlöningsanslag	96
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 39, om försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering	96
— nr 40, om pension åt T. Vide	99
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 59, rörande de sociala förmånerna till invalider	99
— nr 60, ang. sjukkasseersättning för alkoholister	99
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 43, om inrättande av en vattenvårdsstyrelse	99
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 222, ang. transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden	99
— nr 223, ang. anslag till företagareföreningar m. fl.	99
— nr 224, om ersättning till markägare för avsättning av fornminne vid Böckersboda	103
— nr 225, om inrättande av professorer i vattenrätt m. m.	106
— nr 226, om ändringar i dyrortssystemet	106
— memorial nr 227, ang. allmän beredskapsstat	106
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 44, ang. supplementär jordbrukskredit	106
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 228, ang. tilläggsstat I till riksstaten	106

Torsdagen den 13 december

<i>Sammansatta konstitutions- och statsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. skolstyrelselag m. m.	137
--	-----

Fredagen den 7 december

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 30 nästlidna november.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1956 den 6 december sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse ordförande i riksgäldskontoret efter herr Erik Herman Kling, som från och med den 6 december 1956 erhållit entledigande från sitt uppdrag att vara ordförande i riksgäldskontoret, jämte en suppleant; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

ordförande

från och med den 6 december 1956 för återstående delen av valperioden 1955—1958:

herr Nordlander, Michael Inge Carl-Henrik, generaldirektör med 43 röster;

suppleant för herr Nordlander:

herr Hedqvist, Anders Sven, ledamot av andra kammaren med 43 röster;

Adolv Olsson *K. G. Ewerlöf*
O. Malmborg *Gustaf Elofsson*

Protokollet lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelse till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 3

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! I en till statsministern riktad interpellation, vilken för besvarande överlämnats till mig, har herr Svensson i Ljungskile framställt följande frågor.

Vill statsministern medverka dels till att nu gällande författningar, tillämpningsföreskrifter och administrativa anvisningar modifieras i syfte att skapa en friare bostadsbebyggelse på landsbygden, och dels till att praktiska alternativ skapas i fråga om bostäder och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse.

Interpellanten hänvisar till sin motion, nr 359, till vårriksdagen, där han tagit upp i huvudsak samma frågeställningar som i denna interpellation. Han ställer där frågan hur man skall kunna undanröja de hinder, som från myndigheternas sida hade skapats då det gällde möjligheterna för dem som inte är yrkesverksamma inom jordbruket, att stanna kvar på landsbygden eller att återflytta dit. Han anser att det obestriddligt är så, att en friare bebyggelse på landsbygden för närvarande motverkas genom utformningen av en rad nu gällande författningar, tillämpnings-

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

föreskrifter och administrativa anvisningar.

Beträffande själva sakfrågan — de berörda lagarnas och författningarnas innehåll — kan jag inskränka mig att i stort sett hänvisa till de utlåtanden över herr Svenssons motion, som lantmäteristyrelsen, bostadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen avgav till statsutskottet (intagna som bilagor till utskottets utl. nr 127).

Beträffande tillämpningen av byggnadslagen och jorddelningslagen — de lagar som väl närmast åsyftas i interpellationen — vill jag framhålla att dessas tillämpning i stor utsträckning kan bli föremål för överprövning vid domstol. Det ankommer sålunda i sista hand på domstol att avgöra om viss bebyggelse är att hänföra till tätbebyggelse eller till glesbebyggelse eller om en avstyckning för egnahemsändamål skall tillåtas eller ej. Byggnadslagen reglerar i huvudsak blott tätbebyggelsen och lämnar glesbebyggelsen i vad avser dess lokalisering helt utanför. Emellertid kan — såsom interpellanten själv framhållit — frågan om vad som är att hänföra till det ena eller andra slaget av bebyggelse i viss mån påverkas av den praktiska tillämpningen av andra lagar och författningar.

Jag vill erinra om att ett flertal av de spörsmål, som beröres av interpellanten, omfattas av det utredningsuppdrag, som redan anförtratts åt särskilda sakkunniga för utredning av frågan om ny fastighetsbildningslagstiftning, 1954 års fastighetsbildningskommitté. Dessa sakkunniga är bl. a. sysselsatta med en allmän översyn av reglerna om fastighetsbildning på landsbygden och de behandla i samband därmed även det för denna fråga så viktiga aktualitetskravets närmare utformning. Aktualitetskravet i jorddelningslagen, som ju innebär att avstyckning icke får ske med mindre det kan antagas, att den avstyckade marken kommer till varaktig

användning för avsett ändamål inom nära förestående tid, syftar till att motverka en onödig och olämplig splittring av fastighetsbeståndet. Det har gjorts gällande att detta avstyckningsvillkor i praktiken föranledde svårigheter för egnahemsbyggandet, vilka ej betingades av önskemålet att — såsom jag nyss nämnde — förhindra mindre önskvärd splittring av fastighetsbeståndet. Denna fråga är som sagt under prövning av 1954 års fastighetsbildningskommitté.

Interpellanten gör gällande att bostadsbebyggelsen på landsbygden i många fall skulle hindras av nuvarande praxis, enligt vilken lån till nybyggen av egnahem endast skulle ges i den mån bostäderna behövs för jordbruk, fiske, skogsbruk eller servicenärings.

I anledning härav vill jag erinra om att bestämmelserna angående de statliga egnahemslånen inte innefattar några föreskrifter om en sådan begränsning av långivningen i fråga om landsbygden. Principen är den att egnahemslån beviljas för bostadsföretag på landsbygden utan annan inskränkning än den, att om en uppenbart olämplig plats för huset valts, lån bör vägras. I det av statsutskottet förut omnämnda utlåtandet har statsutskottet erinrat om denna av riksdagen intagna ståndpunkt till egnahemsbyggandet på landsbygden. I anslutning härtill förklarade statsutskottet, att man inte kunde uppställa några allmängiltiga normer för bedömning av i vilka fall lån inte borde utgå.

Även om sålunda vissa av interpellanten åsyftade förhållanden redan är föremål för undersökning medan andra, exempelvis principerna för den statliga långivningen till egna hem, tvärt emot vad interpellanten hävdar, icke utgör ett hinder för att egnahemsbebyggelse skall komma till stånd utan innebär ett generöst och viktigt stöd för förbättring och utbyggnad av bostadsbeståndet på landsbygden, så finnes likväl ett

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

område där det kanske är möjligt att praxis sådan den utvecklats sig kan motivera en omprövning av gällande bestämmelser. Jag åsyftar gränsdragningen mellan tätbebyggelse och glesbebyggelse.

Frågan om rätt till bebyggelse inom område, där tätbebyggelse föreligger eller är att vänta, men där plan ännu ej upprättats, uppkommer oftast vid förrättning för fastighetsbildning (avstyckning). Enligt byggnadslagen förutsättes visserligen att mark för att få användas till tätbebyggelse skall vid planläggning ha befunnits lämpad för ändamålet, men detta krav att bebyggelsen skall föregås av en planering kan mången gång ej upprätthållas i praktiken. Jorddelningslagens regler om avstyckning har också utformats på sådant sätt att fastighetsbildning för bebyggelse i viss utsträckning skall vara möjlig inom område med redan uppkommen eller med väntad tätbebyggelse, ehuru detaljplanering ej ägt rum. Avstyckning inom sådant område må enligt jorddelningslagen icke ske så att områdets ändamålsenliga bebyggande försvåras eller olämplig tätbebyggelse eljest kan föranledas eller lämplig planläggning av området motverkas. På grund av vad sålunda gäller enligt jorddelningslagen har frågan huruvida tätbebyggelse föreligger kommit att i stor utsträckning prövas i avstyckningsärenden. I den rättspraxis, som därvid utbildat sig, har tätbebyggelsebegreppet, för vars bestämmande byggnadslagen ger vissa allmänna riktlinjer, fått en vidsträckt innebörd. Även ett fåtal bostadsfastigheter i närheten av varandra har ansetts utgöra tätbebyggelse. Vidare har som tätbebyggelse räknats det förhållandet att byggnad ligger i närheten av ett område, för vilket detaljplan fastställts, s. k. rand- eller kransbebyggelse. Frågan om avgränsning av tätbebyggelsebegreppet är en fråga om avvägning mellan enskilda och allmänna intressen.

Lika självfallet som det är att en tätort bör bli föremål för planläggning, lika klart torde det vara att, om sådan planläggning skett, en randbebyggelse omedelbart utanför planområdet icke kan tillåtas. — Detta förhållande har herr Svensson även funnit riktigt. — Å andra sidan föreligger icke samma allmänna intresse av att mindre bebyggelseklungor med ett fåtal byggnader regleras. Erfarenheten visar ju att plan i sådana fall mera sällan upprättas. På samma sätt föreligger icke heller något väsentligt allmänt intresse av en reglering av bebyggelsen på någorlunda betryggande avstånd från ett planområde. Det kan därför ifrågasättas om icke en uppmjukning av tätbebyggelsebegreppet skulle vara möjlig och lämplig. Denna fråga synes böra bli föremål för utredning. Någon mera genomgripande omreglering torde därvid icke böra komma i fråga. De grundprinciper, på vilka byggnadslagen i dessa avseenden vilar, har i praktiken visat sig vara av stort värde för ett sunt och ändamålsenligt samhällsbyggande. Endast om det befinnes att de åsyftade lättnaderna för bebyggelsen icke kan vinnas genom ändrad utformning av reglerna om fastighetsbildning, bör jämkningar av byggnadslagens bestämmelser komma under övervägande. Jag kan nämna att avsikten är att den här avsedda undersökningen skall ankomma på 1954 års fastighetsbildningskommitté, som i detta hänseende skall erhålla särskilda tilläggsdirektiv.

Slutligen vill jag blott tillägga att då interpellanten efterlyser praktiska alternativ i fråga om bostäders och sanitetsanläggningars utformning har han säkert alla med sig. I detta hänseende behöver jag blott erinra om de utlåtanden som avgavs över interpellantens motion i våras. Jag kan sålunda framhålla att denna fråga ingår såsom ett led i den nu bedrivna forskningsverksamheten. Dock vill jag erinra om att

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

vattenvårdskommittén ännu icke framlagt betänkande angående skyddsbestämmelser för grundvattentillgångar.

Herr talman! Jag anser mig härmed ha — så långt det varit mig möjligt — besvarat den framställda interpellationen.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Hjalmar Nilson för svaret på min interpellation. Den var riktad till hans excellens statsministern av den anledningen att det här är frågor som berör flera olika departement, och jag visste ju inte vem som skulle svara.

Anledningen till att jag har kommit tillbaka till den här frågan i höst är att det enligt min uppfattning är en mycket stor fråga. Jag tror att det är av väsentlig betydelse för vårt fortsatta samhällsbygge, hur man påverkar avvägningen mellan tätorterna och landsbygden i övrigt. Jag har också fått erfara, att intresset för dessa frågor är mycket stort ute i bygderna. Allmänhetens intresse där är i hög grad inriktat på dessa problem, och det är inte så underligt, därför att den ene efter den andre kommer i direkt beröring med dessa frågor. Härtill kommer att det i det nya regeringsprogrammet i höst finns en del uttalanden, som är av den art, att jag räknar med att ett resonemang här skulle få positiva inslag.

Vad beträffar byggnadslagen och jorddelningslagen säger statsrådet, att dessas tillämpning kan i stor utsträckning bli föremål för prövning av domstol och att det alltid i sista hand ankommer på domstolarna att avgöra de fall, då tvistigheter uppstår. Det är givetvis i och för sig riktigt, men hur många människor är det, som har vare sig lust eller tid eller tillräcklig kunskap att gå vidare och processa om huruvida de får bygga på en viss plats

eller inte? Det är ju i vissa fall ett stort antal tjänstemän, som marscherar upp i en sådan här fråga och lägger sin auktoritet samman och säger gemensamt, att så där hör det inte vara, på den där platsen bör man inte bygga. Jag vill erinra om förekomsten av det stora länsrådet. Det finns visserligen inte upptaget i författningarna, men det finns däremot i hög grad i verkligheten. På ett sätt är det givetvis praktiskt att alla de myndigheter, som kan ha med ett ärende av detta slag att göra, träffas och tar ståndpunkt i stället för att skicka ärendet emellan sig. Då kan man få ett snabbare avgörande. Men metoden har den olägenheten att myndigheterna då kanske påverkar varandra, och när de sedan lägger samman sin auktoritet, så är det verkligen inte lätt för en vanlig medborgare ute i bygderna att föra ärendet vidare, såvida vederbörande inte får hjälp från något håll.

Jag har i en motion i våras relaterat ett exempel på den saken. Det var en bondpojke och byggnadssnickare, som ville avstycka en tomt från föräldragården, som brodern ägde, och bygga en villa på den. Då sade en hel rad tjänstemän att detta var olämpligt, och länsbostadsdirektören förklarade att bygget kunde anses utgöra »en ur allmänna synpunkter diskutabel spridning av bebyggelsen» — enligt min mening en mycket diskutabel formulering över huvud taget. Distriktsingenjören sade ungefär detsamma; det var enligt hans uppfattning en olämplig spridning av tätbebyggelsen i samhället Sjuntorp. Därefter sade länsarkitekten bl. a. följande: »Sakägaren som förvärvat området är, enligt uppgift, byggnadssnickare och därför icke absolut hänvisad till bostad utanför byggnadsplaneområde.» Länsarkitekten fick sedan landshövdingens underskrift på detta. Det förefaller sålunda som om man skulle ha någon sorts bevisplikt varför man vill bo

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostädernas och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

utanför en tätort. Den snickare, som det här var fråga om, var inte absolut hänvisad till att bo utanför samhället, och därför borde han inte heller bo utanför. På grund härav sade länsarkitekten precis detsamma som de två föregående tjänstemännen, att bygget var att betrakta som »en olämplig spridning av en bebyggelse».

Avslagsbeslutet blev emellertid sedan överklagat, därför att det fanns en för saken intresserad distriktslantmätare, som ansåg att ärendet hade behandlats felaktigt. När frågan därför kom till ägodelningsrätten och denna instans hade tagit del av vad dessa funktionärer framhållit, förklarade ägodelningsrätten att de omnämnda tjänstemännens yttranden i frågan icke förtjänade avseende; de hade ingen grund i gällande lag.

Men bakom det, som sålunda en hel rad tjänstemän hade uttalat, låg ju ändå så mycken auktoritet att en sökande givetvis i de allra flesta fall skulle ha böjt sig för deras uppfattning, och under sådana förhållanden blir det ju aldrig någon rättslig prövning av fallen. Själv formuleringen att det »ur allmänna synpunkter är olämpligt» möter man för övrigt i många sådana här sammanhang. Det är en mycket elastisk formulering, som grundar sig på personligt omdöme.

Jag skall be att här få läsa upp några rader ur de administrativa anvisningar, som myndigheterna i Stockholm har sänt ut och som gäller frågan om bostadens lämplighet och belägenhet. Där står bl. a. följande: »Kravet på varaktig lämplighet innebär nämligen att det skall vara troligt, att även framtida ägare skall finna med sin fördel förenligt att utnyttja den tillänkta fastigheten för samma ändamål. Belägenheten skall alltså vara acceptabel med hänsyn till de anspråk, som i allmänhet uppställas. Däremot torde man med stöd av jorddelningslagens bestämmelser icke

vara berättigad vägra avstyckning endast på den grund, att köparen av en tomtplats kan förväntas göra en kanske relativt betydande förlust vid en framtida försäljning av tomtplatsen med därå uppförd byggnad. I begreppet belägenhet torde icke blott läget i terrängen (i backe, på kulle, i dalsänka o. s. v.) anses böra ingå utan även läget i vidare bemärkelse, varvid kommer under bedömande avstånd till allmän väg, till järnvägsstation, busshållplats, skola, affärer o. s. v.»

Det är klart, att om vederbörande, som skall bygga, själv inte tillmåtes vitsord i någon högre grad, utan man även skall bedöma vad nästa ägare tror och tycker om saken, så blir det oerhört svårt att få någon botten i det hela.

För att avsluta denna avdelning vill jag säga, att denna möjlighet som finns att få saken rättsligen prövad naturligtvis är tacknämlig, men att de faktiska förhållandena är sådana att det i många fall inte kan bli en sådan prövning utan att tillämpningen i de flesta fallen blir sådan som de administrativa myndigheterna bestämmer. Och det kan ju tilläggas att om många människor den ena efter den andra i en bygd genom uttalanden från myndigheternas sida får en uppfattning om vad som är tillåtet så blir denna uppfattning avgörande för vad som sker och detta kan speciellt på landsbygden i hög grad påverka den fortsatta utvecklingen i en mycket ogynnsam riktning.

En annan fråga som togs upp i interpellationssvaret och som jag varit inne på i interpellationen gäller aktualitetskravets roll för att få en tomt avstyckad. Utanför stadsplanlagt område måste man klargöra att tomten kommer att användas inom en snar framtid. Själv ordet aktualitetskravet, finnes om jag minns rätt ej i lagen, men har använts och tolkats som om tomten inom ett å två år skulle tas i användning. Man förstår givetvis meningen

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

med detta, och det är också relaterat i interpellationssvaret. Man vill undvika en splittring i fastighetsbildningen som inte är nödvändig. Men här är en direkt skillnad mellan landsbygd och stadsplanlagt område, och detta är inte minst ogynnsamt för landsbygdens ungdom. Det är ju något av det mest stimulerande och mest önskvärda för unga människor som vuxit upp på landsbygden, även om de inte har arbete inom jordbruket, att få avsöndra en tomt, ofta kanske från familjegården, att glädja sig åt att ha den att börja bygga på. Det är en hel rad av positiva värden som följer med att två unga människor kan få köpa en tomt utan att behöva tala om för lantmätaren hur de tänkt sig att finansiera byggandet och vad de har för möjligheter till det. Jag vet inte om det är någon större fara för tomtjobberi på den glesbebyggda landsbygden, och jag tror inte att en sådan spekulativ tjänar mycket till om det finnes tillräckligt med tomter. För övrigt kan man köpa tomter i spekulations syfte på de stadsplanlagda områdena.

Nu skall väl denna sak också ses över av fastighetsbildningslagstiftningskommittén, och det noteras tacksamt. Det är bara det att jag är rädd för att det skall ta alltför lång tid med hänsyn till den snabba utveckling som pågår. Fastighetsbildningslagstiftningskommittén tillsattes 1939 och arbetade i fjorton år, tror jag, och sedan avlöstes den och fick en efterträdare 1954, och de lär nog ta sin tid innan den blir färdig med sitt arbete, ja kanske så lång tid, att därunder mycket hinner hända.

Eftersom här är fråga om tillämpning av gällande lag i stor utsträckning tycker jag att något borde kunna göras även på nuvarande stadium. Därför att utformningen av den tillämpning, vi nu har, skett på administrativ väg, skulle man väl också kunna tänka sig att

en förändring av denna tillämpning ägde rum på samma sätt, även om nu detta inte är så lätt att åstadkomma.

Vad sedan angår kreditmöjligheterna säger statsrådet, att bestämmelserna inte innefattar någon begränsning i föreskrifterna för lånegivningen på landsbygden. Ja, det kan ju hända, men även där hamnar man i tillämpningsföreskrifterna. Det är ju direkt utsagt i ett nitton sidors cirkulär att man inte skall räkna med något nytt bostadsbestånd på landsbygden. Jag skall be att få läsa några rader:

»På grund av den förutsebara befolkningsutvecklingen, jordbrukets rationalisering och den fortsatta dragningen till tätorterna torde antalet hushåll på den egentliga landsbygden icke komma att öka, såvida icke landsbygdsbefolkningen erhåller nya förvärvsmöjligheter genom förläggning till landsbygden av industri och hantverk samt serviceverksamhet. Behovet av nya bostäder på den egentliga landsbygden torde därför i huvudsak komma att tillgodoses genom förbättring och ombyggnad av befintliga bostäder samt ersättningsbyggnader i anslutning till tidigare bostättningar. — En följd av den sålunda förutsebara utvecklingen blir också att investeringar i bostäder, vilka i förhållande till tätorter och kommunikationer eller på rena landsbygden belägna småföretag äro mindre välbelägna, sannolikt komma att vara förenade med betydande risker därest det aktuella bostadsbehov, som skall tillgodoses, icke föranledes av sysselsättning inom de primära näringarna jordbruk och skogsbruk samt därav betingad serviceverksamhet.»

Den allmänna tendensen — jag vill inte påstå att det rör sig om något direkt förbud — som ligger i anvisningarna är, att så fort man kommer utanför landsbygdens primära näringar — jordbruk, skogsbruk, fiske och därtill anknuten servicenäring — skall man

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

vara mycket restriktiv. Detta motiveras med riskerna vid kreditgivning, vilket i och för sig naturligtvis är riktigt. Den som lånar ut pengarna skall naturligtvis beakta riskerna, men frågan är bara, om det som man trodde sig kunna förutse 1950, när man skrev detta, alltjämt är riktigt. Jag tror personligen inte det.

Jag kan nämna ett exempel. Det var en sjöman hemma i Bohuslän, som hade vuxit upp på en av de två stora öarna där. Han ville bygga en bostad vid stranden på en vackert belägen tomt, alls inte i någon obygd (det var på Tjörn, och där finns det egentligen inga obygd), och han sökte lån. Hans fru trivdes också på landet. Länsbostadsnämnden förklarade emellertid, att han som var sjöman hade väl ingen anledning att bo där, utan han skulle bo i ett samhälle — det var i Rönnäng eller kanske någon annanstans — och det blev avslag. Jag har inte kontrollerat, huruvida han lyckades få beslutet ändrat i en senare omgång, men i första omgången blev det avslag med denna motivering.

Det är sådana här faktiska fall som man själv träffar på och hör så mycket om — man kan ju inte relatera allt, ty då skulle man behöva ha samtliga akter med sig. Det gör att man gärna vill, att det skall bli en ändring i förhållandena. När statsrådet i interpellationssvaret säger, att förhållandena är rakt motsatta mot vad jag hävdade, är detta kanske formellt riktigt, men i praktiken ligger mycket helt i linje med vad jag anfört.

En tredje fråga gäller spørsmålet, när det är tätbebyggelse eller risk för tätbebyggelse. Där är svaret mycket positivt, och jag tackar för det. Statsrådet medger, att begreppet tätbebyggelse fått en för vidsträckt innebörd. Man åberopar allmänna intressen mot enskilda intressen, och det måste man givetvis göra i många fall; frågan är bara hur flitigt man skall göra det. Jag har förut

sagt, att allmänna synpunkter inte borde åberopas gentemot den enskilde medborgaren annat än i frågor av verklig tyngd. Till dessa hör naturvärden — inte minst värden av våra vatten och skogar — underlaget för vår livsmedelsproduktion samt bevarandet av samhällets elasticitet och dess anpassning till rådande förhållanden ute i världen. Fattar man det allmänna intresset så, måste emellertid till detta allmänna intresse också räknas en rimlig balans mellan tätorter och landsbygd. Nu skall den saken utredas av fastighetsbildningskommittén, och det är tacknämligt. Jag gör bara samma reflexion som jag gjorde nyss, nämligen att jag är rädd för att det tar för lång tid och att utvecklingen går så fort, att en hel del ogynnsamma ting hinner hända under tiden.

När det gäller sanitetsanläggningarna och utformningen av byggnaderna tycks vi vara helt och hållet överens i själva sakfrågan, och remissvaren i våras gav ju också det bästa stödet på denna punkt. Statsrådet åberopar de utredningar som pågår, bland annat vattenvårdskommittén, som skall avge betänkande om skyddsbestämmelser för grundvattentillgång. Jag undrar om inte ännu mer borde göras. Frågan om skydd för grundvatten kan ju inte stå i vägen för ytterligare ansträngningar på detta område. Något sämre alternativ till den allmänna vattenvården än de anläggningar, som nu är vanliga, kan väl ingen ingenjör uppfinna, och dessutom har man ju prövningsrätt, om det blir flera alternativ.

Vad som slagit mig, när jag funderat över dessa saker, är att man lägger ned så oerhört mycken tankemöda på utformningen av bebyggelse i städer och tätorter och i grunden så litet när det gäller landsbygden. Skall man bygga en bro eller en teater eller ett stadshus eller ett sjukhus är det ju vanligt att ganska mycket offras på en arkitektäv-

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

lan, säkerligen ofta med viss rätt. Men även om frågorna rörande landsbygden inte är stora, när man tar ett hus i sänder, blir de ju väldigt omfattande, när man lägger samman dem. Det rör sig här om mycket stora värden. Jag tycker, att om regeringen, ifall det inte finns medel på någon huvudtitel som kan användas, skulle begära riksdagens tillåtelse att begagna en miljon till en forsknings- och ingenjörstävlan om sanitetsanläggningar för glesbebyggelsen, så vore detta mycket rimligt. Planering, tänkande och opinionsbildning har så starkt anknytits till tätorterna och så litet till glesbebyggelsen, att balansen håller på att gå förlorad. Landsbygdens folk har i inte ringa mån bidragit härtill genom att onyanserat kräva likställighet mellan stad och land. Det är en av mina käpphästar, att man skall inte kräva likställighet utan likvärdighet. Det går inte att göra land och stad lika, men det går att göra dem likvärdiga. När det gäller utformningen av byggnader och sanitetsanläggningar tror jag att mycket skulle kunna göras, om man lade ned endast en procent av de kostnader och den tankemöda, som nu läggs ned på tätorternas utformning, och jag tycker verkligen, att landsbygden vore värd en procent av denna tankemöda.

Herr talman! Till detta skall jag bara be att få knyta några allmänna reflexioner.

De administrativa anvisningar, som jag åberopat, är skrivna 1950. Sedan dess har det väl hänt en hel del, och det allmänna perspektivet har förskjutits rätt mycket. Vi hade t. ex. den 31 december 1949 194 000 personbilar, medan vi den 31 december i år beräknas ha 730 000. Personbilsbeståndet har alltså ökat högst betydligt sedan 1949, och bakgrunden vad motoriseringen beträffar har blivit en annan. Men det är ju inte heller mot bakgrunden av årets siffra som man skall göra beräkningar utan med tanke på den siffra,

som kommer att vara aktuell efter ytterligare ett antal år. Hela frågan om möjligheterna att bo på landsbygden har kommit i ett delvis nytt läge genom den oerhörda motoriseringen.

Vidare har vi planerna på fem dagars arbetsvecka. Om det inte händer några olyckor, får vi väl inom en rätt nära framtid femdagarsvecka — det är ju både regeringens och oppositionens program. Har folk en weekend på två hela dygn, blir landsbygden mera attraktiv, och fördelarna med att bo på landet blir större.

Dessutom är väl perspektivet något annorlunda nu, när det gäller möjligheterna att hastigt avskaffa bostadsbristen i tätorterna. Problemet har visat sig svårare att lösa än man trodde år 1950.

Vi har också vattenvården. Alla de problem, som hör samman med denna, har fått en aktualitet och en omfattning, som är större än vi tidigare trodde att de skulle bli. För min personliga del — där är jag kanske tämligen ensam — tror jag även att frågan om vår livsmedelsproduktion blir aktuell i ett längre perspektiv. I varje fall kan en levande landsbygd inte bevaras, om inte även människor, som inte är direkt engagerade i livsmedelsproduktionen, i största möjliga utsträckning bosätter sig där.

Vi befinner oss för närvarande i ett sådant utvecklingsskede att vi å ena sidan har en mycket stor grupp av gamla människor på landsbygden, särskilt vid de små jordbruken, som inom loppet av några år faller undan, medan vi å andra sidan under den tid som vi närmast har framför oss har mycket stora grupper av ungdom, som skall gå ut i förvärvslivet och som skall sätta bo. Om inte en avsevärd del av dessa stora ungdomskullar kan slå sig ned på landsbygden utan de i sin helhet eller nästan helt dras till tätorterna och sedan den överåriga befolkningen faller bort, har vi nått ett stadium i utveck-

Svar på interpellation ang. bostadsbebyggelsen på landsbygden samt bostäders och sanitetsanläggningars utformning vid glesbebyggelse

lingen, då det blir mycket svårt att reparera vad som tidigare brustit. Framförallt är det naturligtvis den ungdom, som vuxit upp på landsbygden, som har föräldrar och syskon där och som har anknytningar till de små gårdarna, som har förutsättningar att bosätta sig på landet och trivas där. Att då ha sådana bestämmelser, att man inte ens av sina föräldrar kan köpa en tomt på den gamla gård, där man arbetat och slitit, i fall man inte är beredd att bygga tämligen omgående, är enligt min mening alldeles orimligt.

Jag har inte anfört detta för att tvista med statsrådet Nilson — jag tror att vi i stort sett är överens i den allmänna inställningen — men jag har velat säga vad jag anser behöver sägas. Det fordras nog en ännu större aktivitet ifrån kanslihusets och de centrala myndigheternas sida än vi hitintills har sett.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON:**

Herr talman! Jag vill till en början framhålla, att när det gäller en utökad bebyggelse på landsbygden tror jag att alla vi, som önskar att landsbygden skall utvecklas, i huvudfrågorna har alldeles samma uppfattning. I anslutning till detta vill jag också här gärna deklarera, att jag anser det alldeles klart, att varken byggnadslagen eller jorddelningslagen syftar till att försvåra egna-hemsbyggandet på landet. Vad det fall beträffar, som riksdagsman Svensson här har anfört såsom exempel på aktivitet från länstjänstemännens sida i fråga om vissa anvisningar o. s. v., har ju redan domstolen vid ett tillfälle — som herr Svensson också omnämnde — klart sagt ifrån vad den anser vara den riktiga tolkningen av lagarnas bestämmelser. Därom torde det väl inte råda någon egentlig meningsskiljaktighet.

Jag tror vidare att de nya direktiv, som är under utarbetande för jorddelningsakkunnigas arbete på detta spe-

ciella område, redan då de kommer ut skall kunna medföra att praxis omprövas i en del fall, beträffande vilka man måhända är beredd att säga, att den är ganska långt ute.

Vad det gäller aktualitetskravet — jag använder detta ord, även om det kanske inte har laga erkännande — skulle jag vilja framhålla att om unga människor vill förvärva en tomt på sin föräldragård för att börja arbeta på den omedelbart och så småningom, när möjligheter ges, låta dessa förarbeten utmynna i ett byggnadsarbete, vore det rätt förvånande, om man vägrar avstyckning, ifall omständigheter av detta slag ordentligt redovisas när en sådan angelägenhet bringas under vederbörlig myndighets prövning.

Jag tror, att vi i fråga om dessa ting skall komma ihåg en annan sak som enligt min mening väger över, inte minst när det gäller den diskussion som i lantmäteristyrelsens cirkulär av år 1950, fördes om kreditmöjligheterna, nämligen vad som uttalades av riksdagen år 1953 i en kanske ibland förbisedd men — som jag betraktar den — mycket viktig deklaration, att egna-hemslån för nybyggnad på landsbygden endast borde vägras i de fall, då en uppenbart olämplig plats för huset valts. Till denna deklaration kanhända jag också får foga vad som torde vara känt, att när sådana resonemang som de, vilka tycks ha förekommit i fallet om sjömannen, har förts upp till Kungl. Maj:t i socialdepartementet, har argumenten mycket ofta underkänts. Det kanske inte skadar att också detta framhålls här.

Vad beträffar sanitetsanläggningarna, som ju är ett av vår tids allra största problem, pågår det inom statens institut för folkhälsan ett forskningsarbete för att öka effektiviteten bl. a. av olika typer av smärre avloppsanläggningar. Man försöker sålunda där på olika linjer komma fram till en lösning av detta

Svar på interpellation ang. åtgärder för att i Sverige förverkliga Nordiska rådets rekommendation om likställighet för nordiska medborgare beträffande sportfiske med handredskap längs havskusterna

problem för glesbygdens vidkommande. Över huvud taget utvecklas det inom detta område också på enskilt initiativ i både stora och små sammanhang en oavslått tankemöda för att komma fram till tillfredsställande lösningar när det gäller både landsbygdens mindre tätorter och den rena glesbygden. Det går inte månad utan att det kommer människor som med mig eller med de tjänstemän i departementet, som sysslar med dessa frågor, vill diskutera skisser, idéer eller genomtänkta anordningar för avloppsanläggningar. Bland den tekniska sakkunskap som finns i departementet och på andra håll inom statsförvaltningen är man överens om att detta är ett område, där varje lösning som kan medföra positiva resultat bör beaktas. Jag tror också att vi så småningom med hjälp av vår högtstående teknikerkår skall kunna åstadkomma lösningar som visar sig hålla i de enskilda fallen.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det är ju glädjande att man har börjat att tänka litet varstans på frågan om sanitetsanordningarna. Jag vill gärna här understryka, att jag tror att man skulle få ökad livaktighet i detta spel, i fall man satsade litet pengar på att här få en tävlan till stånd. Det blir ju fråga om så oerhört små summor i förhållande till vad saken gäller, hela den stora svenska landsbygden. Det skulle vara en ynkedom, om inte vår tids teknik kunde skapa mer än ett alternativ i sanitetsfrågan. Kunde man få en annan ordning på detta område skulle både bebyggelsefrågorna och vattenproblemen komma i ett bättre läge.

Vad jag begärde ordet för var emellertid närmast aktualitetskravet. Det står i lagen: »Kan ej antagas att styckningsdel skall inom nära förestående tid hava erhållit varaktig användning för

det avsedda ändamålet må avstyckning ej äga rum.» Tiden är visserligen icke fixerad, men det står »inom nära förestående tid». Jag har exempel på hur nödvändiga industrier på landsbygden — jag har återgivit ett i min motion — har fått flytta in till samhällen på grund av den praxis, som vi nu fått. Med tanke på den tröghet, som alltid gör sig gällande på sådana områden, undrar jag, om det går att vända strömmen utan en direkt omformulering av lagen. Det vore önskvärt att en sådan inte dröjde alltför länge.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Jag vill bara tillägga att den paragraf i jorddelningslagen som herr Svensson här citerat utgör ett typiskt exempel på sådana fall som jorddelningssakkunniga enligt min mening bör ta under omprövning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. åtgärder för att i Sverige förverkliga Nordiska rådets rekommendation om likställighet för nordiska medborgare beträffande sportfiske med handredskap längs havskusterna

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Severin i Stockholm frågat mig

1) om jag är beredd att tillstyrka förslag om åtgärder i syfte att i Sverige förverkliga en av Nordiska rådet gjord rekommendation om likställighet för nordiska medborgare beträffande sportfiske med handredskap längs havskusterna; samt

2) vilka åtgärder som från Sveriges sida företagits i anledning av att Sve-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att i Sverige förverkliga Nordiska rådets rekommendation om likställighet för nordiska medborgare beträffande sportfiske med handredskap längs havskusterna

rige åtagit sig att vara koordinerande land i denna fråga i förhållande till övriga nordiska länder.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Såsom interpellanten framhållit måste utländsk medborgare ha särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t för att fiska på svenskt vatten. Det torde icke kunna bestridas, att detta krav mången gång kan förefalla vara både onödigt strängt och omständligt. Särskilt synes detta gälla det av interpellanten berörda fallet, nämligen då medborgare i något av de övriga nordiska länderna önskar bedriva sportfiske med handredskap vid havskusterna. Oftast är det här fråga om turister, vilka skulle vilja begagna möjligheten till dylikt fiske under sin ofta kortvariga vistelse i landet. Från fiskarhåll har man anfört vissa betänkligheter mot att lämna utlänning möjlighet till fritt fiske. Även vissa försvarssynpunkter måste läggas på frågan. För min del är jag av den uppfattningen, att det föreligger skäl att överväga en sådan uppmjukning av de nuvarande bestämmelserna, att i fråga om fiske av nyssnämnda art medborgare i övriga nordiska länder blir jämställda med svenska medborgare.

Emellertid sammanhänger förevarande spörsmål med en annan fråga. Det förhåller sig nämligen så, att det för närvarande pågår en utredning inom fiskeristyrelsen om skyldighet för svenska medborgare att erlägga fiskevårdsavgift. Om sådan skyldighet skulle införas, bör uppenbarligen denna även gälla utlänning, som bedriver fiske här i landet med samma rätt som svensk medborgare. Detta innebär sålunda, att sportfiskefrågans lösning i viss mån är beroende av resultatet av nyssnämnda utredning.

Beträffande den andra frågan, nämligen vilka åtgärder som vidtagits från svensk sida i ärendet, kan jag upplysa

att överläggningar har ägt rum i såväl Oslo som Stockholm och senast vid det nordiska fiskeriministermötet i Helsingfors i augusti i år. Något större intresse från de övriga nordiska länderna har frågan icke tilldragit sig. Jag vill också erinra om att en norsk delegat vid Nordiska rådets sammanträde den 31 januari i år framhöll, att frågan är bagatellartad och att det icke bör vara nödvändigt med ytterligare utredningsarbete eller konferenser i saken. I stället bör enligt hans mening vederbörande departement i varje särskilt land taga upp frågan och sörja för erforderlig ändring i fiskelagstiftningen.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att jag för närvarande icke är beredd att föreslå några åtgärder i det av interpellanten angivna syftet. Så snart fiskeristyrelsens berörda utredning föreligger, torde det emellertid bli anledning att återkomma till frågan och söka lösa denna för Sveriges del.

Härpå anförde:

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Nilson för svaret. Att jag riktat denna fråga till honom beror därpå, att den svenska regeringen är s. k. samordnande vid behandlingen av ärendet inom det nordiska samarbetet.

Det framgår av statsrådets anförande av citatet från Nordiska rådets möte att han anser frågan om sportfisket vara en bagatell, och jag är beredd att livligt instämma med honom däri, men just därför att saken är en bagatell borde det också vara en bagatell att lösa den. Jag håller med den norske delegat vid Nordiska rådet som sade att det härvidlag inte behövs några ytterligare utredningar. Just på grund av sin bagatellartade karaktär bör frågan kunna lösas utan några vidare utredningar. Därför bör inte heller det förhållande,

Svar på interpellation ang. åtgärder för att i Sverige förverkliga Nordiska rådets rekommendation om likställighet för nordiska medborgare beträffande sportfiske med handredskap längs havskusterna

vartill statsrådet här hänvisade, nämligen att det inom fiskeristyrelsen pågår en utredning om skyldighet att erlagga fiskevårdsavgift när man skall ut och meta, utgöra något hinder för att lösa frågan. Om en sådan fiskevårdsavgift för svenska medborgare infördes, skulle den självfallet också komma att gälla för danska, norska och finska medborgare. Nordiska rådet har ju satt som ett av målen för sina strävanden att söka i möjligaste mån skapa lika rättigheter för samtliga nordiska medborgare när de besöker varandras länder. I det komplex av ärenden, som det härvidlag gäller, ingår också frågan om rätten till sportfiske.

Det är egentligen löjligt att vi skall behöva ha ett sådant system, så att om exempelvis en norsk medborgare besöker Sverige och han får lust att för en dag sätta sig med sitt metspö vid den svenska kusten och begrunda livets problem, så kan han visserligen få lov att göra detta men endast efter Kungl. Maj:ts medgivande. Och det har, såsom anfördes vid Nordiska rådets möte, inträffat att en person i ett sådant fall på försummarens ansökt om rätt att få meta men inte har fått detta tillstånd förrän vid jultiden. Då var hans semester slut, och han hade rest hem till sitt eget land och hade säkerligen inte någon lust att resa tillbaka till Sverige för att utnyttja den av Kungl. Maj:t medgivna rättigheten att sitta och meta vid en sjö.

Efter det att statsrådet med, såvitt jag förstår, instämmande citerat den norske delegat i Nordiska rådet som ansåg att det hela är en bagatell och att något ytterligare utredningsarbete eller några konferenser i saken inte är behövliga, säger statsrådet i sitt interpellationssvar: »Av vad jag nu anförd torde framgå att jag för närvarande icke är beredd att föreslå några åtgärder i det av interpellanten angiv-

na syftet.» Det var trist att höra. Skall det nordiska samarbetet och strävandena att skapa lika rättigheter för medborgarna i de olika nordiska länderna bedrivs med samma fart i alla andra frågor så ser det inte vidare lovande ut. Det är betecknande att statsrådet, sedan han instämt däri att det inte behövs några utredningar, motiverar sin egen ståndpunkt med att hänvisa till en pågående utredning. Skall man inte kunna lösa denna fråga utan vidlyftigare utredning, hur skall det då gå med de större frågorna? Då tror jag att inte ens de sex månader, som behövdes för att bevilja fisketillståndet i det fall som jag talade om, räcker långt. Det blir nog då fråga om sekler, innan vi har nått fram till ett sådant likaberättigande mellan nordiska medborgare som Nordiska rådet eftersträvar.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag vill lägga ett vittnesbörd till det föregående. För en månad sedan fick jag ett brev från en dansk medborgare, som är bosatt i Strömstad och har arbetat i Sverige i nio år. Han ville också någon gång fånga en torsk men blev mycket förvånad, när det visade sig att detta inte gick för sig. På Västkusten är fisket annars fritt, och Danmark, Norge och Sverige har sedan gammalt haft i stort sett likartad lagstiftning därom. Han vände sig först till polisen och sedan till länsstyrelsen men fick veta, att en så stor fråga inte kunde avgöras av denna. Han måste gå till Kungl. Maj:t, och det ville han inte göra, säger han. Det undrar jag inte på, ty det är egentligen inte mycket att komma till Kungl. Maj:t med, huruvida man skall få fiska en torsk vid Strömstad eller inte.

Den danske medborgaren säger sedan, att han inte ville komma i konflikt med rättsvisan, och det är även begrip-

Svar på interpellation ang. åtgärder för att i Sverige förverkliga Nordiska rådets rekommendation om likställighet för nordiska medborgare beträffande sportfiske med handredskap längs havskusterna

ligt. Denna fråga tillhör väl i alla fall dessa mikroskopiskt små problem, som ändock kan åstadkomma mycket mer irritation än de är värda. Det vore önskvärt att förhållandena bleve annorlunda.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON:**

Herr talman! Eftersom herr Severin här tog upp ett fall, där det dröjde sex månader innan ett tillstånd beviljades — vilket dock inte berodde på att ärendet tryggt vilade hos Kungl. Maj:t utan på helt andra omständigheter — så kan jag upplysa om att det finns flera exempel på att tillstånd beviljats av Kungl. Maj:t inom mindre än en vecka efter det ansökan ingivits.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs den av herr *Rimmerfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena i anledning av vissa rättskränkningar mot egyptiska medborgare av judisk börd.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 6

Till bordläggning anmälde

statsutskottets utlåtanden:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion,

nr 214, i anledning av väckta motioner om användande av marinens egna varv vid utförande av planerade nybyggen för marinens räkning samt om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona,

nr 215, i anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av akademisk forskning och undervisning i ämnet internationell politik,

nr 216, i anledning av väckt motion angående utbyggnad av juristutbildningen m. m.,

nr 217, i anledning av väckta motioner om viss ändring i folkskolestadgan,

nr 218, i anledning av väckta motioner om inrättande av skolpsykologbefattningar,

nr 219, i anledning av väckta motioner om skolkuratorsverksamheten m. m.,

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1956/57 till utökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation, och

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1957 m. m., i vad propositionen avser överskridande av den i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering, och

nr 40, i anledning av väckt motion om pension åt kanslisten, tillika registratorn, hos första kammaren T. Vide;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner om översyn rörande de sociala förmånerna till invalider, och

nr 60, i anledning av väckt motion angående rätt till sjukkasseersättning för alkoholister som genomgår av läkare ordinerad behandling; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner om inrättande av en statens vattenvårdsstyrelse.

§ 7

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 8 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion; samt

från statsutskottet:

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett extra bidrag till den verksamhet, som bedrivs av Förenta Nationernas flyktingkommisarie;

nr 393, i anledning av väckta motioner om ökat statligt stöd för rationaliserings- och forskningsverksamheten inom hantverk och småindustri;

nr 394, i anledning av väckta motioner om vissa socialpedagogiska anordningar beträffande barn med beteenderubbningar;

nr 395, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till skolhem för studerande vid seminarier;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående ändrade riktlinjer beträffande kontantunderstöd till arbetslösa; och

nr 397, i anledning av väckta motioner om en effektiv kommunal skatteutjämning.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän ordningsstadga, m. m.; och

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skydd för vissa kartor, m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; samt

från jordbruksutskottet:

nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Kattarp Östra 5¹ i Malmöhus län, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 8

Herr talmannen meddelade, att herr Hæggbloom, som vid kammarens sammanträde den 16 sistlidna oktober med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, den 5 december åter intagit sin plats i kammaren.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.12.

In fidem

Gunnar Britth

Måndagen den 10 december

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 4 innevarande december.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman Jerker Svensson, född den 18 juli 1897, på grund av sjukdom är oförmögen att delta i riksdagsarbetet före den 15 december 1956 intygas härmed.

Göteborg den 5 december 1956

Bengt Heister,
leg. läkare

Kammaren beviljade herr Svensson i Göteborg ledighet från riksdagsgörömlena från och med den 5 december tills vidare.

§ 3

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 213—221, bankoutskottets utlåtanden nr 39 och 40, andra lagutskottets utlåtanden nr 59 och 60 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 43.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skolstyrelselag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss ändring i avtalet mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden,

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 224, i anledning av väckta motioner om ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken,

nr 225, i anledning av väckta motioner om inrättande av professurer i vattenrätt m. m.,

nr 226, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrortssystemet,

nr 227, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57, och

nr 228, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till supplementär jordbrukskredit.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.02.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 11 december

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollen för den 5 innevarande december.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Ivar Jansson, Kalix, har vårdats å Badhotellet i Tranås 17/11—10/12 1956 för hjärtsjukdom. Riksdagsman Jansson är nu åter arbetsförmögen och kan återupptaga sitt arbete den 11 december 1956, vilket härmed intygas.

Tranås den 10 december 1956.

Lars Wrigstad
Bitr. överläkare

Herr talmannen meddelade, att herr Jansson i Kalix, som vid sammanträdet den 16 november beviljats ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 17 november till och med den 21 december, ävensom fru Lindskog, som vid nämnda sammanträde med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 3

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ERICSSON erhöll på begäran ordet för att besvara herr Ohlins interpellation angående ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, och herr statsrådet Ericsson

lämnade nu en kort sammanfattning av dess innehåll. Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Ohlin har till mig riktat följande fråga:

Vill socialministern ge arbetsmarknadsstyrelsen sådana direktiv och för ändamålet tillräckliga anslag, att en omfattande utredning utan dröjsmål kan ske om ökade möjligheter för personer, som befinner sig i åldern några år före eller efter folkpensionens inträdande, att delta i arbetslivet under former, som motsvarar deras krafter, kapacitet och personliga önskemål?

I interpellationen beröres flera problem, som nyligen prövats eller i en nära framtid kommer att prövas i olika sammanhang. Sålunda tar herr Ohlin upp vissa frågor om anpassningen i arbetslivet för åldrande personer, om sysselsättning för åldringar och om folkpensionernas utformning, som behandlats av åldringsvårdsutredningen i dess i år avlämnade betänkande. Till nästa års riksdag förberedes en proposition med anledning av denna utredning, och det blir då anledning återkomma till vissa av dessa frågor. Pensionsfrågorna aktualiseras på nytt genom den allmänna pensionsberedningens förslag, som kan väntas föreligga i början av nästa år. Vidare har problemet om den äldre arbetskraftens förmåga att delta i arbetslivet något berörts av utredningen om kortare arbetstid, och då ett förslag om arbetstidsförkortning enligt regeringens planer framlägges nästa år, torde denna fråga kunna diskuteras utifrån delvis ändrade förutsättningar.

Emellertid vill jag inledningsvis göra ett par påpekanden.

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

Vid åldringsvårdsutredningens intervjuundersökning 1954 uppgav 17 procent av de tillfrågade, vilka alla hade fyllt 67 år, att de alltjämt hade förvärvsarbete, om i löntagar- eller företagarställning anges inte. I absoluta tal skulle detta motsvara 102 000 personer. Bland männen var siffran så hög som 30 procent, bland kvinnorna 5 procent. Åtta procent av alla tillfrågade uppgav sig fortsätta sitt tidigare arbete ännu sedan de fått ålderspension. Drygt hälften av de förvärvsarbetande pensionärerna uppgav sig ha deltidsarbete. Åldringsvårdsutredningen konstaterar, att siffrorna kan sägas visa, att åldringarnas arbetskraft i rätt betydande utsträckning redan tillvaratages, men finner det likväl önskvärt att åtgärder vidtages för att ge åldringarna ökade möjligheter att stanna kvar i yrkesarbete.

I anslutning till ett uttalande i interpellationen om önskemålet att mildra eller ta bort en del avdragsregler inom folkpensioneringen vill jag erinra om följande. De regler om inkomstprövning av vissa folkpensionsförmåner, som nu gäller, har ännu inte varit i kraft i fullt två år; de blev gällande vid 1954 års ingång efter ett beslut av 1952 års riksdag. Genom de nya reglerna höjdes det s. k. avdragsfria beloppet med 150 procent, nämligen för en ensamstående från 400 till 1 000 kronor och för makar från 600 till 1 500 kronor. Dessutom mildrades den s. k. avdragsfaktorn rätt väsentligt. Särskilt betydelsefull blev denna mildring med hänsyn till den omläggning av bostadstilläggen som samtidigt ägde rum; på grund av systemet med dels statliga och dels kommunala bostadstillägg hade nämligen tidigare en inkomst utöver det avdragsfria beloppet i en del kommuner föranlett mycket stora minskningar av folkpensionsförmåner. Min företrädare uttalade i sammanhanget bl. a., att det under då rådande förhållanden otvivelaktigt förhöll sig så, att en pensionstaggare, som skaffade sig ökade inkomster

vid sidan av pensionen, kunde få sina pensionsförmåner minskade i så hög grad, att hela eller större delen av inkomstökningen föll bort. Sammansatta stats- och andra lagutskottet betonade, att en lämpligt avvägd avdragsfaktor uppenbarligen var av stor betydelse för att stimulera pensionstagarna till att utnyttja sin arbetsförmåga. Det framhölls även, att en ytterligare mildrad inkomstprövning skulle medföra starkt ökade kostnader, och riksdagen godtog det framlagda förslaget.

Vad som hänt sedan denna reform trädde i kraft 1954 är dels, att de icke inkomstprövade folkpensionsförmånerna höjts avsevärt och att även de inkomstprövade förmånerna i betydande omfattning höjts. Dessa höjningar har syftat till en allmän standardförbättring för pensionärerna och berör i och för sig inte det problem, som herr Ohlin tagit upp i sin interpellation. Jag tror emellertid, att man har skäl att avvakta pensionsberedningens förslag innan frågan på nytt diskuteras. Redan dessförinnan kommer frågan om de s. k. förmögenhetsgränserna att prövas med hänsyn till den senaste fastighets-taxeringen.

Emellertid har herr Ohlin särskilt uppehållit sig vid arbetsmarknadsstyrelsens utredande och verkställande arbete till förmån för den äldre arbetskraften. Jag vill därför gå närmare in på vissa sidor av denna verksamhet och därtill hörande frågor. Ehuru interpellanten begränsat sig till personer, som befinner sig i åldern några år före eller efter ålderspensionens inträdande, tillåter jag mig att vidga begreppet, då det i den praktiska arbetsmarknadspolitik är omöjligt att isolera problemet endast till åren omkring pensionsåldern.

Den äldre och medelålders arbetskraftens problem på arbetsmarknaden har sedan flera år tillbaka varit uppmärksammat av arbetsmarknadsmyndigheterna. Problemet är i nuvarande arbetsmarknadsläge kvantitativt icke sär-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

skilt stort och inskränker sig i regel till personer, som en längre tid haft stadigvarande anställning i ett företag men som av en eller annan anledning blivit avskedade. Det är övervägande vissa grupper av äldre tjänstemän, som har svårigheter att återknyta kontakten med arbetsmarknaden. Bland kroppsarbetarna är svårigheterna för den äldre arbetskraften mindre, men de förekommer t. ex. bland äldre byggnadsarbetare.

Även om den äldre arbetskraftens problem f. n. är kvantitativt begränsat förekommer även under full sysselsättning individuella svårigheter att få ett lämpligt arbete, och samhället måste därför vara berett att vidta särskilda åtgärder för att söka inpassa arbetskraft med dylika svårigheter i arbetslivet.

Flera åtgärder har redan vidtagits. Arbetsanskaffning åt äldre arbetskraft ingår i arbetsförmedlingens normala verksamhet. Arbetsförmedlingstjänstemännen har instruerats att i det dagliga förmedlingsarbetet särskilt ge akt på den äldre arbetskraftens placeringsmöjligheter. Svårplacerade fall hänvisas till de särskilda arbetsvårdsavdelningarna.

På regeringens förslag beslöt 1955 års riksdag som en försöksverksamhet, att medelålders och äldre arbetskraft, för vilken fortsatta försörjningsmöjligheter inom det egna yrket icke föreligger och som är svårplacerade på arbetsmarknaden, skall kunna erhålla omskolning eller utbildning efter samma bestämmelser som partiellt arbetsföra.

Också på annat sätt har den äldre arbetskraftens sysselsättning befrämjats. I anslutning till byggnadstillståndslagstiftningen gäller som allmän regel, att vid varje tillfälle minst en fjärdedel av de av varje arbetsgivare i arbete sysselsatta skall utgöras av arbetare som fyllt 50 år. Länsarbetsnämnderna har bemyndigats att under hänsynstagande till arbetsmarknadsläget och åldersammansättningen av de olika byggfackens kärrer på respektive orter bestämma, huru-

vida en större andel äldre arbetskraft skall sysselsättas vid olika byggnadsarbeten. I vissa fall har byggnadstillståndet förknippats med villkoret, att hela arbetsstyrkan skall utgöras av äldre arbetskraft. Det har allmänt omvittnats, att gällande bestämmelser om åldersammansättningen i byggnadsverksamheten betytt mycket för den äldre arbetskraftens sysselsättning.

För den grupp äldre, som ej är konkurrensduglig på den öppna arbetsmarknaden eller som temporärt har svårigheter att finna en lämplig anställning, har särskilda anordningar vidtagits. De i beredskapsarbeten sysselsatta är sålunda övervägande äldre eller medelålders arbetskraft. I arkivarbete och musikerhjälp är av de cirka 800 där anställda 91 procent över 50 år (därav 57 procent över 60 år). För många utgör detta arbete en skyddad sysselsättning.

Skyddade arbetsmiljöer för den äldre arbetskraften erbjuds också genom de s. k. arbetscentralerna, som inom arbetsvårdens ram håller på att utbyggas med kommuner, landsting och enskilda organisationer som huvudmän. I dylika sysselsättes f. n. cirka 500 personer.

I anledning av riksdagens beslut 1955 på grundval av motioner angående den äldre arbetskraften har Kungl. Maj:t den 17 juni 1955 uppdragit åt arbetsmarknadsstyrelsen att vid den verksamhet, som styrelsen bedriver för att tillvarata den arbetskraftens kapacitet, som förefinnes hos personer i medelåldern eller högre åldrar, iakttaga, vad allmänna beredningsutskottet anfört över dessa motioner. Jag har inhämtat uppgifter över arbetsmarknadsstyrelsens åtgärder i anledning härav.

I anslutning till uppdraget har inom styrelsens kansli insamlats fortlöpande material, som belyser den äldre arbetskraftens anpassning till arbetslivet. Materialet är emellertid än så länge ganska knapphändigt, främst beroende på att forskningen om de äldres arbetsförmåga

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

befinner sig i sin första början. Kunskaperna är därför begränsade. Ett visst material föreligger dock, som håller på att bearbetas. Publicitet om den äldre arbetskraftens problem har genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg getts i radio och press. För närvarande förberedes inom arbetsmarknadsstyrelsen att också i annan lämplig form publicera kända fakta om den äldre och medelålders arbetskraften för att fästa arbetsgivarnas, arbetsledarnas och arbetskamraternas uppmärksamhet på frågan. Samarbete sökes därvid med huvudorganisationerna på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadsstyrelsen har vidare ansett det angeläget att medverka i de försök till arbetsanalysering, som pågår i vårt land. Industrifysiologiska avdelningen vid gymnastiska centralinstitutet har numera på sitt arbetsprogram också upptagit arbetsanalytisk forskningsverksamhet. I denna verksamhet har arbetsmarknadsstyrelsen medverkat genom att temporärt ställa en med arbetsanalysmetoder förtrogen befattningshavare till förfogande. Verksamheten har försökskaraktär. Vissa resultat har dock kunnat utvinnas. Arbetsmarknadsstyrelsen konstaterar, att undersökningsmetoderna numera utvecklats så, att det torde vara möjligt att erhålla sådana fysiologiska data, att de, sammanställda på ett praktiskt sätt, direkt kan tillämpas vid arbetsplacering. Kunskaper om sådana data skulle utan tvivel på ett avgörande sätt underlätta såväl inplacering i arbetslivet som omplacering inom företagen av personer, som på grund av sjukdom eller ålder eller av andra skäl måste erhålla nytt arbete. Centralinstitutet och arbetsmarknadsstyrelsen överväger nu lämpligaste sättet för materialets publicering.

Informationsverksamhet beträffande de äldres arbetskraftens liksom också faktisk kunskap om de krav, som olika sysselsättningar ställer på arbetskraften, är givetvis av betydelse för att motverka benägenheten hos arbetsgivarna

att överbetona ålderns roll. Framför allt synes detta kunna få betydelse i fråga om lämplig sysselsättning före och efter pensionsålderns inträdande för redan anställd personal. Men enbart dylika åtgärder är inte tillräckliga. En mera aktiv insats av dem som har arbetskraft anställd är erforderlig. Och jag vill i detta sammanhang kraftigt understryka, att enligt min mening är det arbetsgivarna som har det primära ansvaret för den äldre arbetskraftens sysselsättning. Mycket kan göras genom att större intresse ägnas åt personalproblemen. Industriläkarkåren har här en stor uppgift att fylla. I tid vidtagna lämpliga omplaceringsåtgärder inom ett företag bör i stort sett kunna garantera den anställda äldre arbetskraften arbete. Interpellanten tycks mena att arbetsgivarna redan gjort sitt men att staten förhållit sig passiv, då han i sin interpellation säger: »Åtskilliga företag här i landet har på ett föredömligt sätt sökt finna arbetsformer, som ger de äldre arbetstagarna möjligheter att utan alltför hård press utnyttja sin speciella kapacitet och sin långa erfarenhet. Från samhällets sida har emellertid detta viktiga problem hittills inte blivit föremål för tillräcklig uppmärksamhet.» Jag delar inte denna uppfattning. Vissa företag har ägnat den äldre arbetskraftens sysselsättning uppmärksamhet, men det finns alltför många arbetsgivare, som inte anser sig ha skäl att befatta sig med denna sak. Ej sällan händer det att arbetsmarknadsmyndigheterna får ta hand om avskedad äldre arbetskraft, där en omplacering inom företaget i stället hade varit rätta lösningen. Genom olika samhällsåtgärder, för vilka jag tidigare redogjort, försöker man bereda nytt arbete åt denna arbetskraft. Jag vill också erinra om de åtgärder för ett bättre tillvaratagande av partiellt arbetsförsä — inklusive de äldres — arbetskrafter inom statsförvaltningen, som på regeringens förslag beslutades av vårriksdagen och som bl. a. ledde till inrät-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

tandet av statens nämnd för partiellt arbetsföra. Jag understryker emellertid än en gång arbetsgivarnas stora ansvar för den äldre arbetskraften.

Frågan om den äldre arbetskraftens sysselsättning är en viktig fråga, som måste följas med ständig uppmärksamhet. Jag har redogjort för en hel del åtgärder, som redan vidtagits. Erfarenheten såväl i vårt land som i andra länder visar, att av de åtgärder, som vidtagits eller föreslagits i olika länder, de aktiva arbetsförmedlingsåtgärderna — såväl inom ett företag som av samhällets arbetsförmedlingsorgan — i förening med lämplig omskolning och fortbildning är de som givit de bästa resultaten. Jag anser det därför viktigt, att den arbetsförmedlingspersonal som sysslar med dessa frågor förstärkes. Av den förstärkning av arbetsförmedlingspersonalen på 15 tjänster, som beslutats vid årets riksdag, har cirka två tredjedelar tillfallit de avdelningar inom arbetsförmedlingen, som bl. a. tar hand om den äldre arbetskraften. Regeringens ställningstagande till frågan om ytterligare förstärkningar inom arbetsförmedlingsorganisationen kommer att redovisas i statsverkspropositionen till 1957 års riksdag.

Härefter anförde:

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för svaret, som belyser en rätt mångsidig verksamhet från allmänt och enskilt håll till lösning av det här behandlade spörsmålet. Man kan väl säga, att åtskilligt av detta har kommit i gång först under de allra senaste åren och att mycket återstår att göra. Ett framträdande drag i alla undersökningar om äldre människors egna önskemål är att många önskar arbete även efter det att de passerat en formell pensionsåldersgräns. Alla gör det inte — och det är inte tal om att någon skall påtvingas ett arbete — men väldigt många gör det.

Jag kan nämna, att enligt en av SIFO gjord undersökning svarade av dem, som var mellan 68 och 73 år, 43 procent bland kvinnorna och 70 procent bland männen att de kunde och ville ha förvärvsarbete. Om man jämför detta med den siffra som redovisas i socialministerns svar, d. v. s. att ungefär 17 procent av dem som passerat 67 års ålder enligt en nyligen gjord undersökning hade arbete, kan man — även om siffrorna inte är fullständigt jämförbara — ändå draga slutsatsen, att det endast är en mindre del av dem som önskar arbete efter pensionsåldern som har sådant. Jag skulle också kunna nämna, att av dem som är över 73 år anser sig ungefär en fjärdedel kunna ta arbete och utföra sådant.

Jag behöver inte upprepa vad statsrådet sade, nämligen att det här gäller en nationalekonomiskt mycket viktig fråga, även om den förnämsta motiveeringen till att den ägnas uppmärksamhet mera ligger på det mänskliga än på det ekonomiska planet. Det har många gånger omvitnats, att den äldre arbetskraften är värdefull, därför att den kombinerar erfarenhet, noggrannhet och stabilitet. Utom det betydande bidrag till produktionen som den kan ge får man också i en ekonomisk kalkyl på plussidan sätta den omständigheten, att riskerna för sjukdomar, särskilt mentala, blir mindre om äldre människor kan ha arbete i den utsträckning de önskar. Men jag upprepar ännu en gång, att huvudmotivet är hänsynen till äldre människors möjlighet att leva ett fullgott liv.

Om man nu frågar efter vad som gjorts och göres, verkar det som om statsrådet var väsentligt mera nöjd med det allmännas insatser än med de enskildas. Får jag därför först resa frågan om företagets uppgifter och insatser.

Den utredning, som gjorts av Industriens utredningsinstitut, tycks peka på att de företag utredningen omfattar, vilka ju ingalunda utgör något genom-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

snitt, i mycket stor utsträckning genomfört en omplacering av äldre arbetskraft. I många fall behöves ingen omplacering; man skall således inte vänta att 100 procent blir omplacerade, men det är, vill jag minnas, ungefär en tredjedel av kroppsarbetarna i de äldre åldersgrupperna som är omplacerad.

Jag hade väntat mig, att statsrådet som motivering för sitt påstående, att det allmänna gör allt som göras kan, skulle redovisat att de offentliga företagen härvidlag hade gjort en pionjärinsats och att de gjort väsentligt mer än enskilda företag för sina anställda. De offentliga företagen kan ju inte underlåta att ta många andra hänsyn än bara till vinstintresset — det gör för övrigt även de enskilda företagen — och det vore därför naturligt, om de offentliga företagen visade alldeles särskilt stort intresse för denna sak. Det verkar emellertid som om statsrådet har gått förbi hela frågan om vad de offentliga företagen gör. Skulle kanske statsrådet kunna upplysa kammaren om detta, så att vi kunde få en föreställning om huruvida de offentliga företagen har fått instruktioner — som naturligtvis inte kan vara detaljerade — om att de bör ägna mycket stor uppmärksamhet åt hithörande problem?

Jag hänvisar till den siffra jag nyss nämnde om den omplacering som skett i enskilda företag och vill säga, att det vore av intresse att få höra, om statsrådet kan ange någon motsvarande siffra för offentliga företag, vilken visar att dessa i större utsträckning har gjort en omplacering. Om statsrådet inte kan redovisa detta, förefaller det mig som om en del av statsrådets reflexioner skulle sväva i luften.

Nästa fråga blir väl denna: Vad gör *staten såsom samhällsorgan* åt denna fråga? Uppenbarligen åvilar det samhället väsentliga uppgifter, som ingen enskild kan utföra. Därvidlag har socialministern kunnat redovisa en hel del saker som arbetsmarknadsstyrelsen

har påbörjat. Jag vill emellertid uttrycka den uppfattningen, att de resurser som arbetsmarknadsstyrelsen har till sitt förfogande för omskolning och utredning, tillsammans cirka 100 000 kronor, knappast kan anses motsvara frågans vikt och betydelse. Jag tror det skulle vara fördelaktigt även av andra skäl än de ekonomiska, om ett något större anslag ställdes till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande. Det betonas ju från alla håll, att det svenska och internationella undersökningsmaterialet är ytterst omfattande. Redan att bearbeta och tillgodogöra sig erfarenheterna från olika håll på detta område är en så stor uppgift, att den måste kräva en icke ringa insats av arbetsmarknadsstyrelsens tjänstemän. Nu är det möjligt att de i viss mån utför sådant arbete utan att det belastar ett särskilt anslag, men jag tror i alla fall att det allmänna borde ge arbetsmarknadsstyrelsen något större resurser.

Sedan kommer jag till frågan om arbetsförmedlingen. Jag finner det utomordentligt glädjande att arbetsförmedlingen — vilket ju inte är någon nyhet — har utbyggt år efter år, så att den kan ägna ökad uppmärksamhet åt denna fråga, men jag tror att arbetsförmedlingen behöver mera arbetskraft, så att den i större utsträckning kan följa, hurudant resultatet blir av omskolningen av den äldre arbetskraften och dennas inplacering i arbetslivet, hur den klarar sig, vilka svårigheter den har och andra sådana ting. Jag tror man får säga, att arbetsförmedlingens resurser ännu är något otillräckliga trots den ökning som statsrådet redovisar. Jag tar fasta på sista meningen i svaret, som väl får tolkas så, att statsrådet i diskussionen med finansministern påyrkat ökade resurser åt arbetsförmedlingarna, men att statsrådet ännu inte har fått sådant besked, att statsrådet vågar utlova någonting. Det skulle vara värdefullt, om den sista meningen fick tydas så, att statsrådet kun-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

de utlova någonting som innebar en förstärkning.

Må man inte här säga, att även anslag som rör sig om 10 000 eller 100 000 kronor är pengar och att vi måste ekonomisera. Det är klart att svenska staten måste ekonomisera i hög grad, men när det gäller saker och ting, som säkert är ytterligt produktiva och därför på lång sikt är investeringar med mycket stor avkastning, och när dessutom finns så bärande allmänmänskliga skäl som det finns här, tror jag man gör klokt i att inte vara fullt så återhållsam som hittills.

Tillåt mig sedan att säga bara ett par ord om *deltidsarbete*.

Det har ju tidigare förelegat motstridiga uppgifter, huruvida äldre människor önskar deltidarbete i större utsträckning, men den s. k. SIFO-undersökningen, som publicerades i somras, pekar på att intresset för deltidarbete är väsentligt större än man förut trodde. Exempelvis i gruppen mellan 57-67 år, som alltså är förfolkpensionsåldern, skulle inte mindre än ungefär en fjärdedel önska deltidarbete. Under sådana omständigheter är det svårt att undvika slutsatsen, att frågan om deltidarbete, som många gånger berörts i förbigående här i kammaren, framför allt i samband med kvinnornas speciella arbetsproblem, även förtjänar undersökas med tanke på även de äldre människor av båda könen som ännu inte nått folkpensionsåldern.

Herr talman! Man kommer sedan till frågan, huruvida något kan göras som ger de äldre en känsla av att samhället uppskattar, att de arbetar på gamla dar. De tycker nu många gånger — och detta inte helt utan rätt — att utformningen av de sociala avdragsbestämmelserna, när det gäller *de kommunala bostadstilläggen* till folkpensionärer t. ex., lika väl som vår vanliga *skattelagstiftning* inte vittnar om någon särskild lust att uppmuntra de äldre människor-

na att skaffa sig extra inkomster genom eget arbete.

För min del har jag inte utan svårighet böjt mig för de skäl, som tidigare anförts i fråga om folkpensioneringens utformning, för att man skulle behandla en folkpensionärs lilla sparkapital så hårdhänt som man gör. Jag tycker att det framstår som snarast avskräckande från sparande, att bostadstillägg i så hög grad uteblir, som fallet är för den som samlat ett litet sparkapital. Att lära folk att snabbt leva upp sitt kapital är på något sätt att gå emot en naturlig sparinstitinkt hos folket. Människor drar en gräns mellan inkomst och kapital, och skulle vi få bort den gränsen i folkets medvetande är jag rädd för att det allmänna sparproblem, som vi så ofta diskuterar här i riksdagen, skulle bli ännu mycket mera allvarligt än det är.

Jag vill emellertid hålla med statsrådet om att tidpunkten i dag knappast är den rätta för att gå in på en närmare diskussion av detta spörsmål, som närmast sammanhänger med folkpensionen, och jag lämnar det därför. Men jag vill hoppas att statsrådet är villig att när folkpensionsfrågan kommer upp till behandling redan nästa år, förmodar jag, ägna den frågan uppmärksamhet, om inte det allmänna kunde vara litet mindre hårdhänt i sin avdragspolitik gentemot pensionärer. Samma synpunkter gäller också i fråga om den vanliga beskattningen, men där vill jag nöja mig med att i förbigående nämna den fråga, som från vårt håll rests i annat sammanhang, nämligen denna: Kan man möjliggöra något lindrigare beskattning av extrainkomster? För en stor del av de äldre, som kommit över pensionsåldern, har en rätt stor del av deras inkomster karaktären av extrainkomster och skulle möjligen kunna ges en något välvilligare behandling än den ordinarie delen av människornas inkomster. Även den saken hoppas jag att vi får tillfälle att återkomma till.

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

Herr talman! Vi har från vår sida redan i en motion i början på fjolåret, som behandlats relativt välvilligt av utskottet och som väl ligger bakom en del av de åtgärder, som regeringen redan vidtagit, försökt att göra vårt för att den nu diskuterade frågan skall ägnas tillräcklig uppmärksamhet. Jag vill ingalunda bestrida, att det gått framåt på detta område. Jag tror att socialministern och jag inte har någon olika syn på detta problem utan säkert är lika intresserade av saken. Men jag har inte velat dölja, att jag tycker att även utvecklingen de senaste åren ger vid handen, att det behövs att det från olika håll visas intresse för att driva regeringen att avancera inte alltför långsamt med åtgärderna på detta område. Det finns utrymme allt fortfarande för väsentligt ökade insatser från det allmännas sida.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Av de sista meningarna i herr Ohlins anförande framgick ju, att vi kanske i stort sett ser ungefär lika på dessa ting. Jag vidhåller emellertid den mening jag i mitt interpellations-svar har givit uttryck åt, nämligen att enskilda arbetsgivare oftare än det allmänna icke utnyttjar möjligheten att omplacera äldre arbetskraft inom företagen utan ställer sådan arbetskraft utanför. Inom den statliga och samhällseliga verksamheten är det i regel så, att om personer blir partiellt arbetslösa, kan de pensioneras, om de inte kan beredas fortsatt sysselsättning. De får då förtidspension, och försörjningsfrågan klaras på det sättet. Däremot förekommer det ofta att enskilda företagare tycker, att de inte kan bereda en sådan person fortsatt anställning, utan han får lämna företaget. Då kommer han ut på arbetsmarknaden, där han ofta får det svårt att finna en anställning. Här ligger en mycket väsentlig

del av svårigheterna för dessa medelålders människor, som söker arbete och som alltså inte uppnått folkpensionsåldern. Det är besvärligt att placera dem i ny arbetsanställning. Det är detta faktiska sakförhållande, som motiverar, att jag uttryckte mig på det sätt som jag gjorde i mitt interpellations-svar, därmed icke sagt, att det inte är många arbetsgivare, som använder möjligheten till omplacering i sitt företag. Detta sker nu i större utsträckning än tidigare, och det är i och för sig glädjande.

Både herr Ohlin och jag är överens om att det är önskvärt, att man kan ge dessa äldre människor sysselsättnings-möjligheter. Denna åstundan att ge dem arbetstillfällen är så mycket naturligare som det råder brist på arbetskraft. Dessa äldre motar inte undan några yngre, som de gjorde på 1930-talet. Då var det bekymmersamt, därför att då gick de yngre och väntade på arbetstillfällen. Nu har vi en radikalt annan situation.

Jag redovisade en serie åtgärder, som dels är verkställda, dels satta i gång. Jag vill liksom herr Ohlin uttrycka den meningen, att här händer det någonting. Jag kan också betyga mitt intresse för att fullfölja de uppslag, som kommit fram att eventuellt finna nya vägar.

Med anledning av herr Ohlins direkta fråga vad som egentligen ligger bakom den sista meningen i interpellationssvaret om att man tänker förstärka arbetsmarknadsstyrelsens resurser kan jag inte vid detta tillfälle säga annat än att om jag inte haft förhoppningen att kunna få flera tjänstemän, så hade jag inte uttryckt mig som jag gjort.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! För oss som har suttit med i 1952 års åldringsvårdsutredning är de frågor som har tagits upp i denna interpellation välbekanta. Jag vill emel-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

lertid begagna tillfället att uttrycka några önskemål i anledning av interpellationssvaret.

Vi gjorde i åldringsvårdsutredningen 1954 en intervjuundersökning, som statsrådet också har omnämnt i sitt svar. Man konstaterar i denna undersökning, att 17 procent av personer över 67 år som tillfrågats hade förvärvsarbete. För männen var siffran så hög som 30 procent, under det att den endast var 5 procent för kvinnorna. Med den nya giv på det socialpolitiska området, som innebär att man vill försöka flytta över vården av människorna från den slutna vården, från anstaltsvården, till vården i hemmen, kommer kvinnornas arbetsinsatser att behövas i mycket hög grad. Detta gäller kanske i första hand den medelålders kvinnliga arbetskraften men även den äldre. Det blir ofta fråga om deltidsarbete. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, att man gör allt för att öka möjligheterna för kvinnorna att göra en insats härvidlag till fromma för både de värnlösa kategorier, som behöver deras hjälp, och för dem själva. Detta är ett mänskligt problem av hög angelägenhetsgrad, men det är också ett ekonomiskt problem. Inte bara för människorna själva utan också för samhället och näringslivet spelar det stor roll, att de kan få fortsätta att arbeta.

Mitt andra önskemål är, att arbetsvårdsavdelningarna inom arbetsförmedlingen verkligen skall få tillräckligt stöd. De arbetscentraler, som nu håller på att byggas ut med kommuner, landsting och enskilda organisationer som huvudmän, bör få allt stöd och all uppmuntran som är möjlig. Detta gäller icke bara den äldre arbetskraften, den manliga och den kvinnliga, utan också de partiellt arbetsföra.

Jag skall inte gå in på den sak herr Ohlin nyss tog upp, nämligen frågan om att mildra eller ta bort avdragsreglerna inom folkpensioneringen. Jag skall bara konstatera, att vi i åldrings-

vårdsutredningen framhöll som ett stort önskemål, att forskningen skall kunna bedrivas på ett sådant sätt när det gäller den äldre arbetskraften, att man verkligen kunde få fram hur denna arbetskraft skulle kunna fylla en uppgift på bästa möjliga sätt och näringslivet därigenom kunna tillgodogöra sig densamma på ett riktigt sätt.

Herr talman! Jag vill sluta med att konstatera, att detta är den hjälp till självhjälp, som vi inom högerpartiet alltid har ansett vara a och o, när det gäller att hjälpa människorna till rätta.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Det problem, som herr Ohlin här har aktualiserat, har ju delvis varit föremål för behandling inom åldringsvårdsutredningen. Det är också en fråga, som efter hand blir mer och mer aktuell i vårt samhälle.

Här gäller det inte bara den nytta samhället har av ett större antal arbetande människor i produktionen, utan här är det också fråga om vilken nytta människorna själva har av sysselsättning och aktivitet. Den frågan ingår som en betydande del i den nya syn vi har på de äldre människornas placering och sysselsättning i samhället.

Tiden är väl i dag ännu inte inne att diskutera igenom detta problem i hela dess vidd. Det blir tillfälle till det under vårriksdagen, enligt vad statsrådet här har meddelat. Jag skall därför nu begränsa mig till några få ord. Jag tror att de äldre människornas inplacering i produktionen är i hög grad beroende av hur vi lyckas ordna upp en framtida pensionsförsäkring. Redan nu slår vi ut ett stort antal medelålders och äldre människor ur produktionslivet på grund av att vårt pensionsystem är felaktigt utformat. Och det problemet är lika stort för de medelålders som för de äldre. Vi har t. ex. ute i kommunerna mycket stora svårigheter med den deltidsanställda arbets-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

kraftens pensionering. Man har där anställt äldre personer i skolmåltidsverksamheten och för städning av skolorna och liknande arbeten, som är speciellt lämpade för medelålders och för äldre kvinnor, och med de nya pensionsbestämmelserna ställes man i kommunerna nu inför nödvändigheten att erlægga ökade pensionsutgifter för den äldre arbetskraften i förhållande till den yngre.

Detta gör det svårare att inplacera arbetskraften i den produktion, som ter sig naturligtast för dem och som ur samhällets synpunkt måste anses vara den mest önskvärda. Om vi kunde få en framtida pensionsförsäkring av det slaget, att pensionerna följer människorna oavsett anställningen, så har vi vunnit betydande framgångar i vår strävan att få människorna att göra sin insats i produktionen oavsett ålder eller yttre förhållanden.

Den äldre arbetskraftens inplacering på arbetsmarknaden är givetvis också i hög grad beroende av den konjunktur som råder. Fastän vi i dag i stort sett har full sysselsättning i samhället, har vi ändå en del orter, där man har det utomordentligt besvärligt i det avseendet, besvärligheter som för med sig att de äldre får lämna sina anställningar tidigare än de annars skulle ha behövt göra. De blir utslagna, trots att deras vigör och deras möjligheter att stå kvar i produktionen är fullt tillfredsställande. Detta är ett problem, som i hög grad griper in i hela arbetsmarknaden, och det gör att man inte kan anvisa generella framgångslinjer. Från samhällets sida, alltså från stat och kommun, har vi givetvis möjligheter att skapa bättre förhållanden därvidlag, skapa ett system som bättre anpassar sig efter förhållandena, men möjligheterna därvidlag är mindre i den privata sektorn. Trots detta har vi i dag ändå ett betydande antal människor över pensionsåldern, vilka står kvar i produktionen, och det måste ur sam-

hällets synpunkt anses vara utomordentligt betydelsefullt.

Vidare gäller det här att få en allmän upplysning om vad sysselsättning och aktivitet betyder för att hålla äldre människor friska, och vad aktiviteten betyder när det gäller för människorna att kunna leva kvar i sin vanliga miljö.

Herr talman! Detta var endast några synpunkter. Jag hoppas att vi skall få tillfälle att diskutera dessa frågor mera ingående, när det ligger ett utförligare material på kammarens bord.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! I sin kommentar till mitt anförande nyss valde socialministern att gå förbi den springande punkten i min fråga och att i stället upprepa vad som framhållits i interpellationssvaret, nämligen att det finns många enskilda arbetsgivare, som inte gör tillräckligt i här ifrågavarande avseende. Ja, det tror jag visst att statsrådet har rätt i. Jag ställde emellertid frågan huruvida statsrådet kunde redovisa, att statsägda företag i detta fall gör vad statsrådet anser bör göras. Finns det något material som motiverar statsrådets tal om att enskilda företagare inte gör vad de bör göra, samtidigt som statsrådet tiger med vad de offentliga företagen underlåter att göra? Även efter direkt fråga framhärdat statsrådet i tystnad på den punkten. Jag blev onekligen en smula överraskad av det. Här gäller det ju att få problemen klarlagda, och då tycker jag att vi skall kunna objektivt diskutera även sådant, som man på det statliga hållet har underlåtit att göra. Kan herr statsrådet lägga fram material, som visar att de offentliga företagen är pionjärer i dessa avseenden — vilket naturligtvis skulle vara högst önskvärt om de vore?

Det är ytterst angeläget med en upplysningsverksamhet i hithörande spörsmål och det allmänna måste organisera den. Denna upplysningsverksamhet

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

måste grundas på ett faktiskt material rörande den äldre arbetskraftens lämplighet för olika arbetsuppgifter, något som endast kan åstadkommas genom en utbyggd forskning, detta ord taget i dess vidsträcktaste betydelse, både vetenskaplig forskning och den forskning som arbetsmarknadsstyrelsen själv kan utföra. Det är väl då alldeles klart, att det allmänna hittills i alltför liten grad understött denna forskning och att det är önskvärt att så sker i större utsträckning. I den mån så sker får vi även fram ett bättre material och kan då bedriva en bättre upplysningsverksamhet och få både enskilda och offentliga företag att vidta mera omfattande åtgärder.

Men det är inte bara de offentliga företagen, herr statsråd, utan även staten själv som arbetsgivare det härvidlag gäller. Är det statsrådets mening, att staten gör allt vad som göras kan och göras bör för att pensionerade statsanställda skall få fortsätta ett arbete som de är lämpade för? Det är ju så, att pensionerade statsanställda får en ganska liten ersättning utöver pensionen. Om man tar hänsyn till marginalskatten uppstår en sådan pensionerad statsanställd netto kanske endast en fjärdedel av den vanliga lönen. Är det klokt av staten att fortsätta med en sådan politik? Det har visserligen skett någon höjning, men inte någon väsentlig sådan. Den frågan har fröken Löwenhielm för någon tid sedan tagit upp i en interpellation, i vilken hon utgick från att skolorna i dag har behov av de arbetsdugliga äldre lärarna. Hon har också ifrågasatt, om inte staten skulle kunna gå litet längre i uppmuntran för att få denna arbetskraft att stanna kvar. Jag tycker att den frågan är väl värd att ägnas stor uppmärksamhet. Det gäller ju i alla fall inte bara att ordna det så, att arbetsgivarna gör den ena eller den andra omplaceringen eller omskolningen, även om det är viktigt i och för sig, utan också att skapa sådana för-

hållanden, att den enskilde känner ett incitament att ta arbete när förutsättningar därför finns. Detta incitament hålls tillbaka, om inte den offentliga löne-, social- och skattepolitiken tar tillräcklig hänsyn härtill. Jag tror därför, herr talman, att det vore klokt, om statsrådet ville tala med sina kolleger i denna sak; då kanske det funnes möjligheter till en samlad översyn angående vad som kan göras på den offentliga sidan för att skapa ett incitament i form av tillräcklig ekonomisk fördel för personer, som vill arbeta efter det de har inträtt i pensionsåldern. Även gruppen mellan 57 och 67 år förtjänar sin uppmärksamhet. Också där finns det stort intresse för deltidsarbete, men den saken skall jag för dagen inte behandla och därigenom förlänga debatten.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ERICSSON**:

Herr talman! Herr Ohlin begärde besked av mig om vad statens egna företag gör eller inte gör för att ge äldre personer arbetsanställning. Det kanhända var ett misstag att inte svara på den frågan i min tidigare replik; svaret skulle då ha blivit, att vi har ingen samlad översikt över vad som sker inom statens företag på detta område. Jag vet inte vad herr Ohlin inbegrep i sitt tal om statens verksamhet i allmänhet, om det gällde också ämbetsverk och liknande, men om man fattar det i vidsträckt mening såsom allt som faller på både den statliga och den kommunala sektorn, har man i varje fall inte dragit någon snäv gräns. Då tror jag att det i allmänhet är så — jag hoppas det åtminstone — att verkstyrelser och företagsledningar tar hänsyn till möjligheten att utnyttja arbetskraften så länge den vill ha arbete. Vissa saker är ju besvärliga att ordna — det blir förhandlingsfrågor — men tendensen i det avseendet har under senare år bli-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

vit alltmer tydlig och klar. Man höjer pensionsåldrarna, och därvidlag har praxis blivit den, att staten vidtar olika åtgärder för att använda den arbetskraft som står till förfogande. Det är väl ytterst sällan, som man inte kunnat tillmötesgå rimliga önskemål från anställda att få stå kvar. I stort sett vågar jag tro, att man försöker tillvarata den arbetskraft som finns att tillgå.

Beträffande den kategori människor herr Ohlin syftar på i sin interpellation, alltså personer som inte uppnått pensionsåldern eller som befinner sig strax över densamma, är det självklart att staten inte kastar ut sina anställda så där utan vidare. Statens och i regel också kommunernas anställda har en större trygghet än de enskilda arbetsgivarna bjuder; det är ett ofrånkomligt faktum. Om vi kan komma därefter, att vi får en pensionering för alla, så att det inte belastar arbetsgivarna alltför hårt att ta in anställda i högre ålder, skulle ju förhållandet bli mera gynnsamt för denna arbetskraft.

Vi måste hålla med herr Ohlin när han säger, att vi vet så litet om det vi talar om nu. Vi grundar vårt resonemang på tro och önskan och inte på fakta, vetenskap och exakthet. Det är kanske något som är felaktigt, därför att folkräkningarna 1945 och 1950 visar, att antalet åldringar i förvärvsarbete minskade under denna tid. Det kan ju sammanhålla med att pensionerna, särskilt folkpensionerna, blivit bättre och att det finns människor, som tycker att när de kommer upp till pensionsåldern skall de inte ha förvärvsarbete längre. De vill sluta då. En annan kategori däremot vill fortsätta, och den kategorien skall vi försöka ta vara på. Framför allt gäller det dock människor, som av en eller annan anledning ställts utanför produktionen före pensionsåldern, och där finns det åtskilligt att göra. Där bör staten så långt det är möjligt hjälpa till att ordna dessa människors försörjningsförhållanden.

Herr OHLIN (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag vill endast konstatera, att socialministern inte haft något material att lägga fram för kamraren, som visar vad de statliga affärsverken eller de statligt ägda bolagen gör på detta område och som skulle bevisa att de gör mer än enskilda företag när det gäller t. ex. att möjliggöra för äldre arbetskraft att stanna kvar i arbetet efter omplacering. Jag har redovisat ett material, som tyder på att omplacering sker i betydande utsträckning inom det enskilda näringslivet. Jag vet inte, om det sker mer eller mindre än inom de offentligt ägda företagen. Tydligt vet inte socialministern det heller. Då bortfaller ju grunden för en del av de reflexioner, som statsrådet gjorde i sitt ursprungliga svar på min interpellation.

Vad sedan beträffar staten själv som arbetsgivare för sina tjänstemän vill jag endast hänvisa till vad jag nyss sade, att den statliga lönepolitiken ju är sådan, att den väl inte får anses i väsentlig grad uppmuntra dem som passerat pensionsåldern att stanna kvar i arbetet, inte ens när det råder mycket allvarlig brist på arbetskraft. Även på detta område finns det mycket som staten har anledning att ägna uppmärksamhet åt. Jag tror inte man skall försöka komma bort från de frågeställningarna genom att tala om — vilket utan tvivel är riktigt — att det är mycket som försummas även inom det enskilda näringslivet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Det är ju inte första gången som herr Ohlin slår fast vissa fakta och därav sedan drar slutsatser på sätt som skedde nyss, nämligen att det inte fanns någon grund för det jag sade i mitt svar. Som herr Ohlin vet har man genom t. ex. arbetsmarknadsstyrelsen en klar överblick över var-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

ifrån de människor kommer, som i medelåldern blivit utan arbete och med arbetsförmedlingens hjälp söker ny anställning. Det är beträffande dessa kategorier som jag sagt, att åtskilligt skulle ha kunnat göras för att omplacera dem vid de företag de kom ifrån. Men detta har inte skett.

Jag sade vidare nyss att jag känner inget fall, där staten eller kommunerna har avskedat personer och därmed ställt dem inför det problem som herr Ohlin interPELLERAT om, nämligen att de inte får möjlighet att utnyttja sin arbetsförmåga ens fram till pensionsåldern och ännu mindre att få arbete efter pensionsålderns inträde.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet begränsar sig nu till att tala om förpensionsåldern och till statliga och kommunala tjänster. Min fråga till statsrådet gällde emellertid statliga affärsverk och statligt ägda bolag.

Frågan gäller ju i hög grad dem som passerat pensionsåldern. Vi har därvidlag diskuterat möjligheterna för äldre människor att få behålla sitt arbete i lämplig utsträckning och arbete av lämpligt slag när de så önskar. Statsrådet har inte kunnat lämna några som helst upplysningar om t. ex. åtgärder av denna art som vidtagits av offentligt ägda företag. Det är väl den jämförelsen som man bör göra, när man jämför med enskilt ägda företag. Att sedan tala om att de som är i vanlig offentlig tjänst behandlas på annat sätt är att gå förbi den för jämförelsen i fråga relevanta sidan av spörsmålet. För statstjänstemän gäller frågan om den statliga lönepolitiken är sådan, att den stimulerar de arbetsvilliga att *vilja* stanna kvar även efter pensionsåldern.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! När jag lägger mig i

den här debatten är det för att jag är ansvarig för en hel rad statliga affärsverk. Jag har mycket svårt att förstå vad herr Ohlin menar. De statliga affärsverken behåller ju sina anställda till pensionsåldern och inte bara till pensionsåldern utan numera genom överenskommelser med de fackliga organisationerna längre än pensionsåldern. De som vill kvarstå ett visst antal år har rätt att göra det. Där har alltså utvecklingen ändrat sig från 30-talet, då man sänkte pensionsåldern för stationskarlar, brevbärare och andra till 60-årsåldern. Det skedde under en arbetslöshetsperiod, alltså i en särskild konjunktur. Men nu har ju utvecklingen gått åt motsatta hållet, och även om pensionsåldern bibehållits vid 60 år, med rätt alltså att avgå då, har tekniskt möjligheten öppnats — och också utnyttjats av många — att kvarstå längre. De statliga affärsverken kastar inte heller ut på arbetsmarknaden några äldre anställda, som socialministern sagt att enskilda företag gör, och därför uppstår inte för våra arbetsförmedlingsorgan några problem med att placera om folk, som kastats ut i förtid från de statliga affärsverken. Skillnaden mellan statliga affärsverk och enskilda företag är således väsentlig.

Kan vi sedan komma därefter — och det föreställer jag mig blir i första hand en fråga om överenskommelser mellan staten å ena sidan och fackliga organisationer å andra sidan — att vi kan utnyttja dem som är anställda i statens tjänst ännu längre, så har väl ingen något emot det. Men den avgörande skillnaden är ju den som socialministern har pekat på, nämligen den större osäkerheten i enskild tjänst. Det faktiska förhållandet, att arbetsförmedlingarna och samhället från det privata näringslivet får folk före pensionsåldern, som skall omplaceras, skapar mycket svåra problem, men sådana problem åsamkar icke de statliga affärsverken våra myndigheter.

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Herr Andersson i Ronneby sade, att det var svårt att anställa äldre arbetskraft och arbetskraft med deltidsarbete, innan vi fått den allmänna pensionsförsäkringen ordnad. Jag tycker inte att det uttalandet skall stå oemotsagt vad offentlig tjänst beträffar. Vi diskuterade dessa frågor för ungefär tio år sedan i 1944 års deltids-tjänstutredning, och vi ansåg i kommittén, att pension skall kunna ordnas för sådan arbetskraft i förhållande till arbetsprestationen per tidsenhet och det antal år vederbörande tjänstgjort.

En del arbetsgivare och en del särskilt kommunala organ har för sig, att det är så pinsamt att anställa medelålders personer, därför att man inte kan ge dem full pension, när de avgår. Men frågar man en sådan person, blir nog svaret, att hon hellre vill ha arbete nu med avlöning i förhållande till det presterade arbetet och sedan en pension i förhållande till vad hon tjänat in, än ingen anställning nu, ingen lön nu och ingen pension sedan.

Jag vet att herr Andersson i Ronneby är mycket intresserad av åldringsproblemen, men just därför tycker jag det är beklagligt, om herr Andersson låter sig förledas av de fördomar, som tyvärr ofta finns på arbetsgivarhåll, inte minst i kommunerna, mot att anställa medelålders arbetskraft. Kommunerna har dock arbetsuppgifter som kan vara av den arten, att de nästan bättre utförs av en något äldre person än av alltför unga och oerfarna människor, och jag skulle vilja vädja till herr Andersson att bidra till att få bort dessa på arbetsgivarhåll vanliga fördomar.

Jag vet inte, om jag behöver rikta en liknande vädjan till socialministern. Nu när det är ont om arbetskraft har man åtminstone i vissa fall möjlighet att anställa även medelålders personer, men tyvärr har åtskilliga verk fortfarande för sig, att man under alla om-

ständigheter skall föredra den yngre arbetskraften. Jag tror att detta ofta är en missuppfattning — det beror på arbetets art. Åtminstone jag för min del har så utomordentligt goda erfarenheter av de många medelålders änkor, frånskilda och andra, som vi vid olika tillfällen anställt i det ämbetsverk, där jag tjänstgör, att jag skulle vara mycket glad om socialministern ville bidra till att sprida uppfattningen, att den medelålders och äldre arbetskraften är en värdefull tillgång, som vi skall ta vara på.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är vänligt av fröken Vinge att vädja till mig att jag skall hjälpa till, men det är ganska obehövt. Det råder väl ingen tvekan om nödvändigheten, som jag sade, att anställa medelålders och äldre personer i kommunal tjänst. Detta är vi överens om, och jag propagerar livligt för det ur samhällets och framför allt ur de enskilda människornas synpunkt. Kvar står emellertid, att när vi nu får in de deltidanställda i pensionssystemet, så innebär det större pensionsavgifter för den äldre arbetskraften, och det är detta jag menar bör rättas till i den framtida pensionsförsäkringen. Arbetsvilliga arbetsföra, i synnerhet kvinnor, skall inte utestängas från arbetsmarknaden, därför att pensionssystemet inte är riktigt ordnat. — Om fröken Vinge tänker närmare på saken tror jag som sagt att hon inser, att det råd hon gav mig var ganska obehövt, ty i fråga om nödvändigheten av att anställa den äldre arbetskraften är vi ense.

Till herr Ohlin vill jag säga, att har man sysslat med den privata arbetsmarknaden vet man, vilka problem som där råder inte bara i fråga om att få den äldre arbetskraften omplacerad utan också i fråga om att kunna ge vederbörande de inkomster de haft tidi-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

gare. Att förhållandet och andan härvidlag är helt annorlunda i statliga och kommunala verk är alldeles uppenbart, såsom också redovisats i debatten.

Vi får säkert anledning att återkomma till de problem som här diskuterats. Det är för tidigt att i dag försöka ange några definitiva lösningar av dem. Vi har nog en mycket lång och mödosam väg att gå för att kunna förbättra åldringarnas ekonomiska läge och därmed deras möjligheter att lämna sitt förvärvsarbete, men man bör inte bortse ifrån att den förbättrade folkpensionen har gjort det möjligt för människor, som inte längre vill fortsätta sitt förvärvsarbete, att lämna detta. Förr kunde det hända att man stannade kvar på arbetsplatserna till 70—75 års ålder, och det gjorde man helt enkelt därför att man behövde inkomsten för att kunna leva. Man fortsatte alltså inte med sitt arbete därför att man önskade göra det, utan på grund av tvång.

Det gäller att ta hänsyn till människornas önsknings, och samhället bör se till att det inte finns några pensioneringshinder för den äldre arbetskraften, och det är sådana hinder som enligt min mening föreligger.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller mig som om talarna på regeringsbänken velat vrida över debatten från att omfatta en rad punkter i detta mycket centrala och viktiga spörsmål till att gälla en enda punkt, nämligen frågan om de i statlig tjänst anställda som har så att säga tjänstemannaställning. Om den gruppen har jag redan från början sagt att problemet är, huruvida staten bedriver en klok lönepolitik när man betalar så litet utöver pensionen till dem som eventuellt är hågade och lämpade att stanna kvar efter pensionsåldern. Jag kan inte finna att staten har löst detta problem. Vad kommunikationsministern nu sade innebar att han gick förbi frågan.

Vad beträffar den andra gruppen, de som inte intar en sådan ställning utan är jämförliga med anställda i enskilda företag, d. v. s. de i statliga bolag och väl även delvis inom statens affärsverk anställda, så känner jag inte till att det offentligt skulle ha framlagts något material som visar i vad mån det skett omplaceringar på grund av ålder och dylikt. Jag har sagt att jag inte vet, om det i större eller mindre utsträckning förekommer en sådan omplacering inom de enskilda företagen, och jag har frågat socialministern om han har något material som visar att man inom dessa företag måhända gör mera för att lösa sysselsättningsproblemet, men han har inte lämnat något sådant material.

Totalintrycket av den debatt som här förts måste bli att det både för staten som arbetsgivare och för staten som representant för samhället finns många och stora arbetsuppgifter som måste angripas med all tänkbar energi. Även om det på slutet av debatten uppstått en liten dispyt, så misströstar jag inte alls om att regeringen skall — under välvilligt bistånd av den offentliga debatten i denna fråga, som vi för vår del kommer att hålla vid liv — sträva att vidtaga allt effektivare åtgärder.

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Herr Ohlin har här med en energi som vore värd en bättre sak pläderat för att staten borde vidta särskilda åtgärder för att stimulera stats-tjänstemännen att kvarstå i tjänst utöver pensionsåldern. Jag kan försäkra kammaren att majoriteten av stats-tjänarna icke står bakom herr Ohlin i denna sak. Det system med pensioneringsperioder, som nu tillämpas och som möjliggör för statstjänare att kvarstå viss tid utöver den nedre pensionsgränsen, har utlöst ett synnerligen stort missnöje bland de statstjänare som befinner sig i tjänst och framför allt bland de yngre av dem, eftersom detta

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter för äldre personer till förvärvsarbete

kvarstående i tjänst stoppar möjligheterna hela vägen nedåt för befordran. Det är detta som har utlöst det starka missnöjet bland statstjänarna.

Den rätta lösningen av frågan är att man tilldelar statstjänstemännen ordentliga pensioner.

Vi kan för övrigt vara förvissade om att ett fastlåsende av ett system, som ytterligare skulle stimulera till ett kvarstående i tjänst ännu längre tid, skulle vara synnerligen olyckligt, särskilt med tanke på att nuvarande marknadspolitiska läge säkerligen inte kan bli bestående för all framtid. Det måste bli föremål för rubbningar, och därför vore det ytterst beklagligt, om man ginge på den linje, som herr Ohlin föreslår. Jag vill emellertid ännu en gång understryka, att majoriteten av statstjänarna icke är anhängare av det tillvägagångssätt, som herr Ohlin rekommenderar.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara svara herr Senander, att jag inte har sagt annat än att staten borde erbjuda sig att betala bättre åt dem, som vill stanna kvar. Det är naturligtvis inte fråga om att utöva något direkt eller indirekt tvång.

Herr **SENANDER** (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Ohlin säga, att om man begär att staten skall betala de statstjänstemän, som står kvar i tjänst, mer än vad de nu kan få, är detta väl en sådan åtgärd, som stimulerar till kvarstående i tjänst.

Herr **HJALMARSON** (h):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av de uttalanden som de bägge statsråden gjorde om förhållandena ur anställningsstrygghetens synpunkt inom det enskilda näringslivet. Både socialministern och kommunikationsministern pekade på att tryggheten skulle vara mindre god inom den enskilda sektorn. Om det, herr talman,

förhåller sig på det viset, beror det helt enkelt på skillnaden i karaktär mellan enskild och offentlig företagsamhet. Den senare har ju i väsentlig utsträckning ren monopolkaraktär, medan däremot den förra måste arbeta under konkurrens. Det ligger i sakens natur, att det inom den enskilda sektorn av näringslivet måste ske oavbrutna förändringar, nedläggningar av företag och startande av nya, allt detta som vi inbegriper i grundvalen för det ekonomiska framåtskridande vi alla vill ha.

Man skulle möjligen, herr talman, särskilt av statsrådet Anderssons inlägg kunna draga den slutsatsen, att han menade att enskilda företag skulle entlediga äldre arbetstagare och samtidigt behålla yngre eller remplacera äldre med yngre. Om något dylikt har legat bakom de ärade statsrådets betraktelsesätt, vill jag på det bestämdaste vända mig häremot, eftersom handläggningen av dessa frågor sedan flera år tillbaka är reglerad enligt huvudavtalet mellan parterna på arbetsmarknaden, det s. k. saltsjöbadsavtalet. När det sker förändringar, som berör olika grupper av arbetstagare och i synnerhet den äldre arbetskraften, vet inte minst herr socialministern, att dessa i regel föregås av mycket omsorgsfulla överläggningar. Det förekommer undantag — det är jag medveten om — då en arbetsgivare inte gör vad en ansvarskännande företagsledning bör göra, men sådana fall är verkligen undantag. Just genom att man har det instrument, som huvudavtalet utgör, kan man tillrättalägga dessa ting på ett sätt, som anses stå i överensstämmelse med bägge parter uppfattning om en god ordning på arbetsmarknaden. De principer, som här berörts för reglering av anställningsförhållandena för de arbetstagargrupper, som faller under Landsorganisationens och Arbetsgivareföreningens domän, har i realiteten också kommit att tillämpas för tjänste-

Svar på interpellation ang. de skadliga verkningarna av statens järnvägars taxepolitik för de avlägset liggande landsdelarna

män och andra löntagare utanför denna domän. Därför kan jag inte se, att det finns något fog för den kritik, som framskyttade från de ärade statsrådets sida gentemot den enskilda företagsamheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. de skadliga verkningarna av statens järnvägars taxepolitik för de avlägset liggande landsdelarna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Holmberg tagit upp spørsmålet om taxorna för statens järnvägars transporter på Norrland. Efter att ha berört norrlandskommitténs förslag till förbilligande av godstransporter och personbefordran på långa avstånd efterlyser interpellanten resultatet av en hemställan av riksdagen år 1949, att de av norrlandskommittén framställda förslagen måtte upptas till behandling utan avvaktande av järnvägstaxekommitténs undersökningar. Slutligen framhåller herr Holmberg, att järnvägstaxorna sedan dess höjts fyra gånger och att taxehöjningarna lett till en försämring av de stora folkskiktens levnadsstandard och drabbat de längst avlägsna bygderna hårdast.

Mot denna bakgrund har herr Holmberg frågat mig, vilka åtgärder jag tänker vidta för att skydda avlägset liggande landsdelar från de skadliga verkningarna av statens järnvägars hittillsvarande taxepolitik.

Riksdagens nämnda hemställan har vid de olika taxerevisionerna beaktats så långt det ansetts möjligt, utan att man skulle föregripa det ställningstagande till taxeproblemet i stort, som

1948 års järnvägstaxekommitté har att bereda. Tarifferna för såväl gods- som persontrafiken på de längre avstånden har genom taxehöjningarna fr. o. m. 1948 höjts relativt mindre än på de kortare. Vidare har norrlandskommitténs viktigaste förslag i fråga om persontaxan, nämligen införandet av tur- och returbiljetter på alla avstånd med viss rabatt, genomförts i samband med dessa taxerevisioner.

I övrigt kan nämnas följande förbättringar för den långväga trafiken under senare år. En avsevärd förlängning av tur- och returbiljetternas giltighetstid har genomförts på järnvägstyrelsens förslag. På förslag av järnvägstaxekommittén har på försök införts semesterbiljetter med en giltighetstid av tre månader. Vid köp av denna biljettyp, som är särskilt betydelsefull för Norrland, lämnas under vissa förutsättningar 25 procent rabatt på den i sig själv redan rabatterade avgiften för vanlig tur- och returbiljett. Semesterbiljetten gäller även för familjebiljetterna, vilka redan i och för sig har stor rabatt. Likaså på förslag av järnvägstaxekommittén pågår sedan 1 maj 1952 försök med billiga s. k. endagsbiljetter för resor till sex huvudorter i Norrland. Dessa försök har den 1 april 1955 utsträckts till att gälla endagsbiljetter för ytterligare fem huvudorter. På dessa endagsbiljetter kan den resande göra tur- och returresa för enkel biljett.

Genom införandet av de här nämnda rabatteringarna har de långa resorna numera förbilligats i väsentligt högre grad än vad som motsvarar norrlandskommitténs förslag av år 1946.

Jag vill också framhålla, att frakstegringarna vid SJ varit förhållandevis måttliga jämfört med kostnadsstegringen i övrigt. Medan grosshandelspriserna stigit från 1935 till september 1956 med 223 procent och levnadskostnaderna under samma tidsperiod gått upp med 131

Svar på interpellation ang. de skadliga verkningarna av statens järnvägars taxepolitik för de avlägset liggande landsdelarna

procent har befodringsavgifterna på järnväg stigit med 116 procent i gods- trafik och 120 procent i persontrafik. Härvid är då beaktad stegringen i taxan den 1 november 1956.

Den utveckling jag här skisserat ger enligt min mening inte fog för påståendet att statens järnvägars hittillsvarande taxepolitik haft skadliga inverknings för avlägset liggande landsdelar.

Frågan om ytterligare uppmjukningar i taxorna till förmån för norrlandsintressena bör enligt min mening anstå, tills den kan bedömas mot bakgrunden av 1948 års järnvägstaxekommittés undersökningar. Enligt vad jag inhämtat framlägger kommittén sitt betänkande inom den allra närmaste framtiden.

Härpå anförde:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Innan jag går in på ett par detaljer i svaret, så kan det vara skäl att vidröra den grundläggande skillnad som råder mellan statsrådets uppfattning av de norrländska kommunikationsfrågorna och den mening som bl. a. jag företräder. Statsrådet anser nämligen, att det inte finns fog för påståendet att statens järnvägars hittillsvarande taxepolitik haft någon skadlig inverkan för de avlägset liggande landsdelarnas vidkommande. Den som har en sådan uppfattning kan naturligtvis inte inse att det behövs några genomgripande förändringar, men det är just om detta som diskussionen stått och fortfarande står. Från norrlandshåll vidhålls med stor skärpa — och det gäller för övrigt också statsmakternas syn på norrländska kommunikationsfrågor i andra avseenden — att denna taxepolitik är sådan, att den hämmar Norrlands ekonomiska och kulturella utveckling, med andra ord att den haft skadliga verkningar för de avlägset liggande landsdelarna. Jag trodde

egentligen att den saken var notorisk efter alla de utredningar som gjorts och alla de bevis som har anförts av regeringens egna sakkunniga och av myndigheter i Norrland. Det kan därför finnas anledning att erinra om att norrlandskommittén, som grundligast sysslat med denna sak, har kommit till det resultatet, att en förbättring och ett förbilligande av transportererna är grundläggande förutsättningar för näringslivets utveckling i denna landsdel.

Av transportförhållandena beror, enligt kommitténs mening, i avgörande grad hur näringslivet skall lokaliseras, och i bristerna på det här området ser kommittén huvudanledningarna till näringslivets ensidighet i Norrland. Jag betonar än en gång, att det är regeringens egna sakkunniga som använder dessa formuleringar, »grundläggande förutsättningar», »i avgörande grad», »huvudanledningar» o. s. v., när de bland många företeelser som hämmar Norrlands utveckling ställer taxe- och transportfrågorna i förgrunden.

Statsrådet pekar på en del förändringar till det bättre som faktiskt har skett; det gäller rabatter för vissa kategorier resande. För att visa att vi norrlänningar inte är uppmärksamma när statsmakterna förändrar någonting till förmån för vår landsdel, vill jag gärna komplettera statsrådets uppräknings på den här punkten med att också erinra om den fina idén med Rundtur 100, som säkert har varit en av de starkast bidragande orsakerna till den stimulans för turismen, som var tydligt skönjbar under den senaste sommaren och som också enligt beräkningar tillfört Norrland betydande inkomster. Men det som hittills skett är ju tyvärr inte av sådant slag att det i nämnvärd grad förändrar bilden.

Statsrådet har kanske också velat understryka att det förhåller sig på det sättet, och att det enligt hans mening inte behövs några grundläggande för-

Svar på interpellation ang. de skadliga verkningarna av statens järnvägars taxepolitik för de avlägset liggande landsdelarna

ändringar, när han bland reformerna pekar på förbättringarna för dem som har så lång semester, att de kan få nytta av en tur och returbiljett med tre månaders giltighetstid. Detta är ju inte något som är vanligt för folk i allmänhet. Att sådana förändringar egentligen bara snuddar vid hela frågan framgår också av de nya framställningar som inkommer av och till.

När vi under vårriksdagen behandlade den orättvisa som Norrland är utsatt för när det gäller priset på flytande drivmedel, inkom länsstyrelsen i Norrbottens län med ett yttrande som i allt väsentligt innebar ett understrykande av den ståndpunkt som norrlandskommittén intog. Problemet kvarstår alltså efter de många år som gått, sedan norrlandskommittén framlade sina synpunkter och förslag. Länsstyrelsen har nämligen bifogat färska sifferuppgifter om de höga transportkostnaderna, som utgör ett besvärande handikapp för Norrland jämfört med andra landsdelar.

Till slut kan jag inte underlåta att peka på den märkliga inställning statsrådet intar till riksdagens klart uttalade mening om behandlingssättet för de här frågorna. På två ställen i svaret förklarar statsrådet, att han inte velat ta itu med dessa saker förrän han fått se vad 1948 års taxekommitté skriver om hela sitt utredningsuppdrag. Betyder det då ingenting för statsrådet vad riksdagen anser om dessa saker? För sju år sedan förklarade statsutskottet och riksdagen enhälligt, att statsrådet icke borde avvakta taxekommitténs utredning i dess helhet utan giva de norrländska taxefrågorna förtur. Därvidlag pekades särskilt på det förslag som framlagts av norrlandskommittén. Nu skall taxekommittén framlägga sitt slutbetänkande inom den närmaste tiden, som det anges i statsrådet Anderssons svar. Det kan alltså inte dröja många veckor innan stats-

rådet får alltsammans på sitt bord. Jag vill därför fråga statsrådet, om han åtminstone *da* är beredd att följa riksdagens intentioner, nämligen att ge förtursrätt och snabbast möjliga behandling åt den del av kommittéförslaget som gäller taxepolitiken för avlägset liggande landsdelar.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall först taga upp den fråga, som herr Holmberg berörde sist, nämligen i vad mån statsutskottets och riksdagens uttalande 1949 avsåg längre gående åtgärder än dem som Kungl. Maj:t och järnvägsstyrelsen redan har vidtagit. Jag har i interpellationssvaret erinrat om att de senaste årens taxeförändringar på de långa avstånden har förbilligat resorna till och med i högre grad än vad som motsvarar norrlandskommitténs förslag av år 1946. Riksdagens uttalande 1949 avsåg ju i första hand vad norrlandskommittén föreslagit. De övriga frågor som riksdagsskrivelsen 1949 möjligen kan anses innefatta kan så långt vi ser inte behandlas förrän vi får järnvägstaxekommitténs utredning.

Herr Holmberg har inte kunnat förneka att taxorna på de längre avstånden undan för undan sänkts. Jag skall med några siffror visa hur snabbt fraktavgifter och personbefordringsavgifter förändrats till förmån för de längre avstånden. Om den relativa frakten per tonkilometer för fem-tons sändningar år 1940 var 100 vid transportavstånd på tio mil, var den samma år 64 på 100 mil och 50 på 200 mil. I dag, 1956, är motsvarande siffror 53 på 100 mil och 41 på 200 mil. Detta är alltså en utveckling, som klart ligger i linje med den som norrlandskommittén och riksdagen uttalade sig för. Personbefordringsavgiften har haft en motsvarande utveckling. Hur långt man kan jämka förhål-

Svar på interpellation ang. de skadliga verkningarna av statens järnvägars taxepolitik för de avlägset liggande landsdelarna

landet mellan fraktpriset för korta och för långa avstånd kan jag inte uttala mig om. Jag är själv nyfiken på vad järnvägstaxekommittén kommer att uttala på dessa punkter. Men jag tror, herr Holmberg, att det är orimligt att vidhålla att den taxepolitik som vi nu har på något sätt försämrar förhållandena för Norrland. Utvecklingen gynnar de långa avstånden och därmed Norrland. Att det trots detta fortfarande råder missnöje däruppe och på andra håll, där man har långa transportavstånd, är ganska naturligt. Men utvecklingen går ju åt rätt håll.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Vad beträffar riksdagens enhälliga uttalande om behandlingsgången för denna fråga, är det tydligt att riksdagen uttalat ett och statsrådet gjort ett annat, ty riksdagen har uttryckligen sagt ifrån, att statsrådet bör tillse, att åt dessa frågor ges förtursrätt, och inte avvakta taxekommitténs hela utredningsarbete. Den saken är alldeles obestridlig.

Vad sedan de förbilligade resorna beträffar, säger statsrådet att jag inte kunnat förneka hans uppgifter därvidlag. Det har jag ingen anledning till. Tvärtom har jag kompletterat hans framställning för att påvisa att vissa förbättringar skett. Men var och en kan utläsa ur svaret, att dessa bara gäller vissa kategorier som därtill är relativt små. Jag nämnde som exempel dem som har så lång semester, att de kan få nytta av tur och returbiljetter, som har en giltighetstid av tre månader. Av liknande slag är de andra förbättringarna. Det är ingen tvekan om att detta är fördelar, som vi tacksamt noterar, men jag har också sagt att de inte berör problemet i dess helhet och inte dess viktigaste delar. Statsrådet Andersson försökte framställa saken så, att man redan hade gått längre än vad norrlands-

kommittén på sin tid föreslog. Detta kan bara gälla för dessa mycket begränsade kategorier. Huvudfrågan är i alla fall den stora allmänhetens resor och, kanske i ännu högre grad, befraktningen av gods. Därvidlag är Norrland handikappat jämfört med andra landsdelar.

Jag vill i detta sammanhang också taga upp statsrådets omskrivning av vad jag har sagt. Han säger att jag inte kan vidhålla, att den politik som regeringen genomför *försämrat* förhållandena i Norrland. Jag har aldrig sagt det. Jag har frågat statsrådet, vilka åtgärder han tänker vidtaga mot den taxepolitik, som *skadar* de avlägset liggande bygderna. Jag skall åtaga mig att draga fram massor av nya bevis för att den nuvarande taxepolitiken skadar Norrlands ekonomiska och kulturella utveckling och ställer Norrland i ett underläge i relation till landet i övrigt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Bara till slut ett par ord om den skrivelse som riksdagen sände till Kungl. Maj:t år 1949. Den har behandlats sålunda, att Kungl. Maj:t i samband med de taxeförändringar som skedde den 30 mars 1951, då man fastställde en ny taxa för befordran av resande, resgods och gods vid statens järnvägar, »har funnit att med hänsyn till de sålunda vidtagna ändringarna av statens järnvägars person- och godstaxor riksdagens ifrågavarande skrivelse i nu förevarande avseenden icke föranlett någon Kungl. Maj:ts ytterligare åtgärd». Alltså, redan år 1951 ansåg Kungl. Maj:t att riksdagens skrivelse från år 1949 var besvarad i och med den vridning av taxorna som då åstadkoms. Ty riksdagens skrivelse av år 1949 anknyter till norrlandskommitténs förslag, och såsom jag här har redovisat har man vid de gjorda taxerevisionerna sett till att taxorna för de längre avstånden har

Svar på interpellation ang. frågan om nedläggande av trafiken på bandelen Falkenberg—Limmared

höjts relativt mindre än för de kortare. Därigenom har man gynnat de längre avstånden och därmed också Norrland.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. frågan om nedläggande av trafiken på bandelen Falkenberg—Limmared

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Pettersson i Dahl har frågat mig om jag med hänsyn till bygdens krav på goda kommunikationer är beredd att medverka till att bandelen Falkenberg—Limmared inte nu nedlägges.

Då någon framställning om att lägga ned järnvägstrafiken på denna bana ännu inte kommit in till kommunikationsdepartementet, saknar jag f. n. underlag för att bedöma det av interpellanten berörda spørsmålet.

Härefter anförde:

Herr PETERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag får tacka kommunikationsministern för svaret, som ju emellertid inte säger så mycket. Jag vill inte kritisera kommunikationsministern för att han inte säger någonting i detta fall. Jag kan i viss mån förstå detta med hänsyn till att han inte har fått något förslag från järnvägsstyrelsen.

Det förvånar mig emellertid att han inte har fått något sådant förslag. Jag framställde interpellationen den 16 oktober, och den grundade sig på att distriktschefen för statens järnvägars sjätte distrikt två gånger har föreslagit att bandelen Falkenberg—Limmared skall nedläggas. Enligt det första förslaget skulle den nedläggas den 1 april 1956 och enligt det andra förslaget den 1 maj 1957. Han har dessutom tillställt de anställda en varning för att stanna

kvar vid järnvägen och uppmanat dem att försäkra sig om andra platser. När distriktschefen är så angelägen om detta skulle man ju tro att han stode i kontakt med järnvägsstyrelsen, så att ärendet i viss mån vore förberett.

Om det nu inte är på det sättet skall jag och andra intresserade inte alls gråta för den saken. Men jag kanske ändå får lov att ge en liten kommentar.

Med anledning av detta eventuella nedläggande har vägförvaltningen i Hallands län gjort vissa utredningar. Man antar nämligen såsom någonting självklart att vägnätet måste upprustas om järnvägen skall läggas ned. De gjorda utredningarna visar att den del av det berörda vägnätet som motsvarar bandelen i Hallands län — vilken bandel omfattar ungefär 5 mil eller knappt hälften av järnvägens längd — skulle kräva en investering för vägupprustning med 12 miljoner kronor, och jag skulle tänka mig att de vägar som motsvarar västgötadelen, vilken är litet längre än hallandsdelen, blir minst lika dyra och kanhända litet dyrare.

Vägförvaltningen i Hallands län har vidare sagt att denna sak är av sådan storleksordning att den inte kan komma i fråga under den närmaste femårsperioden utan måste skjutas på framtiden.

Järnvägen har ju inte gått med vinst, utan tvärtom förorsakat en förlust, men om man tänker på den investering som här skulle behövas för vägarnas del, alltså 12 miljoner för Hallands läns vidkommande och minst samma summa för västgötadelen plus vad som behövs i fråga om bussar, annan rullande materiel o. d., finner man att det gäller en ganska hög siffra. Skulle det räknas ränta och amortering på den investeringen tror jag nog att underskottet på denna järnväg i det perspektivet inte ter sig så avskräckande.

Man får väl också säga att frågan nu har kommit i ett annat läge på grund

Svar på interpellation ang. frågan om nedläggande av trafiken på bandelen Falkenberg—Limmared

av svårigheterna med bensin och olja samt svårigheterna att investera, och därför har vi väl all anledning att slå vakt om de kommunikationsmedel vi har och inte spolia dem för att göra det onda ännu värre.

Jag ser alltså inte med något bekymmer på att jag har fått detta interpellationssvar. Det innebär väl i stort sett att frågan skjutes ännu längre i framtiden, och om den åter blir aktuell tror jag att man då kan komma igen och ta upp saken i riksdagen på nytt.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Liksom herr Pettersson i Dahl representerar den bygd i Hallands län, där bandelen Falkenberg—Limmared går fram, så representerar jag motsvarande bygd i Älvsborgs län. Järnvägen går fram genom min egen kommun, och jag ber därför att vid detta tillfälle få instämma i vad herr Pettersson i Dahl här anfört och att därutöver få säga ett par ord.

Även om statsrådet vid besvarandet av denna interpellation inte kunnat giva något klart besked om hur det kommer att bli med denna järnväg, så är frågan i alla fall aktuell på grund av de framställningar som gjorts i ärendet och de besked som de vid järnvägen anställda har fått. Som saken nu ligger till är det väl ganska naturligt att man i de socknar och samhällen, där denna järnväg går fram, känner oro och bekymmer för hur det skall bli med järnvägen i framtiden.

Jag vill särskilt framhålla att de nuvarande allmänna vägarna är i ett mycket dåligt skick i de bygder det här är fråga om på västgötasidan i den södra delen av Kinds härad. Jag tror det är svårt att finna något område i Älvsborgs län där de allmänna vägarna är i ett sämre tillstånd än just i dessa socknar. Denna uppfattning tror jag delas av vägförvaltningen och läns-

styrelsen i Älvsborgs län. I den mån man kan tala om att det här finns några vägar som knyter samman de platser och kommuner det gäller, samhällena Holsljunga, Överlida, Mjögäck och Älvsared, är dessa vägar båda smala och krokiga, och de går fram genom en mycket kuperad terräng. På många platser är vägarna i ett sådant skick att två lastbilar inte kan mötas utan stora svårigheter.

Den oro och de bekymmer befolkningen här känner har, som herr Pettersson i Dahl nyss framhöll, inte blivit mindre då vi nu på grund av oroligheterna ute i världen får finna oss i trafikrestriktioner och inskränkningar i biltrafiken. Hur det i detta avseende kommer att bli i framtiden och vilka bekymmer vi då kommer att få, är det väl ingen som bestämt kan uttala sig om i dag. Vad som nu inträffat med bensinen och bilarna är ju bara ett bevis för vilket trygghetsmoment det är för en bygd att järnvägen går fram genom densamma. Bygden blir, som i interpellationen framhållits, fattigare, och man bidrager sannerligen inte till att skapa en levande landsbygd genom att nedlägga en järnvägslinje sådan som den det här är fråga om.

Nu har det inom Hallands län gjorts utredningar om vad det kommer att kosta att ordna godtagbara vägförbindelser, som skall ersätta järnvägen, och gjorts uttalanden om den tid, inom vilken man skulle kunna iordningställa sådana vägar. Vi har hört att det rör sig om mycket betydande belopp. Jag tror inte man har gjort motsvarande utredningar inom Älvsborgs län, men om järnvägen skall nedläggas är det ju angeläget att det även där undersöks när man kan bygga sådana allmänna vägar som i någon mån kan ersätta järnvägen. Ett mycket angeläget önskemål och ett krav, som jag tycker bygdens folk har rätt att framställa, är att berörda myndigheter samarbetar, så att inte

Svar på interpellation ang. viss ändring av tidtabellerna för expresståget »Skåningen»

järnvägen blir nedlagd innan godtagbara vägar är färdigställda.

Från de år på 1940-talet, då jag var ledamot av riksdagen, erinrar jag mig ett uttalande som riksdagen vid ett tillfälle gjorde med anledning av nedläggandet av en järnväg i någon annan del av landet, jag tror det var i Blekinge eller Kronobergs län. Statsutskottet uttalade då — och riksdagen godkände i vanlig ordning detta uttalande — att när någon järnväg här i landet skall nedläggas gäller det att tillse att den berörda bygden inte får sina kommunikationer försämrade. Jag hoppas att detta uttalande inte fallit i glömska utan alltjämt är gällande och att, om järnvägen Falkenberg—Limmared skulle komma att nedläggas, den kringliggande bygden då inte kommer att få försämrade kommunikationer. Jag önskar liksom herr Pettersson i Dahl att denna järnväg om möjligt bevaras för framtiden, men det är, som sagt, angeläget att, om ett nedläggande skulle ske, detta inte leder till försämrade kommunikationer för den bygd det här gäller.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. viss ändring av tidtabellerna för expresståget »Skåningen»

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Sjöstrand har frågat mig, om jag vill medverka till en sådan förändring av de uppgjorda tåg-tidtabellerna, att expresståget »Skåningen» gör ett kort uppehåll i Nässjö, varigenom mer tillfredsställande tågförbindelser med Stockholm skulle vinnas för befolkningen i Jönköpings län.

På linjen Stockholm—Malmö förekommer en stor trafik även efter kontinentala mått. Det är därför naturligt, att järnvägens ledning strävar efter att på en sådan linje erhålla en tågplan, som kan tillfredsställa olika trafikbehov. För befolkningen i stockholmsområdet och i Sydsverige liksom för trafikanterna till och från kontinenten är det givetvis av avgörande betydelse i valet mellan järnväg och andra transportmedel vilka restider järnvägen kan erbjuda. Ur järnvägsföretagets synpunkt måste därför snabba och bekväma resor för de långväga trafikanterna oundgängligen tillskapas, om järnvägen inte skall sacka efter i konkurrensen.

Vad beträffar förbindelserna mellan Jönköpings län och Stockholm synes de mig f. n. vara relativt goda. En ytterligare förbättring kommer att inträda i och med sommartidtabellen 1957 genom att den s. k. Stockholmarens får en anslutningsförbindelse med Jönköping.

Med hänsyn till vad jag anfört finner jag inte anledning att ta upp något resonemang med järnvägsstyrelsen i den riktning fru Sjöstrand åsyftat.

Härefter anförde:

Fru SJÖSTRAND (fp):

Herr talman! Jag vill tacka chefen för kommunikationsdepartementet för det svar jag har fått. Jag tackar också för den lilla förbättring som utlovades i svaret, men människan är ju sällan nöjd, och jag vill i anledning av detta löfte om en förbättring i sommartidtabellen fråga, om förbättringen blir permanent eller om den endast skall gälla under sommarmånaderna. Jag hoppas statsrådet vill svara på den frågan senare. Om förbättringen skall bli permanent, måste väl vissa ändringar vidtas i förbindelserna mellan Jönköping och Falköping, men det blir en senare fråga.

Det sägs också i svaret att statens järnvägar måste göra det bekvämt för

Svar på interpellation ang. viss ändring av tidtabellerna för expresståget »Skåningen»

de långväga resenärerna, och det är naturligtvis riktigt med hänsyn till konkurrensen, men vi har under alla år fått höra att SJ är hela svenska folkets järnväg, och stora områden inom Sverige med betydande industrier får inte eftersättas för konkurrensens skull. Att t. ex. Jönköpings läns industriområden, som har stor betydelse inte minst från exportsynpunkt, är missgynnade med kommunikationer torde vara ganska klart.

Sedan ber jag att få återkomma till »Skåningen» trots löftet om den nya anslutningen till Jönköping för »Stockholmaren». Givetvis innebär anslutningen en förbättring för den delen av länet, men vårt län är vidsträckt. Jönköping ligger i västra delen av länet nära länsgränsen, men vi har i de mellersta och östra delarna av länet stora orter såsom Nässjö, Eksjö, Vetlanda och Tranås, som fortfarande kommer att vara missgynnade.

Enligt vad jag förstår är det främsta önskemålet att folk får en förbindelse efter arbetstidens slut från Nässjö till Stockholm, och det skulle gå att ordna om »Skåningen» med avgång från Malmö kl. 16.30 också stannade i Nässjö. Jag vill understryka att Nässjö är den största järnvägsknutpunkten i södra Sverige, med anslutning från många håll. Man tycker att det inte skulle vara omöjligt att låta tåget stanna i Nässjö när man vet att tåget kan få stanna i Katrineholm. Om SJ inte skulle vilja öka gångtiden — det gäller högst tre, fyra minuter, som mycket väl borde kunna köras in igen — kunde väl ett av uppehållen i Skåne, förslagsvis i Eslöv eller Lund, utgå; jag förmodar att jag inte får skåningarna med på det förslaget.

Mellan Malmö och Lund går det 2—5 tåg per timme och mellan Malmö och Eslöv 1—3 tåg per timme. Sträckan Malmö—Lund avverkar »Skåningen» på 13 minuter och sträckan Lund—Eslöv på 13—14 minuter. Skulle det vara

otänkbart att låta lundaborna stiga på eller av »Skåningen» i Malmö eller Eslöv i stället för i Lund?

Vi smålänningar tycker att järnvägsstyrelsen visar Lund alltför stor hänsyn men nonchalerar förbindelserna till Norrahammar, Gränna, Nässjö, Eksjö, Vetlanda, Tranås, Sävsjö m. fl. orter. De som skall till Värnamo och Gislaved kan möjligen använda »Skåningen» och resa via Alvesta, men de som bor i den östra länsdelen mot gränsen till Kalmar län, där det är stora avstånd och dåliga förbindelser, har inte nytta av den utlovade förbindelsen med »Stockholmaren» vare sig på nedresan eller på uppresan.

Jag är angelägen att i detta sammanhang få skjuta in en sak. Den som reser ofta blir ibland tvungen att använda nattåget från Jönköping kl. 21.34, men den möjligheten använder man bara i nödfall med hänsyn till de dåliga sovagnar som SJ sätter in på denna sträcka. Jag har rest mycket i landet de senaste åren, och jag får säga att de sovagnar som går från Jönköping och Nässjö är de sämsta jag åkt med. Jönköpingsvagnen går sist i tåget, och den skakar så att man håller på att falla ned.

Vi skulle också vilja utnyttja »Skåningen» vid resa från Stockholm. Detta tåg, som har beteckningen Xt 45, avgår från Stockholm kl. 16.40, och det skulle vara en utomordentligt lämplig förbindelse för oss. Visserligen går det ett snälltåg från Stockholm kl. 18.45 som kommer till min hemstad Eksjö ungefär vid midnatt och till Jönköping kl. 0.28, men för dem som måste börja arbetet tidigt nästa morgon är det tröttsamt att åka med detta tåg.

Om nu inte »Skåningen» kan stanna i Nässjö — det förslaget har statsrådet avslagit mycket kategoriskt — skulle jag vilja föra fram ett annat alternativ. Från Stockholm går ilsälltåg 83 kl. 16.15, men det går inte längre än till Mjölby. Om det nu inte går att låta

»Skåningen» stanna i Nässjö, skulle det då inte vara möjligt att föra fram detta ilsnälltåg till Nässjö? Som smålänning reagerar jag när jag ser att t. ex. Linköping och Norrköping har två snabba förbindelser med Stockholm inom mycket kort tidrymd. Till Norrköping kommer »Skåningen» kl. 18.33 och ilsnälltåget kl. 18.43, alltså med bara 10 minuter emellan. Till Linköping kommer »Skåningen» kl. 19.06 och ilsnälltåget kl. 19.20. Det är detta sistnämnda tåg, som fortsätter till Mjölby men eventuellt borde kunna föras ned till Nässjö.

Jag skulle vilja nämna en liten sak till. Det är givet, att detta inte är ett intresse, som har kommit upp just nu, utan det har förelegat sedan länge från vårt län. Många framställningar har gjorts under åren och senast förra året, som herr statsrådet säkert är medveten om, då kungl. järnvägsstyrelsen fick framställningar i ärendet från Jönköping, Huskvarna, Nässjö, Norrahamma och Forserum samt från Smålands och Blekinge handelskammare. Det är således en stark opinion bakom dessa krav, och det gäller ett mycket vitalt intresse för länet. Om vi inte kan få en ändring denna gång, hoppas jag att vi skall kunna få en dylik vid ett senare tillfälle. Och jag vill särskilt peka på alternativet med ilsnälltåget.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Fru Sjöstrand ställde en fråga till mig, vilken jag tror mig kunna besvara nu, även om jag inte önskar diskutera tågtidtabellen här i kammaren. Det gällde om den tågförbindelse, SJ redan beslutat skall tagas upp i sommartidtabellen nästa år är avsedd att vara permanent.

Jag kan bara säga, att jag fått den uppfattningen av SJ:s skrivelse, att det är fråga om en permanent förbindelse och inte en sommarförbindelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. den planerade atomreaktordrivna fjärrvärmelanläggningen i Västerås

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Rylander frågat mig, om jag är villig verka för att den av vattenfallsstyrelsen planerade atomreaktordrivna fjärrvärmelanläggningen i Västerås kommer till stånd senast år 1960. Som svar härpå vill jag anföra följande.

I vattenfallsstyrelsen äskande av investeringsanslag för budgetåret 1957/58 upptages anslag med 40 miljoner kronor till atomenergianläggningar. Därav avser 22 miljoner kronor den av interpellanten åsyftade fjärrvärmecentralen i Västerås och 18 miljoner kronor begynnelseanslag för ett atomkraftverk. Västeråsreaktorn beräknas totalt komma att kosta omkring 42 miljoner kronor, varav 11 miljoner kronor åtgår till tungt vatten.

AB Atomenergi har för nästa budgetår gjort framställning om anslag för atomenergiverksamhet från tionde huvudtiteln med 68,5 miljoner kronor. Dessutom äskar bolaget 15 miljoner kronor på tilläggsstat för innevarande budgetår. I AB Atomenergis äskande upptages anslag till den kombinerade kraft- och värmecentralen i Farsta med 4 miljoner kronor på tilläggsstat för innevarande budgetår, 9,5 miljoner kronor för 1957/58, varjämte hemställas om beställningsbemyndigande för återstående 7,5 miljoner kronor. Därtill kommer anskaffning av tungt vatten för omkring 14 miljoner kronor.

Över vattenfallsstyrelsens och AB Atomenergis här nämnda anslagsäskanden har delegationen för atomenergi-frågor nyligen avgivit utlåtande varvid bl. a. tillstyrkts, att vattenfallsstyrelsen beviljas 10 miljoner kronor för budgetåret 1957/58 till uppförande av atom-

Svar på interpellation ang. den planerade atomreaktor drivna fjärrvärmeanläggningen i Västerås

värmeverket i Västerås. Därvid förutsättes, att fortsatta överväganden sker beträffande projektets lämpligaste utformning ur reaktorteknisk utvecklingssynpunkt.

Det är, som framgått av vad jag här anfört, förhållandevis mycket betydande insatser från statsmakternas sida det här ställes anspråk på.

Resultaten av regeringens prövning av föreliggande planer på atomenergiens utbyggnad kommer att i vanlig ordning redovisas i statsverkspropositionen om ungefär en månad och jag anser mig därför förhindrad att nu närmare ingå på den direkta frågan rörande det anslag, som är föremålet för interpellationen.

Härefter anförde:

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för att min interpellation blivit besvarad, fastän den framställdes ganska sent under riksdagen.

Det är mig emellertid omöjligt att uttrycka någon tillfredsställelse med svarets innehåll. Jag har frågat statsrådet, om statsrådet ville verka för att den planerade atomreaktor drivna fjärrvärmeanläggningen (Adam) i Västerås kommer till stånd enligt av vattenfallsstyrelsen uppgjorda planer, d. v. s. senast år 1960. Jag hade verkligen inte drömt om att statsrådet skulle lätta på den slöja, som ännu en månad skall omge statsverkspropositionen, men jag hade föreställt mig, att statsrådet, såsom den där i regeringen företräder vattenfallsstyrelsen och hör ha stort intresse för dess projekt, just innan sista ordet blir sagt i statsverkspropositionen skulle vilja begagna det tillfälle, som här gavs, att något tala om den fråga, jag dragit upp och visa sitt intresse för den — så

mycket mer som den genom världshändelserna tillspetsade bränslesituationen och bränsleutredningens nyligen avlämnade betänkande ger en osökt anledning därtill. Jag är övertygad om att statsrådet skulle haft förmåga att förse sina uttalanden med sådana reservationer, att ingen skulle kommit på tanken att draga några växlar på framtiden på grund av statsrådets uttalanden. Här i kammaren vet vi alla, att det vid delandet av statens kaka är stor konkurrens mellan olika i och för sig viktiga önskemål och att intet statsråd väl får igenom allt vad han vill. Jag får säga, att statsrådet lagt ned stor omsorg på att inte visa någonting av vad statsrådet tänker i saken. Av det ytterst knappa svaret kan man snarast få den uppfattningen, att statsrådet är ganska ljum eller kanske helt negativ till den fråga, jag ställt. Trots att statsrådet valt att vara till den grad försiktig, att han inte vill yppa det minsta om sina tankar i den fråga jag dragit upp, skall jag i alla fall tillåta mig att göra några reflexioner kring densamma. Jag får nöja mig med ett helt allmänt resonemang, då jag inte är vare sig ekonom eller tekniker.

Vårt lands bränsleförsörjningsläge är, som vi alla vet, allt annat än ljust. Det är kanske svårare än någon annan industristats i världen. Detta har framträtt i blixtbelysning genom de senaste veckornas händelser. Bränsleutredningen har åberopat några siffror, som är talande. Landets årsförbrukning av primär energi för närvarande beräknas sålunda av utredningen till i runt tal omkring 24 miljoner »stenkolston», och man bör vänta en ökning av energiförbrukningen under de närmaste tio åren fram till 1956 med inemot 40 %. Förbrukningen väntas även därefter stiga i ungefär samma takt. Det mest framträdande draget i vår bränsleförsörjning är det starka inslaget av importerat bränsle, som nu täcker nära tre fjärde-

Svar på interpellation ang. den planerade atomreaktordrivna fjärrvärmeanläggningen i Västerås

delar av behovet. Bränsleimporten har oavslutligen ökat och under de senare åren konsumerat uppemot 20 % av hela exportinkomsten. Importen beräknas medföra en belastning av vår handelsbalans, som årligen ökas med 100 milj. kronor. Oljeimporten har ökat hastigare än totalförbrukningen. Det anses, att vi för framtiden måste räkna med att täcka våra importbehov, direkt eller indirekt, från utomeuropeiska marknader. I höst har det besannats att, som bränsleutredningen säger, oljemarknadens stora krux är dess utomordentliga känslighet för politiska förvecklingar. Mot denna bakgrund är det naturligt, att tankarna på att kunna utnyttja inhemskt atombränsle kommit i förgrunden mera än någonsin tidigare.

Bränsleutredningen har funnit, att Sveriges enda inhemska energikälla med förutsättningar för uthållig produktion av sådan ständigt växande omfattning, att den på ett avgörande sätt kan begränsa bränsleimporten, utgöres av våra urantillgångar. Det torde — säger utredningen — knappast finnas något annat industriland, som av behov och tillgångar så entydigt som Sverige hänvisas till att för en tryggad energiförsörjning snabbt utveckla atomvärme och atomkraft. Enligt utredningen kan bränsleimportens tillväxt snabbast begränsas genom användning av atomvärme för industriella ångpannor och för värmedistribution inom större tätorter. Användningen av atomreaktorer bör därför enligt utredningen i första hand inriktas på värmealstring. Atomvärmeområdet med dess förutsedda mindre kapitalbehov bör emellertid också kunna utnyttjas som ett värdefullt experimentalfält för reaktorutvecklingen också för andra ändamål. Beträffande elkraftområdet säger utredningen, att det innebär en mycket hög målsättning att med bibehållen prisnivå genomföra den successiva övergången till atomkraft, men påpekar det till-

fredsställande i att vi här åtnjuter förmånen att ännu under ett par decennier kunna täcka behovsökningen väsentligen med vattenkraft. Allt tyder på att utredningen anser ganska onödigt att nu i början bygga atomverk för framställning av elkraft i en eller annan form.

Nu är det så att vattenfallsstyrelsen sedan flera år levererar värmeenergi till Västerås stad. De prognoser, som upprättats för den fortsatta värmeförsörjningen, visar tydligt, att styrelsen senast till 1960 måste vidtaga åtgärder för en avsevärd utökning av denna värmeleverans. Avtal om en sådan utökning har också träffats med staden. Omfattningen av styrelsens värmeleverans kommer att vara så stor, att en avsevärd besparing av importerad eldningsolja kan ske genom tillkomsten av en atomreaktordriven fjärrvärmeanläggning, Adam, och styrelsen har alltså velat gå in för detta projekt. Det har också från styrelsens sida behandlats som en rent kommersiell anläggning, eftersom den planerade reaktorn representerar en teknik, som i alla väsentliga avseenden är så känd, att konstruktionen i god tid kan hinna färdigställas. Ett nödvändigt villkor för det ekonomiska resultatet är emellertid, att Adams storlek väljes optimal under hänsynstagande till stadens värmedistributions-system. Om en försening av Adam skulle framtvingas, skulle detta nödvändiggöra, att andra åtgärder finge vidtagas för att säkerställa stadens värmebehov. Dessa sistnämnda åtgärder måste i så fall baseras på importbränsle. En senareläggning av Adam skulle dessutom betyda, att man skulle behöva tillgodose stadens värmebehov med hjälp av anläggningar, som är avsedda för kraftproduktion, med därav följande ekonomiska konsekvenser och återverkan på kraftförsörjningen. Det är därför av största betydelse för Västerås stads värmeförsörjning att Adam kommer till

Svar på interpellation ang. den planerade atomreaktor drivna fjärrvärmeanläggningen i Västerås

stånd inom den med staden avtalade tiden.

Man kunde tycka, att i vårt nuvarande läge utförandet av ett atomdrivet värmeverk borde ligga närmast till. Det måste vara en stor fördel att kunna förlägga det första atomverket i vårt land till en plats, där det redan finns ett stort kraftverk, baserat på fossilt bränsle. Delegationen för atomenergifrågor har emellertid förordat, att ett s. k. mottrycksverk skall anläggas redan i samband med det första atomvärmeverket för samtidig elproduktion. Delegationen har därför förordat, att det s. k. farstaprojektet först kommer till utförande. Delegationen har visserligen också tillstyrkt ett atomvärmeverk i Västerås, men detta skall tydligen enligt dess mening komma i andra hand, och det förutsättes, att det skall förskjutas, som det heter, »något framåt i tiden». Delegationen vill, att det andra verket skall vara olika det första till konstruktionen, och den är tydligen tveksam, huruvida tillgängliga personresurser räcker till för genomförande av västeråsprojektet helt samtidigt med farstareaktorn.

Först vill jag säga att jag inte vet, vilka synpunkter man statsfinansiellt lägger på frågan om att bygga två atomverk samtidigt eller så gott som samtidigt. Det synes mig emellertid som om man får fästa största avseende vid att det här är fråga om ett slags katastrof-försäkring. Detta gäller i varje fall såvitt avser de rena värmereaktorerna. Man får ju en tankeställare, när man hör, att enbart prisstegringen på oljeprodukter i samband med Suezkrisen för bara ett par månaders förbrukning drabbar folkhushållet med belopp av en storleksordning, som väl kan nämnas som en jämförelse med de anläggningskostnader det här är fråga om.

Att delegationen vill, att utförandet av de båda verken skall förläggas något olika i tiden och göras olika, beror tyd-

ligen på att man förmenar sig kunna göra erfarenheter av det första verket till nytta för det andra och vidare för framtida nya verk. Det bör emellertid enligt min mening starkt ifrågasättas, om man i nu rådande bränsleförsörjningsläge och med hänsyn till beredskapssynpunkter av den anledningen bör uppskjuta igångsättandet och fullbordandet i varje fall av Adam-verket, som skulle kunna utföras efter en känd teknik och beräknas bli fullt räntabelt.

Det bör vidare observeras, att om verkligen erfarenheter från Farsta skall kunna tillgodogöras vid konstruktionen av Adam, måste förskjutningen i leveranstidpunkt dem emellan vara åtminstone 3 å 4 år, varav grovt räknat ett år för vinnande av några säkra drifterfarenheter från Farsta och 2 å 3 år för färdigkonstruktion, tillverkning, montage och idriftsättning av Adam. Atomdelegationens uttryck »någon förskjutning i tiden» måste ses i belysning av dessa fakta.

Inom AB Atomenergi synes man för övrigt vara av den uppfattningen, att Adam kan och bör utföras tämligen parallellt med Farsta. I bolagets petita säges sålunda, att även rena värmeverk kommer att intaga en viktig plats i reaktorprogrammet och att bolaget anser det angeläget att även ett dylikt färdigställs till omkring år 1960. Denna uppfattning underströks också av bolagets direktör Brynielsson i hans uttalande i radio och i pressen den 27 november. Han framhöll då betydelsen av att vi så snart som möjligt även får i gång ett rent värmeverk.

Vad beträffar delegationens tvivel på att personresurserna skulle räcka till för båda projekten samtidigt, påpekar delegationen på andra ställen i sitt yttrande, att tvivlet gäller AB Atomenergis egna personalgrupper i relation till det arbetsprogram bolaget uppställt för den egna verksamheten. De konferenser som atombolaget haft dels med sina aktie-

Svar på interpellation ang. den planerade atomreaktordrivna fjärrvärmeanläggningen i Västerås

ägare, dels med för reaktorarbetena intresserade industriföretag i allmänhet, har emellertid, efter vad jag erfarit, givit ett mycket positivt resultat i fråga om resursernas tillräcklighet. Inom de industriföretag, som ägnat sig åt hithörande frågor, har man den erfarenheten, att tillgången på tekniskt kvalificerad personal för såväl kärnfysikaliskt forskningsarbete som för andra uppgifter för utveckling och konstruktion av atomreaktorer är överraskande god och att många sökande anmäler sig till lediga platser. Detta beror tydligen på det stora intresse som det nya arbetsområdet väcker hos framåtsträvande tekniker. Det nya området hävdar sig uppenbarligen väl i konkurrensen med andra arbetsområden. Finns det pengar till ett visst atomprogram, så finns även de personella resurserna.

Efter vad jag hört hemma i Västerås har Asea i samband med dessa diskussioner lämnat den uppgiften att om Asea skulle anförtros konstruktionsarbetet på Adam, så kan bolaget med egna resurser genomföra detta utan annan ansträngning av atombolaget än vad detta bolag anser sig behöva sätta in för att utöva sin kontrollfunktion.

Det är att märka, att vattenfallsstyrelsen också har egna icke oväsentliga resurser, och stor rationalisering kan ernås genom att på angränsande områden erfarna företag engageras för ifrågavarande uppgifter. Till en mycket avsevärd del består ju arbetet i konventionellt konstruktions- och utvecklingsarbete. Om man så vill, kan man rent av vända på denna fråga och säga, att om Adam skulle förskjutas framåt i tiden, så kommer inom vattenfallsstyrelsen och industrien att finnas personella resurser på reaktorområdet som icke blir fullt utnyttjade, och det skulle väl vara ett slöseri om något på tröskeln till atomåldern.

Atomdelegationen ansåg, som sagt, önskvärt, att den andra reaktorn i ut-

vecklingsprogrammet skulle få en från den första avvikande konstruktion och angav, att övervägande av ändringar borde ske i tre närmare angivna hänseenden. I två hänseenden rör det sig om rent tekniska förhållanden, och dem skall jag som icke tekniker akta mig för att gå in på. I ett hänseende gäller det emellertid en sak, som man inte behöver vara tekniker för att säga något om. Atomdelegerade har nämligen ansett, att det bl. a. borde övervägas att basera konstruktionen på importerat låganrikat uran. Ett sådant förfarande skulle, synes det mig, stå i direkt strid med de av atomenergiutredningen föreslagna och av statsmakterna på sin tid antagna riktlinjerna för den första delen av det inhemska atomenergiprogrammet. Där framhölls det som naturligt med hänsyn till den rikliga förekomsten inom landet av naturligt uran att främst inrikta intresset på anläggningar, i vilka kombinationen naturligt uran—tungt vatten kommer till användning. Atombolaget har också föreslagit en sådan utbyggnad av uranverket i Kvarntorp, att detta skulle kunna täcka behovet för såväl Farsta som Adam, om båda projekten färdigställdes till 1960. Det skulle väl för övrigt vara egendomligt, om man nu med färsk erfarenheter av importsvårigheter skulle gå in för eller ens överväga en konstruktion, som baserades på importbränsle av något slag. Är det inte självfallet, att i en situation, då vi som bäst är beroende av varje minskning av bränsleimporten, bör man inte laga så att man blir hänvisad att i Amerika, England eller Ryssland köpa anrikat uran.

Sedan jag ställde min fråga till statsrådet har jag fått höra, att atomdelegationen har tänkt sig att om fredag bege sig till Västerås för att närmare ta i ögonsikte den plats som man har tänkt sig för Adam. Jag vill hoppas och tro att detta besök skall föra med sig, att man om möjligt försöker att få fram

Svar på fråga ang. trafikrestriktionerna under jul- och nyårshelgerna

Adam så tidigt som man någonsin kan tänka sig och helst jämsides med farstaprojektet. Jag tror jag kan försäkra att man från industriens sida kommer att på allt sätt vara samarbetsvillig, när det gäller lösandet av detta projekt.

Herr **EDSTRÖM** (h):

Herr talman! Det vore förvisso ganska olyckligt, om uppförandet av Adam skjutes alltför långt på framtiden. Med utnyttjande av de resurser vi har borde båda reaktorerna kunna komma till stånd samtidigt. Jag vill emellertid inte på något sätt tala för ASEA. Jag vet att också där finns resurser. Men jag tror att vattenfallsstyrelsen har tillräckligt med resurser för att själv kunna tillsammans med atombolaget samtidigt utföra dessa bägge reaktorer.

Orsaken till att jag tog till orda var egentligen att herr Rylander för ett uppskjutande av frågan androg skäl av teknisk natur, som jag tyckte var litet konstiga för att förekomma i atomdelegationens skrivelse. Det första skälet förstår jag, nämligen att man skall ha bränsleelement av uranmetall i stället för uranoxid. Det är ju ett problem som måste övervägas, men som man skulle kunna överväga tämligen snart. Men så talas det om gaskylning i stället för vätskekylning. Det är kanske dumt att här tala om tekniska detaljer, men för oss tekniker som intresserar oss för dessa frågor, framstår detta förslag som tekniskt felaktigt. Det torde för envar tekniker stå klart att en värmerektor för de låga temperaturer som kommer i fråga för husuppvärmning med betydligt större fördel kan utföras för kylning med vatten under tryck än för kylning med gas. Däremot kan man ju tänka sig att använda gaskylning vid reaktorer för mottrycksdrift, en driftart som är avsedd att användas för Farsta-projektet, där högre temperatur skall användas i reaktorn för uttagning av ånga till en turbin i och för elkraft-

alstring i samband med värmealstringen.

Detta skäl synes vara framfört för att få en liten förskjutning i tiden. Det kan knappast godtagas på teknikerhåll, och man ställer sig där undrande till vad atomdelegationen menar med detta sitt påpekande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. trafikrestriktionerna under jul- och nyårshelgerna

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Helén har bett mig meddela, om nu gällande trafikrestriktioner kommer att upprätthållas över jul- och nyårshelgerna.

Till svar härpå vill jag meddela följande.

Handels- och industrikommissionens bränslenämnd, som är den myndighet som i första hand har att ansvara för den nuvarande regleringen av oljeförbrukningen, har enligt vad jag inhämtat haft överläggningar beträffande helgtrafiken såväl med oljebolagen som med en rad centrala organisationer för motorismen och bilväsendet. Bränslenämnden har vid sitt ställningstagande i denna fråga givetvis haft att ta hänsyn till inte bara angelägenheten av olika trafikbehov under helgen utan också vårt försörjningsläge i fråga om bensin. Situationen på försörjningssidan kan ännu icke med säkerhet bedömas annat än för den allra närmaste tiden. Så mycket kan emellertid fastslås, att en betydande nedskärning av bensinförbrukningen under december månad är ofrånkomlig. Uppenbart är också att möjligheterna att i fortsättningen få gehör för våra önskemål om tillförsel av olja utifrån blir beroende av att vi un-

Svar på fråga ang. trafikrestriktionerna under jul- och nyårshelgerna

derkastar oss en sträng sparsamhet i förbrukningen. Bränslenämnden har med hänsyn till dessa förhållanden inte ansett sig kunna ta på sitt ansvar att i större grad uppmjuka restriktionerna under de instundande jul- och nyårshelgerna utan har i dag för sin del beslutat att begränsa lättnaderna till att avse trafiken under julafton och juldagsmorgon till kl. 10. Oaktat man inom regeringen har full förståelse för de motiv som ligger bakom nämndens beslut, är jag nu i tillfälle meddela att — om än med stor tvekan — regeringen avser att något ytterligare lätta på restriktionerna. Körning kommer sålunda att tillåtas under julafton, juldagen och annandag jul. Under söndagen före jul och under nyårshelgen kommer däremot gällande restriktioner att vidmakthållas. Jag vill understryka att det är ytterst angeläget att allmänheten, oaktat de lättnader som kommer att medges, lojalt medverkar till att begränsa körningarna under julhelgen till vad som är oundgängligen nödvändigt och särskilt att bensinkrävande långresor med bil undviks.

Härpå anförde:

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! När jag här tackar handelsministern för svaret på min fråga, har jag samtidigt den angenäma och litlet ovana uppgiften att gratulera statsrådet och regeringen till ett lyckosamt beslut. Jag utgår då från att den bedömning av tillgången på och åtgången av bensin, som ligger till grund för regeringens ställningstagande och som innebär en mera generös uppskattning än den som bränslenämnden kostat på sig, verkligen är realistisk.

Det är givetvis omöjligt för mig att här uttala någon mening i sakfrågan, i synnerhet som handelsministern ännu inte till kammaren har lämnat den tidigare utlovade redogörelsen för åtgärder för att förbättra vårt lands lagerhåll-

ning av flytande bränslen. Det hade varit önskvärt att en dylik redogörelse lämnats före dagens debatt.

När jag alltså här lyckönskar statsrådet, gör jag det därför att han tagit lärdom av erfarenheterna från krigsårens regleringsväsende och dragit den riktiga slutsatsen, att när man ställes inför avvägningsproblem, så är det klokt att, så långt detta över huvud taget är praktiskt möjligt, tillmötesgå allmänhetens önskemål i sådana fall som känslomässigt och personligt betyder mycket för dem som drabbas av restriktionerna. Jag tror att man har en hållfast grund att stå på, om man väntar sig en betydligt större offervilja av människorna, om de inte känner sig utsatta för onödigt kitslighet från myndigheternas sida. Mot den bakgrunden vill jag starkt understryka att det hade varit oändligt välgörande, om det meddelande som lämnats här hade kunnat lämnas litet tidigare. Det kan inte förnekas att många människor under de senaste veckorna och dagarna har klandrat myndigheterna för alltför stor senfärdighet, och man har kanske därför inte nu det allra bästa utgångsläget, när man vädjar till allmänheten om återhållsamhet.

Jag tror, herr talman, att den nuvarande situationen — som är utomordentligt intressant — borde studeras också med tanke på eventuella restriktioner framdeles. Vi har här i landet tillskapat en institution, som förefaller att för närvarande ha mycket små uppgifter. Det är beredskapsnämnden för det psykologiska försvaret. Om den över huvud taget har de ekonomiska och personella förutsättningarna härför, tror jag det vore klokt att man där begagnade tillfället att nu studera allmänhetens reaktioner i ett känsligt läge. Då kunde man där få en grund, utifrån vilken man i fortsättningen skulle kunna lämna regeringen rekommendationer om det bästa tillvägagångssättet i tider med svåra avvägningar i restriktionsfrågor. Jag vet att beredskapsnäm-

Svar på fråga ang. förhandlingar rörande samfärdseln mellan Norge och Sverige

den icke har några sådana uppgifter för närvarande, men en undersökning av det slag jag här syftar på tror jag skulle kunna inrymmas i dess forskningsprogram.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! Det framgår ju redan av mitt svar att det sannerligen kan råda en viss tvekan om möjligheten att tillmötesgå de önskemål den svenska allmänheten haft att få lättnad i körförbudet under julhelgen. Men just på grund av denna tveksamhet har man också fått vänta en smula på beskedet. Senfärdigheten, herr Helén, sammanhänger ju med att man ville ha en så god överblick över läget som möjligt, och jag vill inte dölja, att när regeringen nu för sin del gått något längre än bränslenämnden ansett klokt att göra, tar man också vissa risker. Under sådana omständigheter tror jag för min del, att det bör vara angeläget att alla Lilägare iakttar den sparsamhet, varpå jag i slutet av svaret på den enkla frågan var inne.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. förhandlingar rörande samfärdseln mellan Norge och Sverige

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**, som yttrade:

Herr talman! Herr Cassel har till statsrådet Lindell i egenskap av t. f. chef för utrikesdepartementet riktat frågan, om — med anledning av det förbud som norska myndigheter utfärdat mot busstrafik till Sverige — förhandlingar kommer att upptas med norska regeringen i syfte att samfärdseln mellan Norge och Sverige inte skall inskränkas

i högre grad än kommunikationerna inom eget land. Statsrådet Lindell har överlämnat frågan till mig för besvarande.

Med anledning härav får jag meddela följande.

De åsyftade norska bestämmelserna, som utfärdats av samfärdseldepartementet med stöd av gällande författning rörande förbrukning av mineraloljor, innebär förbud mot sådan busstrafik till utlandet, som inte bedömes nödvändig för näringslivet. Enligt vad på norsk sida uppgivits har man numera infört motsvarande förbud även för icke reguljär busstrafik inom Norge. Inskränkningar har även vidtagits i fråga om den reguljära norska busstrafiken. Jag vill i sammanhanget erinra om att enligt gällande svenska föreskrifter överlåtelse av motorbränsle till fordon registrerat i något av de nordiska grannländerna förutses skola ske endast i undantagsfall när det gäller gränslandskapen. Därav följer bl. a. att norska bussar på besök i Sverige måste räkna med att i dessa områden icke få någon tilldelning av drivmedel.

I ett läge som det nuvarande, där med kort varsel ransoneringsbestämmelser måst införas i såväl Sverige, som Danmark och Norge, kan det svårigen undvikas att också gränstrafiken mellan våra nordiska länder drabbas av inskränkningar. Så snart försörjningsläget kan bättre överblickas och större klarhet vunnits rörande behovet på litet längre sikt av nedskärningar i trafiken och formerna härför, kommer frågan om busstrafiken över den svensk-norska gränsen liksom andra problem i samband med trafiken till och från de nordiska grannländerna att övervägas närmare. Det är härvidlag naturligt att genom kontakter med myndigheterna i resp. länder söka åstadkomma bästa möjliga samordning.

Härefter anförde

Svar på fråga ang. förhandlingar rörande samfärdseln mellan Norge och Sverige

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det både intressanta och snabba svaret.

Anledningen till att jag ställde min fråga förra tisdagen var meddelandet — som just då hade kommit till svensk kännedom — att den svensk-norska gränsen på norska sidan hade spärrats för trafik med norska bussar. Man måste förstå de svenska köpmännens reaktion inför denna åtgärd. De var sedan många år vana vid att en betydande del av kundkretsen kom från Norge. Det var norska husmödrar, som brukade komma med bussar och göra sina inköp av textil- och konfektionsvaror samt sydfrukter och en del finare specerier — en trafik, som varit av inte så ringa omfattning. Enligt en uppgift, som jag emellertid inte vid kontroll har kunnat få med säkerhet bestyrkt men som jag tror är riktig, har man vid tidigare julhandel kunnat räkna till uppemot 60 norska bussar samtidigt parkerade på torget i Arvika, vilken stad är typisk för nämnda handel. Nu är den trafiken som sagt stoppad från och med förra måndagen. I stället har de norska järnvägarna ordnat med speciella resor för norska husmödrar och andra, som vill handla i Sverige. Dessa järnvägsresor är emellertid av mycket mindre omfattning än de tidigare bussresorna.

Medan de norska inköpsresorna till Sverige sålunda har reducerats till ett minimum, pågår de svenska inköpsresorna med bussar i motsatt riktning för fullt. Det går busslast efter busslast av svenska resenärer till Norge för inköp av margarin, mjöl, socker m. m., som är billigare i Norge än här. De svenska köpmännen i gränsdistrikten har därmed kommit i en ledsam situation, när deras så att säga inhemska, naturliga kunder far dem förbi för att handla i Norge, medan de norska kunder de borde få i stället har uteblivit.

Det är ju ganska naturligt att man reagerat surt inför detta och att man till och med gått så långt, att man velat ropa på förbud mot margarinresorna till Norge.

Låt mig omedelbart deklarerar, att jag under inga förhållanden vill vara med om att de svenska myndigheterna skulle svara de norska myndigheterna med att stoppa svenska bussar på väg till Norge. Alla våra strävanden måste ju inriktas på att suddas ut gränserna, inte på att markera dem ytterligare. Den nordiska parlamentariska kommitténs arbete för friare samfärdsel och nedlagda möda på att få bort pass och på att få bort tullkontroll har varit ett led i dessa strävanden liksom arbetet på att skapa en gemensam nordisk marknad. Det vore ju mycket olustigt om de framgångar, som redan kunnat inregistreras på denna liberaliseringens väg, skulle göras om intet på grund av knappheten på bensin och olja.

Jag vill gärna erkänna, att saken kommit i ett bättre läge i och med det meddelande, som vi fått av herr statsrådet i dag, att de norska myndigheterna numera infört motsvarande förbud även för icke reguljär busstrafik inom Norge. Så var emellertid inte förhållandet, när frågan ställdes för en vecka sedan, om jag är riktigt underrättad, utan då gällde förbudet mot just överskridande av den svenska gränsen. Man kunde alltså färdas tämligen fritt med buss inom Norge, men så fort det blev fråga om att överskrida den svenska gränsen, inträdde förbudet. Det var detta som innebar en diskriminering och ett markerande av gränsen på otillbörligt sätt.

Jag är mycket tacksam för herr statsrådets löfte att han, som det heter, så snart situationen kan överblickas och så snart klarhet vunnits är villig att ta kontakt med myndigheterna i våra grannländer för att få till stånd bästa möjliga samordning. Det är emellertid angeläget att detta sker snart och att den svenska regeringen inte väntar för

Svar på fråga ang. de nya prisbestämmelserna på ved

länge med att ta initiativ till förhandlingar. För varje vecka som går, särskilt nu mitt i julhandelstiden, får de svenska köpmännen i gränstrakterna vidkännas mycket stora förluster genom att de befinner sig i den skeva situation som uppkommit efter de norska myndigheternas åtgöranden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. de nya prisbestämmelserna på ved

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Kilsmo har frågat mig om jag anser att de nya prisbestämmelserna på ved kommer att befrämja en önskvärd tillgång på vedbränsle.

De prisbestämmelser, som avses i frågan, torde vara statens priskontrollnämnds beslut den 24 november att prisstopp åter skall gälla för brännved och transport av brännved. I samband med beslutet har nämnden förordnat att varje säljare — således även producenterna — äger rätt att uttaga högst de priser han tillämpade den 1 augusti i år.

I nuvarande situation på bränsleområdet torde nämndens beslut att ingripa med en prisreglering, innan vedmarknaden på grund av extraordinär efterfrågan kommit alltför mycket ur balans, vara välmotiverat. Åtgärden avser att tillgodose de normala vedköparnas berättigade krav på att erhålla sin ved till rimliga priser. De priser som gällde den 1 augusti i år har i stort sett stått sig under en hel säsong, då god balans rått mellan tillgång och efterfrågan på ved. Dessa priser torde både för producenterna och för vedhandeln få anses rimliga. Tillverkningen av brännved var under fjolåret större än tidigare, och utbudet i år bör således vara tillräckligt för att täcka det normala be-

hovet. De undersökningar, som nämnden gjort på marknaden efter införandet av prisstoppet, tyder icke på någon minskning i leveranserna eller några svårigheter för köparna att erhålla önskade kvantiteter.

Härpå anförde:

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det snabba svar jag fått på min enkla fråga.

Det synes emellertid vara statsrådets uppfattning att — såsom också framgår av priskontrollnämndens ingripande — den anspråkslösa prishöjning på ved, som skett under hösten, skulle vara föranledd av den nya bränslesituationen. Men var och en av oss som är inne i dessa problem vet, att prishöjningen skett successivt och att den började långt innan den prekära bränslesituationen inträdde. I viss utsträckning har prishöjningen motiverats av de högre priserna på drivmedel — det är alltså frakterna som här spelat in.

Statsrådet synes också, liksom priskontrollnämnden, vara av den mening, att de nuvarande priserna på ved skulle vara rimliga. Jag hyser en annan uppfattning på denna punkt — priserna är orimliga. Den prishöjning, som under hösten skett inom skogsägarorganisationerna, har för Södermanlands vidkommande rört sig om 2 kronor. När priskontrollnämnden ingrep, måste priserna sänkas med 2 kronor.

Man frågar sig nu: Vad kostar veden? För producenten är arbetskostnaden för pannved för närvarande 15 kronor. Det är precis vad skogsägarföreningen och veduppköparna betalar för pannved, möjligen kan man få 16 kronor. Men skogsägaren har ju inte fått den där pannveden gratis. Han har köpt sin skogsmark, och det vore väl rimligt att han finge något litet mer på denna produktion. Det är detta pris, som sammanfaller med produktionskostnaderna,

Svar på fråga ang. de nya prisbestämmelserna på ved

som både statsrådet och priskontrollnämnden anser vara ett rimligt pris. Det är ett orimligt pris, ty det är förlustbringande.

Vad beträffar den prima barrveden så sammanfaller i stort sett dess kvalitet med massavedens, i varje fall den sekunda massavedens. Den prima barrveden betalas för närvarande med 20 å 22 kronor, sekunda massaved med 36 kronor. Finns det någon normal skogsägare, som då producerar prima barrved? Uppköparna säger, att den enda prima barrvedsproducent som finns är ägarerna av statens skogar.

Här kommer också ett annat problem in. Det säges, att man skall skydda de vanliga köparna, så att de får veden till ett rimligt pris. Det finns inte prima barrved att köpa i tillräckligt stor utsträckning. Då får de som önskar prima barrved köpa massaved att elda med. Det blir inte billigare. Den prima björkveden är för närvarande inte förlustbringande för producenten, men att få fram den prima björkveden är ett kapital för sig, ty arbetet med den är så tungt att det är svårt att få huggare. Och andra sortiment av björk börjar ju att framgångsrikt tävla med den prima björkveden.

På kort sikt kan nog en mindre förbrukning tillfredsställas med det nuvarande priset, men på längre sikt är prisnedjusteringspolitiken mot vedproducenterna en mycket oklok åtgärd. Veden skulle mycket väl kunna användas som komplement till oljan.

Till sist kan jag inte underlåta att framställa en nyfiken fråga. Jag undrar, hur regeringens skogsexpert, statsrådet Hedlund, ser på de här vedpriserna?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! På längre sikt, säger herr Kilsmo, kan den av priskontrollnämnden vidtagna åtgärden att införa prisstopp på veden få mycket allvar-

liga verkningar. Men, herr Kilsmo, den här oljekrisen kommer väl såvitt vi förstår inte att behöva sträcka sina verkningar längre än över detta bränsleår, och varje prisjustering uppåt saknar betydelse för tillgången på vedbränsle under innevarande bränsleår. Dessutom har jag i mitt svar på herr Kilsmos enkla fråga påpekat, att priserna på ved fram till augusti varit tillfredsställande både ur producenternas och ur konsumenternas synpunkt. Det har funnits tillräckliga kvantiteter för den normala förbrukningen till det priset, och jag tror att det finns alla skäl att i det läge vi nu har framför oss se till att inte konsumenterna över huvud taget drabbas oskäligt av prisstegringar, som skulle kunna följa hastigt nog på grund av oljekrisen.

Beträffande herr Kilsmos sista ord vill jag bara säga, att frågan är ju riktad till mig, och herr Kilsmo får väl välja ett annat tillfälle att rikta en enkel fråga till en av mina kolleger i regeringen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Föredrogos, men bordlades åter sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 222—228 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 44.

§ 12

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets memorial nr 228 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista samt sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1 uppföras på föredragningslistan för torsdagen den 13 december.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.42.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 12 december

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Svar på fråga ang. åtgärder i syfte att hejda prisstegringen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Senander har frågat statsministern vilka åtgärder, prisstopp eller andra, som regeringen överväger i syfte att hejda den fortgående prisstegringen. Statsministern har överlämnat frågan till mig för besvarande. I anledning härav vill jag meddela följande.

Enligt riksdagens beslut upphör den nuvarande prisregleringslagen att gälla och priskontrollnämnden att verka vid instundande årsskifte. Detta innebär dock icke att man därefter kommer att sakna möjligheter att ingripa mot oskäliga prisstegringar. Särskilda åtgärder har vidtagits för att pris- och kartellnämnden i det rådande läget skall kunna med skärpt vaksamhet följa prisutvecklingen. Vid sidan av nämndens utredningsbyråer kommer sålunda tills vidare att finnas viss personal avdelad för prisövervakning och eventuell priskontroll. Den nya prisregleringslagen innefattar befogenheter till ingripande under i lagen angivna villkor. Skulle behov av sådana ingrepp visa sig föreligga, kommer dessa befogenheter att utnyttjas.

Härefter anförde:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka

statsrådet för svaret på min fråga. Även om svaret inte kan betecknas som negativt, tycker jag i alla fall att det med hänsyn till omständigheterna borde ha varit mera positivt. Ett känt faktum är att prisstegringarna redan nu är anmärkningsvärda. Till årets slut beräknas index ha stigit med 4 eller 5 procent. Förra året var som bekant prisstegringen 6 procent. På två år har alltså priserna stigit med sammanlagt 10 eller 11 procent.

De åtgärder som statsmakterna vidtagit för att, såsom det heter, hindra inflationen har alltså haft dålig effekt. Prisstegringarna har inte hejdats. Oljepriserna har under året stigit med 32,7 procent. Detta var före avspärrningen av Suezkanalen. Efter avspärrningen har bensinpriset höjts med 3 å 4 öre per liter utan att man har kunnat prestera några som helst skäl för denna höjning. Andra prisstegringar har förekommit och ytterligare kan väntas. Det förefaller faktiskt som om regeringen inte längre hade utvecklingen på detta område under kontroll.

Detta är emellertid, när allt kommer omkring, inte så märkvärdigt. Någon verklig, effektiv priskontroll har ju inte tillämpats. Därtill kommer att staten själv gått i spetsen när det gällt prisstegringar eller vidtagit åtgärder, som lett till prisstegringar. Staten har engagerat sig för konststycket att söka hindra inflationen genom prisstegringar. Sålunda har SJ-taxorna höjts, och i princip har redan fastställts att eltaxorna skall avsevärt höjas. Spritpriserna undergick nyligen en väsentlig höjning, detta inte enbart av nykterhetspolitiska skäl, och likaså har sockerpriserna kraftigt höjts. Räntehöjningarna har emellertid kanske haft den mest prisuppdrivande effekten. Hyror och varu-

Svar på fråga ang. dispens från gällande bestämmelser om besiktningstvång i samband med återregistrering

priser har allvarligt påverkats av denna åtgärd, som horribelt nog påstås vara tillkommen såsom ett led i bekämpandet av prisstegringarna eller inflationen.

Staten är följaktligen ett dåligt föredöme i kampen mot prisstegringarna. Men är det då omöjligt att komma till rätta med prisstegringsproblemet? Jag kan inte finna att så är fallet. En förutsättning är emellertid att det tas krafttag. Ett prisstopp är kanske nu mera motiverat än tidigare, men efterlevnaden måste övervakas betydligt effektivare än vad som var fallet då vi senast hade prisstopp.

De förestående avtalsuppställningarna blir säkerligen utan effekt på reallönerna om prisutvecklingen uppåt får fortsätta. Bland arbetare och tjänstemän börjar nu prisfrågorna spela en allt större roll. Tack vare anarkien på området har det varit så, att löneförhöjningarna knappt hunnit träda i kraft förrän priserna ätit upp förhöjningarna.

Vi är inte ensamma om denna uppfattning. Inom det socialdemokratiska partiet börjar röster alltmer energiskt höjas för att det måste ske ett ingripande mot prisstegringarna. Socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande, fru Inga Thorsson, yttrade bl. a. följande tankvärda ord i söndags vid ett möte i Trelleborg: »Men vad som måste hindras är försök att utnyttja läget till att göra omotiverade extrainkomster på konsumenternas bekostnad. Vi hoppas att maningen från näringslivets organisationer om ansvar inför situationen hörsammas, och vi vill gärna uttrycka vår besvikelse över att statliga verk inte föregår med bättre exempel. Men samhället måste nu ha lagliga möjligheter och en organisatorisk apparat för de ingripanden på prisfronten som kan bli nödvändiga. Ingen situation kan vara sämre än den nuvarande för att helt avrusta samhället på denna front, vilket vi löper risk att göra när priskontrollnämnden upphör vid års-

skiftet. Den trygghet som det går att åstadkomma åt löntagarna och konsumenterna för att inga oberättigade prisförhöjningar blir möjliga måste statsmakterna också skapa förutsättningar för.»

Jag anser mig i allt väsentligt kunna instämma med fru Inga Thorsson.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Som jag sagt i mitt svar till herr Senander kommer läget att följas med uppmärksamhet av den nya pris- och kartellnämnden. Jag tror i själva verket, att detta organ från årsskiftet kommer att ha bättre förutsättningar att övervaka utvecklingen än kanske tidigare varit förhållandet.

Jag vill bara tillfoga, att på en del av de prisstegringar som ägt rum — vilket herr Senander riktigt påpekat — följt av Kungl. Maj:t och myndigheterna vidtagna dispositioner och åtgärder. Det kan väl inte vara herr Senanders uppfattning, att myndigheterna skall ingripa mot denna typ av prisstegringar, t. ex. den höjning av spritpriset, som statsmakterna och riksdagen beslutat?

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Jag vill bara för herr statsrådet framhålla, att jag inte begärt att myndigheterna skall ingripa, utan jag har endast kritiserat det faktum, att staten gått i spetsen för prisstegringarna och själv tillämpat dem vid sina egna företag samt också vidtagit en del åtgärder, som lett till prisstegringar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. dispens från gällande bestämmelser om besiktningstvång i samband med återregistrering

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Cassel har frågat

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål beträffande järnvägsnedläggelser

mig, om jag med hänsyn till rådande bränslesituation vill vidtaga åtgärder för att — som herr Cassel säger — »stimulera ett överförande av bilar till bilreservregistret genom att — så länge bensinransoneringen upprätthålles — tillfälligt dispensera från gällande bestämmelser om besiktningstvång i samband med återregistrering».

Lättnader i besiktningstvånget gäller redan nu för bilar av senare årsmodell, som tillfälligt avställs. En förordning av den 25 mars 1955 medger sålunda eftergift från besiktningstvång vid återregistrering av personbil, som är högst fem år gammal och varit avregistrerad i högst sex månader. Jag har i proposition nr 95 till 1955 års riksdag redovisat skälen för dessa lättnader.

Den omfattande olycksfallsfrekvensen på biltrafikens område gör det nödvändigt, att bilarna underkastas en fortlöpande kontroll. Detta är ett nödvändigt led i vårt arbete för att öka trafiksäkerheten. När avsteg från denna riktlinje gjordes år 1955, var det därför att bilinspektionens besiktningsskapacitet — som var relativt begränsad — måste sättas in på de kontrollåtgärder, som var de angelägnaste ur trafiksäkerhetssynpunkt. De mindre angelägna kontrollerna fick eftersättas, vilket gjorde det möjligt att medge vissa lättnader.

Av trafiksäkerhetsskäl är jag ej benägen att vilja rekommendera ytterligare uppluckring av besiktningsskontrollen. Emellertid torde, så vitt jag kan bedöma, de redan givna möjligheterna till lättnader vid återregistrering kunna gagna vad herr Cassel åsyftat — nämligen att spara på bränslen. Kanske också den omständigheten att frågan kommit upp här i kammaren kan medverka till ökad kännedom om de möjligheter som står till buds, något som givetvis enbart det är en god sak.

Härpå anförde

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr

statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för det mycket positiva svaret. Det är klart att det är en avvägningsfråga, hur långt man vågar gå. Nu har man släppt tvånget på återbesiktning av bilar, som är mindre än fem år gamla och varit ute ur registret mindre än sex månader. Det kan tänkas, att man inte skall gå så mycket längre, men det är också möjligt, att man utan att eftersätta trafiksäkerheten skulle kunna ta med ytterligare några årgångar bakåt i tiden. Vi har ju inte någon fortlöpande kontroll av våra bilar, utan de som står kvar i bilregistret kan vara både tio och femton år gamla utan att behöva ombesiktigas. Så länge de finns där får de rulla. Man har vissa möjligheter att de råkar ut för flygande kontroll, dock i alltför ringa omfattning, och sådan kontroll tror jag är av mycket stor betydelse för att hålla motorfordonen i stånd.

Jag har med min fråga bara velat fästa uppmärksamheten på detta problem, och har den kunnat vara till någon nytta för att sprida kännedom om möjligheterna att ställa undan bilarna under nuvarande bensinkris är jag tacksam. Det är möjligt att man i departementet, när man får litet mera tid på sig, kan fundera ytterligare på saken och se, om man kan vidta några lättnader utöver dem som redan gjorts.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål beträffande järnvägsnedläggelser

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ekdahl har frågat mig,

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål beträffande järnvägsnedläggelser

1) om jag anser det skäligt och möjligt att i förspelet till mera avgörande bedömningar inför frågan om en järnvägsnedläggelse tillfälle beredes dels åt den vid berörda järnvägslinje tjänstgörande personalen, dels åt en representativ allmänhet att på tillräckligt tidigt stadium få vara med i rådslagen, och om jag i så fall anser mig kunna medverka till att så blir fallet;

2) om jag är i tillfälle att inför kamraren lämna upplysningar som verifierar, att en till nedläggande ifrågasatt bandel dels tillgodoräknas de inkomster, som verkligen intjänas genom på densamma förekommande trafik, dels icke belastas med tillfälliga utgifter, som borde slås ut på längre perioder;

3) om jag finner det möjligt att medverka till sådana revisioner av anslutningstiderna vid SJ:s knutpunkter, att ökade möjligheter till samtrafik mellan anknäytande järnvägslinjer — och i förekommande fall busslinjer — kan bidra till bättre driftsresultat; samt slutligen

4) om jag anser att, när avgöranden träffas beträffande järnvägsnedläggelser, nödig hänsyn tages till det avvägningsproblem, som överflyttning av tung trafik från en befintlig järnvägslinje till landsväg innebär.

I juni i år offentliggjorde järnvägsstyrelsen sina planer rörande vilka bandelar, som under de närmaste 5 till 10 åren kommer att bli föremål för prövning om de skall läggas ned. I samband därmed föreskrev styrelsen bl. a. hur personal, trafikanter och berörd befolkning skall informeras då en närmare undersökning om nedläggning aktualiseras. Jag kan inte finna annat än att genom dessa åtgärder betryggande garantier givits för att den som önskar framföra synpunkter på frågan om nedläggande av någon bandel verkligen får tillfälle att göra detta redan på ett tidigt stadium av ärendets handläggning. De i herr Ekdahls första fråga framställda önskemålen är därför enligt min

uppfattning redan tillgodosedda. Lönsamhetskalkyler för bandelar, som föreslås till nedläggning, utföres enligt principer och metoder, som föreslagits av 1942 års järnvägskostnadsutredning. Inom denna utredning var national- och företagsekonomiska synpunkter väl företrädda genom framstående experter. Dessutom vet jag, att järnvägsstyrelsen lägger ned stor möda på att få fram så realistiska och noggranna kalkyler som möjligt. Järnvägsstyrelsen är medveten om att misstag av den art herr Ekdahl åsyftar i sin andra fråga i något fall har blivit begånget under ett skede, då kalkylmetoderna ännu icke var tillräckligt utformade. Detta har medfört skärpt vaksamhet vid den kalkylering som nu sker.

Mot herr Ekdahls i hans tredje fråga uttryckta önskemål om anslutningstiderna vid SJ:s knutpunkter har jag i princip intet att erinra. Någon anledning från min sida att ingripa anser jag dock inte föreligga. Det ligger självfallet i järnvägsstyrelsens intresse att se till, att anslutningarna mellan tågen på olika järnvägslinjer samt mellan tåg och vägbussar blir så goda som möjligt. Det är emellertid här fråga om ett avvägningsproblem, där det i första hand gäller att upprätthålla goda förbindelser i de mest frekventa relationerna. Ökat antal anslutningar torde i allmänhet icke kunna inrättas utan att antalet turer på den ena eller andra järnvägs- eller busslinjen ökas. Detta leder i sin tur till att redan befintliga förbindelser utnyttjas mindre än tidigare med ytterligare försämring av det ekonomiska resultatet som följd.

Vad slutligen herr Ekdahls fjärde fråga beträffar så är regeln vid järnvägsnedläggningar den, att i sådana fall där tung trafik av någon omfattning och betydelse förekommer på en trafiksvag bandel, lägges endast person- och styckeodstrafiken ned. Bandelen kan alltså trafikeras vid behov som industrispår för vagnslaster. I de fall då

Svar på interpellation ang. vissa frågor beträffande järnvägsnedläggelser

trafiken helt lagts ned och spåret rivits upp, har den tunga trafiken antingen varit obefintlig eller haft så ringa omfattning, att det inte medfört något problem att föra över den till landsväg. Samråd sker regelmässigt mellan järnvägs- och vägmyndigheterna i dessa frågor. För att lösa vägfrågorna i de fall då svårigheter kan tänkas uppstå, har i höst ett samrådsorgan inrättats mellan järnvägsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Härefter anförde

Herr EKDAHL (s):

Herr talman! Jag har givetvis anledning att vara mycket tacksam beträffande väsentliga delar av det svar jag här fått av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet. Särskilt tacksam är jag över att statsrådet under den hårt belastade tid regeringen nu har, ägnat detta problem så mycken uppmärksamhet.

Dess bättre har det visat sig att järnvägsstyrelsen på den allra sista tiden — när det gäller en viss fråga kan man säga under de allra yttersta av dessa dagar — har slagit in på de vägar, som jag i min interpellation betraktat som önskvärda. Vi har alltså varit samtidigt ute järnvägsstyrelsen och jag.

Det som jag har betraktat såsom synnerligen viktigt och som jag nu hoppas att jag fått till den verkliga innebörden ett verkligt tillfredsställande svar på gäller kontakten mellan å ena sidan åkande järnvägspersonalen och den personal som tjänstgör vid stationer och hållplatser samt å andra sidan de järnvägsmyndigheter som har att utföra det förberedande arbetet när det gäller undersökningen beträffande en järnvägs ifrågasatta nedläggande. Om kommunikationsministern kan lägga den innebörden i sitt svar att en tillräckligt effektiv kontakt verkligen förekommer här, då är jag mycket tillfredsställd. SJ har i så fall i detta avseende satt i sy-

stem den företagsdemokrati, som vi alla betraktar såsom synnerligen önskvärd. Det förefaller också som om järnvägsstyrelsen från och med de sista månaderna även gått ifrån bokföringsmetoder, som i åtskilliga fall har åstadkommit rätt missvisande resultat när det gäller de av mig apostroferade lönsamhetskalkylerna.

På en punkt har nog kommunikationsministern och jag inte riktigt förstått varandra. Det förefaller som om vi i viss mån talade om litet olika problem. Det gäller de mycket otillfredsställande anslutningar som förekommer här och var vid SJ:s knutpunkter. Kommunikationsministern tycks ha uppfattat mina ord så, att jag skulle ha önskat flera turer på järnvägarna. Det är inte den tankegången jag varit inne på. I stället är det de för en vanlig vardagsmänniska alldeles obegripliga förhållanden som vi har på en massa anknytningsstationer som jag haft tillfälle att undersöka. Ett tåg kan gå tre eller fyra och till och med två minuter innan ett annat kommer in. Det är detta som folk i allmänhet betraktar såsom orimligt. Hemma i Skåne förekommer det t. ex. när man kommer åkande med ett tåg in mot en station och passerar korsningen mellan järnvägen och en landsväg, att det står en SJ-buss, i sitt slag en »långtradare», och väntar på att få köra så fort bommarna lyft och innan tåget hunnit riktigt in på stationen. Finns det inte några möjligheter för de lokala myndigheterna som sysslar med detta pussel att åstadkomma vettiga förhållanden på detta område?

Jag tror att kommunikationsministern kan erkänna att min interpellation är skriven på ett sådant sätt, att den avspeglar mitt stora förtroende för järnvägsstyrelsens och järnvägsmyndigheternas goda vilja att rykta sina ämbeten på bästa sätt. Det är min övertygelse att det förhåller sig så. Jag vill uttryckligen säga ifrån att jag inte på något sätt delar den uppfattning som kommit till

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål beträffande järnvägsnedläggelser

synes ute i landet att järnvägsstyrelsen, när den har en trafiksvag bandel som den vill bli av med, ordnar det så, att förbindelserna blir svårare för att det skall se så mycket tråkigare ut. Om man utan tvingande skäl låter missförhållanden bestå som på något sätt kan inge allmänheten en sådan föreställning, då riskerar man att rubba förtroendet för statens företag i allmänhet och för SJ i synnerhet. Jag har därför velat vädja till kommunikationsministern att intressera sig för detta problem. Jag vet mycket väl att det är mycket begärt och kanske för mycket att ett statsråd, som har ett så vidsträckt fält att överblicka, skall ägna uppmärksamheten åt en sådan här detalj. Jag kan dock försäkra statsrådet att om han kunde finna tid att genom kontakt med järnvägsmyndigheterna göra sig övertygad om att det här görs vad som bör göras, då skulle allmänheten vara synnerligen tacksam för det.

På ett ställe tycks vi tala om litet olika ting. Det är när det gäller den tunga trafiken. Jag vill deklarerat, herr statsråd, att till den tunga trafiken räknar jag också varenda en av SJ:s personbussar, inte bara lastbilstrafiken. Jag föreställer mig att bussarna inte är så lätta att lyfta i bakkärran. Det var därför jag ifrågasatte att man borde se till att trafiken, där det finns järnväg som fortfarande är trafikabel, inte utan avgjort vägande skäl flyttas över till landsväg.

När jag sade att järnvägsstyrelsen under de yttersta av dessa dagar i visst avseende har kommit in på samma linje som jag, avsåg jag särskilt detta att järnvägsstyrelsen för att lösa frågor av detta slag har organiserat ett samarbete med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Man har givetvis alla skäl att hoppas att detta bör kunna verksamt bidra till att problemen blir allsidigt belysta.

Herr statsråd! Jag är tacksam för svaret. Jag talar i dag för sista gången i

denna plenial och får därför inte flera tillfällen att göra framställningar till vare sig statsrådet Sven Andersson eller någon följande kommunikationsminister om förhållanden som min interpellation rör sig om. Jag känner mig emellertid övertygad att statsrådet ägnar dessa frågor den uppmärksamhet som behövs för att vi skall komma fram till en så tillfredsställande ordning som möjligt.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag ber att få understryka de synpunkter som herr Ekdahl här nyss framförde. Jag har lagt märke till krav på indragningar av järnvägar även i andra trakter än dem som herr Ekdahl berörde. Jag tänker framför allt på en järnväg som ligger mig varmt om hjärtat, Uddevalla-Lelångens järnväg. Distriktschefen, Swartling där har lagt in en framställning om att en viss sträcka av denna järnväg skall indragas med hänsyn till att man därigenom skulle minska bensinåtgången. Var och en som har litet erfarenhet bör kunna förstå, att det tvärtom går åt mycket mera bensin för landsvägsbussar än för bussar på räls. Därför hoppas jag att kommunikationsministern, om denna framställning skulle föranleda järnvägsstyrelsen att vidta någon som helst ändring i de förhållanden som vi nu har, inte vill gå med på något dylikt. Vi har därifrån bygderna gjort en framställning om att denna järnväg i stället skall breddas, så att man skall kunna få samtrafik från Uddevalla upp till Arvika. Gjorde man det, skulle denna bandel säkerligen bära sig ganska bra. Jag skulle vilja vädja till statsrådet att inrikta ansträngningarna på detta i stället för att biträda eventuella krav på nedläggande.

I detta anförande instämde herrar Dahl (s) och Sjölin (fp).

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. markersättning för elektriska hög- och lågspänningsledningar för detaljdistributionen

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Jönssons i Rossbol interpellation angående markersättning för elektriska hög- och lågspänningsledningar för detaljdistributionen.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, och herr statsrådet Andersson lämnade nu en kort redogörelse för dess innehåll. Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Jönsson i Rossbol har frågat jordbruksministern, om han är beredd att låta verkställa en undersökning om markägares rätt till ersättning för elektrisk ledning över honom tillhörig mark.

Då det närmast tillkommer mig att besvara frågan, får jag — efter samråd med jordbruksministern — anföra följande.

Ersättning lämnas i regel för bestående skador, som orsakats av stam-, lands- och bygdelinjer efter särskilda normer, utarbetade av genom Kungl. Maj:t utsedda sakkunniga — 1948 års åkernormer och 1950 års skogsnormer. För övriga ledningar — ortslinjer (1,5—20 kW) och gårdslinjer (220—380 V) — lämnas vanligen icke någon ersättning, och som regel fordrar kraftleverantörerna fri mark. I vattenfallsverkets reglemente för leverans av lågspänd elektrisk kraft ålägges sålunda abonnent att låta kraftverket över fastighet, som av abonnent äges eller innehaves, avgiftsfritt framdraga och för all framtid bibehålla kraftledning av orts- och gårdslinjekaraktär till såväl abonnenten som andra avnämare inom kraftverkets distributionsområde. Enligt särskilda regler lämnas dock ersättning vid extra stort markintrång och beträffande vissa ledningar för speciella ändamål. Stort markintrång anses föreligga om abon-

umenten tvingas upplåta fri mark för mer än två stolpar per tariffenhet som hans abonnemang omfattar. För det överskjutande antalet stolpar skall utgå engångsersättning med 45 kronor per stolpe i Mellansverige och 25 kronor per stolpe i övre Norrland. Liknande regler återfinnes i taxa gällande för distribution av kraft inom Sydsvenska Kraftaktiebolagets m. fl. bolags distributionsområden.

Spörsmålet om ersättning för markintrång genom orts- och gårdslinjer har i olika sammanhang uppmärksamrats. Sålunda har elkraftutredningen i sitt huvudbetänkande (SOU 1954: 12) framhållit att bestämmelser i reglementen och taxor om leverantörens rätt att framdraga och bibehålla kraftledningar över abonnentens fastighet kan bli betungande för abonnenten och att frågan om markägares medgivande till dragning av elektriska ledningar och hans rätt till ersättning bör undersökas särskilt. Frågan har ytterligare berörts vid behandlingen under 1954 års riksdag av den i första kammaren väckta motionen (nr 20) om upplåtande av fri mark för elektriska ledningar över kronans fastigheter och ecklesiastika fastigheter och däröver av jordbruksutskottet avgivet utlåtande (nr 18).

I skrivelse den 25 juni 1954 till Kungl. Maj:t har Riksförbundet Landsbygdens folk hemställt, att bl. a. frågan om markersättning för orts- och gårdslinjer blir utredd. I yttranden över framställningen har vattenfallsstyrelsen och Svenska elverksföreningen ställt sig avvisande till RLF:s begäran och framhållit, att de för jordbruket fastställda taxorna avpassats efter det förhållandet att markägarna lämnar fri mark för stolpar, att taxorna därigenom kunnat sättas lägre än för andra grupper av abonnenter samt att en ersättning i enlighet med RLF:s förslag skulle medföra en taxehöjning för jordbruksabbonenterna, bl. a. genom ett övervältrande på dem av ökade administrationskostnader för företagen och genom en penningomför-

Svar på interpellation ang. markersättning för elektriska hög- och lågspänningsledningar för detaljdistributionen

delning mellan jordbrukskonsumenterna inbördes. Vattenfallsstyrelsen har emellertid förklarat sig beredd att överlägga med RLF om lämpliga åtgärder. Sedermera har RLF upprepat sin hemställan.

Som framgår av den nu lämnade redogörelsen finns bestämmelser om ersättning för markintrång genom elledning vanligen intagna i kraftleverantörernas reglementen eller taxor. Åtminstone såvitt gäller intrång genom orts- och gårdslinjer synes ersättningsmöjligheterna dock vara ganska begränsade.

Utformandet av ersättningsreglerna får ses bland annat mot bakgrunden av den historiska utvecklingen. Detaljdistributionen på landsbygden ordnades från början i stor utsträckning genom kooperativa distributionsföreningar, till väsentlig del bestående av jordbrukare, vilka föreningar själva stod för utbyggnaden av orts- och gårdslinjerna och över dessa distribuerade gemensamt inköpt kraft. För en sådan förening var det av ringa intresse att lämna särskild ersättning till markägarna-medlemmarna för det markintrång, som föreningens ledningar förorsakade, då ersättningsbeloppen i alla fall fick lov att gäldas så gott som helt av medlemmarna själva. Med hänsyn härtill avstod man från kravet på individuell rättvisa medlemmarna emellan och nedbringade i stället kostnaderna för föreningen i dess helhet.

Via landsbygdens distributionsnät betjänas emellertid numera icke blott jordbruksabonnenter utan även avnämare inom tätorter, industriabonnenter och abonnenter inom sommarbostads- och sportstugeområden. De ledningar, som framgår över jordbruks- och skogsfastigheter, betjänar således även andra personer än sådana som har sin sysselsättning inom jordbruk och skogsbruk. Frågan om ersättning för markintrång genom orts- och gårdslinjer torde härmed ha kommit i ett delvis annat läge

än tidigare. Ur rättvisesynpunkt kan det därför synas skäligt att ersättning i princip ges för ledning, som betjänar andra fastigheter än dem, varöver ledningar är dragna. För en ersättning i berörda fall synes vidare tala jordbrukets på senare år allt starkare mekanisering, som kan göra intrånget genom stolpar i åkrar mera kännbart. I princip är jag därför ense med interpellanten därom att sådana fall kan förekomma, som torde böra föranleda en ökad möjlighet till ersättning för ledningsintrång.

I de inledningsvis nämnda 1948 års åkernormer och 1950 års skogsnormer finns riktlinjer för ersättning vid fall av intrång genom ledning, vilka normer tillämpas vid intrång genom ledning tillhörande någon av kategorierna stam-, lands- eller bygdelinjer. Däremot tillämpas normerna icke för fall av intrång genom elledningar med lägre spänning än de nyssnämnda. Att så är förhållandet torde emellertid, enligt mitt förmenande, icke bero på att dessa normer är konstruerade för intrång genom blott vissa kategorier ledningar. Fastmer synes normerna enligt sitt innehåll vara ägnade att tillämpas för varje slags ledningsintrång i mark, tillhörande jordbruk och skogsbruk. Enligt min åsikt behövs därför i första hand knappast någon utredning för tillskapande av nya ersättningsregler, utan synes den i motionen berörda frågan närmast kunna lösas genom att förhandlingar mellan berörda intressenter kommer till stånd i syfte att undersöka möjligheterna att utsträcka tillämpningen av de förutnämnda normerna.

I detta sammanhang torde böra uppmärksammas, att de regler för ersättning vid extra stora markintrång — varom jag förut talat — tillkommit på grundval av en preliminär övnskommelse år 1950 mellan vattenfallsstyrelsen och RLF, låt vara att överenskommelsen ej blivit definitiv.

Svar på interpellation ang. markersättning för elektriska hög- och lågspänningsledningar för detaljdistributionen

Vidare torde böra beaktas, att elkraftutredningen i sitt huvudbetänkande i 1902 års lag om elektriska anläggningar föreslagit införande av särskilda regler om bl. a. distributionsskyldighet för kraftföretag inom ett bestämt område. Utredningens förslag är f. n. förämål för överarbetning inom vederbörande departement. Förslag till ändringar i lagen på grundval av betänkandet torde komma att underställas 1957 års riksdag. Därest berörda regler om distributionsskyldighet införes, torde frågan om framdragande av ledningar eller om leverans av elektrisk kraft inom det fastställda området näppeligen längre kunna göras beroende av villkor i reglementen eller taxor om rätt för strömleverantören att kostnadsfritt framdraga ledningar över abonnents mark. Om elkraftutredningens förslag antages av statsmakterna, synes en tvist om rätten till kostnadsfri ledningsframdragning närmast få betraktas som en fråga om priset för den elektriska strömmen. Jag vill därför förorda, att en lösning av de i interpellationen angivna spörsmålen närmast sökes genom förhandlingar mellan företrädare för förbrukar- och leverantörsintressen, sedan riksdagen tagit ställning till nyssnämnda lagstiftningsfrågor. För dagen synes därför icke något initiativ från min sida vara erforderligt.

Härefter anförde

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag har fått på min interpellation. Jag är alldeles särskilt tacksam för de positiva synpunkter som nu framkommit i detta svar, synpunkter som är mera positiva än någon gång tidigare.

Denna fråga har, såsom i svaret framhålles, tidigare varit förämål för riksdagens uppmärksamhet. Jordbrukets

fackliga organisation, RLF, har år efter år fått framställningar från olika delar av landet, där det krävts rättvisa och skälighet på detta område. Det är därför så mycket mera glädjande att det nu verkligen ifrågasättes en åtgärd som kan föra frågan framåt.

Vad man särskilt fäst sig vid tidigare är att remissinstanserna avrätt från ett tillmötesgående av de framförda önskemålen om skälighet och rättvisa. De har tillbakavisats med påståendet att jordbrukarna åtnjuter billigare taxa som kompensation för intrånget. Detta kan enligt min mening diskuteras. Jag tror att det behövs en rätt omfattande utredning för att ådagalägga om detta förhållande gäller någon större procent av abonnenterna. Enligt min erfarenhet är det en mycket liten procent som möjligen kan åtnjuta lägre taxa som kompensation för intrånget. Över huvud taget har ju abonnenterna numera inom dessa olika elektriska distributionsföretag samma taxa antingen de är jordbrukare eller andra fastighetsägare. Det enda undantaget är att industrier som ligger insprängda i bebyggelse som regel har en lägre taxa.

Ett annat skäl för avvisandet av tanken om ersättning till markägare för framdragande av elektrisk »bygdeledning» över hans mark har varit att det nuvarande förhållandet är historiskt betingat. Det kan ju ligga något i detta, men då de elektriska distributionsföreningarna kom till för 30—40—50 år sedan var bygden mera enhetlig, det var oftast en ren jordbruksbygd. Dessa ledningsstolpar och stag och allt annat som hör till en elektrisk ledning var inte till så stort besvär på den tid då man slog med lie och räfsade med handräfsa. Av svaret har dess bättre framgått att kommunikationsministern observerat den väsentliga förändring som inträtt i brukandet av jorden och som i hög grad ändrat förhållandena i dessa avscenden.

Svar på interpellation ang. tillämpningen av jaktlagen

Vi har inom RLF, närmare bestämt Jämtlands länsförbund av RLF, träffat en uppgörelse med ett elektriskt distributionsföretag om ersättning för stolpintrång å odlad jord, nämligen Hallens Elektriska, och det har visat sig gå alldeles utmärkt. Det har bl. a. av vattenfallsstyrelsen förmodats, att en sådan lösning skulle föranleda väldiga administrationskostnader o. s. v., men så har icke blivit fallet. Vi hade räknat med att kostnaden kanske skulle komma att bli 80—90 öre per normal tariffenhet om skälig ersättning skulle utges för stolpintrång m. m. Sedan systemet nu fungerat till mycket stor belåtenhet för samtliga abonnenter och icke minst för jordbrukarna, har det visat sig att ökningen uppgått till 59 öre per normal tariffenhet, sålunda en mycket obetydlig stegring. Den är så obetydlig att den icke nödvändiggjort taxeändring för detta företag, som ändå arbetar inom ett område med synnerligen långa ledningar. Man kan gott säga att Hallens Elektriska i stor utsträckning har sin verksamhet förlagd till ett område med långa avstånd och totalt sett gles bebyggelse.

Detta förhållande säger oss att remissinstanserna tidigare framfört alltför pessimistiska synpunkter. Det gläder mig som sagt att statsrådet nu förbereder en lagstiftning, som förutsättes kunna komma till stånd redan nästa år och som skall möjliggöra underhandlingar mellan parterna på detta område. Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. tillämpningen av jaktlagen

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Lundberg frågat mig, om jag uppmärksammat att lagen om rätt till jakt otillbörligt utnyttjades för att monopolistiskt gynna bolag och större markägare, och att myndigheter, bolag och enskilda genom tillämpning av en generell arealbedömning, som icke kunde ha sin grund i lagen, utestängde bönder, småbrukare och arrendatorer från att få disponera över och bedriva jakt på egna marker under likvärdiga former som de större markägarna samt om jag i så fall kommer att vidtaga erforderliga åtgärder för att tillämpningen av denna lag i fortsättningen icke skall ensidigt gynna de större markägarnas intressen, och att jämväl demokratiska, sociala och andra för mindre jordägare och arrendatorer väsentliga intressen vederbörligen blir tillgodosedda.

Som motiv för dessa frågor har herr Lundberg anförts, att ett bolag till vederbörande landsfiskal anmält, att jakt med drivande hund under december 1954 företagits av ägarna till två fastigheter, vilka tillsammans förfogade över ca 134 tunnland mark, oaktat markerna var av sådan beskaffenhet att jakt med drivande hund inte fick företagas inom dessa. Herr Lundberg har vidare anförts, att det av viss skriftväxling syntes framgå, att länsstyrelsen utfärdat förbud mot jakt med drivande hund på bl. a. en av dessa fastigheter, vilket beslut syntes ha delgivits bolagets representanter men ej de närmast berörda jordägarna.

Vad först angår det ifrågasatta länsstyrelseförbudet vill jag framhålla, att länsstyrelse ej har någon befogenhet att utfärda förbud mot jakt med drivande hund på den grund att ett jaktområde är för litet. Något sådant förbud har ej heller utfärdats.

I 19 § tredje stycket jaktlagen stadgas: »Idkas jakt med drivande hund å område som är av sådan beskaffenhet, att drevet måste antagas komma att hu-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av jaktlagen

vudsakligen framgå över annans jaktområde, och framgår av omständigheterna uppenbarligen, att syftet är att åtkomma villebråd från sistsagda område, vare ansett som om olovlig jakt ägt rum.»

Då interpellanten vill göra gällande, att jaktlagen otillbörligen utnyttjas så, att bönder, småbrukare och arrendatorer förhindras att »disponera över och bedriva jakt på egna marker under likvärdiga former som de större markägarna», synes han ha missförstått syftet med jaktlagens bestämmelser.

Innehavarna av jakträtten å ifrågasvarande jaktområde har icke blott jakträtten utan även jaktutövningsrätten å dessa marker orörd. Spörsmålet är allena, vilka jaktmetoder som med hänsyn till markområdets areal och arrondering är lämpliga och vilka som är så olämpliga, att deras tillämpning kan komma att medföra ansvar för olovlig jakt. Jag vill härvid framhålla, att för tillämpningen av 19 § tredje stycket jaktlagen icke erfordras, att den drivande hunden verkligen inkommit på det främmande jaktområdet. Det räcker att området är så beskaffat, att det måste antagas, att en drivande hund, som släppes där, huvudsakligen kommer att driva på annans mark.

Frågan, om jakt bedrivits i strid mot stadgandet i detta lagrum, avgöres av domstol och ej av administrativ myndighet. Det ankommer på jakträttsinnehavaren själv att bedöma, om han på sitt jaktområde kan utöva drevjakt utan att handla i strid mot bestämmelsen. Vid denna bedömning kan han hämta ledning av tidigare rättsavgöranden, vilka refererats i rättsfallssamlingar, jakttidsskrifter och lagkommentarer. Syftet med stadgandet är att skydda grannarnas jakträtt och viltvårdsarbete och ej att utestänga innehavare av små jaktområden från att fritt utöva jakt med användande av sådana metoder, som lämpar sig för jaktområdet. Enligt min mening har domstolarnas tillämpning

av ifrågasvarande stadgande ej givit någon anledning till att överväga ändring av stadgandet.

Herr talman! Med dessa ord anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra ett tack för svaret. Jag vill från början erkänna att jag delar hans principiella syn, att jakträtten inte behöver ingå i jordäganderätten, men om man har denna principiella syn, herr statsråd, så bör detta gälla för bolag såväl som för bönder, arrendatorer och andra.

Man måste ställa sig ganska undrande när en mindre jordägare, som går ut på sina marker och jagar med hund, stäms av Högfors och Persbo AB därför att han jagar med drivande hund på egen mark, och man måste förstå att han blir upprörd över sådant.

Jag är glad att det understrykes i svaret att länsstyrelsen ej har någon befogenhet att utfärda förbud mot jakt med drivande hund på den grunden att ett jaktområde är för litet. Orsaken till att jag tog upp den saken i min interpellation var att det i Högfors AB:s skrivelse uttryckligen står att jakt med drivande hund förekommit på denne mans mark — Broarna 1³ — efter det att länsstyrelsen utfärdat förbud mot dylik jakt inom detta område. Jag är glad att höra att det är en felaktig uppgift som bolaget här har kommit med.

Jag vill emellertid framhålla att 19 § tredje stycket jaktlagen icke säger, att en person som utövar jakt på egen mark med drivande hund skulle kunna stämmas med stöd av lag. Något sådant sägs varken i lagen eller i jaktstadgan. Det kan ju hända att de jaktkonsulenter, som givetvis står till de större jordägarnas förfogande, gör någon arealbedömning, men efter vad jag kan förstå kan

Svar på interpellation ang. tillämpningen av jaktlagen

varken en domstol, en länsstyrelse eller någon annan med utgångspunkt i den formulering som lagen har stämman någon som jagar på egen mark med drivande hund.

Enligt den tolkning som herr statsrådet anför skall det för tillämpningen av 19 § tredje stycket jaktlagen icke erfordras att den drivande hunden verkligen inkommit på det främmande jaktområdet. Det räcker att området är så beskaffat, att det måste antas att en drivande hund, som släpps lös där, huvudsakligen kommer att driva på annans mark. Det är en tolkning, som icke har sin grund i lagen utan möjligen i någon dom, som en domstol kan ha fällt.

Om nu bolaget släpper sina hundar i rågången till dessa jaktmarker, är det ju givet, att bolaget har full rätt till att låta hundarna jaga ut villebrådet från småbrukarnas område. Detta sker utan att åtal kan följa. Domstolarna bör enligt min mening försöka att döma efter lag och icke efter hänsyn till om området tillhör en stor eller en liten jordbrukare. Jag vill också här säga ifrån att om det kan förfaras på det sättet, anser jag att jordbruksministern borde förstå att något måste göras för att rätta till det som brister på detta område.

Jag vill också understryka, att det i allra högsta grad är omdömeslöst av ett bolag att utnyttja sina s. k. rättigheter för att stämman en mindre jordägare, därför att han har jagat på egen mark. Jag är medveten om att dessa marker ligger insprängda i Högfors och Persbos stora markområden och att bolaget har allt intresse av att försöka göra livet så surt som möjligt för dessa småbrukare som bor där. Men det kan väl inte vara så, att herr jordbruksministern menar att vissa rättigheter skall följa arealen och att intresset för att bevaka de människors intressen, som ligger under en viss arealgräns, icke skulle vara till finnandes. Det brukar väl ändå vara på det sättet, att lag och förord-

ning söker skydda den svagare parten; här är det annorlunda.

Jag vill också anföra, att vi har en tidning som heter Svensk Jakt. I decembernumret av denna talar man om jakten i mycket lyriska ordalag. Man säger: »För den jaktintresserade landsortsbon är tillgången till jaktmark en förmån, som i viss mån binder honom vid den bygd, där han har sin gärning. För stadsbon, som fått jaktlusten i blodet, är utflykterna till den egna jaktmarken en källa till avkoppling och vederkvickelse, vars betydelse ej bör underskattas. En erfaren läkare har framhållit, att det här helt enkelt är fråga om en form av förebyggande hälsovård i en tid då jäkt och missriktad effektivitetsävlan tar en alltför stor tribut bland män i medelåldern.» Och så tillägger tidningen: »Naturligtvis gäller vad här sagt om jakten i viss mån också om friluftsliv över huvud taget, sportfisket ej att förglömma. Men för jägaren i gemen finns i regel ingenting, som går upp mot vistelsen med hund och bössa i skog och mark. Han må vara tax-, drever- eller stövarebiten, 'långhårig eller korthårig' fågelhundsvän — smakriktningarna är många! — men för de flesta av oss är hösten — 'den vår de svaga kalla höst' — den bästa tiden på året.» Tidningen önskar med tanke på det här »God Jul och God Jakt!».

Här i vårt land håller vi nu på att komma tillbaka till feodaltidens syn på markområden m. m., och jag skulle vilja uttala en förhoppning om att herr jordbruksministern trots allt har förståelse även för de arrendatorer och småbrukare, som får hålla djuren med betesmarker. Men sedan kommer dessa stora bolag, som enligt mitt sätt att se icke borde ha rätt till jakt på sina marker, och skall lägga beslag även på den mindre jordägarens mark. Jag tycker verkligen, herr jordbruksminister, att man i detta fall skulle kunna ha litet hjärta även för de mindre jordbrukar-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av jaktlagen

na, även om hela vår jaktutövning i övrigt går hän emot ett monopol för stora jordägare, och att i första hand ta till vara deras intresse.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Lundberg, att jag kan inte här gå in för en subjektiv, personlig åsikt. Det finns ju lag, som reglerar detta förhållande, och jag har i mitt interpellations-svar hänvisat till lagens paragrafer.

Nu säger herr Lundberg, att jag har tolkat det så och så, men i 19 § står det ändå, att när det gäller ett jaktvårdsområde, krävs icke för stadgandets tillämpning, att hunden bevisligen inkommit på främmande jaktområde.

När det gäller jaktvårdsområde är det väl så, om vi tar det fall som herr Lundberg påpekade, att det området är så beläget, att det inte torde vara så lätt för hundens ägare att garantera, att inte hunden när den släpps lös springer in på grannens område och där kanske hämtar villebråd. Detta är tydligt angivet i mitt interpellations-svar, där jag citerat vad som ytterligare står i paragrafen, nämligen att »Idkas jakt med drivande hund å område som är av sådan beskaffenhet, att drevet måste antagas komma att huvudsakligen framgå över annans jaktområde, och framgår av omständigheterna uppenbarligen, att syftet är att åtkomma villebråd från sistsagda område, vare ansett som om olovlig jakt ägt rum».

Nu är det naturligtvis svårt att bedöma sådana saker, och det får ske från fall till fall. Det har också förts rättegångar om detta inför olika domstolar, och det har fällts domar.

Det av herr Lundberg påtalade fallet gällde ett jaktvårdsområde som omfattar 67 hektar. År 1940 fälldes en dom i ett mål där det var fråga om 73 hektar, ett område som var 1 300 meter långt och 600—800 meter brett. Det

ansågs vara ett sådant område, där man inte får bedriva drevjakt. År 1945 fördes upp till högsta domstolen ett mål som gällde ett område på 130 hektar, 1 600 meter långt och 360—500 meter brett. År 1947 dömde en häradsrätt i ett mål som avsåg ett område på 35 hektar, som var 2 300 meter långt och 25—300 meter brett. År 1950 förekom ett mål i högsta domstolen som gällde 71 hektar. I samtliga här nämnda fall ansåg domstolarna att det var områden, där man inte får bedriva drevjakt.

Det är naturligtvis lätt att slå på känslosträngarna i sådana här frågor, men jag vill påpeka att ärendena inte avgörs på administrativ väg utan av domstolarna och att man har möjlighet att gå till domstol om man vill ha förhållandena ändrade.

Jag menar att det inte kan ges något annat svar på frågan än det som har givits i interpellationssvaret. Även om man, såsom jag sade, kan ha vissa personliga omdömen, har dock lagstiftarna i varje fall än så länge inte ansett de omdömena hålla måttet.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jordbruksministern talar om att man inte kan ha någon personlig åsikt i detta sammanhang, men både herr statsrådet och riksdagen måste väl anse det vara av största betydelse att se till att lagarna icke ges ett annat innehåll än det lagstiftaren har åsyftat. I lagen sägs det uttryckligen: »Idkas jakt med drivande hund å område som är av sådan beskaffenhet, att drevet måste antagas komma att huvudsakligen framgå över annans jaktområde, och framgår av omständigheterna uppenbarligen, att syftet är att åtkomma villebråd från sistsagda område, vare ansett som om olovlig jakt ägt rum.»

I det fall jag har nämnt har bolaget icke sagt, att jakten med drivande hund har skett på dess område utan på den jaktutövandes eget område. Har icke

Svar på interpellation ang. tillämpningen av jaktlagen

drivande hund till huvudsaklig del varit inne på annans område så har enligt vad jag kan förstå, oavsett vilken uppfattning man har om prejudicerande domar, domstolen icke rätt att med stöd av denna lag ta hänsyn till andra omständigheter än lagen avser.

De domar som här har nämnts visar ju att man tillämpar en arealbedömning, och jag har hört talas om att jaktvårdskonsulenterna håller på att man skall ha 200 hektar jaktmark för att få jaga på detta sätt. I varje fall i Uppland anser vi ett jordbruk på 50 hektar vara relativt stort, men för att få jaga skall man alltså ha några hundratals hektar mark. Det innebär de facto att en mindre jordägare måste förvärva mera mark för att få jaga under likvärdiga former med ett bolag eller en storgodsägare. Under tiden 1946—1947 hade jag den uppfattningen, att det inte skulle vara lyckligt att ta mark från större egendomar för att lägga till mindre, men jag undrar om herr statsrådet just i detta sammanhang vill medverka till att aktiebolag, som missbrukar sin ställning som jordägare, får överlåta sin mark till annan så att man kan utverka, att ett bolag som inte visar hut och hyfsning gentemot grannar också får ta vissa konsekvenser.

Jag skall ärligt erkänna att bolagen numera icke i så stor utsträckning förfar på detta sätt, eftersom de har lärt av utvecklingen, men det är ju tydligt att några åtgärder måste vidtagas för att inte de mindre jordägarnas och arrendatorernas rätt skall kränkas i alltför stor utsträckning. Till vilken dom ett åtal i sådana här saker nu leder vet man på förhand.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att herr Lundberg i början av debatten och även nu gjorde gällande att man tog ifrån folk jakt-rätten, att jakten generellt förbjöds,

därest man hade mark, som inte var tillräckligt vidsträckt. Denna fråga om små markägares jaktutövning och jakt med skarpsprungna hundar har varit ett tvisteämne på jaktens område så långt tillbaka i tiden jag kan erinra mig. Ett av skälen till att man införde lagstiftningen om jaktvårdsområden var väl, att man skulle samorganisera de små markägarna för att på så sätt bereda vederbörande tillfälle att utöva jakt utan några sådana begränsningar, som avhandlas i det lagrum, som här är föremål för överläggning. Det är uppenbart, att det inte är möjligt att säga, att en människa inte får jaga på mark av den eller den storleken, ty det måste helt och hållet vara beroende av hur marken är arronderad.

Herr Lundberg sade, att jaktvårdskonsulenterna drivit den meningen, att när ett markområde har en areal, som understiger 400 tunnland, är det olämpligt att släppa hundar, framför allt drivande hundar och skarpsprungna hundar på detta område. Man har visserligen haft den meningen i vissa fall, men i andra fall har man godtagit ännu mindre arealer än dem som omnämns i interpellationen. Det kan mycket väl tänkas, att en människa har ett markområde, som består av en ö i en skärgård eller i en sjö och som har en mycket liten areal. Med hänsyn därtill vore det orimligt, om man i lagen skulle stadga, att den och den arealen ger rätt till jakt men den och den arealen gör det inte.

Frageställningen är, om man utövar jakten på ett sådant sätt, att man skadar grannens intressen. Detta är ett grannelagsproblem icke enbart mellan små jordägare och bolag utan också i mycket hög grad mellan små jordägare inbördes.

Att, såsom herr Lundberg här har sagt, toleransen mot sådan här jaktutövning från bolagens sida har blivit åtskilligt större än den har varit i ett tidigare skede får man väl hälsa med

Svar på fråga ang. åtgärder i kredit- och försäkringshänseende med anledning av de förluster, som den senaste stormen vid skånska ostkusten förorsakat vissa fiskare

tillfredsställelse. Men vi måste alla göra klart för oss, att det gäller inte jakt-rätten som sådan, utan det gäller ett visst slag av jaktutövning. Därför är jag övertygad om att detta lagrum är nödvändigt att ha, om man skall kunna få någon ordning på detta område. Det gäller inte minst hur förhållandet mellan de små jordägarna skall regleras.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill påpeka för herr Sköldin, att jag aldrig har sagt, att jakten är förbjuden, utan vad jag har sagt är, att jakten på mindre jordbruk icke får ske under likvärdiga former med jakten på bolagens jord. I detta av mig särskilt berörda fall har de mindre jordägarna tillåtit dem som nu har blivit anmälda att jaga på deras marker. Ur den synpunkten är nog allting bra. Herr Sköldin talade om skarpdrivande hundar. Här var det en dreverhund man använde. Jakten pågick i 15 minuter, och jag måste säga, att på 15 minuter driver inga dreverhundar så långt. Bolaget har inte heller påstått, att drevet skulle ha varit inne på dess område. Men man kanske efter den diskussion som nu har varit ändrar denna uppgift.

De arrendatorer och småbrukare som det här gäller bor ofta i glesbebyggda trakter. De kommer inte så ofta till bygden, och de har därför nöje av att ha hund som sällskap. Är det nu meningen — med hänsyn till vad som stått i Svensk Jakt — att påstå, att dessa arrendatorer och småbrukare inte har behov av hund som sällskap eller som jaktkamrat på samma sätt som exempelvis bolagspatroner eller större jordägare? Jag har den uppfattningen, att om någon skulle behöva ha hund som kamrat i skogen, så är det de små jordägarna och inte de större.

Jag förvånar mig över att man kan så likgiltigt se på de här sakerna. Ut-

trycket »skada grannens intresse» är mycket vagt, och jag skall inte gå in på det i detta sammanhang. Men, herr Sköldin, om vi tillämpar den av mig påtalade principen blir följden, att jakten i framtiden kommer att ske under liknande förhållanden som den skedde under adelsväldet före 1770-talet. Det har dock, herr Sköldin, skett en demokratisering på andra områden, och eftersom demokratien där har accepterats, varför kan inte Svenska Jägarförbundet också acceptera demokratiseringen?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. åtgärder i kredit- och försäkringshänseende med anledning av de förluster, som den senaste stormen vid skånska ostkusten förorsakat vissa fiskare

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat om jag har för avsikt att med anledning av de förluster, som den senaste svåra stormen vid skånska ostkusten förorsakade vissa fiskare vidtaga några åtgärder i kredit- och försäkringshänseende.

Med anledning härav kan jag upplysa följande. Så snart det kommit till min kännedom att vissa ålfiskare lidit anmärkningsvärt stora materiella skador genom den svåra stormen i slutet av oktober månad i år, lät jag genom vederbörande hushållningssällskap företaga en preliminär undersökning av förhållandena. De uppgifter, jag därvid erhöll, har föranlett mig att uppdraga åt länsstyrelserna i de berörda områdena att närmare utreda skadornas omfattning och betydelse. Först när denna detaljerade utredning kommer mig till handa, är jag beredd att taga

Ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård; tillika svar på interpellation ang. kommunikationerna inom Stockholms skärgård

ställning till frågan om åtgärder för att hjälpa de skadelidande.

för denna befolkning, som lidit så stora skador, att den inte anser sig själv kunna stå för desamma.

Härpå anförde

Härmed var överläggningen slutad.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet Hjalmar Nilson för svaret på min enkla fråga.

När jag ställde min fråga i slutet av oktober, hade de sedvanliga höststormarna på kusten varit betydligt svårare än vanligt. En särskilt svår storm började fredagen den 26 oktober. I vanliga fall brukar stormen gå över på ett par dagar. Fiskarbefolkningen trodde, att det skulle gå så även denna gång, och styrktes däri av att väderlekstjänsten uppgav, att vinden skulle slå om från nordost till sydväst. Därför var det ingen som gick ut och bärgade sina redskap. Hade man fått klart för sig, att man skulle få ihållande nordostlig storm, hade man försökt rädda vad som räddas kunde redan från början.

Stormen fortsatte ytterligare två dagar, och resultatet har blivit förfärande för många. Det är ingen överdrift att säga, som man gör där nere, att man drabbats av sådana skadeverkningar denna gång, att man aldrig hittills har varit utsatt för något dylikt.

Det gläder mig att statsrådet vidtagit åtgärder för att lösa denna fråga. För en hel del av yrkesfiskarna betyder det inträffade helt enkelt att de i dag är utblottade. Det finns människor som sysslat med fiske i 45 år och som för mig förklarar, att de aldrig drabbats av så svåra skadeverkningar som denna gång.

Det är angenämt att höra, att statsrådet ämnar försöka göra något åt saken. Jag vill uttala den förhoppningen, att herr statsrådet även försöker att se till, att länsstyrelserna i respektive län blir färdiga så fort som möjligt med sin utredning, och att statsrådet sedan i sin tur vidtar de åtgärder som är erforderliga. Hjälpåtgärder är nödvändiga

§ 7

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jämte därav föranledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård; tillika svar på interpellation ang. kommunikationerna inom Stockholms skärgård

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård jämte i ämnet väckt motion.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet Lange, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärendes besvara herr Stiernstedts interpellation angående kommunikationerna inom Stockholms skärgård.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Stiernstedt har i en den 16 oktober 1956 dagtecknad interpellation till mig riktat följande frågor, nämligen

1) om jag vill ge kammaren en redogörelse för hur långt 1952 års riksdagsbeslut beträffande ordnandet av förbindelserna i Stockholms skärgård genomförts;

Ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård; tillika svar på interpellation ang. kommunikationerna inom Stockholms skärgård

2) huruvida jag anser att genomförandet av nämnda beslut hittills skett planenligt, samt

3) vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att genomföra beslutet inom avsedd tid samt för att på tillfredsställande sätt lösa trafikproblemen under övergångstiden.

I anledning därav vill jag efter samråd med vägministern anföra följande.

Interpellationens frågor torde i väsentlig mån få anses besvarade genom vad jag anfört i statsrådsprotokollet den 26 oktober 1956 vid anmälan av frågan om ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård för innevarande seglationsår. Anförandet finns fogat vid propositionen nr 196, vari på tilläggsstat begäres ett reservationsanslag av 134 000 kronor för ändamålet. Förslaget har tillstyrkts av statsutskottet i det utlåtande, som nu ligger på kammarens bord. Till vad sålunda framgår av riksdagstrycket vill jag endast foga vissa anmärkningar.

I propositionen anmälde jag min avsikt att utverka Kungl. Maj:ts bemyndigande att få tillkalla företrädare för staten att delta i förhandlingar med Stockholms stad och Stockholms läns landsting rörande frågan hur båttrafiken i Stockholms skärgård bör ordnas efter den 1 oktober 1957. Med stöd av erhållet dylikt bemyndigande har jag sedermera tillkallat sådana företrädare för staten. Förhandlingar i ämnet har påbörjats.

Beträffande spørsmålet om genomförandet av det av 1949 års skärgårdstrafikkommision föreslagna vägprogrammet, som varit föremål för beslut av 1952 års riksdag, vill jag erinra, att detta vägprogram, som omfattar vägbyggnadsföretag och anskaffande av vissa färjor att utföras under en sexårsperiod, av skärgårdstrafikkommisionen uppskattades draga en kostnad i 1950 års prisnivå av ca 12 milj. kronor. Programmet — med vissa av utveck-

lingen betingade kostnads- och standardhöjningar jämte kompletteringsarbeten — är numera kostnadsberäknat till ca 24 milj. kronor. Såsom i propositionen nr 196 antytts har programmet hittills icke kunnat helt genomföras i avsedd omfattning. Av de i programmet ingående företagen har färdigställts arbeten för sammanlagt ca 8 miljoner kronor. Härjämte har under år 1956 påbörjats ytterligare företag för en beräknad kostnad av drygt en miljon kronor.

Den takt, varmed återstående del av programmet kan förverkligas, blir givetvis i allt väsentligt beroende på den omfattning, som ur samhällsekonomiska synpunkter i fortsättningen kan komma att tillåtas för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation angående skärgårdstrafiken.

Svaret har som statsrådet påpekat egentligen delgivits mig tidigare genom proposition nr 196. I den har redogjorts för åtgärden att anslå 134 000 kronor av statsmedel till understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård, varför jag inte har anledning att här gå in på den frågan.

Jag vill emellertid något beröra vad som gjorts i anledning av riksdagens beslut 1952 om vägprogrammet i skärgården. Av svaret framgår att byggnadsföretag för drygt 9 milj. kronor avslutats eller är under utförande. Det betyder att ungefär en tredjedel av den nu beräknade totalkostnaden tagits i anspråk när två tredjedelar av utbyggnadstiden förflutit. Skall arbetet hinna utföras under den planerade sexårs-

Ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård; tillika svar på interpellation ang. kommunikationerna inom Stockholms skärgård

perioden måste en mycket forcerad utbyggnad igångsättas, vilket kan komma att inverka menligt i flera avseenden. Här behöver jag endast peka på svårigheterna att erhålla lämplig arbetskraft.

Det låg mycket starka motiv till grund för riksdagens beslut 1952. Det var fråga om att åstadkomma, för framförallt den bofasta skärgårdsbefolkningen, så tillfredsställande kommunikationer att avfolkningen hejdades eller åtminstone dämpades. Den utbyggnad som skett har inte varit tillräcklig och den långsamma takten har skapat den föreställningen hos befolkningen att skärgården glömts bort eller skjutits åt sidan eller att kommunikationerna i första hand är till för stadsbefolkningen. För den föreställningen breda ut sig riskerar vi att avfolkningen accentueras i stället för att minskas.

Jag tar för givet att vi alla är överens om nödvändigheten att skapa tillfredsställande kommunikationer i skärgården. Inte minst bör förståelsen här för vara stor hos herr statsrådet som själv är en god kännare av skärgården.

När det därför i interpellationssvaret hänvisas till att samhällsekonomiska synpunkter i fortsättningen är avgörande för utbyggnadsprogrammets realiserande vill jag betona dels att det ju ingalunda föreligger någon brist på automobilskattemedel, dels att investeringarna mycket väl kan dirigeras till här berörda avsnitt. Det är ju ändå inte fråga om några alltför stora belopp om man jämför med hela vägbyggnadsprogrammet. Jag vill följaktligen vädja till herr statsrådet att i samråd med vägministern försöka genomföra 1952 års riksdagsbeslut.

Jag får också hoppas att de förhandlingar som nu skall börja — om de inte redan gjort det — mellan representanter för staten, staden och landstinget bedrivs så skyndsamt att förslag kan framläggas i god tid före den 1 oktober nästa år.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Ännu en gång skall nu alltså riksdagen betala en tilläggspremie till de subventioner på över 2,5 miljoner kronor som redan utbetalats till Waxholmsbolaget för dess vanskötsel av trafiken i Stockholms skärgård. De som talar mot socialisering vid varje tillfälle och är mycket noga med att bolagen skall få behålla sina vinster i görigaste mån ograverade är lika angelägna om att socialisera förlusterna. Då någon del av ett företag går dåligt får skattebetalarna vara med och betala förlusten. Waxholmsbolaget är numera ett dotterbolag till en mycket mäktig och givande rederikoncern, som på Waxholmsbolaget delar av ett lämpligt belopp av förluster, som skattebetalarna skall få svara för. Den dåliga driften som väckt så mycket protester från såväl sommargäster som skärgårdsborna beror inte minst på att man trafikerar skärgården med ett tonnage som byggdes omkring sekelskiftet för transporter av groggedrickande grosshandlare till skärgårdsvillorna, med snäva däckutrymmen för skärgårdsbor och tjänstefolk. Det är ett mycket trötgående och omodernt tonnage. Hela skärgården ropar efter en modern transportflotta i förbindelse med av stat och kommun dirigerade färjor och bussar. Detta är den enda hållbara lösningen och det är synd att den fördröjts så länge genom dessa subventioner till Waxholmsbolaget. Jag hoppas att denna gång skall vara den sista. Det har sedan många år pågått ett samarbete mellan Stockholms stad, Stockholms läns landsting och staten i fråga om dessa subventioner. Detta bör nu — jag tycker mig läsa ett löfte härom i handelsministerns uttalande — vidgas så att man på samma sätt tar hand om den kommande trafiken och även den privatägda busstrafiken omkring Stockholm.

Förstalligandet av Nynäsbanan måste verka i samma riktning. Det är helt

Användande av marinens egna varv vid utförandet av planerade nybyggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona

naturligt att Stockholms stad och Stockholms läns landsting har stort intresse av att de förstadsbor och stadsbor, som söker sig ut till skärgårdens fritidsnöjen, också får sina önskemål väl tillgodosedda. Även om det har framställts många anmärkningar mot de statliga och kommunala bussföretagen i Stockholm, har det ändå visat sig att de privata företagen blivit mycket dyrare. Ett förstatligande bör därför kunna möjliggöra en modernisering av transportmedlen, så att kommunikationerna blir snabba och trafiksäkra. Genom rationaliseringar bör man också kunna göra driften mera räntabel och få ned kostnaderna för dem som anlitar skärgårdens kommunikationsmedel.

Utskottet skriver bland annat, att de tre man som staten tillsatt för att utreda hur dessa frågor skall ordnas i fortsättningen, givetvis också får ta de av mig i motionen berörda synpunkterna under bedömning, och därmed anser jag att motionens yrkande blir tillgodosett.

Herr talman! Jag har därför icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9**Användande av marinens egna varv vid utförandet av planerade nybyggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 214, i anledning av väckta motioner om användande av marinens egna varv vid utförande av planerade nybyggen för marinens räkning samt om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Den fråga vi nu behandlar är ingalunda ny. Den har varit

föremål för behandling av riksdagen vid flera tillfällen, och sista ordet kommer säkerligen icke att sägas i dag heller, speciellt med hänsyn till att sådana frågor som sammanhänger med de marina varven är föremål för en statlig utredning.

De problem som berörts i de motioner vi här behandlar har från utskottets sida rönt synnerligen stor förståelse. Som motionär vill jag därför uttala ett tack till utskottet, speciellt till dess första avdelning, för det intresse man visat i samband med behandlingen av motionerna samt för att avdelningen på ort och ställe har tagit del av förhållandena vid Karlskronavarvet. Vid besöket därstädes fastslogs det som nödvändigt att företa en ganska allsidig upprustning vid varvet, inte minst med hänsyn till de stora brandrisker som där föreligger, bl. a. på grund av att både den stora maskinverkstaden och kontoret är inrymda i gamla byggnader av trä. Då varvsfrågorna emellertid är föremål för utredning, skall jag icke här ingå på några detaljspörsmål. Det blir väl tillfälle till det senare, när utredningen är klar.

Jag har närmast begärt ordet nu för att påtala varvschefens nonchalanta uppträdande gentemot personalorganisationerna i anslutning till avdelningens besök i Karlskrona. När det besöket aviserades, var det helt naturligt att såväl arbetarnas som tjänstemännens representanter i personalorganisationerna gjorde framställningar till varvschefen om att få deltaga i kommande överläggningar. Man kan väl anse att det hade varit naturligt, om dessa framställningar bifallits. Men i stället blev det blankt avslag från varvschefen. Sedan fick visserligen personalorganisationerna via stadens myndigheter till stånd en sammankomst med avdelningen, men det var nu inte varvschefens förtjänst.

Det skall här villigt erkännas att personalorganisationernas representanter

Användande av marinens egna varv vid utförandet av planerade nybyggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona

inte hade några revolutionerande synpunkter att komma med vid det sammanträde som hölls, men det de anförde var ändå utan undantag mycket positivt ur varvets synpunkt. De var villiga att samarbeta, och de hade en positiv inställning till frågan om varvets framtid. Men varvschefens beteende mot dessa representanter kan icke skapa någon god atmosfär inom företaget utan bidrar endast till att en onödig irritation och olust uppkommer. Nu får vi hoppas att detta är ett undantag inom den marina ledningen, så att man där i allmänhet har en bättre förståelse för nutida krav i det svenska näringslivet och att de inte uppträder som varvschefen i Karlskrona.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Trots den grundliga redovisning och behandling som statsutskottet ägnat föreliggande motioner ber jag att få ta kammarens tid i anspråk några minuter.

Personalen vid örlogsvarvet i Karlskrona är synnerligen tacksam mot statsutskottets första avdelning, som gjort sig mödan att besöka varvet och därvid skaffat sig en överblick över varvets tillstånd och behov. Att denna överblick, som herr Karlsson i Olofström framhållit, också kunnat bli allsidig gör inte tacksamheten mindre.

När utskottet konstaterar att varvet är i stort behov av teknisk upprustning, om det skall kunna hävda sig i konkurrensen med övrig varvsindustri inom landet, sammanfaller utskottets mening helt med motionärernas. För de anställda, som självklart söker att följa med vad som sker inom den övriga varvsindustrien, har det varit en källa till ständig oro för framtiden, när de kunnat konstatera att statens företag — deras arbetsplats — ständigt fått komma på efterkälken i den hastiga tekniska utveckling som skett inom varvsindu-

strien och som fört vårt land fram till en rangplats inom modernt skeppsbyggeri. De privata varvens långa leveranstider, fyra till fem år, förlängs nu ytterligare genom den tonnagebrist, som blivit en följd av rådande världsläge och som aktualiserar fartygsbyggen av en sådan storleksordning, att de bara för några år sedan inte skulle ha ansetts möjliga att genomföra. Knappast någon industriell verksamhet har så goda och stabila framtidsutsikter som skeppsvarven, och det nedlagda kapitalet lämnar en mycket tillfredsställande förräntning. Det borde i detta läge vara angeläget för statsmakterna att inte belasta de privata varven mera än vad nödvändigt samarbete och naturlig arbetsfördelning mellan statliga och privata varv kräver.

1953 års varvsutredning har tagit god tid på sig för att framlägga förslag om örlogsvarvens framtida organisation. Dess förslag, som nu utlovats bli lämnat inom den närmaste tiden, avvaktas med stort intresse. Jag är införstådd med att försvarsministern inte vill komma med mera genomgripande förslag innan utredningen avlämnat sitt betänkande, men inga avgörande hinder bör möta för att redan nu påbörja den starkt eftersatta tekniska upprustningen.

Den av riksdagen beslutade utflyttningen av örlogsvarvet i Stockholm till Muskö synes medföra en rad av negativa ställningstaganden från marinförvaltningens sida vad gäller örlogsvarvet i Karlskrona. Det synes mig oförklarligt att så kan ske, då Muskövarvet i en framtid inte avses få samma kapacitet som varvet i Stockholm nu har. Följdiriktigt borde Karlskronavarvet få ökad betydelse för marinen som det enda marina varv, där nybyggen och större ombyggnadsarbeten kan ske i framtiden. Statsmakterna bör därför ha allt intresse av ett effektivt arbetande varv, där rättvisande kostnadsberäkningar kan göras för de örlogsfartyg, som också i

Användande av marinens egna varv vid utförandet av planerade nybyggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona

framtiden kommer att byggas vid de privata varven.

Problemställningen belyses klart av de yttranden till statsutskottets utlåtande, som avgivits av chefen för och verkstadsdirektören vid varvet i Karlskrona. I sitt yttrande framhåller chefen, som närmast är ansvarig för varvets tillstånd och angelägenheter, att man med tillfredsställelse skulle se att örlogsvarvets i Karlskrona resurser kunde förstärkas, därest detta kan ske utan eftersättande av Musköprojektet. Hur angeläget Musköprojektet synes för marinförvaltningen och varvschefen i Karlskrona, får inte Muskövarvet bli den mur, där alla förnuftiga ansträngningar att effektivisera Karlskronavarvet och ge det en lämplig struktur ur såväl marin som samhällelig synvinkel stoppas upp.

Det särskilda yttrande, som verkstadsdirektören bifogar, innefattar en aktuell och trängande målsättning för varvets framtida funktion. Med hänsyn till de stora värden som står på spel är investeringsbehovet trots allt ganska måttligt. Statsutskottets utlåtande ger ett starkt stöd åt meningen att statens företag skall kunna arbeta och konkurrera under likvärdiga villkor. Vi anser oss ha rätt att av alla företagsformer fordra, att de söker anpassa sig efter arbetsmarknadens möjligheter och krav. Detta förhållande gör att vi, som representerar ett landskap, där näringsutvecklingen är otillfredsställande och som därför även i den fulla sysselsättningens samhälle har arbetslösheten som ständig gäst, ständigt och ihärdigt måste besvara riksdagen.

För oss ter det sig inte särskilt uppmanande att skicka i väg de unga till andra delar av landet som kan ge dem arbete och utkomst. Vi har sett örlogsvarvet stagnera, när möjlighet till expansion enligt vår mening har förelegat för länets största industriella anläggning. Här ges ett tillfälle för statsmakterna att visa, att man menar allvar med

talet om näringslivets lokalisering och om att en förstärkning bör ske av redan i gång varande industriens kapacitet, där arbetsmarknadsförhållandena så kräver. Det är en förnuftig samhällsplanering att redan gjorda investeringar fullt utnyttjas, i synnerhet när så goda naturliga förutsättningar finns för en effektiv varvsdrift som vid marinverkstäderna i Karlskrona, där klimat, mark- och vattenförhållanden är gynnsamma och tillgången på arbetskraft liksom rekryteringen av ny arbetskraft är mycket god.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Jag skulle kanske kunna nöja mig med att instämma i de båda föregående talarnas yttranden, men av ett par orsaker vill jag också säga några ord. För det första står jag bakom en av de motioner, som statsutskottets utlåtande avser, och för det andra torde jag inte bli i tillfälle att delta i riksdagsbehandlingen av varvsutredningens förslag, när detta en gång kommer. Att jag redan nu anför några synpunkter på detta ärende — det skall bara bli i ett par detaljer — beror också på att frågan om örlogsvarvets framtid har en utomordentligt stor betydelse för den stad, där jag hör hemma.

Motionerna har ju fått en välvillig behandling; såväl min motion som den som väckts av mina bankkamrater har i vissa delar tillstyrkts. Vi motionärer önskar ju att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t anföra vissa synpunkter på verksamheten vid marinverkstäderna i Karlskrona. Vi har då närmast avsett att få betydelsen av ökad nybyggnadsverksamhet vid varvet understruken. Så långt har utskottet icke velat sträcka sig, men det har i alla fall föreslagit riksdagen att avlåta en skri-

Användande av marinens egna varv vid utförandet av planerade nybyggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona

velse till Kungl. Maj:t, och det skall ske »med hänsyn till frågans vikt och betydelse». Redan denna formulering i utskottets utlåtande tycker jag är mycket värdefull, och jag vill i likhet med herr Karlsson i Olofström uttala ett tack till statsutskottets första avdelning och speciellt dess ordförande för vad som här åstadkommits. Jag vill också gärna understryka den tillfredsställelse som utskottets uttalanden har väckt i Karlskrona, såväl hos varvets personal som hos stadens myndigheter.

Visserligen vet man, att det vore förhastat att se läget i alltför ljusa färger mot bakgrunden av enbart detta utskottsutlåtande, men å andra sidan har ju utskottet anfört vissa synpunkter och önskemål som, därest de leder till avsett resultat, måste innebära en avsevärd förbättring av arbetsförhållandena på örlogsvarvet. De är ägnade att skapa en optimism, som kan vara rätt välkommen som motvikt till all den pessimism, som uppstått under de senaste åren.

I utskottets utlåtande heter det bl. a.: »Vidkommande örlogsvarvet i Karlskrona har utskottet vid nyligen företaget besök därstädes blivit övertygat om att varvet är i stort behov av teknisk upprustning, om det skall ha möjligheter att hävda sig i konkurrensen med övrig varvsindustri inom landet.»

Det är så sant och riktigt som det är skrivet. Det kan emellertid ha sitt intresse att konstatera, att en nästan exakt likadan formulering förekom i ett utlåtande av statsutskottet till 1953 års riksdag. Den gången hade vi blekingska riksdagsmän avgivit en motion rörande örlogsvarvets upprustning och även då hade utskottet gjort en resa till Karlskrona för att närmare studera förhållandena på varvet. Efter den resan skrev utskottet i utlåtandet nr 34 till 1953 års riksdag följande: »Utskottet har vid sitt förberörda besök i Karlskrona blivit övertygat om att varvet är

i stort behov av teknisk upprustning, om det över huvud taget skall ha möjligheter att hävda sig i konkurrensen med övrig varvsindustri inom landet.»

Som man finner är det i vissa stycken exakt samma formulering nu som för tre år sedan. Men jag vill genast tillägga att det också föreligger en avsevärd skillnad mellan statsutskottets hemställan 1953 och den av i år, som det nu skall beslutas om. Den gången föranledde motionerna ingen åtgärd — utskottet förutsatte endast att Kungl. Maj:t inom ramen för tillgängliga medel tillgodosåg de mest angelägna byggnadsbehoven. Den här gången har utskottet pekat på några konkreta ting, såsom verkstadsbyggnadernas bristfälliga skick och de otillfredsställande sanitära anordningarna, varför utskottet framhåller såsom angeläget, »att åtgärder snarast vidtagas för att avhjälpa dessa brister». Man får verkligen hoppas, att dessa önskemål från utskottets sida utan dröjsmål förverkligas. Det kan icke vara lämpligt — det underströk också herr Karlsson i Olofström — att som nu är fallet vid Karlskronavarvet ha miljonvärden förvarade i träskjul — en eldsvåda skulle ju innebära en fullständig katastrof — eller att personalen under kaffe- och lunchrasterna får tränga ihop sig i toalettrummen med sina matboxar placerade på tvättställen. Man skulle önska att man här i kammaren kunde på film visa de bilder, som statsutskottets första avdelning fick ta del av vid sitt karlskrona-besök. Jag tror, att det då icke skulle dröja länge förrän en verklig sanering och modernisering sattes i gång vid örlogsvarvet.

Jag vill ännu en gång uttala en förhoppning om att den av utskottet förordade skrivelsen till Kungl. Maj:t icke måtte avlätas förgäves.

Med detta vill jag icke ha sagt, att investeringarna vid örlogsvarvet i Karlskrona varit eller är helt obefint-

Användande av marinens egna varv vid utförandet av planerade nybyggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona

liga. Det har tvärtom skett rätt betydande förbättringar i olika avseenden. Vid statsutskottets besök omtalade verkstadsdirektören, att man under 10 år gjort investeringar på ungefär 15 miljoner kronor, d. v. s. 1,5 miljoner kronor per år. Detta har emellertid icke varit tillräckligt. Statsutskottet skrev ju — som jag tidigare nämnt — för tre år sedan att »varvet är i stort behov av teknisk upprustning», och exakt samma formulering görs nu. Bristerna har ingalunda undanröjts. Det finns enligt uppgift ett investeringsbehov på ett par tiotal miljoner kronor.

Herr talman! Jag har sagt, att vi motionärer givetvis får känna oss tillfredsställda med den skrivelse till regeringen, som utskottet föreslår, och påpekandet om att varvet behöver upprustas beträffande vissa lokaler o. d. Så långt är allt gott och väl. Emellertid har själva huvudsyftet med våra motioner icke helt nåtts. Vad vi särskilt tagit fasta på är ju behovet av sådana anordningar som möjliggör nybyggen i ökad omfattning. För min del har jag speciellt fäst uppmärksamheten på att varvet behöver en nybyggnadsbädd, som möjliggör byggen av större jagare, d. v. s. sådana av hallandstyp. Här har man emellertid kommit in på frågan om örlogsvarvens målsättning och produktionsinriktning. När det gäller den saken — och den är i sammanhanget ojämförligt viktigast — hänvisar utskottet till 1953 års örlogsvarvsutredning och anser, att motionerna därmed är besvarade. Detta är en här i riksdagen vanlig formulering, och jag skall icke polemisera mot utskottet beträffande dess ställningstagande på den punkten. Jag gör det så mycket mindre som jag tycker mig kunna läsa mellan raderna, att utskottet även när det gäller en utökning av varvets nybyggnads-möjligheter ser ganska positivt på frågan. Det är också tacknämligt, att utskottet vill ha fram denna utredning

och förslag till riksdagen snarast möjligt.

Eftersom jag — vilket tidigare nämnts — icke torde bli med vid riksdagsbehandlingen av örlogsvarvsutredningens betänkande, vill jag nu uttala en förhoppning om att den länder till beslut, som blir till nytta för örlogsvarvet i Karlskrona och därmed för själva staden och bygden däromkring. I detta lägger jag då in att önskemålen angående större möjlighet till nybyggnadsarbeten blir tillgodosedda. Statsutskottet har ju starkt understrukit — jag citerar det ännu en gång — att »varvet är i stort behov av teknisk upprustning, om det skall ha möjligheter att hävda sig i konkurrensen med övrig varvsindustri inom landet». Bakom denna formulering ligger väl hos utskottet och därmed hos riksdagen en önskan om att varvet verkligen skall kunna hävda sig i konkurrensen. För att detta skall vara möjligt räcker det dock inte med att man avhjälpes de nu nämnda bristerna, utan man måste också se till, att varvet i alla avseenden är konkurrenskraftigt. Den logiska följd av utskottets skrivning måste sålunda vara den, att även möjligheterna till ökad nybyggnadsverksamhet tillgodoses. Om detta icke sker, blir det dåligt med konkurrensförmågan. Ett av de krav som då främst anmäler sig är det, som jag tagit upp i min motion, nämligen att man ger marinverkstäderna möjlighet att bygga större fartyg än nu är fallet — åtminstone i sådan utsträckning, att jagare av hallandstypen kan komma med bland varvets arbetsprojekt.

Jag är väl medveten om att detta är en komplicerad fråga. Marinförvaltningens yttrande över motionerna talar sitt tydliga språk.

Jag skall icke heller söka att förenkla problemet och jag skall icke ingå på någon polemik med remissinstanserna. Det är emellertid självklart, att vi i

Användande av marinens egna varv vid utförandet av planerade nybyggen för marinens räkning samt utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona

Karlskrona icke gärna kan med armarna i kors åse hur varvet — som ju är stadens och en av länets största arbetsplatser — trängs allt mer tillbaka i konkurrensen med andra varv och detta i en tid då varvsindustrien har högkonjunktur. Vi är naturligtvis inte heller särskilt glada åt att varvet i Karlskrona sättes i efterhand i konkurrensen med musköprojektet. Vi tror icke att detta är en riktig avvägning. Såväl ur försvarstekniska som ekonomiska synpunkter måste det vara motiverat — jag vill säga angeläget — att varvet i Karlskrona icke eftersättes. Det kan väl ändå inte ur saklig synpunkt bestridas att det varit till fördel även ur försvarssynpunkt att Karlskronavarvet haft resurser nog att konkurrera om de här nämnda jagarbyggena, vilket nu är omöjligt på grund av att varvets nybyggnadsbädd är för kort.

Det har sagts att min motion icke skulle vara realistisk i det stycke, där jag yrkar på att en ny större nybyggnadsbädd eventuellt skulle anläggas vid varvet i Karlskrona, ty vi vet ju inte hurudan utvecklingen inom krigstekniken kommer att bli och vilken roll flottan kommer att spela i en framtida försvarsorganisation. Det finns en hel del obekanta i denna stora och svårhyfsade ekvation. Helt allmänt talar man om att utvecklingen går mot en lättare flotta. Skulle det nu anläggas en större nybyggnadsbädd eller docka i Karlskrona, så kanske den inte kunde, säger man, tas i bruk förrän de båda jagarna av hallandstyp är färdigbyggda. Jag tror inte alls på ett sådant resonemang. Såsom verkstadsdirektören anfört i sitt yttrande över motionerna kunde man för de nu aktuella fartygsbyggena, d. v. s. hallandsjagarna, använda en ny docka innan denna är fullt färdig. Den senare delen av dockbygget och fartygsbygget kan bedrivas parallellt. En ny docka kommer visserligen att kosta rätt mycket pengar — låt oss säga något

tiotal miljoner kronor — men med hänsyn till varvets därigenom ökade kapacitet och konkurrensförmåga på längre sikt måste det anses nödvändigt att man inte dröjer alltför länge med denna investering. Om vi skall hålla oss med ett flottvapen, så får vi väl också räkna med att flera fartygsbyggen av den storleksordning det här gäller kommer att bli erforderliga. Jag vill hänvisa till marinförvaltningens yttrande beträffande dessa båda jagarbyggen, vilket refererats i årets statsverksproposition. Det har där anförts vissa synpunkter som tyder på att man även i framtiden bör bygga jagare av ungefär samma storleksordning som jagaren Halland.

Det kanske kan sägas att detta är ett resonemang i skuggan av varvsutredningen. Jag har emellertid som sagt velat anföra dessa synpunkter, eftersom jag kanske inte får tillfälle att längre fram göra det här i kammaren. Men jag har också velat anföra dem därför att frågan har så stor betydelse för Karlskrona stads framtida utveckling.

Till vad jag nu sagt skulle kunna fogas många andra synpunkter. Jag skulle t. ex. kunna peka på den yrkesskickliga arbetarkår som finns vid varvet, varvets utmärkta läge o. s. v., men jag skall inte beröra dessa synpunkter, särskilt som herr Andersson i Ronneby här tidigare i viss mån varit inne på dem.

Jag vill slutligen referera till verkstadsdirektörens yttrande över motionerna, till vilket jag i alla avseenden ansluter mig. Jag vet också att Karlskrona stads myndigheter och personalen vid varvet helt instämmer i detta yttrande. Vi hoppas att Karlskrona skall få ett varv som, enligt vad statsutskottet säger, »skall ha möjlighet att hävda sig i konkurrensen med övrig varvsindustri inom landet».

Herr talman! Jag har givetvis inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 215, i anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av akademisk forskning och undervisning i ämnet internationell politik.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 11

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 216, i anledning av väckt motion angående utbyggnad av juristutbildningen m. m.

I en inom andra kammaren av herr Lundberg väckt motion (II: 38) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla att i kommande förslag om en utbyggnad av juristutbildningen rättsreglernas samspel med övriga sociala och ekonomiska faktorer i samhällslivet måtte beaktas i undervisningen och rättsvetenskapen och förslag om inrättandet av en professur i detta ämne, förslagsvis benämnt »funktionell rättsvetenskap», föreläggas riksdagen, samt att i samband därmed en utredning av frågorna om allemansrätterna, återkrävande till staten av de enskilda ockuperade markområdena m. m. måtte skyndsamt verkställas och att Kungl. Maj:t i övrigt ville bevaka och aktualisera allemans och samhällets intressen samt förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen och åtgärder i övrigt kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att motionen II: 38 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag i motion nr 38 till årets riksdag föreslagit, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla att i kommande förslag om en utbyggnad av juristutbildningen rättsreglernas samspel med övriga sociala och ekonomiska faktorer i samhällslivet beaktas i undervisningen och rättsvetenskapen m. m., så var det inte själva skrivningen i lagen utan lagens inriktning och praktiska tillämpning som jag i första hand avsåg. Detta ville jag även understryka därigenom, att motionen så utformades, att den måste komma under granskning av statsutskottet, som ju har den största förutsättningen att överblicka denna fråga ur samhällets synpunkt men jämväl måste ha intresse av undervisningsväsendets utgestaltung.

Tyvärr förefaller det, som om statsutskottet skulle sakna intresse för denna för samhällsarbetet grundläggande fråga. I varje fall önskar statsutskottet icke anmäla någon uppfattning med anledning av den kommande propositionens utformning. Utskottet har i anledning av den motion som väcktes i januari möjligen svarat ja så och ingenting mer. Jag beklagar detta, ty riksdagen har under vårt lands demokratiska skede utan protester låtit rättstillämpningens lära och utformning bli beroende av en grupp juridiskt inriktade människor, som måhända kan betecknas som den mäktigaste politiska faktor vi har i dagens samhälle. Det är ingen överdrift när en framstående juris doktor konstaterar, att akademikerna relativt väl hållit sin ställning i politiken. Han tillägger att det nog är riktigt, att experternas växande betydelse över huvud kommer akademikergruppen till godo.

I olika sammanhang har jag protesterat mot att vi alltmer accepterat den romerska rätten som ett ledmotiv i fråga om äganderättens innehåll. I det äldsta romerska samhället var väl hela samhällsordningen baserad på prästerskapets maktvilja. De gav sken av att de

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

bestämde i egenskap av gudarnas omedelbara representanter. Det är nog riktigt som någon sagt, att »romarna icke hade förnuftet att tacka för sin ursprungliga rätt». Den romerska rättens utformning och tillämpning var då, liksom senare rättsfilosofi, ett uttryck för den makt som en grupp med viss politisk uppfattning hade för att tillmötesgå sina intressen och uppfattningar. Något gudomligt har aldrig funnits vare sig i juridiken eller i rättsfilosofien. Det är intressefrågor som anpassats efter samhällsutvecklingen.

Tack vare den feodala rättsdoktrinen och adelns makt under 1600- och 1700-talen kunde adeln inte bara göra gällande utan även praktiskt tillämpa principen, att endast kronan och frälsemännen kunde ha full äganderätt till jord, medan bönderna, vare sig de var skatte- eller frälsebönder, endast kunde ha en underäganderätt. Adeln var riksomedelbara undersåtar, bönderna var blott medelbara sådana. Vad arbetare och backstugesittare hade för rättsställning är svårt att säga, om de nu över huvud taget betraktades som samhällsmedlemmar som hade någon rätt.

Under merkantilismens tid överskattade man guldet så att hela samhällsynen förvrängdes. Samhällslivets utformning var ett uttryck för en ensidig maktställning.

Liberalismen med dess lyckomoral och dess tro på konkurrensens gudomliga egenskaper innebar även, att den enskilda äganderätten sköts i förgrunden som social och ekonomisk organisationsform. Dåtidens politiska dominans drev fram ett rättssystem, där civilrättens utformning och tillämpning blev hörnstenarna i den nya politiska förkunnelsen.

Det torde vara svårt att bestrida, att lagutformningen såväl som lagtillämpningen alltid varit ett uttryck för maktintressen under de olika rättsfilosofiska skedena. Juridiken var en spegelbild av den maktkoncentration, som de sty-

rande hade under olika skeden. Alla dessa system utformades under ett tidskede, då demokratien icke var folkets egendom. Samtidigt fördelades nyttigheterna mellan de makthavande.

Den politiska demokratien genomfördes i vårt land efter första världskriget. Med hjälp av medborgarrätten har vi så småningom kunnat få inte bara en politisk maktförskjutning utan jämväl en ändring när det gäller samhällssynen på både människovärde och medborgarrätt. Detta gäller speciellt på socialrättens område. Tyvärr måste man konstatera, att den gamla civilrättens syn på äganderätten har bevarats oinskränkt. I vissa fall förefaller den att ta sikte på en ytterligare skärpning.

Det demokratiska skedet har icke, i likhet med de gångna politiska och rättsfilosofiska skedena, påverkat civilrättens äganderättsbegrepp i demokratisk anda. Det förefaller i dag, som om de juridiska fakulteterna och rättstillämpningen alltmer blivit en politiskt bestämmande faktor i vårt samhällsliv. Vi har upplevt en omvänd maktfördelning mellan de politiska och juridiska församlingarna, trots att den demokratiska utvecklingen — men jämväl industri och produktionsinriktning — alltmer pockar på att rättsutformning och rättstillämpning i allt större utsträckning tar hänsyn till det gemensamma.

Vi tillåter enskilda att utnyttja den snabba industriella och samhälleliga utvecklingen för enskild vinning — en vinning, som inte har någon som helst grund i en prestation utan blott och bart i ett mer eller mindre legalt åtkommet ägande. Samhället, som av utvecklingen drivs framåt, har blivit den enskilda äganderättens nästan outtömliga mjölkko. De som talar om att man inte skall ge samhället ökad makt och ökade ekonomiska resurser utnyttjar oftast sin äganderätt för att hänsynslöst suga ut miljoner och miljarder från samhället. Hur många miljarder som tomtjobbare tjänat i städer och tät-

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

orter genom jordvärdestegringen torde vara svårt att säga, men att dessa sociala individer i rättens hägn kunnat bedriva sin mot samhället och människorna skadliga verksamhet är både tragiskt och skrämmande. I min motion anför jag även andra exempel på hur äganderätten till värden av sådan natur, att de i ett modernt demokratiskt samhälle måste anses som självklart gemensamma, av enskilda utnyttjas på ett otillständigt sätt.

Tekniken och produktionsinriktningen liksom samhällsutvecklingen i övrigt har ju gått hän mot en koncentration på gemenskapens grund. Våra aktiebolag och storindustrier är ett uttryck för nödvändigheten av de stora enheterna. Samhällsinflytandets växt är även ett uttryck för nödvändigheten av en gemenskap för att säkra människornas trygghet, frihet och människovärde. Man har återigen insett nödvändigheten av gemenskapens styrka gentemot krafter, som enskilda icke förmår att skydda sig mot eller bemästra. Att både juridikens utformning av äganderätten och fostran av den ungdom, som skall handha tillämpningen och i stor utsträckning jämväl utformningen av våra lagar, därför är av grundläggande betydelse för hela samhället torde knappast kunna bestridas.

En juris professor säger: »De problem, som rättsvetenskapen sysslar med, ha i allmänhet karaktären av tekniska detaljspörsmål» — utan avgörande betydelse för samhällets trivsel har någon tillagt. »Det är ej underligt att det kan vara svårt att rekrytera en vetenskap med så blygsam målsättning, med så låg himmel över sitt arbete». Han tillägger även: »Det ser således ut som om den moderna samhällsutvecklingen medför, att rättsvetenskapens betydelse mer och mer avtager. Utvecklingen tycks leda till att de juridiska fakulteterna med tiden endast bli ett slags juristseminarier — som sådana nog så betydelsefulla, eftersom det i juridik

är särskilt svårt att utarbeta undervisningsmetoder och läroböcker, som äro utvecklande och stimulerande. Men dithän behöver det enligt min mening inte gå. Viktiga forskningsuppgifter vänta på en rättsvetenskap, som kan uppge sin traditionella särställning och inränga sig som en bland övriga samhällsvetenskaper. Det har redan skett en viss nyorientering inom rättsfilosofi och rättshistoria. Men vad som framför allt saknas är undersökningar av rättsreglernas samspel med övriga sociala och ekonomiska faktorer i samhällslivet. Just den nya, politiskt betonade lagstiftningen gör behovet av sådana undersökningar trängande.»

När en juris professor kan göra dessa uttalanden om den undervisning han företräder, är detta ett uttryck för att en professor med blicken öppen för vad som sker i ett demokratiskt samhälle inser, att utbildningen inte motsvarar de krav man i dag ställer.

Att juridiska fakulteten i Uppsala inte finner något behov av en ändring torde väl nästan få anses självklart; dess skrivelse är ett uttryck för en intellektuell högfärd gentemot lekmännen, som lyckligtvis numera i allt mindre utsträckning har annat än historisk förankring. Man skulle nästan tro, att fakultetsskrivelsen underskrivits av en praktiserande jurist och inte av en professor. Även om man under valet ställde sig frågande inför det politiska pekorat, som bl. a. en professor och docent inom denna disciplin i en grupp eller studiecirkel producerat för storfinansen, så förstår jag efter genomläsandet av remissvaret från Uppsala juridiska fakultet, att vett, vetande, hut och hyfsning, som enligt Carl Cederblads uttalande utgör bildning, inte behöver utmärka en fakultet, och att studiecirkelverksamhet även där kan vara behövlig.

I motsats till juridiska fakulteten i Uppsala synes samma fakultet i Lund glädjande nog ha tagit upp själva sak-

lag uttunnas och viljan att upprätthålla lagen genom samhällsauktoritetens maktmedel sättes i fråga. Jag vågar tro att demokratin, om den vill leva vidare, i likhet med alla andra gångna politiska maktkoncentrationer, måste se till att lagstiftning och lagtillämpning samt äganderättsprinciper står i samklang med samhället av i dag, där den politiska demokratin numera inte bara begär skyldigheter av de bredare folkmassorna utan även måste visa att de många rättigheter och förväntningar blir beaktade.

I en bok, skriven av en f. d. hög ämbetsman och socialdemokrat, lär författaren söka ge sken av att vårt land förvandlats från rättsstat till tvångssamhälle och att undersåtarna i äldre tid både visade och hade anledning att visa ämbetsmännen aktning. I motsats till detta försöker han att i dagens läge få folk att känna förakt för de politiker, som nu dirigerar samhället. Någon har sagt, att denna bok skrivits för att värna lag och rättvisa och bekämpa godtycke och oredlighet. Det är väl tvärtom mera troligt att författarens nuvarande ekonomi, ålderdom och tilltagande egoism gör, att han i det förångna ser ett ideal, som aldrig funnits. Vid en jämförelse av i olika tider gjorda maktövertag grepp finner man nog tyvärr, att det inte funnits någon gammal god tid. I detta avseende torde direktören vid Uppsala läns hushållningssällskap ha rätt, då han i en årskrift i år konstaterar att »de epoker, som sjunkit i tidens hav, voro förvisso ingalunda förtjänta av att kallas goda. Riktigare vore att beteckna dem svåra och pressande med stora krav på människans förmåga att tåla nöd, sjukdom, svält och kroppsliga ansträngningar av i våra dagar okända mått.»

Men då bör vi också tillägga, att under dessa tider medborgarrätt hette pengar och att rikedom och makt var detsamma som rätt. Vid sidan av denna s. k. rätt levde i de kuvade folken en

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

gammal rättstradition, som födde längtan och hopp om att penningmakt och medborgarrätt icke ständigt skulle vara knutna till varandra. Detta upprätthöll viljan till frihet och krav på människovärde hos de många, och under massans och tidshändelsernas tryck drevs det fram en lösning där begreppet »medborgarrätt heter pengar» skulle mönstras ut. Men vi skall inte tro, att rättigheter och materiella fördelar som skapades under fåtalets glanstid och maktsamhälle därmed gick i graven. Hela äganderättsprincipens innehåll och tillämpning är i dagens samhälle det förnämsta vapnet för dem, som aldrig i hjärta och sinnelag har accepterat demokratin som skapande samhällsform. Att bromsa eller sätta ur spel demokratiens handlingskraft när det gäller att skapa det demokratiska samhället har i stället varit deras uppgift.

Men inte heller juridiken har hunnit med att anpassa sig till den ekonomiska och industriella utvecklingen i övrigt eller följa med den förändring av samhället, som har skett när det gäller exempelvis bolags övertagande av bondejord.

Lagstiftningen och lagtillämpningen måste även ta hänsyn till exempelvis den praktiska expertisen inom industrien och annorstädes. I gårdagens tidningar nämns det, att en åklagare har gått till kungs för att få resa utomlands i syfte att kontakta teknisk expertis i anledning av en sprängämnesolycka, trots att vår expertis har avrått. Ett sådant förfarande måste inge betänkligheter. Expertisen inom industrien och inom de myndigheter, som har att handlägga frågorna om de säkerhetsanordningar som det här gäller, måste väl ändå ha blicken öppen för de praktiska konsekvenser som ett sådant förfarande kan ha.

Jag vill också erinra om att den nya fiskerättslagen har inneburit ett ekonomiskt Eldorado för vissa personer och har möjliggjort för dessa att klå sta-

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

ten på pengar. 140 fiskerättsinnehavare i Mälaren har från staten kunnat håva in 2 366 000 kronor i poster från 250 000 kronor och nedåt. Man måste väl förutsätta, att de tandläkare och andra personer som har fått av håvorna har kunnat bevisa existensen av motsvarande inkomster i sina tidigare skattedeklarationer m. m., men nog måste man säga att följderna av en tillägnelse av vattenområden i jämförelse med följderna av att någon tillägnar sig litet mat för att stilla sin hunger ger åtskilligt att tänka på.

Jag tror också att de kammarledamöter, som i söndagens radioprogram åhörde spelet om marsjödramat, måste ha fått en känsla av att händelser kan tima som upprör människorna, och när man samtidigt kan läsa om att någon annan kan gå in och ut på en fångvårdsanstalt, så kanske man säger sig att det ofta är på det sättet, att samma rätt och rättsregler kan få olika uttryck i praktisk tillämpning.

Om vi ser på människor, som har lagt beslag på gamla grusimpediment eller som har sysslat med tomtjobberi, måste vi konstatera att dessa människor har kunnat prestera en laglig stöld och beskatta tusentals familjer och industrier på miljarder kronor till egen vinning. För dessa pengar skulle vi ha kunnat bygga oerhört mycket i vårt land. Men från juridiskt håll är det ingen som har reagerat.

Det är en underlåtenhetssynd, som har tillfogat vårt land och folk nästan oersättlig skada, att lagens anda och tillämpning icke har bringats att stå i samklang med samhällets demokratiska utveckling i övrigt. Den kristna synen på medmänniskor har aldrig slagit igenom i våra juridiska fakulteter eller i kretsar där egen vinning och pengar är allt. Den har tyvärr endast betraktats som ett av de viktigaste medlen för ernående av ekonomisk vinning och makt för ett fåtal människor, som har haft maktmedel till att rå på andra.

Även om nu juridiken och rättstillämpningen bygger på makt, så måste det väl vara rimligt, att man i ett demokratiskt samhälle ser till att den demokratisk-politiska förändring, som har skett i samhällslivet, jämväl kommer till uttryck i lagskrivning såväl som lagtolkning. Här har jag den bestämda uppfattningen, att regeringen, om något skall kunna ske på detta område, både måste ha ansvar för en sådan ändring och ta de initiativ som är erforderliga för densamma. Man måste väl ändå säga, att lagspråk och lagtolkning redan nu är så tillkrånglade, att lekmännen i stort sett står frågande inför djungeln av paragrafer och deras praktiska tillämpning.

För att belysa hur svårt det kan vara för en lekman, som kanske har två, tre år i folkskolan, att läsa det juridiska språket skall jag anföra ett citat ur en artikel om juristspråket. Citatet lyder: »Har i fall, som avses i 1 och 2 mom., för det förvärv, som tidigare förelegat till beskattning, annan skatteklass varit tillämplig än den som gäller beträffande det förvärv, om vars beskattning är fråga, skall skatten för sammanlagda värdet av förvärven utgöra summan av vad som vid uträkning av skatt för nämnda värde enbart enligt den lindrigast beskattade av ifrågakvarande klasser belöper å det till denna klass hörande förvärvet efter förhållandet mellan detta och det sammanlagda värdet samt vad som vid uträkning av skatt för samma värde enbart enligt den högst beskattade av klasserna belöper å det till denna klass hörande förvärvet efter förhållandet mellan detta och det sammanlagda värdet.»

När man läser denna mening, som ingår i en skrivelse, tycker man att vi skulle behöva ha kvar den professur i vältalighet — man skulle även vilja tillägga skrivkunnighet — som inrättades i Uppsala 1622 och som om jag inte tar fel avskaffades någon gång på 1700-talet. Skall vi få till stånd en ändring

i fråga om både lagstiftning och rättstillämpning, måste regeringen — speciellt justitiedepartementet, men jämväl ecklesiastikdepartementet — vidta de åtgärder som behövs. Man kan ju inte begära att de juridiska fakulteterna i allmänhet skall ta något initiativ.

Hur tråkigt, hur arbetsamt och hur svårt det än kan vara att försöka tränga in i den djungel, som vårt demokratiska samhälles rättsgrunder bildar, tror jag det är nödvändigt att riksdagen och regeringen i framtiden ägnar större uppmärksamhet än hittills åt dessa frågor. Jag känner inte till att man någonsin under några politiska eller samhällseliga skeden har ägnat just lagstiftningen och rättstillämpningen så litet uppmärksamhet som man gör i dagens samhälle, och detta är måhända demokratiens akilleshäla.

Gustav Möller har utfört stordåd på arbets- och socialrättens område, men på sakrättens och civilrättens område har vi inte ens orkat röra på damm-
vippan, trots att det behövs både dammsugning och en storrengöring.

Jag är medveten om att herr talman kommer att höra för bifall till utskottets förslag — det är ju en gammal god tradition — men eftersom nu utskottet inte har velat säga mer än ja, finner jag det från min synpunkt angeläget att vädja till justitieministern och ecklesiastikministern att företa en grundlig översyn även av dessa frågor, innan propositionen om juristutbildningen läggs på kammarens bord.

Jag tror det var herr Håstad som i något sammanhang citerade uttrycket: »Ni får göra vad ni vill, men ni måste veta vad ni gör.» För egen del vill jag citera ett gammalt professorsord till studenterna: »Forskningen vill inte dirigera, kan inte taga ansvar för handlandet. Dess uppgift är att veta och efter förmåga lägga fram sitt vetande för dem som har att besluta och bära ansvaret för vad som beslutas.» Den dag svensk demokrati fått juridisk forsk-

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

ning, lagskrivning, rättstolkning och rättstillämpning att fungera i denna anda, den dagen har även demokratien förankrats i det svenska samhällslivet mer än annars.

Herr talman! Man anser att lekmän, även om de kan träffas av lagens verkningar, icke skall syssla med dessa ting utan överlåta det åt andra. Även om det kanske blir en ropandes röst i öken måste jag för att understryka min mening yrka bifall till min motion nr 38. Jag ställer detta yrkande i förhoppningen att svensk demokrati och svenskt rättsväsen skall finna de former, som är nödvändiga för att demokratien, friheten och människovärdet för de svenska medborgarna skall kunna leva vidare.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och inte alls gå in på herr Lundbergs rättshistoriska utläggningar. Men angreppen på de juridiska fakulteterna bör kanske inte stå helt oemotsagda.

Först vill jag ge motionären fullständigt rätt däri, att rättsreglerna skall utformas, användas och studeras med hänsyn såväl till den historiska utvecklingen som till dagens sociala, ekonomiska och andra förhållanden; det är en sak som är helt accepterad inom modern juridisk forskning, och det är så självklart, att det inte är någonting att tala om över huvud taget. Att sedan, som Stockholms högskola mycket riktigt framhåller, den arbetsmetoden framträder tydligare på somliga områden och mindre tydligt på andra beror helt enkelt på de olika områdenas juridiska och reella struktur. Det är självklart, att det i fråga om rent formella regler, som vi för övrigt behöver en mängd av, t. ex. om vi skall gå till höger eller till vänster när vi möts o. s. v., framträder inte behovet av sådana forskningar på samma sätt som låt oss

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

säga beträffande socialrätten, arbetsrätten o. s. v.

Jag ber också få försäkra, herr Lundberg, att forskningarna numera bedrivs efter dessa riktlinjer. Jag skulle kunna ta exempel från pågående forskning i Uppsala, vilka är rent rättsligt-sociologiskt upplagda. För att få fram dessa utomordentligt viktiga fakta om rättsreglernas rättsligt-sociala funktion är det nödvändigt med teamwork mellan jurister och sociologer. Sådant har vi också haft exempel på i vissa av professor Segerstedts undersökningar, för att nu bara ta ett enda exempel.

Jag kommer därefter över till de kanske litet kraftigare angreppen på de juridiska fakulteterna. De var litet underligt formulerade, ty i ena ögonblicket hette det, att de juridiska fakulteterna var en politisk faktor och i andra ögonblicket att de juridiska fakulteterna numera endast är juridiska seminarier. Ja, är de nu politiskt bestämmande faktorer, är de, om jag så får uttrycka mig, i varje fall inte enhetliga i politisk färg. Herr Lundberg tycktes anse, att de är kolossalt reaktionära. I samband med detta vill jag bara beträffande min egen fakultet hänvisa till herrar Östen Undén och Vilhelm Lundstedt.

Det är väl alldeles uppenbart, att det inte är de juridiska fakulteterna, som bestämmer lagstiftningens innehåll, utan det är de lagstiftande myndigheterna. Det är inte de juridiska fakulteterna, som har tillskapat den djungel av paragrafer och bestämmelser, som herr Lundberg talade om. Det är inte heller de juridiska fakulteterna, som har skapat den s. k. kurialstil, vilken herr Lundberg gav ett mycket bra exempel på. Jag skulle kunna nämna många andra exempel, om jag här hade tillgång till ett par band av Svensk författningssamling.

Det är alldeles uppenbart, att det finns en mängd viktiga uppgifter för den juridiska forskningen, vilka inte är

tillgodosedda. Vi inom de juridiska fakulteterna är de som är mest medvetna om detta, och vi har gång efter annan, år efter år begärt att få en reformering av de juridiska studierna. Jag vill erinra kammarens ledamöter om att den juridiska examensstadgan är av 1907. Vi har i yttranden och remisser tjatat om det nödvändiga i att här få till stånd ändringar.

Herr Lundbergs förslag om en professur skulle i mycket stor utsträckning kunna tillgodoses, om de professorer i allmän rättslära, som det har fattats principbeslut om, verkligen blev tillsatta. Jag kan inte exakt ange vilket år det var, som det första principbeslutet om en professur i allmän rättslära fattades, men jag tror det var 1936. Enligt detta skulle innehavaren som en av sina huvuduppgifter ha att studera dessa rättsligt-sociologiska förhållanden, alltså rättsreglernas praktiska funktion mot bakgrunden av samhällsutvecklingen i dess helhet. Än har vi inte fått en enda av dessa professorer.

Jag tror att jag med allra bästa samvete kan tillbakavisa herr Lundbergs påstående, att den juridiska fakultetens i Uppsala yttrande är ett uttryck för intellektuell högfärd. Det är det inte alls! Det säges att dessa av herr Lundberg angivna frågor behandlas inom de ämnen dit de hör, och det talas också om att spörsmålen rörande rättsreglernas funktion för närvarande måste behandlas inom de olika ämnena. De skall enligt de förslag som föreligger bli föremål för behandling som »en huvudsak». Det står inte »en huvudsak» men det är det man menar när man säger »en mera översiktlig behandling» i det avsedda nya ämnet allmän rättslära. Det är ingen som helst intellektuell högfärd som där framträder. Vad som ligger bakom dessa tre fakulteters yttranden är det beklagande som alla vi jurister vill göra över att vi inte har större möjligheter till mera vidsträckt forskning.

Det är inte så förfärligt lätt att hinna med allt, när man i Uppsala räknar med att det kan gå mellan 50 och 75 studenter på varje professor, medan det t. ex. vid Oxford-universitetet går 8 studenter på 1 professor. Jag skulle vara oerhört glad, om herr Lundberg kan åstadkomma, att vi fick en utbyggnad inte bara på detta område utan även beträffande undervisningen i övrigt. Det är nämligen så sant som det är sagt i lundafakultetens yttrande, när den citerar en amerikansk redogörelse som säger, att de studenter, som ådagalagt de bästa insikterna i de funktionella problemen, fått den bästa träningen i gällande rätt. Det är det grundläggande.

Jag skall emellertid, herr talman, inte mera uppehålla mig vid detta. Jag tänker inte gå in på en mängd andra frågor. Jag vill bara sluta med att citera ett gammalt uppsalaoriginal, som en gång sade, att alla docenter är bovar, alla professorer skurkar. Det förefaller nästan som om herr Lundberg skulle vilja omskriva det till att alla jurister är bovar, alla juris professorer är skurkar.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Man kan inte komma ifrån att herr Lundberg i sin motion berört vissa grundläggande frågor av stor betydelse. Jag kan i det sammanhanget hänvisa till Karl Olivecrona och i viss mån Vilhelm Lundstedt, och jag skulle också kunna hänvisa till Östen Undéns arbete då han var professor i juridik i Uppsala.

Jag vill emellertid säga, att herr Lundberg har minskat möjligheten att vinna förståelse för sin motion genom att ge uttryck för vissa tankegångar, vilka, om de fullföljdes, såvitt jag kan se är antidemokratiska. Herr Lundberg talar i sin motion om att sedvanerätten är av högre valör än den skrivna lagen. Vad innebär det, om man drar ut konklusionen av detta resonemang? Jo, om

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

sedvanerätten är av så speciell valör, att den skall gälla oberoende av den skrivna lagen, som beslutats av den i demokratisk ordning tillkomna svenska riksdagen, innebär detta, att man återgår till naturrätten. Jag skulle till nöds kunna förstå herr Lundberg, om det gällde den tiden, då förstakammarhögern hade absolut majoritet och antog lagar, som för herr Lundberg kunde te sig främmande. Det är riktigt, att naturrätten delvis låg till grund för den amerikanska författningen och för de franska revolutionsförfattningarna, men det motiverade understundom ett för svar för slaveriet.

Jag tycker det är olyckligt, att herr Lundberg använder en sådan motive ring för sin strävan att komma fram till ett samspel mellan rättsregler och juridiska normer å ena sidan och den verklighet som vi lever i å den andra. Det är ingenting som kännetecknar speciellt den juridiska vetenskapen, att man diskuterar karaktären av vetenskapens omfång. Det gör man i en rad vetenskaper. Det finns för närvarande inte en vetenskap med undantag kanske för matematik, där man kan säga, att så och så förhåller det sig absolut. När det gäller de juridiska normerna kan man inte göra en sådan klar gränsdragning, att man skulle kunna säga, att en fakultet är så försjunken i spetsfundigheter, att den inte tillgodoser det allmänna livets krav. Men vad är riksdagen till för? Den är väl till för att varje år pröva, att den gällande lagstiftningen står i överensstämmelse med rättsmedvetandet. Vad skulle det innebära, om vi följde herr Lundbergs tankegång, att professorerna skulle skriva anvisningar för hur den gällande rätten skulle vara? Visserligen är det en sak, som man diskuterar i Amerika när det gäller högsta domstolens prövningsrätt.

Herr Lundberg citerade en bok av herr Nothin om det svenska rättssamhället. Jag har själv recenserat herr Nothins bok och funnit, att den inne

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

håller mycket stora brister. Men varför inte citera Gunnar Myrdals bok »Konfakt med Amerika». Alva Myrdal har visserligen varit med om att skriva boken, men jag förmodar, att Gunnar Myrdal har skrivit slutkapitlet i den. Det är sålunda skrivet av en framstående socialdemokratisk professor, som ägnat många års forskning åt denna fråga. Han säger där, att rättssäkerheten håller på att undermineras. Men vad beror det på? Inte beror det på juristprofessorerna. Det beror på att lagstiftarna icke har tagit sig tid att skriva lagarna så pregnanta som de borde vara, att kommissioner fått för stor makt. Det är alltså Gunnar Myrdals uppfattning.

Det är riktigt att juridiken ofta kan komma till ett resultat, som förefaller stå i strid med vad vi beslutat i en fråga i riksdagen. I det sammanhanget skulle jag kunna hänvisa till herr Herlitz' nya upplaga av den svenska statsrättens grunder, där han diskuterar vad det är som riksdagen egentligen beslutar. Han tar t. ex. upp frågan i vad mån motiveringarna för en lagstiftning skall vara bindande. Den frågan har vi nog all anledning att i den svenska riksdagen ta upp till självprövning.

Sedan vill jag bara, herr talman, sluta med att säga, att det är ett oberättigat angrepp mot den svenska juridiska forskningen att påstå, att den inte skulle vara intresserad av de sociologiska problemen. Inom parentes vill jag säga, att det är ingen sociologisk vetenskapsman i detta land förmenat att ta upp vartenda ett av de problem, som herr Lundberg belyst i sin motion.

Riksdagen beslöt ju i våras, att det skulle företas en utredning om ungdomsbrottsligheten. Där kommer man också in på den mycket svåra frågan, hur man skall kunna tillgodose den allmänna laglydnaden och samtidigt vara human mot de ungdomar, som växt upp i ytterst bristfälliga hem. I sådana fall har man många gånger anledning säga, att den skrivna rätten inte står i

överensstämmelse med vårt rättsmedvetande. Det är svårt att i allmänna generella rättsnormer få fram det som är tillämpligt i det enskilda fallet, så att ingen orättvisa vederfares vederbörande.

Men, herr talman, den svenska juridiken har verkligen under senare år tagit upp stora och centrala problem. Jag skulle kunna hänvisa till en avhandling, som skrevs för två år sedan i Uppsala om bevisbördan, där författaren behandlar grundläggande frågor om rättstillämpningen. Jag skulle kunna nämna professor Schmidts kommentarer till arbetsrätten och de många arbeten som under senare år skrivits om kollektivavtalslagen, som ju som vi alla vet kan vara mycket brännbara frågor.

Det visar sig sålunda, att på en mängd områden är den svenska forskningen sysselsatt med de sociologiska problemen. Det är att beklaga, som professor Munktell mycket riktigt påpekade i sitt anförande, att vi icke fått den professur i allmän rättslära, som man redan på 1930-talet begärde, och där man klart fastslog vikten av att vi får en sådan sociologiskt betonad forskning.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag nämnde om de juridiska seminarierna var ett citat från en juris professor. I fråga om den politiska makten yttrade jag, att det är tydligt att den svenska riksdagen, om inte lagtillämpningen förändras, icke är den politiskt mest bestämmande i det här landet.

Att jag så kraftigt understrukt undervisningens betydelse beror, vilket också en hel del professorer och andra har uttalat, på att hela andan i den juridiska undervisningen ligger kvar i det förgångna i stället för att anpassa sig efter den tid som vi i dag lever i. Här gäller det inte bara den personella förstärkningen, även om jag är mycket in-

tresserad för den, utan också och framförallt själva andan och inriktningen.

Jag har aldrig, som av herr Munktelles yttrande kan missförstås, sagt att alla docenter är bovar och alla professorer skurkar. Det lär väl vara där som på alla andra håll, att det finns bättre och sämre folk.

Herr Braconier tog upp mitt uttalande om att den oskrivna lagen har högre valör än den skrivna. Jag trodde att herr Braconiers intresse för allemansrätten och sedvanerätten var så stort, att han visste, att dessa rättigheter icke är skrivna rättigheter, och juristerna är eniga om att allemans rättigheter är av högre valör än den skrivna rätten. Detta har även professor Undén i sin sakrätt mycket tydligt givit till känna.

Herr Braconier jämför rätten till svensk natur, rätten till skogsbär, blommor m. m., rätten att andas och rätten att få nyttja vatten med slaveriet. Dessa saker, herr Braconier, ligger dock mycket långt ifrån varandra. Det är helt olika ting.

Att jag inte citerade Myrdal är naturligtvis en brist, men jag trodde att han var professor i nationalekonomi och inte i juridik. Jag beklagar att jag inte uppmärksammat, att han även var professor i juridik.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste vidhålla, att om man fullföljer herr Lundbergs resonemang i fråga om hans »sedvanerätt», leder det till orimliga konsekvenser. Jag bortser från att vi alltid har olika meningar om vad som bör vara gällande rätt; annars skulle vi inte ha några politiska partier. Men om det är på det sättet, att sedvanerätt och praxis är av högre valör än den skrivna rätten, så innebär ju det att sedvanerätten står över rikets grundlag. Jag skulle anse det vara en mycket underlig tolkning, om den svenska riksdagen plötsligt skul-

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

le anse, att vi i sedvanerätten har som herr Lundberg tolkar den fått en högsta norm, som går utöver gällande författningar. Herr Lundbergs tolkning av mycket omstridda frågor kan inte vara det, som vi alla skall hålla oss till, när en klar majoritet i denna kammare och i första kammaren har uttalat en annan mening.

Jag förbiser inte det rättspatos som ligger bakom herr Lundbergs uttalanden om allemansrätten, men det är dock ostridigt, att det är en omstridd fråga, som vi här i kammaren år efter år diskuterar, och där herr Lundberg har en annan mening än riksdagsmajoriteten.

Anmärkningen om Gunnar Myrdal förvånar mig, därför att vad herr Lundberg ofta hävdar är, att det ekonomiska livet och juridiken gör att vi skriver lagar som möjliggör för människor att sko sig på andra människors bekostnad. I det fallet citerade jag Gunnar Myrdal för att visa vilket ansvar riksdagen har.

Han ger för resten mycket beröm åt den svenska pressen. Han säger, att det är i hög grad tack vare den svenska pressen som vi har ett rättssamhälle. Det var under andra världskriget, som Myrdal skrev denna bok.

Jag tror att herr Lundberg får vara försiktig med att i en tid som denna, när rättsstatens existens står på spel bl. a. på grund av hotet från det totalitära förtrycket och när t. ex. vissa åskådningar säger att staten har en naturligt rätt att förtrycka och döda miljoner människor, hävda att vad han anser vara sedvanerätt och som strider mot gällande lag, står över den skrivna rätten.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga herr Braconier: Var i svensk lagstiftning återfinns bestämmelser om rätt att beträda annans mark att plocka skogsbär och att plocka blommor? Jag

Utbyggnad av juristutbildningen m. m.

skulle också vilja säga att det finns värden i samhället som är så självklara, att den svenska lagstiftaren inte behövt bestämma därom, och då har inte heller lagstiftaren gjort något ingrepp. Jag har den uppfattningen att herr Braconier spelar på strängar, som är helt främmande för vad som ligger bakom allemansrätten. Jag förstår honom ur politisk synpunkt, ty ur politisk synpunkt är väl hans ståndpunktstagande förklarligt, men ur praktisk-demokratisk synpunkt kan jag, herr Braconier, inte förstå Er, när Ni talar om ett ansvar utanför riksdagen. Det är väl ändå så att när riksdagen inte lagstiftat på detta område, har det berott på att den ansett, att man skall söka nå en för den svenska allmänheten fri och obunden ordning. Jag är medveten om att om en lagstiftning kommer, kommer gamla rättigheter att tas ifrån de breda folklagren, ty så är det tyvärr med rättsreglerna och rättstillämpningen.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser det angeläget att slå fast, att har man inte den uppfattningen, att den skrivna rätten, som vi varje år har möjlighet att revidera genom propositioner och motioner i enlighet med den svenska grundlagen, inte skulle ha valör som rättspraxis, leder det i vissa situationer till ett odemokratiskt betraktelsesätt, ty det reducerar statsorganens insatser för hävdandet av den svenska rättsstaten. Det är detta, herr Lundberg, som jag finner ytterst betänkligt i denna tid.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag skall för min del inte blanda mig i den akademisk-juridiska debatt som här försiggår med anledning av herr Lundbergs motion, jag är nämligen inte kompetent till det, och det finns för övrigt knappast någon större anledning därtill såsom ärendet ligger till.

Anledningen till att jag begärde ordet var att herr Lundberg ansåg att statsutskottet vid behandlingen av denna motion inte visat denna samhällsfråga tillräckligt intresse och att det skulle ha besvarat motionen med »jaså». Som vi alla hört och kunnat uppfatta är motionen vittomfattande, och jag vågar dessutom hävda att de allra väsentligaste delarna av densamma ligger utanför statsutskottets kompetensområde. Då vi dessutom väntar förslag om juristutbildningen från Kungl. Maj:ts redan nästa år, är det tämligen meningslöst att nu besluta en utredning på en gammal organisations grund, när vi inte vet hur den nya organisationen på detta område kommer att utformas och vilka resurser som kommer att ställas till förfogande.

Då ligger det nära till hands att fråga så här: Hade det inte då varit rimligt att bordlägga motionen och uppskjuta dess behandling till nästa år? Tyvärr har på grund av nyvalen till andra kammaren av formella skäl detta inte varit möjligt. Utskottet har därför på grund av omständigheterna måst avstyrka motionen. Jag vill då rekommendera motionären att ånyo aktualisera dessa frågor när Kungl. Maj:ts proposition i ämnet nästa år tas upp.

Herr talman! Jag vill med dessa enkla och korta ord i ämnet hemställa om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 217, i anledning av väckta motioner om viss ändring i folkskolestadgan, och

nr 218, i anledning av väckta motio-

Skolkuratorsverksamheten m. m.

ner om inrättande av skolpsykologbefattningar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Skolkuratorsverksamheten m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 219, i anledning av väckta motioner om skolkuratorsverksamheten m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 513), hade, såvitt här var i fråga, yrkats, att Kungl. Maj:t vid framläggandet av åttonde huvudtiteln vid 1957 års riksdag måtte lämna en översiktlig framställning av hittills vunna erfarenheter av kuratorsverksamheten vid de högre skolorna.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* (I: 101) och den andra inom andra kammaren av fru *Andrén m. fl.* (II: 100), yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att en utbyggnad av skolkuratorsverksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med av skolöverstyrelsen den 7 februari 1953 framlagt förslag i ämnet måtte föreläggas 1957 års riksdag.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

b) att motionerna I: 101 och II: 100 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fröken *Elmén*, herr *Nihlfors*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottets motivering bort ha den lydelse, som i reservationen angivits.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Fröken *VINGE* (fp):

Herr talman! Skolkuratorsverksamheten växer fram trots det motstånd som rests emot densamma från riksdagens sida. Kommunerna tar i allt större utsträckning saken i egna händer och inrättar kuratorsbefattningar. Man kan fråga sig om den rätta vägen är att göra detta till en kommunal angelägenhet. Jag tror att det ligger en viss fara i att lita på att kommunerna själva sköter denna sak. Vi har ju rätt tråkiga erfarenheter från skolmåltidsverksamheten vid läroverken på sådana orter där man har många elever från främmande kommuner. Kommunalmännen där är betänksamma mot att vidta åtgärder som kommer att belasta den egna kommunens kassa; man vill i stället att kostnaderna skall fördelas mellan elevernas hemkommuner, och så länge det ekonomiska samarbetet är svårt att ordna, avstår man från att ordna skolmåltider.

Jag hoppas att det beslut, som jag förmodar att riksdagen kommer att fatta i morgon, skall bidra till att underlätta en sådan interkommunal samverkan och att det problemet därigenom blir lättare att lösa framdeles. Än så länge tror jag emellertid inte att vi vågar ta risken att överlåta skolsocial verksamhet av denna art bara på kommunerna. Staten måste säkerligen räkna med att där ta sin del av ansvaret.

Statsutskottet har bifallit det avsnitt i folkpartiets stora skolmotion, i vilket vi begär att Kungl. Maj:t skall för riksdagen lägga fram en redogörelse för erfarenheterna av skolkuratorsverksamheten. Jag är mycket glad över det, och jag har givetvis anslutit mig helt och fullt till utskottets förslag på den punkten. Jag anser det vidare vara riktigt att avvakta nämnda redogörelse, innan man lägger fram förslag till åtgärder. Jag är fullt på det klara med att vi

Skolkuratorsverksamheten m. m.

behöver bygga ut skolkuratorsverksamheten, men när det gäller frågan hur detta exakt skall ske, anser jag som sagt att vi måste avvakta nämnda redogörelse, innan vi kommer med konkreta förslag. Vi reserverar oss därför avslutit oss till utskottets hemställan, men vi har reserverat oss beträffande motiveringen. Den är inte direkt negativ, men jag tror att Svenska Morgonbladet har rätt, när tidningen i sin gårdagsledare säger att motiveringen är i knarrigaste laget.

Reservanterna har framför allt tryckt på följande resonemang: Vi vet alla att inkörsporten till våra läroverk är oerhört trång. Ett mycket stort antal elever måste avvisas. Den spärren är mycket besvärande, och den vållar både föräldrar och barn stora bekymmer. Men det underliga är att vi trots denna spärr ändå har mycken kvarsittning och direkt utkuggning från läroverken. Varpå beror det? Ja, delvis beror det säkerligen på att våra intagningsinstrument är ofullkomliga. Den saken har folkpartiet också berört i skolmotionen. Enligt många lärares uppfattning beror kuggningen långt ifrån alltid på att eleverna saknar studiebegåvning utan ofta på att de har att brottas med personliga svårigheter, konflikter i hemmet o. s. v. Under sådana förhållanden är det inte försvarligt att låta det gå därhän att eleverna måste sitta kvar eller kuggas ut. Det är inte försvarligt med hänsyn till eleverna själva. Men man kan också lägga mera krassa synpunkter på frågan och säga, att det inte är försvarligt heller ur skolpolitiska och ekonomiska synpunkter.

Eleverna behöver någon att vända sig till i sådana fall, en person med tid och förståelse och med särskilt uppdrag att ta sig an dem. Utskottet säger, att det skall klassföreståndaren göra. Ja, visst skall han göra allt vad han kan, men det är orealistiskt att tänka sig att klassföreståndaren skall ha tid att göra det i erforderlig utsträckning.

Jag vill sluta med att återge vad Svenska Morgonbladet slutade sin gårdagsledare med: »Vad som inte snabbt rättas till under skoltiden kan medföra skador för livet. Däri ligger frågans allvar.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fru ANDRÉN (fp):

Herr talman! I fyra år har jag motionerat, och i fyra år har jag stått här och talat för en utbyggnad av kuratorsverksamheten med utgångspunkt från skolöverstyrelsens enträgna framställningar därom, vilka också har upprepats år efter år. Utskottet har varje gång avslagit mina motioner med samma motivering, nämligen att vi inte skall ta ifrån lärarna deras skyldigheter att taga personlig vård om eleverna.

Detta är enligt min uppfattning en orealistisk syn på saken, ty lärarna är i nuvarande skolsituation till bristningsgränsen pressade av sina pedagogiska uppgifter. De har därför ytterligt liten tid över för att utöva någon personlig omvårdnad av eleverna. På grund av rådande brist på lärare och skollokaler går utvecklingen också mot allt större skolenheter och klassavdelningar. Många barn har svårt att hävda sig i dessa stora skolkollektiv. Vidare är rektorer, överlärare och klasslärare — som så många andra — slavar under pappersexercisen och får ägna mycken tid åt rutinarbetet, en tid som hade kunnat ägnas åt eleverna.

I den nya skola, som vi nu skall bygga upp, kommer eleverna att stanna under en period, då skolledan ofta sätter in. Det gäller därför att stimulera deras verksamhetslust och att bl. a. inrikta den på fritidssysselsättningar, som utvecklar deras kunnande, fantasi och känsloliv. Inom enhetsskolans försöks-

Skolkuratorsverksamheten m. m.

verksamhet har det redan visat sig att den personliga omvårdnaden där kommer att bli om möjligt ännu viktigare än i den gamla skolan, ty eleverna på högstadiet kommer många gånger att gå i en skola, som inte ligger på hemorten.

Rektorn vid en lantmannaskola, där man i år tagit emot elever från 9 y, berättar att han, som han säger, fuskat i skolkuratorsyrket. Han framhåller, att han haft det bästa tänkbara elevmaterial, men trots detta har han fått ägna mycken tid åt eleverna och deras personliga problem — han säger skämtsam, att det kostat honom mycken tid men minst lika mycket bullar och kaffe. I gengäld har han emellertid fått en utmärkt kontakt med sina elever och haft möjlighet att påverka dem så, att de fått mera ut dels av sitt skolarbete, dels av sitt kamratliv. Kommer vi så långt i den blivande enhetsskolans utformning, att man kan få ut mera av undervisningen och av kamratlivet, har vi vunnit något väsentligt. Med dessa erfarenheter som bakgrund säger denne rektor, att kuratorsverksamheten måste räknas som lika betydelsefull för elevernas inställning till skolarbetet som den påverkan de röner av lärarna under lektionerna.

Jag konstaterar med glädje, att utskottet har begärt en redogörelse av Kungl. Maj:t till nästa års riksdag över skolkuratorsverksamheten. Då kanske denna församling kommer att inse nödvändigheten av att den försöksverksamhet med skolkuratorer, som pågått i över tio år, äntligen får en fastare grund — att man bl. a. får de två ordinarie befattningar, som år efter år begärts, och att ökade möjligheter skapas att på deltid anställa skolkuratorer framför allt vid de stora skolorna.

Herr talman! Med avseende på själva motiveringen till den här begärda utredningen vill jag yrka bifall till den reservation, som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 219.

Häruti instämde fröken *Löwenhielm* (fp), herr *Nestrup* (fp) och fru *Sjöstrand* (fp).

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag har för min del synnerligen svårt att förstå den uppgift, som reservationen till detta utlåtande skall fylla. Vi är, som fröken Vinge sade, överens såväl om yrkandet i utskottets utlåtande, som, vågar jag säga, om det väsentligaste av motiveringen. Vi är överens om att kuratorsverksamheten kan vara till nytta, och vi är överens om att innan vi tar några vidare steg på detta område, skall vi invänta en redogörelse från Kungl. Maj:t.

Vad vi således är oense om är den formulering, som rör själva uppfattandet av kuratorsinstitutionen. Men finns det egentligen någon anledning att avge en reservation i det stycket, innan vi får en redogörelse, som vi kan bygga på vid bedömandet av frågan? Vi har inom utskottsmajoriteten ansett, att någon sådan anledning inte finns. Det går inte att komma ifrån, att, i varje fall såsom det nu förhåller sig, detta är en fråga för de stora städerna och de stora läroverken. Men är verkligen behovet större där än i t. ex. landsorten? Man ställer sig också den frågan: Är kuratorsinstitutionen endast en fråga för läroverken? Har inte realskolan, folkskolan m. fl. också behov av kuratorer?

Anses då skolkuratorsverksamheten vara så värdefull, att den bör genomföras allmänt, måste man fråga sig: Varifrån skall personalen tas och vilka blir kostnaderna? Detta tarvar ett ingående bedömande. Jag har för min del för övrigt svårt att se, att behovet är så överväldigande stort som man ibland vill göra gällande.

De som ivrar för skolkuratorsverksamhetens snabba utbyggande tycks fästa mindre vikt vid lärarnas omvårdnad om eleverna och vad som bestämmes

Skolkuratorsverksamheten m. m.

här om i läroverksstadgan än om kuratorernas möjligheter att bistå eleverna. Även om det skulle behövas fler kuratorer är jag övertygad om att lärarnas medverkan är av än större betydelse. Såvitt jag förstår har lärarna, även om de många gånger är ansträngda, kanske t. o. m. överansträngda, med sina klasser på omkring 30 elever större möjligheter att förstå och hjälpa än en kurator med kanske tusentals lärjungar att betjäna. Jag är väl medveten om att det kan finnas lärare som inte är lämpade för en sådan uppgift, men det kan också finnas kuratorer som å sin sida inte är lämpade att hjälpa i varje enskilt fall.

Allt detta har gjort, herr talman, att vi från utskottets sida velat vara litet försiktiga i våra uttalanden och vid vårt ställningstagande. Därför har vi skrivit som vi gjort. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Fröken VINGE (fp) kort genmäle:

Vi underskattar ingalunda betydelsen av lärarnas omvårdnad i detta avseende; den bör givetvis utövas så mycket som det finns möjligheter till. Vad vi påpekat är dels detta att lärarna icke kan hinna med dessa uppgifter i så stor utsträckning som kan vara nödvändigt, dels att det ofta är fråga om grannliga uppgifter, när en elev har skolsvårigheter. Det kan exempelvis gälla en konflikt med en lärare. Det är då inte så lätt för en elev att vända sig till kanske samma lärare eller en annan lärare och lägga fram sina bekymmer. Det är lättare för eleven att gå till en kurator, en person som han har att göra med också i andra sammanhang inom skolverksamheten.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! När jag hörde talesmannen för utskottet här från talarstolen fann jag mig föranlåten att begära ordet i detta ärende, vilket jag annars inte hade tänkt.

Först några ord om möjligheten för

lärarna att kunna tjänstgöra i stället för kuratorer. Herr Johansson i Mysinge säger att när en klassföreståndare inte har mer än ett 30-tal elever så bör han hinna med att ta hand om även dessa spörsmål. Vi har klassföreståndare- och ämneslärarsystem, men det inträffar inte alltför sällan att en klassföreståndare inte undervisar i sin egen klass mer än två eller tre timmar i veckan. I sådana fall får han sannerligen inte tillfälle att lära känna eleverna särskilt bra, i all synnerhet får han inte tillfälle att kunna tränga in i frågan, på vilken punkt eleven behöver hjälp. I ett sådant fall kan en skolkurator utträta betydligt mera.

Skolkuratorer blir nödvändiga förr eller senare, ty vi måste ha folk som kan ta hand om alla dessa elever som vi ju kostar på skolutbildning men som kanske av en eller annan orsak inte kan klara sig i en klass. Så blir de tvungna att gå om och så kommer svårigheterna. Samhället bör få igen de pengar som läggs ned på eleverna. Det borde alltså vara nyttigt och bra om en eller flera — ett kuratorskollegium, som jag har föreslagit — kunde göra undersökningar inom klasserna, för att med hjälp av klassföreståndare, med hjälp av ämneslärare och lärarna i övningsämnen ta reda på sådana pojkar eller flickor, som av någon anledning sackar efter. Det är inte alls säkert att klassföreståndaren kan göra detta. Särskilt i de stora läroverken och de andra större skolorna är detta naturligtvis svårt.

Jag har i Halmstads läroverk gjort en undersökning. Förra året gick jag igenom klasskonferens- och kollegieprotokollen samt klassböckerna. Enbart ur detta material plockade jag bland de numera 1 300 eleverna fram närmare ett 80-tal, som man skulle behöva hjälpa på något sätt. Och jag är övertygad om att det i själva verket rör sig om betydligt flera. Jag vill inte säga att man inte har gjort något åt dessa fall, det är möjligt att man har gjort det. En för-

Skolkuratorsverksamheten m. m.

ändring kan ha skett inom familjen, kanske det är en morfar eller farfar som ligger för döden. Hur inverkar detta på barnen i den känsliga åldern? Min erfarenhet är att pojkar och flickor i 12—15-årsåldern under sådana förhållanden inte kan göra skäl för sig i skolan på samma sätt som tidigare. Men vem skall upptäcka anledningen? Och när upptäcker man i regel saken? Jo, först när underbetygen kommer, men då är det litet sent att komma med hjälpen. Det bör finnas någon som barnen har möjlighet att vända sig till med dylika spörsmål — de vill faktiskt inte vända sig till andra än dem som de har alldeles speciellt förtroende för, och det behöver inte vara en klassföreståndare.

Nu är det tyvärr på det sättet i de stora läroverken, att klassföreståndarskapet skiftar alldeles för mycket på grund av den stora omflyttningen av lärare. Det är så många extra lärare som inte är kvar vid skolan år efter år utan bara stannar en eller två terminer, vare sig de är klassföreståndare eller inte. I ett läroverk som det i Halmstad blir det ett par, tre hundra elever som inte får behålla sin klassföreståndare mer än en eller annan termin. Man förstår att under sådana omständigheter det skulle vara en oerhörd styrka om man hade en institution, en skolkurator eller ett kuratorskollegium, som kunde liksom hålla tyglarna i sin hand och söka upp fallen. Faktum är att det behövs någon som undersöker, hur man skall kunna komma åt orsaken till besvärligheterna på ett så tidigt stadium som möjligt. Detta kan inte lärarna med sin nuvarande tjänstgöring hinna med, särskilt inte med de mycket stora klasser som vi nu har. Rektorererna har heller inte stor möjlighet, särskilt vid större skolor. Det kommer hela tiden nya beställningar ifrån Stockholm, inte minst på det sociala området, som lärare, rektorer och skolledare skall sätta sig in i. Detta sker kanske på bekostnad av vad som åtminstone enligt min mening är

ändå mycket viktigare, nämligen den personliga omvårdnaden.

Jag fäste mig också vid att herr Johansson i Mysinge ställde frågan, varför det inte skulle finnas några kuratorer vid folkskolorna och deras överbyggnader. Visst skall det det. Det finns möjligheter, om man går efter systemet med kuratorskollegier, ty för sådana existerar egentligen ingen gräns nedåt, utan de kan mycket väl inrättas vid en så liten skolenhet som en med 200 elever eller kanske ändå färre. Detta är något som man bör pröva. Utskottet har också skrivit mycket positivt i den riktningen, och jag är glad över det.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Herr Nestrup måtte ha missförstått mig. Jag har ju framhållit, att vi alla är överens om det väsentliga i den skrivningen och de yrkanden som föreligger i detta förslag. Det finns således ingen anledning att diskutera den saken. Vi som står för utskottets utlåtande vill dock invänta Kungl. Maj:ts redogörelse i frågan, innan vi slutgiltigt vill yttra oss om en utvidgning av kuratorsinstitutionen eller ta ställning till densamma. I denna redogörelse som utskottet förväntar har vi enligt tidigare skrivningar från statsutskottets sida också önskat få med de av herr Nestrup förut föreslagna kuratorskollegierna av lärare, vilka kanske också kan bli en mycket värdefull del av ett kuratorsystem. Jag tror att olika åtgärder behöver prövas. Jag har emellertid inte för egen del tagit ställning till frågan, om en eventuell kuratorsinstitution utveckling, om den skall omfatta flera kategorier skolor etc. Den frågan tränger sig dock fram i sammanhanget: Var skall vi ta personal, var skall vi få materiella och ekonomiska resurser för att genomföra alltför vittgående önskemål på detta område?

Försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering

Det är en frågeställning som man inte kommer undan; den måste göras i detta sammanhang.

Jag ville också påpeka, att vi i riksdagen ibland får ta ställning till motioner och förslag om en inskränkning och rationalisering av statsapparaten, som då anses överdimensionerad. Det är den således när det passar, men i detta hänseende är man inte rädd för utökning av tjänster. Vad jag, herr talmän, vill framhålla är, att utskottets motivering i detta ärende och som frågan nu ligger till enligt min mening är fullt tillräcklig. Jag anser således, att reservationen knappast fyller någon uppgift.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 219, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Vinge begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 133 ja och 58 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

§ 14

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1956/57 till utökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation, och

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1957 m. m., i vad propositionen avser överskridande av den i avlöningsstaten för kontrollstyrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15

Försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion angående utredning om försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering.

I en inom andra kammaren under nr 14 väckt motion, som hänvisats till bankoutskottet, hade herrar *Johansson* i Stockholm och *Hagberg* hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning om försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering i syfte att avkoppla det privatkapitalistiska vinstintresset och den privatkapitalistiska administrationen av fondmedlen och att koncentrera,

Försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering

avbyråkratisera och förbilliga administrationen av de samordnade försäkringsformerna, så att det önskade försäkringsskyddet kan erhållas till väsentligt lägre premier».

Utskottet hemställde, att motionen II: 14 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Utskottet har tämligen snävt behandlat vår motion, och den parlamentariska djungeltelegrafan, i viss mån refererad av tidningen Expressen, har satt detta i samband med att vår motion skapat vissa bryderier inom koalitionen.

Redan i arbetarrörelsens efterkrigsprogram framfördes kravet på försäkringsväsendets förstatligande. I olika programkast inom socialdemokratiska partiet har detta krav ideligen kommit igen, och vid den socialdemokratiska partikongressen detta år förelåg det tre motioner i denna fråga, vilka fick ett mycket positivt mottagande, något som måste betraktas som en anvisning till partiets riksdagsgrupp.

Nu säges det enligt djungeltelegrafan att socialdemokraterna hade haft för avsikt att visserligen avstyrka motionen men att föreslå en departementsutredning i frågan. Då framträdde, enligt Expressen av den 29 november bondeförbundets riksdagsgrupp och herr Hedlund, vilken lär ha upplyst om att det ansågs otänkbart att bondestatsråden gick med på en ny utredning; specialiseringsfrågor kunde enligt överenskommelsen inte tas upp så länge koalitionen bestod. Bondeförbundets riksdagsgrupp var enig om att det betydde en uppsägning av koalitionen, om de socialdemokratiska statsråden ville utreda frågan om försäkringsväsendets förstatligande. Socialdemokraterna i utskottet stod då inför valet att antingen

helt tillstyrka eller avstyrka motionen. Att hänvisa till någon förestående utredning inom handelsdepartementet kunde de knappast göra. Det talas nu i utskottets utlåtande bara om en teknisk översyn inom departementet.

Jag har svårt att förstå bondeförbundets hållning i denna sak, ty det kan knappast här vara fråga om något verkligt bondeintresse. Jag förstår bönderna, därest de slår vakt om äganderätten till sina gårdar, sin skog och jord. Men kan det vara något allmänt bondeintresse att väldiga kapitalfonder domineras och behärras av storfinansen? Det är ju här fråga om drygt 11 miljarder kronor, som förvaltas och dirigeras av storfinansens spetsar. Det finns väl också inom bonderörelsen vissa tendenser till att vilja bryta detta storfinansens välde. Borde det vidare inte vara ett jordbrukarintresse att i största möjliga mån få ned försäkringspremierna för de risker man löper? Det är ju inte minst detta som vårt förslag avser.

Utskottet hänvisar till 1945 års försäkringsutredning vilken trodde att man genom att försäkringstagarna blivit representerade i försäkringsbolagens styrelser skall kunna få mer inflytande än hittills över försäkringsväsendet. Under den tid som gått har detta visat sig vara en illusion. Själva grundvalen för 1945 års utrednings betänkande har fallit bort. Även denna utredning måste konstatera storfinansens maktposition. Utredningen talar om »personalunionen mellan storbankernas, storindustriernas och de stora försäkringsbolagens ledningar, vilka rekryteras ur kretsar som till stor del är engagerade i vår finansvärld i övrigt och samtidigt i hög grad samarbetar i styrelser utanför försäkringsföretagen. Härigenom har otvivelaktigt en ytterligare koncentration av de enskildas ekonomiska inflytande inom näringslivet ägt rum». Så långt 1945 års utredning.

En av grunderna för storfinansens välde i vårt land är dess makt över de

Försäkringsväsendets förstatligande och rationalisering

stora försäkringsbolagens miljardfonder. Det ger den en enastående maktposition som kapitalförvaltare och kreditgivare. Varje strävan att bryta storfinnansens välde i vårt land måste riktas mot deras välde inom försäkringsföretagen. Inom socialdemokratien har man ansett det vara en av de frågor som man i första hand skulle ta itu med.

Vi har nu fått en hel rad statliga försäkringsformer. Vi har sjukförsäkringen, yrkesskadeförsäkringen, moderskapsförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen. Det är tal om en obligatorisk dödsfallsförsäkring, och man förbereder en allmän pensionsförsäkring. Det brukar sägas att de privata bolagen kan bilda ett komplement till denna statliga försäkringsverksamhet. Vi tycker att det är mera angeläget att koncentrera dessa företagsformer och att de statliga företagen — befriade från byråkrati och samordnade i en gemensam förvaltning — också tar hand om den försäkringsverksamhet som nu utövas av de privata bolagen.

Dessa privata bolag har i inte ringa utsträckning ägnat sig åt det vi brukar kalla för skatteflyktsförsäkring. För några år sedan måste riksdagen ingripa mot de engångsbetalda livräntorna, som var de mest använda medlen för förmögna människor att undandra sig beskattning. Alltjämt pågår sådan skatteflykt i mera raffinerade former. Strax innan motionen väcktes måste finansministern ingripa mot försäkringsbolaget Thule, som ville utnyttja premiesparmedlen genom att till de nya försäkringstagarna ge lån med premiesparmedel som pant och komplettera detta med smygagitation för omvandling av obligationer till premiesparande.

Genom en avbyråkratisering och centralisering av de statliga försäkringsformerna samt deras övertagande av de privata försäkringsföretagens verksamhet skulle oerhört mycket vinnas. Det är klart att försäkringarna för de olika risker människorna kan löpa blir oer-

hört dyra genom de nuvarande formerna. Vi kan erinra om att inte mindre än 40 000 människor är sysselsatta med vad man kallar att sälja livförsäkringar. I denna tid av arbetskraftsbrist borde en del av dessa människor kunna ägna sig åt någonting annat. Denna verksamhet har lett till att inte mindre än en sjättedel av premierna går till administration och anskaffningskostnader. Det har vidare lett till att 15 procent av försäkringstagarna annullerar sina försäkringar inom loppet av två år. De får betala de dyra anskaffningskostnaderna utan att få någonting i gengäld.

Detta är en tydlig anvisning om att det här finns väldiga möjligheter att sänka premierna för försäkringstagarna och samtidigt få en administrativ förenkling, så att vi kan minska ned den svällande byråkratien och få mera folk över till samhällsnyttiga uppgifter. Det finns en väldig byråkrati även i de statliga företagen, exempelvis inom yrkesskadeförsäkringen. Vi menar att dessa skulle kunna arbetas bort. Vidare skulle man finna former för ett samarbete mellan den statliga och den kooperativa försäkringsverksamheten.

Försäkringstagarna får nu betala mycket höga premier baserade på högre risker och lägre ränteinkomster än i verkligheten. En annan sak som vi tog upp i vår motion var inflationens verkan på försäkringarna. Under alla dessa år har just försäkringstagarna fått lida mest av penningvärdeförsämringen. De har betalat in sina premier i goda kronor, men när de en gång får ut några belopp blir det i mycket dålig valuta. Det är naturligtvis en mycket svår fråga, som hänger samman med mycket annat, hur man skall kunna göra försäkringar värdebeständiga. Vi har velat att denna fråga skulle ingå i den utredning vi föreslog.

Vi anser kort och gott, att ett förstatligande av försäkringsverksamheten kan tillhandahålla försäkringsskydd i alla önskvärda former till mycket lägre pre-

mier än nu. Genom en samordning av nuvarande försäkringsformer skulle arbetsgivarna kunna åläggas betala en avsevärt större del av kostnaderna för försäkringsskyddet. Vi beklagar att bondeförbundets motstånd tydligen omöjliggjort denna utredning nu. Vi tror att den starka opinion som finns bland försäkringstagarna så småningom skall göra det klart, att arbetare, bönder, tjänstemän och andra grupper skulle ha stor fördel av att nuvarande byråkratiska former kommer bort och att storfinansens väldiga maktresurser i egenkap av förvaltare av försäkringsfonderna brytes. Vi vet att frågan faller, men jag yrkar, herr talman, bifall till motion II: 14.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall inte ingå i någon diskussion om denna fråga utan nöja mig med att med hänvisning till vad utskottet skrivit yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion om pension åt kanslisten, tillika registratorn, hos första kammaren T. Vide;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner om översyn rörande de sociala förmånerna till invalider, och

nr 60, i anledning av väckt motion angående rätt till sjukkasseersättning för alkoholister som genomgår av läkare ordinerad behandling;

jordbruksutskottets utlåtande nr 43, i anledning av väckta motioner om inrät-

tande av en statens vattenvårdsstyrelse; samt

statsutskottets utlåtande nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss ändring i avtalet mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17

Anslag till företagareföreningar m. fl.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 197 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 2 november 1956, föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor dels ock till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under kapitalbudgeten: Statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 640 och II: 837,

a) till Bidrag till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under tionde

Anslag till företagareföreningar m. fl.

huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

b) till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under kapitalbudgeten: Statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 641 och II: 838 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med anslag å motionerna I: 640 och II: 837,

a) till Bidrag till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kronor;

b) till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 under kapitalbudgeten: Statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 641 och II: 838, uttala, att en kreditpolitik, grundad på effektiva åtgärder till främjande av det enskilda frivilliga sparandet, en rörlig ränta och erforderlig elasticitet i kreditssystemet, borde genomföras;

2) av herr *Pålsson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Vi har ifrån vårt håll i flera år motionerat om ökade låneanslag till företagareföreningarna. Vi anser att även i tider, när det är väsentligt lättare än nu att få lån i de vanliga kreditinstitut, finns det ett visst behov av kreditgivning av det slag, som nu ges

av företagareföreningarna. Den är inte avsedd att konkurrera med bankernas kreditgivning utan att komplettera den. Företagareföreningarna biträder de lån sökande vid underhandlingar med bankerna. Det är ju i föreningarnas intresse, att bankerna tar så stor del av lånen som möjligt och att endast den i vissa fall nödvändiga påfyllnaden av dessa lån behöver ske genom företagareföreningarna. Dessas lånegivning har betytt en hel del, inte minst för nyetableringen i områden med svagt utvecklad industri. Det är säkert inte bara en tillfällighet att föreningarna arbetat längst och byggts ut mest just i norrlands-länen.

Om det alltså alltid finns visst behov av kompletterande kreditgivning, är naturligtvis behovet större under en hård kreditåstramning. De mindre företagen har stark känning av åstramningen, inte därför att de missgynnas av bankerna utan främst därför att nya och små företag har mindre förmåga till självfinansiering än de stora företagen.

Vi har som sagt vid flera tillfällen motionerat om höjning av låneanslaget och därvid — särskilt i den motion som avlämnats till årets riksdag — åberopat kreditrestriktionerna som skäl för en uppräknings av anslaget. Detsamma gör man i den proposition vi nu behandlar. Underligt nog har emellertid kreditrestriktionerna vid tidigare riksdagsbehandling av våra förslag såväl av utskottsmajoriteten som från regeringsbanken åberopats som skäl mot en uppräknings.

Den 13 april i vår behandlade kam-maren frågan om anslag till företagareföreningarna, och en reservation om en uppräknings av anslaget med 1,5 miljon kronor förelåg. Det hette då i utskottets skrivning, att »med hänsyn till nödvändigheten av att i rådande samhällsekonomiska läge begränsa investeringsverksamheten är utskottet icke berett att förorda en så avsevärd höjning

av anslaget, som föreslagits i de i ämnet väckta motionerna».

I det utlåtande som vi behandlar i dag heter det: »Erfarenheterna har givit vid handen, att hantverks- och småindustriföretagen till följd av den förda kreditpolitiken behandlats hårdare än andra delar av näringslivet. Detta har medfört allvarliga farhågor för småföretagen och deras fortsatta utveckling. Utskottet finner därför i likhet med departementschefen skäl föreligga att bereda ifrågavarande grupp av företagare ytterligare stöd av statsmedel.»

Den avsevärda höjning som man i våras inte kunde gå med på utgjorde 3 miljoner kronor. Nu, 8 månader senare, går man med på en höjning av anslaget med 30 miljoner kronor, och samma kreditrestriktioner, som i våras åberopades som skäl för avslag på en anslagsökning, åberopas nu som skäl för bifall.

Även på regeringsbänken har man tänkt om på detta område. Handelsministern säger i propositionen, att så vitt nu kan bedömas skäl finns för den uppfattningen, att den art av företag det här gäller har drabbats hårdare av kreditrestriktionerna än andra delar av näringslivet och därigenom blivit utsatta för ett tryck som är hårdare än som avsetts med de av staten vidtagna åtgärderna.

Så lät det emellertid inte alls när statsrådet Lange yttrade sig i första kammaren den 13 april i år. Handelsministern erinrade då om att utlåningen från affärsbankerna minskat med ungefär 6 procent sedan april månad i fjol, men — sade han — småföretagarna hade fått ökade lånemöjligheter genom företagarföreningarna och genom garantilånen. Detta är alltså, fortsatte handelsministern, ett av de få områden av ekonomisk verksamhet som under det närmast framförliggande året har möjlighet att expandera; andra områden har inte liknande finansiella möjligheter. I våras var alltså småföreta-

Anslag till företagareföreningar m. fl.

gen de enda som hade möjlighet att expandera. I höst får vi höra, att de drabbas hårdare av kreditrestriktionerna än andra delar av näringslivet. Dessa uppfattningar härrör från samme bedömare.

Handelsministern vände sig också mot reservationen om anslagshöjning. »Jag tror», yttrade han, »att man kan, om man befinner sig i oppositionsställning, föra resonemanget om att en miljon hit och en miljon dit inte spelar någon roll. Men om man verkligen har ansvaret och får räkna med att sådana förslag kan komma att medföra återverkningar, så får man nog resonera på ett något annat sätt.» Det var alltså i april i våras som handelsministern var så ansvarsmedveten.

Ett halvår senare var regeringen beredd att gå med på en höjning av anslaget till företagarföreningarna, inte med 1,5 miljon, utan med 30 miljoner och dessutom ett låneanslag till jordbruket på 50 miljoner. Om någon ville begagna handelsministerns målände sätt att uttrycka sig, kunde han säga att regeringen kastar 30 miljoner hit och 50 miljoner dit. Vi vet att socialdemokraterna i regeringen gått med på detta för att därigenom få bondeförbundets fortsatta medverkan i regeringen. Man kan säga att socialdemokraterna betalar 80 miljoner kronor för att få hjälp att behålla just den ansvarsställning, som i våras hindrade dem från att gå med på en höjning med 1,5 miljon.

Vi blev också kritiserade för att vi föreslagit en större höjning av anslaget än företagarföreningarna själva genom sitt förtroenderåd hade begärt. Herr Johansson i Torp sade: »Vi anser att man inte bör skjuta över målet och i nuvarande läge gå längre än vad vederbörande föreningar själva begärt. Att bjuda över är en förfärligt enkel konst, men jag tror inte att det lönar sig i längden.»

Herr Skoglund i Umeå, den socialdemokratiska andrakammarledaren, be-

Anslag till företagareföreningar m. fl.

handlade frågan i ett valföredrag, och han betraktade det avsnittet som så viktigt, att han tog med det i ett TT-referat. Han sade där att folkpartiet föreslog 6 miljoner trots att företagareföreningarnas förtroenderåd hade stannat vid 4 miljoner; folkpartiet ville sålunda gå långt utöver vad de anslagskrävande själva hade begärt. Herr Skoglund kom till följande slutsats: »Folkpartiet har en blind fläck, och det gör att folkpartiet aldrig upptäcker konsekvenserna av sin överbudspolitik.»

Nå, hur förhåller det sig nu med det förslag vi i dag behandlar? Ja, företagareföreningarna begärde, som herr Skoglund mycket riktigt angav, fyra miljoner kronor. Av dessa har riksdagen redan i våras anvisat tre miljoner. Det återstår alltså endast en miljon. Om vi i dag anslår 30 miljoner kronor innebär det, om vi skall använda herr Skoglunds uttryckssätt, ett överbud i förhållande till vad förtroenderådet begärt med inte mindre än 29 miljoner kronor. Det skulle vara intressant att höra vad herr Skoglund i Umeå, som i september alltså ansåg ett anslag på två miljoner mer än företagareföreningarna begärt vittna om en blind fläck i omdömet, nu i december kan ha för uppfattning om ett överbud på 29 miljoner.

Herr talman! Jag har i korthet velat påpeka dessa motsägelser, inte för att motsätta mig det anslag det här gäller utan för att få fastslaget att talet om ansvarslösa överbud i samband med de blygsamma anslagshöjningar vi begärt varit helt opåkallat. Det är troligt att ett engångsanslag på 30 miljoner kronor inte är det bästa sättet att öka företagareföreningarnas möjligheter att bedriva en större utlåningsverksamhet. Det hade förmodligen varit bättre om denna verksamhet fått utökas successivt, det kan inte vara alldeles rationellt att företagareföreningarna skall skaffa sig en apparat för utlåning som de sedan inte har bruk för. Jag anser

emellertid att fördelen av att resurserna ökas så pass kraftigt uppväger den olägenhet som den nu förda ryckiga politiken medför, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har från vårt håll fogats en reservation med anledning av en motion som väckts av ett par högerrepresentanter. Syftet med denna reservation är att understryka bl. a. följande.

Det kan inte vara ett allmänt intresse att kreditmarknaden splittras upp i olika sektorer. Härigenom försvåras en effektiv produktion. En enhetlig kreditmarknad måste vara bäst för både små och stora företag. De nu aktuella låneanslagen kan endast uppfattas som en tillfällig åtgärd som beror på att vi hamnat i en återvändsgränd till följd av den förda skatte- och kreditransoneringspolitiken. Särskilt sett på någon sikt är det ytterligt svårt att bedöma vilken nettoeffekt de nya låneanslagen kan få på den vanliga kreditmarknaden. I vilken utsträckning utrymmet ökas för den mindre företagsamheten eller om det över huvud taget ökas, är vanskligt att profetera om. Jordbrukets och över huvud taget den mindre företagsamhetens kreditproblem kan för framtiden rationellt lösas endast om vi kommer över till en normalt fungerande kreditmarknad igen. För att nå detta mål måste vi driva en kraftig sparstimulerande politik med tillräcklig rörlighet i räntan både uppåt och nedåt. Då kan vi få den elasticitet i kredit-systemet, som är förutsättningen för dess funktionsduglighet.

Herr talman! Med dessa korta ord ber jag att få yrka bifall till den till utlåtandet fogade reservationen nr 1, som inte går emot Kungl. Maj:ts proposition, men i vilken föreslås att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts

Ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken

proposition gör ett kompletterande uttalande om kreditpolitiken efter de här antydda linjerna.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WARD (s):

Herr talman! Eftersom ingen yrkat avslag på statsutskottets hemställan i detta ärende har jag knappast någon anledning att uppehålla mig vid detta ämne. Med anledning av vad herr Hjalmarson nyss yttrade vill jag emellertid säga, att det ju finns åtskilliga specialfonder inom den svenska statsförvaltningen och att jag anser det vara något opåkallat att just i detta sammanhang föra fram frågan om kreditväsendet i allmänhet.

Jag har endast velat framhålla detta och yrkar bifall till utskottets förslag, ingalunda med den motivering som herr Gustafsson i Skellefteå framförde utan med hänvisning till vad utskottet anfört i sin motivering.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 224, i anledning av väckta motioner om ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Birger Andersson (I: 17) och den andra inom andra kammaren av herrar *Severin* i Stockholm och *Sundström* (II: 20), hade hemställts, att riksdagen måtte till ersättning åt vissa markägare i Lyrestads socken, Skaraborgs län, anvisa ett belopp, motsvarande vad som upptagits i vid motionerna såsom bilaga fogade, genom länsstyrelsens i nämnda län försorg upprättade värderingsinstrument.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 17 och II: 20 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Rubbestad*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! De som sett den förnämliga skeppssättningen vid Böckersboda i Lyrestads socken har nog bara en uppfattning om värdet av densamma, och de anser också att den bör bevaras. Frågan gäller här huruvida kostnaden för dess bibehållande skall bestridas av de enskilda markägarna eller om det är det allmännas sak att bära dessa kostnader. Kostnaderna för den enskilde väljas ju av att detta fornminne ligger på en grusås med mycket stor grustillgång. Av det i motionerna framlagda förslaget framgår att man tänkt sig ett bidrag till markägarna på 7 000 kronor. Denna summa grundas på en värdering som verkstälts genom länsstyrelsens försorg, men de av länsstyrelsen anlitade värderingsmännen säger från början klart ifrån att de inte har tagit hänsyn till vare sig kvantiteten eller kvaliteten av gruset. På markägarnas initiativ har därför en ingenjörsfirma i Karlstad gjort en ny värdering, där man genom kvantitativa uppmätningar, genom borrhningar och framför allt genom att ta reda på hur materialet lämpar sig för cementvaru-

Ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken

tillverkning, kommit fram till att grusåsen har ett värde av ungefär 150 000 kronor. Det är ju så stor skillnad i de två värderingarna, att man mycket väl kan förstå att människorna som berörs av desamma vill ha en annan tingens ordning.

Riksantikvarieämbetet förklarar i sin skrivelse, att det under åren 1951—1955 borttagits 1 363 fornlämningar med ämbetets tillstånd. Vi kan alltså konstatera, att vissa av dem som haft fornlämningar fått dessa borttagna och uppenbarligen inte haft någon nackdel av detta. Andra däremot, som har förnämliga fornlämningar, måste ha dem kvar. Då bör det också anses riktigt, att det allmänna bestrider kostnaderna härför.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har kommit till det resultatet, att markägarna bör ha ersättning och ur deras synpunkt givetvis efter den värdering som deras värderingsmän gjort. Markägarna har också gjort framställningar om att en sådan ersättning skall utgå, men dessa har avslagits, och motiveringen har varit den att fornlämningarna är mycket gamla och sedan länge skyddade. Enligt uppgift har en av jordägarna kunnat konstatera, att vid ett laga skifte 1948 åsattes marken ett mycket lågt värde, därför att det var en uråldrig tingsplats, men i handlingarna från en lantmåteriförrättning 1935 finns ingenting, som talar för detta. Marken är där upptagen till ett väsentligt högre värde, och varför? Ja, det skulle möjligen kunna förklaras med att man då börjat exploatera grustakten och att vederbörande lantmätare ansåg, att marken representerade ett stort värde. Jag har själv skaffat ett gravationsbevis för en av fastigheterna. I gravationsbeviset finns noterat inteckningar, som är gjorda, och där finns också uppgifter om kraftledningsservitut, men det finns inte med ett ord antytt om någon inskränkt förfoganderätt på grund av fornminnet. Som kammarens ledamöter förstår är

den inskränkningen det väsentliga för samtliga småfastigheter som finns där. Det måste vara en lucka i lagstiftningen som gör att en begränsning av äganderätten av sådant slag, med så stor betydelse, inte framträder i gravationsbeviset. Enligt riksantikvarieämbetet går det visserligen att få alla upplysningar, men hur många känner till eller tänker på detta, när de skall förvärva en fastighet.

Slutligen kan väl, herr talman, alla vara överens om att skyddandet av fornminnen är ett allmänt intresse. Utskottet liksom riksantikvarieämbetet talar om de ekonomiska konsekvenserna av att här utge ersättning. Men rättvisekravet och det framtida intresset dels för nu kända och dels för eventuellt nya fornminnesmärken skulle nog gagnas av att samhället t. ex. i fallet Böckersboda betalar ersättning för intrånget. Det är ett allmänt intresse att fornminnena bevaras, och följaktligen bör det allmänna ge ersättning för det intrång den enskilde markägaren får vidkännas.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Jag är medveten om att det gentemot ett enhälligt statsutskott inte tjänar mycket till att argumentera för motionen. Jag kan inte desto mindre underlåta att säga några ord i denna fråga.

Den principiella sidan av saken kan ju inte upptas till behandling i detta sammanhang, eftersom den är beroende av lagstiftningen. Det föreligger förslag om att ändra denna lagstiftning. Det bör emellertid tillåtas mig, herr talman, att säga att i princip måste det vara rimligt att samhället, om det vill ha en fornlämning bevarad, också bestrider kostnaderna därför och icke lägger dem på enskilda människor. Detta är sagt i princip.

Motionärerna har i medvetande om

Ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken

gällande lagstiftning i motionen bl. a. sagt, att oavsett vilken uppfattning man kan hysa beträffande frågans principiella sida, synes billighetsskäl tala för att ersättning bör utgå i föreliggande fall. De berörda markägarna är väsentligen människor, som inte har något överflöd på ägodelar. Att beloppen i och för sig kan synas små betyder icke att förlusten inte är kännbar för den enskilde, men däremot att ersättningen från det allmänna måste betraktas som ringa. Det är ju oftast så, att ett belopp som för det allmänna är en bagatell — här rör det sig om en sådan på ungefär 1 000 kronor — för en enskild människa kan vara ett stort belopp, därför att hon inte har samma fond att hämta ur som staten. Det var naturligtvis denna synpunkt, som länsstyrelsen fäste avseende vid, då den tillstyrkte markägarnas anhållan om ersättning.

Utskottet har i sin avslagsmotivering lämnat en massa upplysningar av större eller mindre betydelse för detta ärendes behandling. Där meddelas att dylika fornlämningar är skyddade sedan 1666 och att skeppssättningarna vid Böckersboda har varit tecknade och avbildade sedan tiden omkring 1670. Jag vet inte, huruvida utskottet menar, att markens ägare år 1670 upplystes om vilka förluster som skulle uppstå 1956, men det måste väl vara meningen, ty i annat fall finns det ingen anledning att lämna denna upplysning. Det är möjligt att man 1670 borde ha kunnat räkna ut vilka förluster som uppstod på grund av att de råkade vara ägare till denna mark. Jag tillåter mig tvivla därpå. Jag tillåter mig tvivla på att man över huvud taget har ägnat denna sak något intresse. Först nu har man väl kommit underfund med vilka förluster området karakteriseras av fornminne medför, delvis på grund av omöjligheten att utnyttja området för grustäkt.

Nå, det är utan all tvekan ett betydande intresse att dessa fornlämningar

bevaras. Men är det rimligt att påbürda dessa fattiga människor kostnaderna därför? Är det rimligt att så att säga ta ankans sista skärv för att staten skall bevara fornlämningarna? Jag tycker inte att man i detta fall behöver vara så rädd för konsekvenserna. Utskottet uttalar att ett bifall till motionen skulle vara prejudicerande och säkerligen få ekonomiska konsekvenser av betydande räckvidd. Jag skulle vilja framhålla att den omständigheten, att denna motion avslås och att markägarna inte beviljas någon ersättning, inte på något sätt minskar eller förändrar de ekonomiska konsekvenserna. Det förändrar bara frågan om vem som skall bära dem. Konsekvenserna är precis lika stora, och därför innebär det av utskottet anförda inte något skäl för avstyrkande av motionen.

Som jag förut sade, lagstiftningen kan inte ändras — den saken får bli en senare riksdags uppgift, därest förslag därom framlägges och riksdagen så vill besluta — men i detta fall, eftersom det är så pass fattiga människor det gäller, talar billighetsskäl för att ersättningen beviljas, och jag tror icke att ett beviljande i dag av detta anslag skall medföra några konsekvenser för statens finanser av den art att man av denna anledning bör avslå motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Såsom här har framhållits av de föregående talarna betraktas detta minnesmärke av de ansvariga myndigheterna som mycket framstående och därför värt att bevaras, och diskussionen rör sig ju inte heller om frågan, huruvida man skall bevara minnesmärket eller inte, utan den gäller om markägarna skall få skäligen ersättning för området på grund av att detta inte kan exploateras för ett av dem önskat ändamål.

Ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken

Det är ju vidare, såsom här har framhållits, ett gammalt servitut som åvilar dessa fastigheter. Fornlämningen finns också förtecknad, avbildad och skyddad sedan år 1670. Meddelandena om karaktären av fornlämningsområde har ju också upprepats flera gånger, även på 1900-talet.

De föreskrifter som har föranletts av områdets karaktär av fornlämningsområde innebär ju inte någon inskränkning i ägarnas rätt att använda marken för samma ändamål som tidigare, nämligen som bete. Det är först nu, när det har blivit fråga om utvinning av grus, som saken har blivit aktuell och minnesmärket som sådant skulle kunna vara hotat.

Jag skall villigt medge att vi, om våra känslor skulle ha fått tala, obetingat skulle ha varit på motionärernas linje. Det gäller människor som inte har något överflöd av denna världens goda, det är vi fullt medvetna om, och summornas storlek, åtminstone enligt de värderingshandlingar som vi har haft tillgång till, är ju inte sådan att den i och för sig borde avskräcka. Å andra sidan har vi ju dock en fornminneslag som av riksdagen antogs 1942 och som lämnar anvisningar för lösande av frågor som denna. Det är väl då rätt svårt att gå ifrån denna lag och genom ett bifall till den förevarande motionen riskera de prejudicerande verkningar som ett sådant ställningstagande kunde leda till. Vi har dock ungefär 400 000 fornminnesmärken här i landet, och om en intressent eller några få intressenter får möjlighet att genom riksdagens medverkan för ett område, som inte får utnyttjas, få en sådan ersättning som inte medges i den allmänna lagstiftningen, blir det naturligtvis fler som kommer att anmäla sig. Det är ofrånkomligt, och det har just varit på denna grund som vi inte har ansett oss kunna tillmötesgå motionärerna.

Men jag vill understryka att det är

med beklagande som vi har intagit denna ståndpunkt, då det nu såsom här tidigare har framhållits gäller människor som inte har synnerligen mycket av detta livets goda. Man kan naturligtvis hålla med herr Severin om att dessa belopp är en bagatell för det allmänna men att de för de enskilda är av stor betydelse. Man kan också hålla med om att det kan diskuteras, vilka som skall bära kostnader som är ofrånkomliga. Det är så rätt som det är sagt. Men då bör ju den riktiga vägen vara att gå ifrån början och ändra lagstiftningen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Föredrogos vart efter annat

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 225, i anledning av väckta motioner om inrättande av professurer i vattenrätt m. m.,

nr 226, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrortssystemet, och

nr 227, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57;

jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till supplementär jordbrukskredit; samt

statsutskottets memorial nr 228, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 20

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 414, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av vissa inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) lämnade tullkoncessioner jäm-

te därav föranledda ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.35.

In fidem
Gunnar Britth

Torsdagen den 13 december

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 7 innevarande december.

§ 2

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herrar Hjalmarson och Ohlin har frågat mig om jag vill meddela kammaren hur jag tänkt planera försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen.

Försvarsberedningens arbete har under året fortgått med föredragningar på de olika delarna av ÖB-planen och överläggningar mellan beredningens ledamöter i anslutning därtill. I maj i år beslöts enhälligt, att beredningens sammanträden skulle återupptas först till hösten. Det uppdrogs samtidigt åt beredningens sekretariat att under tiden utarbeta ett antal kostnadsexempel med lägre kostnadsramar än ÖB-planens. Härvid skulle de organisatoriska och

operativa konsekvenserna av de lägre kostnadsramarna belysas. Sekretariatets arbete har redovisats inför beredningen vid sammanträde i början på november. Här efter har ytterligare ett sammanträde i slutet av november hållits. Inom försvarsberedningen förelåg då enighet om att de olika partierna internt skulle på grundvalen av lämnade föredragningar söka sig fram till en allmän uppfattning om sin syn på försvarsorganisationen och försvarskostnadernas storlek som underlag för ett ställningstagande inom beredningen till ÖB-planen. Dessa partiöverläggningar bör enligt min mening föras så långt, att läget hinner klarna i fråga om de olika partiernas allmänna inställning i försvarsfrågan samt hur långt de är villiga att sträcka sig beträffande kostnaderna. Det fortsatta arbetet inom beredningen blir sedan beroende på resultatet av överläggningarna inom partierna.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herrar Hjalmarsons och Ohlins frågor.

Här efter anförde:

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet för svaret.

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

Riksdagen har begärt att få tillfälle att på lämpligt sätt genom representanter få delta i överläggningarna rörande ÖB-planen innan definitivt ställningstagande till denna sker. Det är då uppenbart, att ingenting får lov att ske som skulle innebära att i praktiken ÖB-planen skjuts åt sidan utan att försvarsberedningen, vars tillsättning väl utgör ett tillmötesgående från regeringens sida av en av riksdagen uttryckt önskan, fått tillfälle inte bara att studera utan även ta ställning till väsentliga problem som ÖB-planen rest. Det är lika uppenbart, herr talman, att tillfälle till ställningstagande av denna art ännu inte givits försvarsberedningen. Under dessa omständigheter förefaller det mig självklart, att försvarsberedningen och därmed indirekt riksdagen bör kunna få en förvisning om att ingenting kommer att ske t. ex. i samband med försvarsbudgeten för nästkommande finansår, som innebär ett föregripande av ett beslut rörande ÖB-planen, att ingenting sker som innebär att ÖB-planen skjuts åt sidan. Jag skulle förmoda, att försvarsministern är villig att avge en sådan försäkring.

Vad försvarsberedningens arbete beträffar har försvarsministern nyss hänvisat till att beredningen haft tillfälle att höra en stor mängd, jag vill gärna vitsorda mycket skickligt förberedda föredragningar, som belyst vårt försvarsproblem och försvarets olika sidor. Men det är uppenbart, att en beredning inte skall vara bara en studiecirkel som får informationer, varefter dess medlemmar går till respektive partier och försöker tjänstgöra som något slags vidarebefordrare av valda delar av vad de hört till partikamraternas eventuella upplysning — det var tydligen något sådant som föresvävade försvarsministern — utan att en beredning bör vara en institution, vars medlemmar söker genom inbördes debatt komma till klarhet om de förelagda problemen och söker uppnå

största möjliga enighet om lösningen av dessa. Det gäller att såvitt möjligt uppnå enighet om målsättningen för försvaret med därav betingade konsekvenser för försvarets omfattning och avvägningen mellan försvarets olika grenar, äldre och nyare utrustning och en del andra centrala problem. Det är först efter det att man gjort allvarliga ansträngningar att härvidlag komma så långt som möjligt, som det enligt min mening kan vara naturligt, att beredningens medlemmar går till sina parti-grupper och redovisar de resultat man preliminärt kommit till för att på grundval av denna preliminära men dock rätt mångsidiga utredning få till stånd diskussion inom partierna och ett ställningstagande exempelvis till den summa, som ett visst parti eller dess majoritet kan vara villigt acceptera, och till en del andra frågor.

Försvarsministern har tydligen haft den uppfattningen, att hela detta arbete, det andra stadiet där beredningen efter föredragningar och studiekurser försöker diskutera sig fram till en ståndpunkt, är ett arbete, som man kan hoppa över och gå direkt till partiledarnas för att söka få ett belopp för de totala kostnaderna fixerat. Sedan skall man arbeta vidare på grundval av denna siffra.

Efter att från oppositionens sida framförts önskemål om överläggningar rörande det som jag här betecknat som det andra stadiet, så att beredningens ledamöter skulle få känna varandra på pulsen och diskutera problemen inbördes och inte bara lyssna till föredragningar, fick vi till stånd en enda sådan diskussion omfattande en timmes tid. Det överenskomms att denna överläggning skulle fortsätta. Det är detta, som är anledning till den nu debatterade frågan vad mig beträffar, att denna överläggning avbrutits utan att någon ny sådan sammankomst kommit till stånd, fastän det var överenskommet

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

att en sådan skulle ske i god tid före riksdagens slut.

Enligt min mening är det ytterst väsentligt, att arbetet i beredningen får fortsätta på sådant sätt, att man kan säga, att det blir en verkligt arbetande beredning. Det är för att främja en utveckling i denna riktning, som jag valt att tillsammans med herr Hjalmarson ställa denna fråga, sedan de mera interna ansträngningarna inte lett till någon framgång. Men det är också väsentligt, herr talman, att försvarsministern i dag kan ge en försäkring på den punkt som jag först berörde, nämligen att ingenting sker som i praktiken innebär ett ställningstagande till ÖB-planen innan beredningen haft tillfälle att för sin del komma till några slutsatser.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på denna fråga. Det är ju underligt att man skall behöva gå denna väg för att få klarhet i en sådan sak som denna, men det har tydligen varit nödvändigt.

Även jag skall be att med några ord få beröra bakgrunden till försvarsberedningens arbete. Det var på vårsessionen 1955, som riksdagen tog upp frågan om den fortsatta behandlingen av ÖB-planen. Man förklarade då, att det måste läggas stor vikt vid denna sak och att det därför var angeläget att representanter för riksdagen redan på ett förberedande stadium fick tillfälle att göra sin mening gällande i dessa spörsmål.

Så började försvarsberedningen sitt arbete på hösten 1955. Det inleddes med föredragning över bl. a. hur oförändrade anslag 1956/57 skulle påverka möjligheterna att framdeles koppla in på ÖB:s riktlinjer. Det framgick därvid, att en förutsättning härför var vissa anslagsjusteringar bl. a. för att trygga attackflygets framtida förstärkning. Dessa anslagsjusteringar kom som bekant

sedermåra till stånd. Försvarsberedningen beslöt då att grundligt studera försvarsproblemen, innan man tog ställning till ÖB:s förslag.

Det klargjordes vid föredragningarna, att det inte skulle bli möjligt i fortsättningen att bygga på 1954 års riktlinjer, alltså ÖB-planen, om inte fjärde huvudtiteln för budgetåret 1957/58 nära anslöt sig till den ekonomiska ram, som ÖB förutsatt för detta år. Det är den utgångspunkten man hela tiden måste ha klart för sig.

I förbigående kanske jag kan få lov att erinra om att våra försvarskostnader, räknade i 1953 års penningvärde, har sjunkit från 2 027 miljoner kronor 1953/54 till 1 864 miljoner kronor innevarande budgetår. Samtidigt har reallönerna stigit och den tekniska utvecklingen gjort materielen dyrare än vad som svarar mot penningvärdeförsämringen.

Sedan fortsatte förhandlingarna på det sätt försvarsministern redogjort för, och den 7 maj i våras hade vi sista sammanträdet för den sessionen. Vid detta sammanträde beslöts emellertid inte bara att beredningen skulle återuppta arbetet i oktober, utan det framgick klart och tydligt, att meningen var att beredningen då på allvar skulle sätta i gång med att söka lösa sin huvuduppgift, nämligen att ta ställning till ÖB-planen.

Vad är det, herr talman, som sedan inträffat? Jo, för ett par månader sedan — alltså efter det att försvarsberedningen kommit överens om att återuppta arbetet på hösten — fick vi så läsa i bladen, att försvarsministern tänkte bege sig till Förenta Nationerna i höst. Försvarsberedningen blev aldrig underrättad därom, icke på något sätt. Nu blev den resan inte av, men det berodde, såvitt jag har förstätt, inte alls på någon hänsyn till beredningen utan på förhållandena ute i världen, som gjorde det nödvändigt att försvarsministern stannade i Sverige.

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

Höstens första sammanträde med beredningen ägde, som försvarsministern nämnde, rum den 6 november. Vi fick då ta del av de förut begärda kostnadsberäkningarna. Försvarsministern meddelade oss därutöver några högst summariska synpunkter — för att, herr talman, använda en mycket, mycket vänlig omskrivning — på det fortsatta arbetet, och så bestämdes det, att medlemmarna av beredningen, väl främst med adress till herr Ohlin och mig, under de närmaste dagarna skulle delge försvarsministern sina synpunkter på detta arbete. Så skedde också, och vår inställning formulerades ungefär så här:

För det första måste vi vara överens om att vi alltjämt måste ha en långsiktig försvarsplanering. Detta är nödvändigt både av utrikespolitiska skäl och av ekonomiska hänsyn. Vi vet att förutsättningen för att kunna få ut högsta möjliga effekt av våra militära anslag är att man bygger på en planering för längre perioder. Det är bland annat insikten härom, som ligger bakom våra s. k. rullande materielplaner.

För det andra borde man enligt vårt förmenande undersöka, huruvida det i de godkända målsättningarna finns punkter, där till äventyrs målen måste skärpas respektive kan begränsas. Samtidigt härmed borde vi diskutera frågan om kostnaderna för de olika målsättningarnas förverkligande. Diskussionen om målen och kostnaderna måste föras parallellt. Det är fullkomligt omöjligt att från varandra isolera målsättningarna och kostnadsfrågorna.

För det tredje underströks från vår sida, att vi redan nu principiellt borde besluta oss för att anskaffa de moderna vapen — atom- och robotvapnen — så att produktionen effektivt kan inriktas på att lösa denna uppgift.

Slutligen framhölls det från vår sida, att om det skulle vara någon mening med att i försvarsberedningen diskutera ett ställningstagande till ÖB-planen,

måste givetvis förutsättningen vara, att regeringen icke ensidigt på ett sådant sätt ingriper i det fortsatta arbetet genom sina förslag till riksdagen, att genomförandet av en försvarsplanering efter ÖB-planens huvudlinjer helt enkelt omöjliggöres. Bland annat med hänsyn härtill framhöll vi det angelägna i att arbetet i försvarsberedningen påskyndades; detta har jag sedermera haft tillfälle att också under hand stryka under ytterligare för försvarsministern.

Vid nästa sammanträde, den 20 november, diskuterades en del allmänna frågeställningar. Vi skildes emellertid, herr försvarsminister, då åt med beskedet att träffas på nytt vid månadsskiftet november—december. Härefter, herr talman, har över huvud taget ingenting inträffat. Under hand har vi försökt utröna hur det skulle bli i fortsättningen, men det har varit fullkomligt omöjligt att kunna få någon klarhet härom. Detta är bakgrunden till den fråga som nu är framställd.

Nu säger försvarsministern — vilket är ett för mig ganska förvånande besked — att vi hade kommit överens om i försvarsberedningen, att tidpunkten nu skulle vara inne för att ordna internera överläggningar i de olika partierna. Vid sammanträdet den 6 november förklarade försvarsministern, att han menade att arbetet skulle gå till så, att vi skulle tala om vad vi ville bjuda i kostnadsfrågan, var och en skulle framföra sitt bud till försvarsministern.

För min del framhöll jag, när detta besked kom, att jag omöjligt kunde ta denna propå på allvar. Vad innebär nämligen denna propå? Jo, den innebär ingenting mer eller mindre än att man begär av de enskilda deltagarna, och kanske i detta fall de olika partigrupperna, att de så att säga skulle ta ställning inte bara i kostnadsfrågan utan i frågan om hela försvarsorganisationens uppläggning, eftersom man ändå rimligtvis inte kan skilja kostnadsfrågan

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

från vad man kan få för pengarna. I realiteten innebar denna propå, att vi var och en skulle undersöka, hur vi skulle bygga upp en försvarsordning. Även om vi vill visa vår goda vilja så långt som det över huvud taget är möjligt, är det väl ändå ganska klart, att det överstiger krafterna för ett enskilt parti att gå i land med den uppgiften, i synnerhet mot bakgrund av vad försvarsministern själv förklarar i försvarsberedningen, nämligen att om några ändringar av betydelse skulle göras i ÖB-planen, kunde detta endast ske efter ingående samråd med försvarsledningen.

Dessa synpunkter framfördes också i beredningen, och såvitt jag erinrar mig var vi fullt på det klara med att för att vi skulle komma någon vart arbetet måste tillgå så, att vi i beredningen parallellt diskuterade målsättningarna och kostnaderna. Jag kan därför inte annat än beklaga, att försvarsministern endast har haft detta som jag ser det ganska negativa besked att lämna här i dag.

Men, herr talman, det är faktiskt också en annan fråga, som jag skulle vilja be att få beröra med ett par ord. Jag undrar om försvarsministern eller andra ärade ledamöter av regeringen någon gång har reflekterat över följande spørsmål: hur skulle det egentligen gå om man ute i det civila livet betedde sig som försvarsministern har gjort i detta sammanhang och som regeringen tyvärr har gjort också tidigare? Låt oss göra ett tankeexperiment! Antag att Arbetsgivareföreningen och LO skall förhandla om ett nytt saltsjöbadsavtal. Det är också en viktig fråga; den rör ju den inre freden i landet till produktionens tryggande. Låt oss säga att det uppdragits åt Sven Schwartz, Arbetsgivareföreningens ordförande, att leda förhandlingarna och att dessa bestämts att äga rum i höst. Så en vacker dag får förhandlingsdelegaterna läsa i

tidningarna, att herr Schwartz på uppdrag av sitt företag tänker bege sig utomlands för en längre tid just då förhandlingarna skulle upptagas, något varom han över huvud taget inte brytt sig om att underrätta delegaterna. Han stannar sedermera visserligen hemma, men det beror på omständigheter, som inte hänger samman med de planerade förhandlingarna. När dessa äntligen kommer i gång visar det sig snabbt, att ordföranden är högst ointresserad av att föra förhandlingarna framåt, utan att parterna kan få någon egentlig klarhet om orsaken härtill.

Hur tror försvarsministern att herrar Strand och Geijer och Kugelberg skulle ha reagerat i en sådan situation? Ja, hänsynen till herr talmannen förbjuder mig att återge de uttryck, som de med säkerhet skulle ha begagnat, uttryck hämtade från ett område, där det svenska språket är särskilt rikt på expresiva formuleringar i många variationer. En sak kan vi dock vara förvissade om: förtroendet för den som uppträtt på detta sätt i det fackliga arbetet skulle bli mycket allvarligt rubbat, och vederbörande skulle få göra stora ansträngningar för att återvinna förtroendet.

Då kanske någon säger: Så kan det aldrig gå till på arbetsmarknaden eller över huvud taget i det privata livet. Nej, det kan det inte. Varför kan det då gå till så i det politiska livet? Jag har många gånger gjort den frågan till mig själv, och jag kan inte finna någon annan förklaring än att det kan gå till så, därför att våra statsråd oavbrutet handlar utifrån maktens position. Det tycks vara någon underlig naturlag som gör, att hos de människor, som suttit mycket länge vid makten, trubbas känslan mer och mer av för de villkor, som ter sig självklara för umgänget mellan människor ute i de vanliga civila förhållandena. Där är man tvungen att ta hänsyn, eljest skulle tillvaron bli ganska outhärdlig i längden.

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

Och nu, herr talman, är frågan helt enkelt denna: Vilken hänsyn tänker försvarsministern ta? Eller för att göra frågan ännu mera preciserad — och där anknyter jag till herr Ohlins synpunkter, som jag helt och hållet delar: Ämnar försvarsministern lägga fram en huvudtitel, om vilken försvarsministern med stöd av de militära fackmännen vet sig kunna säga, att den inte hindrar försvarsberedningens arbete med att ta ställning till ÖB-planen?

Blir svaret ja, erkänner jag gärna, att ett delvis nytt läge har uppstått. Jag behöver förvisso inte understryka, att jag innerligt hoppas, att försvarsministern skall ge ett positivt och tillmötesgående svar på frågan, så att det verkligen blir möjligt — såsom från början var tänkt och som försvarsministern själv värtaligt utvecklade, när försvarsberedningen startade — att fortsätta det konstruktiva samarbetet mellan regeringen och oppositionen på försvarets område. Det är ett av de mycket få områden, där ett sådant samarbete förekommer, men det är ett område, där samarbetet nu borde vara mera angeläget än någonsin.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag skulle först vilja vända mig till kammaren i dess helhet och säga ett par ord med anledning av tonen i herr Hjalmarsons anförande. Han använde tillfället till att än en gång söka skapa den föreställningen, att så snart det är fråga om en representant för regeringen skulle denne uppträda maktfullkomligt och inte låta tala med sig. Jag förmodar, att kammarens ledamöter av herr Hjalmarsons anförande har fått den uppfattningen, att arbetet inom försvarsberedningen skulle ha präglats av denna maktfullkomliga dominans ifrån ordförandens sida. Eftersom det finns flera ledamöter av för-

svarsberedningen i denna kammare än herr Hjalmarson, dristar jag mig utan vidare säga, att han verkligen har målat med värdslös penselföring. Jag kan nämligen försäkra, att det snarare varit så, att ordföranden med ett mycket stort tålamod har försökt anpassa sig efter alla önskemål beträffande uppläggningsen av arbetet, beträffande viljan att få nya områden av försvaret belysta, beträffande möjligheterna att få sammanträden till stånd. Jag har svårt att tänka mig, att herr Hjalmarson kan bestrida detta.

Med utgångspunkt härifrån kan jag också personligen i ett avseende vara ense med honom; jag finner det nämligen vara en underlig väg att gå över riksdagen när det gäller att diskutera försvarsberedningens fortsatta arbete. Möjligheten har funnits att gå direkt till mig. Det har också skett, och jag har givit de besked, som man rimligen kan begära.

Beredningen har fått ta del av väsentliga problem, sade herr Ohlin, och det är väl riktigt. Det är också riktigt, att den i stor utsträckning har fått arbeta som en studiecirkel, där man i anslutning till de föredragningar som givits har vid varje tillfälle haft möjlighet att diskutera de ting, för vilka redogörelser lämnats. Sedan har herr Ohlin emellertid av detta dragit den slutsatsen, att det skulle föresväva mig, att beredningen endast skulle fungera som en studiecirkel. Nej, det har det förvisso inte från min sida varit tal om, men herr Ohlin själv har — det kan jag intyga — varit en nyfiken och vetgirig cirkelmedlem i det att han, när vi belyst ett område, ofta har hemställt till ordföranden, att vi borde få ännu ett annat område belyst. Resultatet har blivit, att denna studieverksamhet har vuxit ut, allteftersom föredragningarna fortsatt.

Nu har vi så småningom kommit fram till den tidpunkt, då man enligt mitt förmenande äntligen bör ha möjlighe-

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

ter att nå resultat, då man efter alla dessa föredragningar, efter de diskussioner som har förts och de frågor som framlagts i anslutning därtill borde vara någorlunda klar med sina ståndpunkter och med utgångspunkt ifrån studieverksamheten kunna komma fram till mera avgörande ting. Eftersom jag personligen — hur stort värde jag än tillmäter överbefälhavarens utredning — anser att försvarsfrågan inte kan lösas isolerad från alla andra politiska problem, som vi har att brottas med, från de skattesänkingsförslag, som kommer från olika håll, eller från statens inkomster och utgifter i övrigt, menade jag, att tidpunkten var inne, då vi verkligen skulle kunna säga till varandra: »Nu vet vi, hur det förhåller sig med vårt försvar och dess möjligheter och de krav, som det ställer på oss i olika avseenden. Det gäller nu för oss att bestämma oss, hur långt vi kostnadsmässigt är beredda att gå.» Jag framkastade tanken, att vi i fortsättningen borde få till stånd denna diskussion om mål och kostnader parallellt — såsom herr Hjalmarson själv har uttryckt önskemålet — därför att det inte kan vara någon mening med att vi i det oändliga siter och diskuterar i det blå utan att samtidigt ha klart för oss, hur långt vi är redo att gå också beträffande kostnaderna. Om vi kommer till den slutsatsen, att vi måste hålla oss inom en lägre kostnadsram, är tidpunkten inne att kontakta militärledningen och få ett besked om hur den anser att försvaret bör se ut med utgångspunkt ifrån det bud, som kommer ifrån parlamentarikernas sida.

Detta anses emellertid som ett bevis för att försvarsministern inte vill diskutera. Till yttermera visso kom vi faktiskt vid beredningens senaste sammanträde överens om att vi skulle gå var och en till sig och sedan komma tillbaka och känna varandra på pulsen — för att använda herr Ohlins uttryck —

beträffande hur långt vi var beredda att sträcka oss med kostnaderna.

Sedan skall jag villigt medge, att herr Ohlin uttryckt önskemål om att vi skulle ha ett nytt sammanträde vid månads-skiftet. Jag förklarade att detta skulle välla mig vissa svårigheter. Herr Ohlin kanske har bäst om tid vid denna del av året, men för mitt vidkommande är det den mest pressande tiden, eftersom vi då befinner oss mitt uppe i budgetarbetet. Jag reserverade mig alltså beträffande möjligheterna att hålla ett sådant sammanträde just då och sade, att jag inte var övertygad om att jag dessförinnan skulle kunna få till stånd de överläggningar med mina egna, som jag för min del ansåg nödvändiga, om vi på allvar — och någonting annat vore ju rätt meningslöst — skulle kunna känna varandra på pulsen beträffande kostnaderna.

Vad jag har gjort mig skyldig till är således, att jag inte har fått till stånd det sammanträde vid månads-skiftet som herr Ohlin önskat, och fördenskull skall nu ordförandens göranden och låtanden nagelfaras här i riksdagen. Det har av herr Hjalmarson sagts att jag tänkt åka till Förenta Nationerna och inte tagit hänsyn till försvarsberedningens arbete. Jag skulle kunna lämna kammarens ledamöter exempel på hur jag gång efter annan har måst skjuta på sammanträden av olika anledningar, som jag för min del har hyst förståelse för. Vid två tillfällen har på grund av ledamöters utlandsresa sammanträden måst uppskjutas ganska lång tid, men inte har det fallit mig in att jag skulle inför riksdagen beklaga mig över detta. Jag har tvärtom, som sagt, med yttersta tålamod försökt anpassa mig därefter, eftersom jag ansåg det önskvärt att framför allt de mest framstående ledamöterna, representerande olika partiledningar, var närvarande vid försvarsberedningens sammanträden. Men när herr Ohlin och herr Hjalmarson just nu har tid och

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

är beredda att spänna scoutbältet på sig, då anser man det vara upprörande att inte ordföranden på samma sätt är redo.

Jag anser fortfarande, att vi borde ha haft alla möjligheter att klara upp denna sak sinsemellan. Jag har ju vid resonemang med herrar Ohlin och Hjalmarson redogjort för orsakerna till att jag inte kunde få till stånd ett sammanträde vid månadsskiftet.

Herr Hjalmarson gjorde en liknelse med de förhandlingar, som föres för att få till stånd ett avtal mellan två parter på arbetsmarknaden, och frågade, hur det skulle gå därest dessa parter handlade på samma sätt som ordföranden inom försvarsberedningen hade gjort. Ja, jag har inte på det fackliga området den förhandlingsvana som herr Hjalmarson har, men jag har för mig, att om parterna där kommit överens om att man vid ett kommande sammanträde skall känna varandra på pulsen och lämna vad de kallar för underhandsbud, vilka sedan kunde ligga till grund för diskussionerna, så är förutsättningen för ett sådant sammanträde, att det verkligen lämnas bud från de olika parternas sida. Jag skall erkänna, att jag vet att herr Hjalmarson för sin del är beredd att komma med ett bud angående försvarskostnaderna. Med den lätthet, som han klarar alla politiska och ekonomiska svårigheter, har han tydligen omedelbart haft sitt bud klart, nämligen att man skall gå på den kostnadsram som angivits i ÖB-utredningen. För herr Hjalmarson, som samtidigt har lagt fram de mest långtgående skattesänkingsförslag, som innebär det största inkomstbortfall för staten som över huvud taget någon har föreslagit, ställer sig saken ganska enkel. För mitt vidkommande anser jag, att anständigheten bjuder att jag skall kunna framlägga ett bud, då vi träffas för att känna varandra på pulsen, och då måste jag först ha haft tillfälle att diskutera sa-

ken med mina kommittenter. Jag föreställer mig, att det även på det fackliga området går till så, att man vänder sig till sina respektive uppdragsgivare för att få en föreställning om hur långt dessa är beredda att sträcka sig och att man sedan med utgångspunkt härifrån för diskussionerna vidare.

Detta var vad jag hade att säga om själva gången av det hela. Slutligen vill jag söka besvara den fråga, som både herr Ohlin och herr Hjalmarson ställt till mig. Budgetarbetet beträffande fjärde huvudtiteln är ännu inte avslutat, men så mycket kan jag avslöja som att det inte är min avsikt att ge fjärde huvudtiteln en sådan utformning, att det skulle utesluta för försvarsberedningen att i fortsättningen diskutera ÖB-planen och så småningom komma fram till ett resultat. Om detta resultat sedan kommer att innebära, att ÖB-utredningen avföres eller att man i viss mån ansluter till dess förslag, vilka är så utformade att de ger ganska rika möjligheter i skilda riktningar, kan jag inte nu avgöra. I varje fall står den senare utvägen under alla omständigheter öppen för försvarsberedningen.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag ser ingen anledning till att dra ut på denna debatt, eftersom jag redan i mitt första anförande sagt vad jag hade att säga, men försvarsministern uppkallar mig i alla fall till en kort kommentar.

Herr statsrådet säger, att det nu passar herrar Hjalmarson och Ohlin att arbeta. Men, herr försvarsminister, vi var alla i våras överens i beredningen om att vi skulle bedriva ett intensivt arbete under höstmånaderna, därför att vi tidigare inte påbörjat något arbete utöver åhörande av föredragningar och ställande av frågor till experterna. Det har inte, såsom försvarsministern säger, varit någon diskussion i anslutning till

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

frågorna. Den skulle komma under hösten, det var vi överens om. Men försvarsministern planerade plötsligt att i stället resa till FN!

För det andra gav försvarsministern åtminstone mig det intrycket, att försvarsministern accepterade att vi skulle ha höstens tredje sammanträde — ett andra diskussionssammanträde — någon gång vid månadsskiftet. Detta har bara uteblivit trots påstötningar. Det är detta som har påtalats. Att försvarsministern hela tiden varit mycket beredvillig att ordna expertframställningar vill jag gärna betyga, men det är en helt annan sak. Spörsmålet är då: Räcker det med sammanlagt en timmes överläggning efter det att experterna framställt sina synpunkter — en timme som framtingats från oppositionens håll — för att man sedan skall kunna gå till partierna och få bestämda siffror för vad de anser att vårt land kan satsa på försvaret? Vi har, herr försvarsminister, *icke* varit överens i beredningen om att man skulle gå till partierna nu utan bestämt opponerat oss mot att tiden var inne för detta. Vi har ansett, att det behövs en diskussion rörande målen och avvägningsproblemen och att det är önskvärt att beredningens ledamöter söker komma fram så långt det går till en samstämmig uppfattning. Först när man gjort ett sådant försök att verkligen arbeta och inte bara delta i en studiecirkel, då är tiden inne att gå till partierna. Men försvarsministern har på sistone av någon anledning inte önskat att vi skulle få fortsätta den debatten, trots att han gett åtminstone mig det bestämda intrycket att vi skulle få göra det. Det är detta jag måste beklaga. Jag tycker detta innebär ett avsteg från vad som varit vanligt här i landet när det gäller att bereda utredningar av denna karaktär arbetsmöjligheter.

Det är för att ge eftertryck åt dessa önskemål, som jag tillsammans med herr Hjalmarson har framställt denna

fråga. Jag tror att det är nyttigt, att det blir en offentlig redovisning på denna punkt. Jag kan inte tänka mig annat än att försvarsministern villigt skall tillmötesgå dessa önskemål om att beredningen får arbeta som en beredning innan det politiska ställningstagandet skall ske inom de olika partierna.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Herr försvarsministern menade att jag hade målat med vårdslös pensel, som orden föll, och frågade om inte han hade varit villig att tillmötesgå alla möjliga önskemål under den tid då de olika experternas redogörelser pågick. Jo, herr talman, det är jag gärna villig att vitsorda. Försvarsministern var en synnerligen tillmötesgående ordförande på detta stadium och ledde förhandlingarna då med både den skicklighet och den vänlighet som brukar i många sammanhang utmärka hans framträdande. Men det är en sak, herr försvarsminister, och vad vi pekat på är en annan. Försvarsministern ville komma förbi den centrala frågan genom att tala om något annat än vad jag tog upp.

Det är sättet att bedriva höstens arbete som jag har vänt mig mot. Meningen var ju efter vad vi kom överens om i våras, att vi skulle ägna höstarbetet åt att ta ställning till ÖB-planen. Då skulle arbetet på allvar komma i gång, och vi skulle se om vi kunde komma fram till enighet, framför allt i de grundläggande principfrågorna. Då får försvarsministern ursäkta mig om jag säger, att det är mot denna bakgrund verkligen ett uttryck för maktfullkomlighet från försvarsministerns sida att vi plötsligt bara får läsa ett meddelande i tidningarna, att försvarsministern helt enkelt tänker vara bortrest under hösten. Om inte händelserna ute i världen inträffat utan försvarsministern fullföljt sin ursprungliga avsikt, skulle över hu-

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

vud taget inget arbete alls ha kommit till stånd i försvarsberedningen i höst. Försvarsministern kan väl inte heller om han tänker över vad som inträffat göra gällande, att de sammanträden vi haft i höst på något sätt motsvarat vad vi tänkte oss i våras när höstens arbete planerades.

Försvarsministern blandar i detta sammanhang in skattefrågan. Den hör, herr talman, inte hit. Eftersom jag emellertid förstår, att detta på något sätt är för försvarsministern ett problem, som han gärna vill ta upp i detta sammanhang, vill jag erinra om vad jag underhand framhållit för försvarsministern, nämligen att försvarsministern måste, om det är allvar med hans avsikt att vi skall koppla ihop försvarsfrågan och skattefrågan, precisera sin inställning. Gäller det bara att upplysa oss i oppositionen om att om ni vill ha ett ordentligt försvar ni också får se till att skaffa pengarna? Det inser nog också vi, herr talman. I själva verket förhåller det sig emellertid så, att trots att jag försökt fråga försvarsministern vad han syftade till har jag omöjligt kunnat få någon klarhet i det.

Försvarsministern vet mycket väl att det är två centrala områden i skattedebatten som särskilt aktualiserats. Det ena gäller företagsbeskattningen, det andra barnbidragen kontra skattesänkningen.

När det gäller företagsbeskattningen ligger saken helt enkelt så till, att hela diskussionen gäller vilket som är samhällsekoniskt riktigast — att spara dessa medel i företagen eller att ha dem steriliserade i riksbanken. Vare sig man går den ena eller den andra vägen påverkas inte försvarsutgifterna alls. Vi har ju, vilken väg vi än väljer, precis samma belopp kvar att röra oss med när det gäller kostnaderna för försvaret.

På samma sätt är det när det gäller barnbidragen. I fjol sade regeringen,

att man ville återställa barnbidragens realvärde. Det beräknades att detta skulle kosta cirka 230 miljoner kronor. Vi sade, att vi föredrog att använda dessa medel för att möjliggöra en allmän skattesänkning. Vare sig man höjer barnbidragen eller sänker skatten med motsvarande belopp så är försvarsministerns och våra utgångspunkter när det gäller att förse försvaret med erforderliga medel precis desamma.

Om det är så, herr talman, att dessa uttalanden från försvarsministerns sida får tolkas som ett uttryck för en önskan om att få till stånd ett bredare samarbete i det politiska arbetet vid lösningen av olika och betydande frågor, då vet försvarsministern att vi från oppositionens sida så sent som vid höstens remissdebatt deklarerade vår goda vilja att medverka till sådana överläggningar. Detta möttes vid denna tidpunkt — det var bara en eller annan månad sedan — inte alls med någon förståelse. Har man nu ändrat inställning från regeringens sida, så ser jag detta med glädje. Då får man emellertid också från regeringens — och närmast försvarsministerns — sida närmare klargöra vad man egentligen vill.

Jag tar emellertid nu fasta på det besked, som försvarsministern slutade sitt andra inlägg med. Han meddelade, att han avser att för nästa års riksdag framlägga en fjärde huvudtitel så utformad, att den icke kommer att utgöra ett hinder för att försvarsberedningen skall kunna fullgöra sitt planenliga arbete på det sätt som riksdagen tidigare har förutsatt. Det beskedet, herr talman, tackar jag för. Som jag redan sade i mitt första inlägg betyder det beskedet, att den fråga vi nu ventilerat delvis kommer i ett nytt läge. Gör försvarsministern så, då hoppas jag verkligen att det skall bli möjligt för oss att komma fram till den reella och ingående diskussion i fråga om målsätt-

Svar på frågor ang. försvarsberedningens fortsatta arbete och ställningstagande till ÖB-planen

ningar och kostnader, som ju också försvarsministern har förklarat sig beredd att medverka till. Då tycker jag för min del, herr talman, att det varit möjligt att få fram något positivt och värdefullt för försvaret ur denna debatt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Ja, så blev då slutet på denna pompöst upplagda attack — enligt de slutsatser jag kan dra — att man är bekymrad och litet förtörnad över att det där sammanträdet, som skulle ha ägt rum vid månadsskiftet november-december, den 13 december ännu inte ägt rum. Herr Hjalmarson var ju så tillmötesgående i sitt senaste anförande, att han till och med talade om, att jag varit ytterst angelägen att låta beredningens ledamöter få sina önskemål tillgodosedda beträffande föredragningarnas utseende, beträffande tiden för sammanträdena samt arbetets uppläggning. Jag måste säga, att herr Hjalmarson enligt mitt förmenande beströk sin dolkspets med litet för mycket honung i sitt senaste anförande.

Beträffande min FN-resa tycker jag inte att det är mycket att diskutera, eftersom jag stannade hemma.

Sedan har man sagt att avsikten var att arbetet skulle bedrivas nu under hösten med större intensitet än någonsin tidigare. Ja, jag är helt ense med de ärade ledamöterna i beredningen om att man nu bör gå in på de avgörande diskussionerna. Såvitt möjligt har ledamöterna också blivit i tillfälle att göra detta. Jag har avslutat sammanträdena först när inga fler ledamöter velat begära ordet i anslutning till våra diskussioner. Om det nu är så, att man rent allmänt vill börja diskutera på nytt, så är jag beredd att kalla till ett sådant sammanträde. Jag har emellertid i min enfald tänkt mig att det — för att vi inte skulle sitta och diskutera i all oänd-

lighet — hade en viss betydelse, att man någorlunda fixerade hur långt de olika partierna var beredda att gå beträffande kostnaderna. I annat fall kommer man enligt mitt förmenande ingen vart. Vad jag egentligen har velat framtinga är ett påskyndande av arbetet, så att man kan uppnå praktiska resultat.

Vidare är det så, herr Hjalmarson, att en försvarsminister, när han skall gå till sitt budgetarbete, inte kan bortse ifrån de inkomster som finns och de utgifter man kan kosta på sig. Därför kan inte en försvarsminister bortse från de olika förslag beträffande utgifter och inkomstbortfall som framläggs. Det skall till och med herr Hjalmarson komma att märka om han till äventyrs någon gång kommer att bli försvarsminister. Det hela är inte så enkelt att man kan isolera försvarsfrågan från all annan statlig verksamhet.

Men när jag nu lyssnade på herr Hjalmarson blev jag också förvånad över att han talade om att vad som egentligen skilde oss av betydelse bara var denna lilla avgränsade del av statsinkomsterna, som rör företagsbeskattningen, och denna lilla avgränsade del av utgifterna som gäller familjebidragen. Om jag sedan tänker på det sätt, på vilket herr Hjalmarson i den senaste valrörelsen vädjade till de enskilda människorna om att de borde se till att de fick förfoga över sina egna pengar och att överheten inte bara skall ha rätt att ha hand om dessa, och när jag jämför detta med de synnerligen ljumma vindar som nyss utströmmade från herr Hjalmarson, måste jag säga, att han själv stack hål på en av de stora ballonger som högern släppte upp under denna valrörelse.

Herr **HJALMARSON** (h):

Herr talman! Om försvarsministern vill göra den här debatten till en skattedebatt, så gärna för mig. Jag tycker

Svar på interpellation ang. medelsanvisningen till byggandet av vägar och gator inom städer och stadsliknande samhällen

uppriktigt sagt att försvarsministrernas synpunkter i den vägen har mycket litet att göra med de saker som vi nu diskutera.

Vad försvarsministern senast sade vittnade bara om att han inte har varit intresserad av att nämnvärt sätta sig in i vare sig våra eller över huvud taget oppositionens utgångspunkter i själva skattefrågan. Jag kan faktiskt, herr talman, inte fatta detta resonemang från försvarsministrernas sida på annat sätt än så att det måste vara ett uttryck för ettdera av tre ting. Om det inte är ett utslag av dåligt humör efter valet eller bottnar i ett missförstånd om själva den allmänna uppläggnings av skattefrågan från oppositionens sida måste det bakom försvarsministrernas uttalanden — eftersom han så ofta kommer tillbaka till saken — ligga en obestämd önskan att skapa förutsättningar för ett bredare politiskt samarbete. Jag är inte i stånd att avgöra vilketdera som är fallet. Om det är det senare hoppas jag att försvarsministern närmare vill precisera vad han åsyftar.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga till försvarsministern, att det som för oss i beredningen just har varit det märkliga är att försvarsministern, i och med att vad man skulle kunna kalla själva det tekniska föredragningsarbetet i beredningen var avslutat, på något sätt har varit som en omvänd hand. Det har varit omöjligt att reellt komma någon vart när det har gällt att ta ställning till problemen. Och när försvarsministern framhåller att han endast har haft ett enda intresse, nämligen att så mycket som möjligt påskynda arbetet i beredningen, så måste jag tyvärr säga honom att det sätt, varpå han nu i höst har visat detta, enligt min uppfattning har stått i omvänd proportion till hans obestriddliga förmåga just på detta område.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. medelsanvisningen till byggandet av vägar och gator inom städer och stadsliknande samhällen

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**, som yttrade:

Herr talman! Fru Andrén har frågat mig om jag vid prövningen av medelsförbrukningsramen för byggandet av vägar och gator inom städer och stadsliknande samhällen vill medverka till att större hänsyn tas till den eftersläpning som inom detta område uppstått under senare år och bättre anpassa nämnda ram till det faktiska medelsbehovet.

I anledning härav får jag, efter samråd med socialministern, på vars föredragning den av interpellanten åsyftade byggnadstillståndskvoten årligen fastställes, anföra följande:

Städernas investeringar i statsbidragsberättigade vägar och gator får behandlas som en del av hela investeringsverksamheten och kan icke ses som en isolerad företeelse, som helt följer den statliga bidragstilldelningen till dessa investeringar. Redan den omständigheten, att statsbidraget delvis utbetalas i efterhand, gör det klart att medelstilldelning och byggnadstillstånd icke behöver synkroniseras för varje år. Städerna och andra kommuner har stora byggnads- och anläggningsbehov på flera områden, bostäder, skolor, förvaltningslokaler, samlingslokaler etc. Anspråken att få bygga överskrider väsentligt de tillgängliga resurserna. Behovet av bättre vägar och gator får vägas mot dessa andra angelägna önskemål.

Byggnadstillståndsgivningen har under alla efterkrigsåren fram till och med 1953 legat i nivå med eller överskridit de ordinarie anslagen till statsbidragsberättigade vägar och gator. I syssel-

Svar på interpellation ang. medelsanvisningen till byggandet av vägar och gator inom städer och stadslänkande samhällen

sättningsutjämnande syfte har även tilläggsanslag å beredskapsstat anvisats för dylika arbeten.

Medelstilldelningen har för de tre sista budgetåren varit 80, 90 respektive 110 miljoner kronor. Under de senaste årens spända arbetsmarknadsläge har det icke varit möjligt att i motsvarande grad öka byggnadstillståndsgivningen utan att detta skulle allvarligt inkräktat på andra investeringar. Härigenom har en icke obetydlig kassamässig reservation uppstått som vid detta budgetårs ingång uppgick till 131,6 miljoner kronor. Till en del är denna dock redan disponerad för igångsatta företag, som erhåller statsbidrag i efterhand. Då det i nuvarande konjunkturläge ställer sig svårt att tillåta en mera väsentlig ökning av städernas gatu- och väginvesteringar synes förevarande reservation för dagen vara väl stor. Hänsyn har härvid emellertid ej tagits till de ökade medelsbehov, som framdeles kan uppstå såsom resultat av nu pågående utredning rörande ändrade regler för bidrag till städernas väghållning.

Jag vill också framhålla att investeringar i städernas gator och vägar bör ses i ett något längre tidsperspektiv än enstaka år. Dessa arbeten är i stor utsträckning väl lämpade som beredskapsarbeten i händelse av försämrad sysselsättning. Då arbetslösheten hotade stiga under åren 1952 och 1953, var det möjligt att hålla den nere bl. a. tack vare att beredskapsarbeten på vägar och gator snabbt kunde sättas i gång. De två senaste åren med en viss spänning på arbetsmarknaden har kvottilldelningen varit 30 miljoner per år — vartill kommer av arbetsmarknadsstyrelsen och länsarbetsnämnderna givna tillstånd utanför kvot — men i år då balans i stort sett uppnåtts på arbetsmarknaden har byggnadstillstånd i icke oväsentligt ökad utsträckning kunnat ges, så att totalsumman för givna tillstånd i år torde uppgå till 45—50 miljoner kronor.

Skulle sysselsättningsläget bli sämre kommer väg- och gatuarbeten att ökas, och i ett dylikt läge torde den nu relativt stora balansen mellan anslag och tillståndsgivning icke längre vara något större problem.

Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde:

Fru ANDREN (fp):

Herr talman! Herr statsråd, jag ber att få tacka för statsrådets tillmötesgående att så här i elfte timmen besvara min fråga och ge denna redogörelse för en för städerna så brännande fråga.

Min interpellation gällde speciellt huruvida statsrådet skulle kunna ge större utrymme åt gatubyggnadsarbeten inom städer och samhällen genom att öka medelsförbrukningsramarna så att man dels kan komma ifatt den eftersläpning som uppstått och dels något bättre kan möta de stigande anspråk på trafikleder som bilismen numera ställer. Sedan 1949 har antalet bilar i landet ökat från cirka 200 000 till över 700 000, och denna expansion kommer säkerligen att fortsätta. Detta ställer ju enorma krav på städernas investering i gatubyggnader, vilket riksdagen också visat förståelse för genom att under de senaste åren bevilja ökade anslag till gatuhållning. 1954/55 beviljades 80 miljoner kronor, 1955/56 90 miljoner och 1956/57 110 miljoner. Emellertid har Kungl. Maj:t genom att göra medelsförbrukningsramarna mycket snäva i verkligheten ställt till förfogande för kalenderåret 1955 endast 37,5 procent av anslaget och för kalenderåret 1956 endast 33,3 procent av det av riksdagen beviljade anslaget. Det är ju av många skäl omöjligt att uppskjuta ett gatubygge, då trafiken och bostadsbyggandet fordrar nya gatanläggningar. När t. ex. ett nytt bostadsområde kommer till måste självfallet också den huvud-

Svar på interpellation ang. medelsanvisningen till byggandet av vägar och gator inom städer och stadsliknande samhällen

led iordningställas, som skall förena det nya området med stadens centrum. Städerna har därför vid upprepade tillfällen varit tvingade att utföra gatubyggnader som inte kunnat ställas på framtiden. Jag ber, herr statsråd, att få understryka att det inte är någon utebliven byggnadstillståndsgivning som har förorsakat städerna bekymmer. Man har fått byggnadstillstånd, då anläggningarna tydligen bedömts såsom viktiga, men man har inte fått statsbidragen trots att projekten varit statsbidragsberättigade enligt väg- och vattenbyggnadsbestämmelsen, på grund av att regeringens kvot för statsbidrag till gatuhållning varit så begränsad. Svenska stadsförbundet har i en skrivelse till Konungen för någon vecka sedan påpekat det orimliga i att de ur investeringssynpunkt fastställda förbrukningsramarna skall vara så bestämda, att ett i och för sig statsbidragsberättigat arbete kan få utföras utan men ej med statsbidrag.

Likaså har den snäva tolkningen av begreppet »för biltrafik viktig gata», vilket ju är förutsättningen för att statsbidrag skall utgå, visat sig inte svara mot de faktiska förhållanden som uppstår då motorismen ökar. När trafiken blir så stor att det är svårt för bilisterna att komma fram på huvudleden, söker de sig till andra gator där de kommer fortare fram, och på så sätt blir nästan alla gator »för trafiken viktiga gator». Städerna har också blivit tvungna att utan statsbidrag anlägga gator, som skulle varit statsbidragsberättigade om bedömningen bakom statsbidragsgivningen varit mera realistisk.

Västerås stad är exempelvis tvingad att under 1957 iordningställa en gata som blir en av de viktigaste genomfartslederna och sålunda borde vara berättigad till 95 procent statsbidrag. Staden får emellertid ensam bära hela kostnaden, 600 000 kronor, då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ännu inte hunnit

upptaga denna gata som genomfartsled. Hade den kunnat registreras som en genomfartsled, så hade kostnaderna för stadens del varit 5 procent, d. v. s. 30 000 kronor, och statens del 95 procent, d. v. s. 570 000 kronor. Under åren 1953, 1954 och 1955 har staden för gatuarbeten av samma karaktär fått bestrida kostnader lika stora utan statsbidrag.

Jag vill stryka under att städerna på så sätt tvingas bygga statsbidragsberättigade gator utan statsbidrag. För att få slut på detta uppenbara missgynnande av städernas gatubyggen måste man i första hand öka det faktiska statsbidraget till de bidragsberättigade gatorna.

Det är inte försvarligt att städerna på detta sätt försättes i så svåra lägen som nu sker. Erfarenheten visar också att om det statsbidrag som städerna får för dessa ändamål kunde ges på sådant sätt, att städerna själva kunde få avgöra till vilka objekt bidragen skulle användas, så skulle dessa kunna utnyttjas på ett rationellare sätt än nu. Den uppfattningen tycker jag skyntade fram i statsrådets svar. Detta utesluter naturligtvis inte en kontroll från statens sida att medlen verkligen har använts för viktiga vägar och gator.

Det ökade antalet bilar har också medfört ett ökat behov av parkeringsplatser, som städerna nu ensamma får svara för. En utredning som gjorts i Göteborg visar att anordnandet av parkeringsplatser för bilar i rätt ringa grad är ett tekniskt problem utan i första hand en ekonomisk fråga. Med siffror har man visat, att om man får marken gratis kostar en parkeringsplats 700—800 kronor, men skall marken betalas med 200 kronor per kvadratmeter, kostar en parkeringsplats 5 000 kronor. För sådana investeringar har i längden ingen stad tillräckligt med kommunala skattemedel.

Det är naturligt om städerna nu bör-

jar anse sig kunna ställa krav på att bli delaktiga av de enormt stora belopp som bilismen varje år tillför statskassan. För budgetåret 1956/57 kommer intäkterna av de olika bilskatterna att uppgå till 1 030 miljoner kronor, och bilskattmedelfonden är nu uppe i 750 miljoner. Eftersom den största posten av dessa skattemedel kommer från städernas bilister, måste det väl synas rättvist att städerna också får en större tilldelning till sina gatoregleringar och parkeringsplatser av dessa medel.

Jag vill sluta med att instämma i den vädjan som Svenska stadsförbundet har riktat till statsrådet att kvoten för gatubyggnad 1957 måtte prövas med sikte på en verkligt effektiv anpassning till byggnadsbehovet beträffande gator och vägar inom städerna.

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**:

Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord för att klargöra situationen.

Först vill jag meddela, att vi inte har någon medelsförbrukningsram för de anslag det här gäller, utan såsom framgår av mitt svar fastställs den kvot för statsbidrag som reglerar byggnadstillstånden i socialdepartementet. Jag föreställer mig också att den skrivelse från stadsförbundet som fru Andrén talade om har den innebörden att den bör prövas av socialministern och inte av mig.

När fru Andrén sedan talar om vilka gator som skall bedömas vara viktiga för biltrafiken, kostnaderna för parkeringsplatsers anordnande o. s. v., vill jag erinra om att det sedan något år tillbaka finns en utredning som sysslar med frågan om städernas statsbidrag i detta avseende och som har i uppdrag att överväga nya regler för statsbidrag till städernas väghållning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande bestämmelser för oljetilldelningen till bostadsfastigheter

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Nihlfors har i en interpellation frågat mig om jag har för avsikt att söka åstadkomma en sådan modifiering av nu gällande bestämmelser för oljetilldelningen till bostadsfastigheter att en mera rättvis fördelning kunde ske.

Till svar på interpellationen får jag meddela följande.

Med den omfattning som användningen av olja för uppvärmning av bostäder numera har i vårt land är det självfallet förenat med stora svårigheter att på ett rättvist sätt genomföra en nedskärning av förbrukningen. I all synnerhet gäller detta när, såsom nu varit fallet, en ransonerings måste införas snabbt och mitt under pågående bränslesäsong. För att åtgärden över huvud taget skulle få någon effekt måste väljas en schematisk och administrativt funktionsduglig metod. Vi har hittills utgått från att restriktionerna beträffande eldningsolja till bostadsfastigheter inte skall behöva sträcka sig in på nästa bränslesäsong. Något ur rättvisesynpunkt bättre underlag än förbrukningen under föregående bränslesäsong har under sådana förhållanden inte stått till buds. Huvudregeln om tilldelning i visst förhållande till föregående års förbrukning har emellertid kompletteras med möjligheter till jämkning i sådana fall där väsentliga avvikelser föreligger från vad som kan anses som normal årsförbrukning. Oljebolagen kan själva tillämpa denna jämningsregel, och jag vill understryka att det sålunda redan med det nuvarande systemet finns ett verkamt instrument för att rätta till uppenbara orättvisor och orimligheter i enskilda fall.

Härefter anförde:

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande bestämmelser för oljetilldelningen till bostadsfastigheter

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret, ehuru jag måste konstatera, att statsrådet ställt sig avvisande till att vidta effektiva åtgärder för att lätta situationen på detta område. Det blir alltså tyvärr inte något värmebringande luciadagsbudskap från handelsministerns sida — men det hade kanske ingen väntat sig. Svaret kunde faktiskt ha lämnats långt tidigare. Interpellationen väcktes den 27 november, och vad vi i dag fått höra från statsrådet är ju ingenting nytt.

Jag skall inte belasta kammarens protokoll med att exemplifiera de olika, minst sagt penibla situationer, som uppstått genom den hastiga övergången till denna schablonransonering av oljetilldelningen till bostadsfastigheterna. Vi vet alla, framför allt genom dagspressen men kanske även genom egna erfarenheter, hur situationen på sina håll blivit katastrofal. Den kalla hösten medförde ju bl. a. en onormalt hög oljeåtgång redan från början. Den i bestämmelserna fastställda nedsättningen av tilldelningen för denna kategori av förbrukare, som inte hade något lager att bygga på när ransoneringen infördes, blev i själva verket en miniminedsättning.

För de fastighetsägare, som, ibland med hjälp av sina hyresgäster, i fastigheter, där värmemätning är installerad, kunnat ekonomisera sitt bränsle, blev läget också från början synnerligen riskfyllt. Man fann, att man illa lönats för de insatser som tidigare gjorts för att rationalisera skötseln av dessa värmeanläggningar. På detta område är det ju tyvärr så, att det ges samma dåliga belöning för sparsamhet som när det gäller sparande i övrigt i det här landet med dess osäkra penningvärde.

Statsrådet Lange nämnde i sitt svar, att huvudregeln om tilldelning kompletterats med möjlighet till jämkning, och att oljebolagen själva kan tillämpa den-

na jämningsregel, vilken därför skulle kunna vara ett verksamt instrument för att rätta till uppenbara orättvisor.

Vid de undersökningar, jag företagit, har jag fått den uppfattningen, att dessa föreskrifter om jämkning redan från början inte blev uppfattade på det sätt som allmänheten kunde kräva. Det var inte tillräckligt tydliga föreskrifter. På oljebolagshåll har man varit i behov av kompletterande muntliga föreskrifter för att få klarhet i hur man skulle handla. Och den stora allmänheten fick inte, som jag nämnde, från början tillräckligt klara besked. På denna punkt vill jag rikta den första kritiken mot det nuvarande ransoneringssystemet.

Jag skulle också vilja fråga, om denna jämningsmöjlighet i uppenbart orimliga fall även kan tillämpas, när det gäller sådana fall, där just sparsamheten med bränsle vid tidigare tillfällen gjort, att vederbörande inte har några marginaler att spara på. De stora kommunalt ägda fastighetsbolagen i Stockholm är ju exempel på hur bränslesparningar kunnat uppnås genom rationell skötsel men även med hjälp av hyresgästerna genom att värmemätare installerats i bostäderna. Man har kommit så långt ned i botten in fråga om bränsleförbrukningen, att det inte finns några marginaler. Jag ställer alltså frågan: Vilka jämningsföreskrifter kan där tillämpas?

Det är över huvud taget många som undrar, hur det egentligen är med vår beredskap och om det funnits någon beredskapsplan inför en sådan oljebristsituation som den föreliggande. Suezkrisen har ju inte uppkommit först i höst; den har funnits latent sedan flera år och alltsedan Nasser tog makten i Egypten. Man borde alltså våga ställa den frågan till herr statsrådet, om han kan uppge orsaken till att vi har denna uppseendeväckande brist på planering i fråga om oljeförbrukningen i ett kris-

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande bestämmelser för oljetilldelningen till bostadsfastigheter

läge, och vem som bär ansvaret för dessa brister.

I diskussionen här har man sagt, att man måste gå över till en bättre och rättvisare ransonering än den nuvarande. Man har pekat på att det redan finns bestämmelser, som kan appliceras även på detta område, nämligen de föreskrifter som reglerar bränsletilläggen. Där är det ju antalet kvadratmeter golvyta som ligger till grund, och man har olika normer för olika hustyper. Detta system torde, anser expertisen på detta område, kunna tillämpas även på oljeförbrukningsområdet. Det är min övertygelse, att om krissituationen varar längre, måste vi gå över till ett rättvisare ransoneringssystem än det nuvarande. Jag vill därför fråga, om det nu planeras ordentligt för en sådan övergång, om den visar sig nödvändig.

Jag har i dagens läge, och det vill jag sluta med, ett konkret förslag att ställa. Jag kan gott erkänna, att jag inte kommit på det själv; det är framfört till mig från fastighetsskötarhåll, det är så att säga folkets röst. Förslaget går helt enkelt ut på att man med hänsyn till den nuvarande situationen och till att ransoneringen började sedan bränsleåret begynt borde kunna avkorta den första perioden med exempelvis tio dagar, kanske något mera, och i stället lägga över besparingsåtgärderna på den andra perioden. Då tar man visserligen en ökad risk, men å andra sidan säger expertisen, att det är lättare att spara på bränsle under vintern. Det är då även psykologiskt lättare att göra besparingar, därför att alla vet, att sommaren kommer. Varmare årstid närmar sig, och man kan alltså så att säga genomlida en rumskylla, vilken man nu har svårt att fördrå. Det betyder alltså en avkortning av perioden från den 20 januari till den 10 eller tidigare och i stället en överflyttning av motsvarande dagar till nästa period.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Avsikten med restriktionsåtgärderna på detta område vet ju herr Nihlfors lika väl som jag är att åstadkomma en begränsning av oljeförbrukningen. Den har framtvingsats av omständigheter utanför vår egen kontroll. Det kan inte hjälpas, att vår ekonomi och vår försörjning är mera känslig för begränsning i oljetillförseln än många andra länders. Vi befinner oss i det hänseendet — det vill jag upprepa, jag tror jag har sagt det tidigare i kammaren — i ett mera ömtåligt läge än vi gjorde vid det senaste världskrigets utbrott. Vi har för närvarande säkerligen över 100 000 oljeeldade fastigheter. Vi hade då dylika fastigheter, som kanske kunde räknas i några tusental. Det kan inte undvikas, att en begränsning, hur den än genomförs och vilket system man än tillämpar, kommer att få kännbara följder och verka i hög grad besvärande.

Jag lyssnade med en viss förvåning till herr Nihlfors' anförande, då han framhöll, att hösten varit onormalt kall, varför bränsleåtgången hade varit onormalt stor. Förhållandet är enligt vad som upplysts mig precis det motsatta. Hösten fram till ransoneringsåtgärdernas vidtagande hade i själva verket haft en högre medeltemperatur än den normala. Det kan ha funnits andra orsaker till att mera olja förbrukats, men man kan i varje fall inte säga, att skälet varit en onormalt kylig väderlek.

Sedan anser herr Nihlfors, att beredskapen på detta område är dålig och att hela planläggningen och de åtgärder som vidtagits inte är de som borde ha genomförts. Man borde få ett rättvisare ransoneringssystem. Jag har hört det där talet många gånger förut. Men trots att jag med stort intresse tagit del av de många uppslag, som jag har kunnat läsa i pressen och fått i brev till mig, har jag inte kunnat finna,

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande bestämmelser för oljetilldelningen till bostadsfastigheter

att något system kunnat medföra mindre orättvisor på detta speciella område än det nu tillämpade.

Man skall komma ihåg, att när man ransonerar olja, är det inte samma sak som att ransonerar livsmedel. Man skall dessutom göra klart för sig, att det inte går att bara säga, att en fastighet skall ha en i förhållande till kvadratmeter yta eller kubikinnehåll eller värme-panna avpassad bränslekvantitet. Det är många andra faktorer, som spelar in samtidigt. Fastigheterna är exempelvis olika värmeisolerade. Det sägs till och med av vissa experter, herr Nihlfors, att av två fastigheter med samma storlek, samma värmepanna och samma isolering kan den ena, som ligger i ett visst väderstreck, vid samma bränsleförbrukning ge en inomhustemperatur som med några grader understiger temperaturen i den andra fastigheten, som är belägen på ett annat sätt. Jag har nämnt detta endast som en liten illustration till att vilka restriktionsåtgärder som på detta område än vidtas, kommer det att medföra svårigheter, som för många människor framstår såsom orättvisor, förorsakade av ransoneringsystemet.

Herr Nihlfors ställde också frågan, huruvida de större kommunalägda fastighetskomplex, som vidtagit rationella anordningar för bränslebesparing, skulle kunna erhålla jämkning i sin oljetilldelning. Det har upplysts mig, att resonemang ägt rum mellan sådana fastighetsägare i Stockholm och bränsledenämnden samt att denna åtminstone i vissa fall kunnat medge kompletterande bränsletilldelning från andra källor. Bland annat har kol kunnat anvisas såsom ersättningsbränsle, när man velat spara olja. Det är bara ett exempel på vad jag sade redan i mitt interpellationssvar om att sådan jämkning kan förenas med det nuvarande schablonartade systemet. Det borde också vara klart för herr Nihlfors, att skulle

man gå in på en individuell prövning av över 100 000 fastigheter, fordras en administrativ apparat, som inte kan byggas upp i en handvändning.

Herr Nihlfors kan väl inte mena att på grund av att Nasser sedan några år regerat i Egypten skulle vi ha hållit en beredskap på detta område med många människor sysselsatta bara för att planera för den kris, i vilken vi nu kommit. Jag tyckte nog, att herr Nihlfors' anförande bra mycket påminde om de rätt illa genomtänkta artiklar i pressen, där en rad experter i redaktionsstolarna lägger fram förslag, som sannerligen inte skulle ge bättre effekt än det nuvarande systemet.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Statsrådet gjorde gällande att hösten varit synnerligen beläglig. Det har sagts mig, utan att jag direkt gjort någon kontroll hos väderlekstjänsten, att man kan ha behov av att elda i bostadshus, även om det skulle vara värmegrader ute, nämligen om vädret är fuktigt eller regnigt. Jag tror inte man kan gå enbart efter antalet plusgrader.

När statsrådet ironiserade över att jag tydligen krävde, att vi skulle haft något slags beredskapslagring i och med att Nasser trädde till, är det en förvrängning som kan vara roande i och för sig, men i detta allvarliga sammanhang tycker jag inte att man skall uttala sig på det sättet. Jag menar, att varje beredskapsplan måste ta hänsyn till de utrikespolitiska faktorerna — det är en självklarhet — och när det gäller oljetillförseln borde handelsministern i Sverige även förstå, att man måste ta hänsyn till de politiska skiftningarna på de centrala punkterna i de trakter, varifrån vi får vår olja. Den planering som behövs och den plan som jag efterlyste får jag alltså fortfarande efterlysa.

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande bestämmelser för oljetilldelningen till bostadsfastigheter

När herr statsrådet kom in på att det inte skulle gå att ha en individuell ransonering, därför att det skulle fordras en oerhört stor stab av människor, som skulle granska vartenda hus, så har jag utgått ifrån att vi inte behövde en sådan oproportionerlig anordning. Jag antydde att vi för bränsletilläggens beräkning hade vissa normer att gå efter och att dessa borde kunna appliceras på ett oljeransoneringssystem utan alltför stora svårigheter. Men det är ju så, att när man inte vill göra någonting, drar man upp exempel av de mest extrema slag, som nu de där två husen, som var exakt likadant byggda och hade exakt samma värmepanna, men det ena låg i ett sådant väderstreck, att det gick åt mera olja än i det andra. Det är ju en taktik att alltid dra upp sådana extrema fall för att visa, hur omöjligt det är att vidta någon ändring.

Vad sedan jämförelsen mellan mitt anförande och tidningspressen beträffar, så vill jag till herr statsrådet bara säga, att i den mån han anser att tidningspressens redovisning av den allmänna opinionen är felaktig, bör han ordna en kontakt med pressen, som — det tror jag mig förstå — har en bättre kontakt med allmänheten än herr statsrådet.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Det var en praktisk fråga i sammanhang med oljetilldelningen som jag skulle vilja beröra.

Varje ransonering medför alltid en viss stelhet, men man har inte någon anledning att överdriva stelheten. Den stelhet som kan undvikas bör man söka undgå.

Nu har man bestämt att ransoneringsperioden skall räcka till den 20 janu-

ari. Man får under denna tid förbruka 40 procent av förra årets inköp. För alla de smärre fastigheter, vilkas oljeförbrukning inte är stor, kan detta medföra, att vid sista leveransen före den 20 januari får de kanske nöja sig med 400 eller 500 liter i stället för 1 000 liter, som alltid är den minimi- kvantitet oljebolagen önskar leverera, åtminstone med hänsyn till det pris som de säljer oljan till. Skall oljebolagen leverera en mindre kvantitet, vill de ha mera betalt för oljan.

Nu vet jag inte, om det är möjligt att undgå denna stelhet och överlåta åt människorna att själva ombesörja den kontroll som kräves om de nu skulle få något mera än 40 procent av förra årets förbrukning före den 20 januari men trots detta ha kvar tillräckligt med olja för att hålla varmt även i mars, om denna månad skulle bli kall. Jag tycker det vore värt att överväga att försöka åstadkomma en sådan större smidighet vid leveranserna.

Jag menar inte, att oljetilldelningen skall bli större — den är beroende på tillgången — men att den skall levereras under så smidiga former som möjligt.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Statsrådet sade inte ett enda ord om den allmänna bränslesituationen. Det ger mig anledning att erinra om den fråga som ställdes till handelsministern för en månad sedan, vilka åtgärder man vidtagit för att säkra tillgången och lagringen på olika slag av bränsle och olja för vårt land. Det var under debatten, när regeringen fick fullmakt att sätta i kraft den allmänna förfogandelagen.

Handelsministern svarade, att han inte kunde lämna några sådana detaljsiffror vid detta tillfälle, men han lovade att återkomma till kammaren.

Nu undrar jag: När tänker handels-

Svar på interpellation ang. modifiering av gällande bestämmelser för oljetilldelningen till bostadsfastigheter

ministern göra detta? Det är framför allt intressant att få ställa frågan mot bakgrunden av att det i tidningarna har meddelats, att på Harpsund har man kunnat diskutera den allmänna bränslesituationen, men inte på Helgeandsholmen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är riktigt, herr Dahln, att i den debatt som ägde rum i anslutning till förslaget att sätta beredskapsåtgärderna i kraft begärde herr Ohlin, att en sådan redovisning över vårt beredskapsläge skulle delges kammarerna. Jag sade också i detta sammanhang, att jag skulle överväga, vad jag härutinnan borde kunna redovisa inför riksdagen. Men herr Dahln vet lika väl som jag, att detta ämne inte är ägnat för offentlig debatt. Så mycket vill jag emellertid säga till herr Dahln, att partiledarna hela tiden har informerats om vårt läge.

Jag hade vid tillfället i fråga i åtanke att i samband med ett ställningstagande till det riksstatsanslag, på vilket medel för åtgärder för oljelagring redovisas, också lämna fylligaste möjliga redovisning för vårt nuvarande läge och vad som planeras. Våra beredskapsåtgärder på detta område är helt beroende av de medel som riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag anvisar, och frågan har behandlats vid varje riksdag. Det finns ett särskilt anslag under tionde huvudtiteln för den saken; så pass elementära ting trodde jag inte jag behövde upplysa herr Dahln om.

Jag beklagar, herr talman, att herr Nihlfors har ett något egendomligt sätt att citera och återge vad som sägs. När jag korrigerar honom och säger, att enligt vad som upplysts mig, så har det inte varit någon överdriven kyla under den tid av hösten som gått innan denna bränsleransonering fick sättas i

kraft, så säger han, att jag finner klimatet behagligt. Jag tycker det är betecknande för den vederhäftighet med vilken herr Nihlfors argumenterar. Detta har jag sålunda aldrig sagt, och inte heller har jag gjort gällande, att man inte bör ha beredskapsplaner inför avspärrningar eller andra inträffade händelser utomlands. Jag har bara sagt att det inte är rimligt att hålla en avsevärd administrativ apparat för att möta sådana här situationer, utan man bör försöka ta sig fram med enklare metoder. Än så länge har jag inte funnit att jag fått något förslag av herr Nihlfors som skulle kunna tillfredsställa den svenska allmänheten mer än det restriktionssystem som nu tillämpas.

Herr Severin ställde frågan om det var lämpligt att på detta sätt fastställa ett datum, den 20 januari, innan nästa bränsletilldelning kan äga rum. Jag vill säga att, såvitt jag är rätt underrättad, bränslenämnden sedan en längre tid har undersökt och övervägt om möjligen någon jämkning kan ske i det hänseendet.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Statsrådet glider undan från den frågeställning som var aktuell vid tillfället. Det hade inte begärts någon redovisning över det aktuella bränsleläget, vilket statsrådet torde varit medveten om. Hade den frågan ställts, hade svaret måst vara avvisande. Även jag har här samma uppfattning som statsrådet, att det behöver vi inte tvista om.

Frågan gällde i stället vilka åtgärder som myndigheterna vidtagit med de medel som riksdagen hade ställt till förfogande. När vi kommit i en svår krissituation, borde det varit rätt naturligt för den ledamot i regeringen, som har ansvaret för dessa saker, att snabbt för riksdagen, folkrepresentationen, redovisa hur det verkliga lig-

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

ger till. Det var, herr statsråd, detta frågan gällde och inte att lämna ut siffror som jag mycket väl förstår kan vara besvärliga att i dagens läge redovisa. Vi har väl ändå ett livligt minne av hur det var under kriget, då man fick försöka dela upp spörsmålen i dels det aktuella läget och dels vad man gjort för att skapa bästa möjliga reglering på längre sikt.

Jag ber återigen att få understryka att det är mer angeläget att riksdagen får reda på detta, än att det lämnas besked därom vid olika i och för sig mycket aktningsvärda överläggningar på andra ställen i detta land.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill framhålla för herr Dahlén, att om det var ett sådant besked som efterlystes, så lämnades det också i den av mig förut berörda debatten. Jag framhöll då att vår lagersituation är förhållandevis tillfredsställande och att våra lager är av större omfattning än de var ett år tidigare. Även om de inte kunde anses ha nått en så betryggande storleksordning att vi kunde stå till svars med att uppskjuta restriktionsåtgärderna, var vi ändå inte särskilt dåligt lottade. Men det var inte det beskedet, herr Dahlén, som herr Ohlin efterlyste av mig, utan såvitt jag fattade rätt var det en mera specificerad redovisning av vilka åtgärder som vidtagits.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Herr statsrådet och jag har tydligen svårt att förstå varandra, men så är det ju ofta, när man utgår från olika ståndpunkter.

Jag skall inte diskutera dessa frågor vidare i annan mån än att jag konstaterar att jag i mitt anförande — hur statsrådet än vill benämna det — kom med två förslag, dels ett om avkortning av första ransoneringsperioden från

den 20 januari till den 10 januari eller tidigare, och dels ett om övergång till ett ransoneringssystem byggt på de grunder vi tillämpat när det gäller bränsletillägget.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Widén frågat mig om jag vill medverka till

1) att lantbrukarna i Nöttja snarast får besked om vilka möjligheter som föreligger för dem att komplettera sina jordbruk med skog från Nöttja kronopark,

2) att normerna för försäljning av skog från domänverket för komplettering av ofullständiga jordbruk fastställes.

Som svar på herr Widéns första fråga vill jag anföra följande.

Den 3 juni 1946 inkom till jordbruksdepartementet en formell hemställan från ett 30-tal jordbrukare i Nöttja socken att få förvärva skog från Nöttja kronopark. Sedan ifrågavarande ärende remitterats till egnahemsnämnden i Kronobergs län och från denna övertagits av lantbruksnämnden, har genom lantbruksnämnden och lantbruksstyrelsens försorg frågan om komplettering av jordbruksfastigheterna i socknen med skog tagits upp till närmare undersökning. År 1955 uppdrog lantbruksstyrelsen åt dåvarande byrådirektören i styrelsen, numera professorn vid kungl. tekniska högskolan, Gerhard Larsson, att närmare utreda de fas-

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

tighetsbildningsmässiga förutsättningar för komplettering av jordbruken i Nöttja socken med skogsmark. De resultat Larsson kommit till har sammanfattats i en den 19 september 1955 dagtecknad promemoria med tillhörande tvenne kartserier, den ena återgivande hittillsvarande indelning i brukningsenheter, den andra redovisande ett förslag till ny indelning, under förutsättning att skogsmark för komplettering avdelas från kronoparken. Nämnda promemoria och kartor har den 27 oktober 1956 inkommit till jordbruksdepartementet. I en samtidigt ingiven skrivelse har lantbruksstyrelsen framhållit, att för att man skall få en uppfattning om den prisnivå, som kan komma att tillämpas vid eventuella försäljningar för kompletteringsändamål, och i vad mån det är realistiskt att räkna med ett allmänt intresse för skogskomplettering på dessa villkor, lantbruksstyrelsen efter samråd med lantbruksnämnden och vederbörande RLF-organisationer ansett önskvärt att man till en början skall begränsa sig till att pröva framställningar från två jordbrukare, Ake Tideman och Allan Pettersson, om rätt för dem att inköpa skogsmark från kronoparken för komplettering av deras fastigheter Balkarp 2° och Bolmaryd 17, vilka framställningar anses lämpade att användas som typfall. Domänstyrelsen har i yttrande över dessa ansökningar även tagit upp till bedömning hela frågan om skogskomplettering från kronoparken. Frågan är emellertid föremål för fortsatta överväganden.

Vad härefter angår interpellantens andra fråga torde jag få erinra om att den av mig efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatta 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning i enlighet med sina direktiv bl. a. har att med hänsyn till den centrala ställning, som frågan om förstärkning av ofullständiga jordbruk med skog intar, då det

gäller att lösa jordbrukets problem i de skogrikare delarna av landet, överse nu gällande bestämmelser i syfte att undersöka om dessa i något avseende behöver ändras eller kompletteras för att underlätta en sådan förstärkning. Ur mitt anförande till statsrådsprotokollet vid utredningens tillsättande torde jag få återge följande.

»Vid en dylik översyn torde man såväl i fråga om den utsträckning, i vilken förstärkning med skog bör ske, som beträffande medlen för genomförandet av densamma böra utgå från de år 1947 fastställda allmänna riktlinjerna för rationaliseringsverksamheten. Med hänsyn ej minst till de svårigheter, som det nu rådande prisläget å skogsprodukter visat sig medföra i nu ifrågavarande avseende, bör det emellertid undersökas, huruvida de nuvarande reglerna om statligt ekonomiskt stöd vid kompletteringsförvärv av skog är lämpligt utformade. Vidare bör övervägas möjligheten att förenkla förfarandet i sådana fall, då skogsmark i allmän ägo anses böra disponeras för rationaliseringsändamål. Ett annat problem, som även bör uppmärksammas, gäller möjligheterna att genomföra önskvärda förstärkningar genom byte av skogsmark. Utredningen bör emellertid ej begränsas till enbart de spörsmål som nu berörts utan bör avse en allmän och — frånsatt vad nyss sagts om själva utgångspunkterna — förutslättningslös prövning av problemet i hela dess vidd.»

Vid behandlingen av utredningens förslag torde sålunda få förutsättas, att även vad interpellantan kallar »normerna för försäljning av skog från domänverket för komplettering av ofullständiga jordbruk» kommer under prövning.

Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde:

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Jag tycker emellertid att innehållet i detsamma är rätt magert och intetsägande.

Det som främst frapperar i fallet Nöttja är den långa tid, som statsmakterna ansett sig behöva för att handlägga detta ärende. Det var den 3 juni 1946 som framställning gjordes till jordbruksdepartementet av ett 30-tal jordbrukare i Nöttja om att få återköpa skog från domänverket. Ärendet remitterades då till egnahemsnämnden och senare till lantbruksnämnden i Kronobergs län. Sedan typjordbruksplanering verkställdes, inventeringar rörande jordbruks- och fastighetsförhållanden genomförts, den ekonomiska kartan för länet färdigställdes, utredning rörande förekomst av rottrötesvamp inom kronoparken blivit klar och en på skogstaxering grundad beräkning av värdet av de till återköp begärda fastigheterna slutförts, var lantbruksnämnden beredd att återuppta ärendet till fortsatt utredning.

Dåvarande byrådirektören hos lantbruksstyrelsen, numera professorn i fastighetsteknik vid kungl. tekniska högskolan Gerhard Larsson slutförde sedan utredningen, vilken överlämnades till lantbruksstyrelsen den 19 september 1955. Vid denna tid förelåg givetvis risk för att inte alla dessa 30 bönder var intresserade av det planerade köpet. En del gårdar hade under tiden försålts eller av annan anledning bytt ägare, och det var inte säkert att de nya ägarna hade samma intressen som de förutvarande. Samtidigt hade givetvis det stora antalet framställningar som gjorts komplicerat handläggningen av ärendet. Fördenskull ingavs en ny framställning från två av jordbrukarna i Nöttja om att få köpa skogsmark för att på det sättet få själva

principfrågan knäckt. Lantbruksstyrelsen översände dessa båda ansökningar jämte professor Larssons uttalande, vilket ur Nöttjaböndernas synpunkt var mycket positivt, till domänverket den 28 december 1955 och begärde en skyndsam behandling av ärendet och med angivande av bl. a. pris å respektive skogsområden.

Domänverkets avstyrkande yttrande överlämnades den 9 april 1956, dock utan att något pris vid eventuell försäljning angavs. Lantbruksstyrelsens tillstyrkan av försäljning överlämnades till jordbruksdepartementet den 27 oktober — vilket jag inte kände till, när jag framställde min interpellation den 31 oktober.

Jag konstaterar nu att i dag, 10 år, 6 månader och 10 dagar efter Nöttjaböndernas framställning till jordbruksdepartementet, förklarar jordbruksministern att frågan är föremål för fortsatt övervägande.

När jag framställde denna interpellation och hänvisade till Nöttja, hade jag även ett fall från Värmland i åtanke, ett fall som herr statsrådet känner till. Där finns en egendom inte långt från Karlstad, som 1934 såldes av staten. Den består av 10 hektar åker och 9 hektar skogsmark. En kraftledning har framdragits över skogsmarken, vilket försvagat egendomens bärkraft. Ett jordbruk av denna storleksordning måste räknas till de ofullständiga jordbruken. I mars 1952 gjorde nuvarande ägaren av denna brukningsdel en framställning till domänverket om att få köpa ett skogsområde om 10 hektar. Framställningen avslogs. Beslutet överklagades hos Kungl. Maj:t i maj 1952. Lantbruksnämnden hade i detta fall tillstyrkt klagandens framställning om inköp. Den 6 juli anbefalldes domänstyrelsen av Kungl. Maj:t att upprätta en avstyckningsplan. Först den 12 september beslöt domänstyrelsen om verkställighet. Vintern 1952—53 avverkade do-

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

mänverket på detta område cirka 800 m³ virke som såldes på auktion i Karlstad för cirka 40 000 kronor. Efter detta kraftiga uttag anhöll den tilltänkte köparen om utökning av arealen, vilket domänverket gick med på. Avstyckningen omfattade nu drygt 13 hektar, och domänverket begärde 27 300 kronor för denna skogsmark. Vederbörande ansåg sig inte kunna betala så högt pris och gjorde en framställning till Kungl. Maj:t om nedsättning. På begäran av lantbruksstyrelsen har skogsvårdsstyrelsen i Värmlands län avlämnat ett utlåtande om denna skogsmark. Den framhåller däri att det område det gäller om 13,19 hektar skogsmark, som föreslås till inköp, visar sig vara övergången relativt nyligen med en ganska stark avverkning i den äldre skogen. Virkesförrådet uppges efter avverkningen vara 1 010 m³ eller 76 m³ skog per hektar, vilket måste betraktas som lågt. Till jämförelse må nämnas att medelförrådet i Värmland är 107 m³. Detta torde vara en genomsnittstyp för länet. Lantbruksstyrelsen önskade utlåtande om det uttag som omedelbart skulle kunna göras enligt skogsvårdslagens bestämmelser under förutsättning att de två områdena vore sammanlagda till en fastighet. »Med hänsyn till det låga virkesförrådet, 76 m³ per hektar, samt till den nu befintliga stora hyggesarealen — 18 procent av ytan — komme», heter det i nämnda utlåtande, »skogsvårdsstyrelsen att tillämpa en restriktiv avverkningsplan, innebärande en ransonering av kvarvarande äldre skog. Omedelbart synes dock en utglesning av fröträden på avdelning 3 (å en utlåtandet bifogad karta) kunna ske samt vidare mindre uttag av bestånden 2 och 7, vilket sammanlagt beräknas ge cirka 75 m³ skog. Därefter komme den äldre skogen att successivt avvecklas i lämpliga poster samtidigt som vederbörande markägare verkställde erforderliga röjningar i ungsbogen, vilket

densamma är i stort behov av. Vidare tarvas en hel del nya diken, enär en rätt stor del av marken är försumpad.»

Lantbruksnämnden har i en sammanställning av sina synpunkter, som den tillställt lantbruksstyrelsen, för sin del kommit till att värdet på denna skogsmark skulle vara drygt 15 000 kronor. Anledningen till att domänstyrelsen har kommit till så hög värdering som den gjort är, att man räknar med ett högre uttag omedelbart, ett uttag på cirka 300 m³, på vilket är räknat ett pris av 50 kronor per kubikmeter. Den har också räknat med en kortare avverknings-tid än vad lantbruksnämnden hade gjort. Lantbruksstyrelsen lät även här göra en värdering av denna skogsmark genom jägmästare Kallstenius, som i sin värdering kom till beloppet 21 000 kronor.

Här förelåg alltså tre bud: 27 300 kronor från domänverket, 21 000 från lantbruksstyrelsen och 15 300 från lantbruksnämnden. Den 25 februari 1955 fastställdes priset av Kungl. Maj:t till 27 300 kronor.

Jag vill här påpeka att i Nöttja-fallet har det gått tio och ett halvt år och Kungl. Maj:t kan ännu inte säga hur den försäljningen kommer att utfalla. I det här fallet tog det tre år från framställningen till domänverket tills Kungl. Maj:t fastställde priset till 27 300 kronor. Eftersom vederbörande inte har tillgång till kapital utan måste låna pengar, anser han sig inte kunna betala det pris som här begärs, och en ny framställning om nedsättning ligger sedan februari hos Kungl. Maj:t, där man kommer med vissa nya synpunkter på frågan.

Det finns två sätt att förhindra en försäljning av en vara som man inte vill sälja. Det ena är att gå den vägen som domänverket i första hand gjort, nämligen att helt enkelt säga nej. När man inte kan säga nej längre, har man ytterligare en möjlighet att förhindra

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

köp, och det är genom prissättning. Jag måste säga att jag kan icke finna annat än att i detta fall har man tillämpat det senare systemet. Man begär ett pris, som efter vad jag kan förstå vederbörande inte kan betala, om han skall klara sig på den bruksningsdel han har. Jag kan inte finna att det finns några möjligheter för honom att betala 27 300 kronor. För en köpare, som har kapital och kan betala kontant, kan det möjligen — särskilt om han ser på lång sikt — bli en god affär, men knappast för den som inte har tillgång till kapital.

Nu hänvisar statsrådet till direktiven för 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning när det gäller dessa frågor. Ja, resultatet av den utredningen skulle kunnat föreligga nu, om inte herr statsrådet någon gång i våras givit denna utredning utvidgade direktiv.

Enligt 1947 års beslut med anledning av den proposition, som då förelades riksdagen, skulle ju här finnas möjligheter till skogskomplettering. Jag vill läsa upp vad dåvarande jordbruksministern, statsrådet Sköld, framhöll i propositionen: »Jag är sålunda av den uppfattningen, att innehavet av egen skog till en början regelmässigt är av betydande värde för jordbrukarna ur sysselsättnings synpunkt. Det torde väl vara riktigt, att jordbrukarna nu i stor utsträckning ha möjlighet att få arbete hos andra skogsägare och att så åtminstone i viss omfattning kan väntas bli fallet även i fortsättningen. Enligt min mening måste det dock, bland annat med hänsyn till den bundenhet, som skötseln av jordbruket medför, och därmed följande svårighet för brukaren att begagna sig av arbetstillfällena på längre avstånd från hemmet, anses vara av väsentligt värde för en jordbrukare att för den tid, då han ej har sysselsättning i själva jordbruket, ej vara huvudsakligen beroende av arbetstillfällena utanför den egna bruksningsdelen. I

detta sammanhang må även pekats på den utveckling som skett inom skogsbruket i riktning mot årsarbetare och som, om den fortsätter, kan medföra en betydande minskning av de egentliga jordbrukarnas möjligheter att få arbete utanför den egna bruksningsdelen.»

Något längre fram i propositionen säger departementschefen:

»Vad särskilt angår frågan om behandlingen av kronans mark må framhållas, att kronan ej bör undandraga sig att, i den mån så kan anses behöfligt, med sin mark medverka till den yttre rationalisering av det svenska jordbruket, som här förordats och för vilken även förutsätts andra statliga åtgärder av betydande omfattning. Denna medverkan bör enligt min mening följa de allmänna riktlinjer för den yttre rationaliseringen, som uppdragits i det föregående. Kronans jordbruksjord bör sålunda ställas till förfogande för stärkande av ofullständiga jordbruk i de fall, då en dylik åtgärd framstår som lämplig enligt dessa riktlinjer.»

I 1951 års regeringsprogram heter det: »Där småbrukets komplettering lämpligast åstadkommes genom tillskott av skog, möjliggöres detta genom statens medverkan.»

Går vi till det aktuella regeringsprogrammet, står där att läsa: »Inom ramen för i 1947 års riksdagsbeslut i frågan anförda synpunkter framläggs förslag till åtgärder för komplettering av ofullständiga jordbruk med skog även från bolag och med dem i gällande lagstiftning på förevarande område jämställda samt från staten, varvid även bytesfrågan uppmärksammas. Staten medverkar till att jordbrukarna kan erhålla för ändamålet avpassad kredit.»

Det är en rätt allmän uppfattning, att bolagen är mera tillmötesgående än staten när det gäller att ställa skog till förfogande för kompletteringsändamål, och jag måste fråga mig: Hur sammanfaller

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

det praktiska handlandet i detta fall med det regeringsprogram och de intentioner som föreligger? För min del kan jag inte finna annat än att det råder en högst beklaglig dissonans härvidlag.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Interpellanten har redovisat olika värderingar — en part har sagt att priset skall vara 15 000 kronor, en andra att det skall vara 21 000 och en tredje att det skall vara 27 000. Det tycks följaktligen vara rätt svårt att avgöra, vilket priset som är det rätta.

Nu håller ju en utredning på och arbetar med att fastlägga de normer, som skall vara rådande för sådan pris-sättning. Jag kan instämma med herr Widén att väntan på utredningens resultat blivit lång. Men jag skulle tro att det går att finna en förnuftig lösning på frågan, sedan den utretts, och att det kommer regler, som bättre tillgodoser de olika synpunkterna och intressena.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera, att Kungl. Maj:ts uppfattning i detta fall varit, att domänverket, som kom med den högsta värderingen, också kom med den rätta.

Herr JANSSON i Benestad (bf):

Herr talman! Det är klart att denna fråga har väckt uppseende och att folket i bygden frågar sig, varför det skall ta så lång tid att ordna saken. Den har varit aktuell sedan länge. På 1890-talet, då denna kronopark tillkom, rådde ju en allmän kris, och det var vanligt att man avhände sig skog till kronan till för kronan mycket förmånliga priser även enligt dåvarande penningvärde.

Man har rätt att ställa frågan, om inte ärendet kunnat forceras. Jag vill inte lasta jordbruksministern för dröjsmålet, ty jag skulle tro, att även om herr Widén suttit som jordbruksminister, så hade Nöttjabönderna nog varit utan skog. Men jag vill slå fast att det väsentliga i denna fråga är vilket pris jordbrukarna i Nöttja skall betala för skogen. Jag är alldeles på det klara med att staten inte kan sälja skogen så billigt att det blir fråga om en förmögenhetsöverföring till fördel för jordbrukarna i Nöttja, och det begär de inte heller. Å andra sidan vill de inte betala mer för skogen än att de genom årliga avverkningar och genom att hugga och köra virke kan få en sådan ersättning, att den täcker arbetslönen och möjliggör en förräntning och amortering av det kapital som nedlagts i skogen. Det måste vara en rimlig och riktig uppläggning av denna fråga.

Den värdering av skogen i Nöttja som nu sker har nog väckt en viss misstro hos de blivande köparna. Man har fått den uppfattningen, att värderingsmännen i första hand vill tillgodose statens intressen. Det gör att jag vågar förutskicka att det efter den värdering, som nu pågår och som så snart som möjligt bör avslutas, måste företagas ytterligare en värdering, vare sig den kommer att ske i RLF:s regi eller på annat sätt. De blivande köparna har nämligen fått den uppfattningen — och det är inte utan att jag också har fått den — att man från statens sida inte vill avhända sig dessa skogsskiften, och då ligger det också i tjänstemännens intresse att värdera på ett sådant sätt, att det kan ifrågasättas om det inte borde visas större generositet mot de blivande köparna.

Jag vill vädja till statsrådet att, oavsett koalitionsprogram och annat, försöka lösa denna fråga på ett tillfredsställande sätt. Skall det vara någon mening med 1947 års beslut om skogs-

Svar på interpellation ang. möjligheterna för lantbrukarna i Nöttja att komplettera jordbruken med skog från Nöttja kronopark, m. m.

komplettering, så bör man i ett fall som detta se till, att det kan ske en sådan komplettering av jordbruken. Det är här fråga om en rad jordbruk som inte är bärkraftiga, om de inte får skog. De gamla skogsskiftena finns kvar, och det är en enkel lantmäteriteknisk fråga att lägga ut dem på nytt och att värdera dem. Det finns kanske inte i hela vårt land ett så typiskt exempel på vad som avsågs med 1947 års beslut om skogskomplettering. Kan man inte lösa denna fråga tycker jag att vi skall stryka hela tanken på komplettering med skog. Då är det tydligen ingen som vill ge bönderna den skog som de behöver.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Denna fråga har redan, såsom interpellanten nämnde, sin tioåriga historia i jordbruksdepartementet, och efter så lång tid hade man förväntat att jordbruksministern nu skulle ha haft utredningen klar och kommit till en lösning av problemet. Svaret på interpellationen blev emellertid synnerligen negativt, och ärendet ställes alltså på framtiden. Visserligen har herr statsrådet antytt, att frågan skall komma under prövning, men någon omedelbar lösning har inte ställts i utsikt.

Säkerligen kommer de jordbrukare, som det här gäller, att känna besvikelse över att herr statsrådet inte kunnat lämna dem något besked. Det är nämligen i detta fall fråga om en synnerligen viktig yttre jordbruksrationalisering. Såsom av interpellationen framgått har dessa jordbrukare avsevärt mindre tillgång till egen skog än vad som i genomsnitt är fallet för jordbrukarna i Kronobergs län. Om dessa småbruk, som har stor betydelse för orten, skall kunna bestå, är en komplettering med skog nödvändig. Onekligen har den förhållning av frågan som skett varit till förfång för bönderna i fråga. Penningvärdeförsämringen och den

kraftigt ökade fastighetstaxeringen har inte förbättrat deras situation.

Jag vill med hänsyn till ärendets brådskande natur vädja till herr statsrådet att han måtte vidtaga sådana åtgärder, att prövningen av ärendet påskyndas så att en snar lösning kan komma till stånd, och det är, herr statsråd, min förhoppning att denna fråga skall gå i positiv riktning för bönderna i Nöttja, ty endast därigenom kan bygden, som nu kraftigt avfolkas, hållas levande.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag skulle inte yttra mig om Nöttja-fallet, ty jag tror att det är riktigt som jordbruksministern här sagt, att man bör avvakta den utredning som igångsatts. Jag vill bara något beröra ett annat fall, eftersom herr Widén kom in på ett ärende, som man haft i Värmland och där priset enligt hans mening satts så högt att vederbörande jordbrukare inte kunde köpa skogen. Om jag uppfattade siffrorna riktigt, hade domänstyrelsen kommit fram till ett värde av 27 300 kronor, lantbruksstyrelsen till ett värde av 21 300 och lantbruksnämnden till ett värde av 15 000 kronor.

Jag skulle vilja fråga herr Widén hur han skulle ha handlat i ett annat fall, som gällt Närke. Det kom till lantbruksnämnden i Närke en framställning från domänstyrelsen om att få förvärva två skogsfastigheter. Lantbruksnämnden ville emellertid inte vara med därom, ty man hade tänkt använda området för att komplettera ett par jordbruksfastigheter med skog och hade hittat två jordbrukare, som var beredda att överta området. Lantbruksnämnden gjorde en mycket schablonmässig värdering av området och kom fram till att det skulle vara värt cirka 90 000 kronor.

Då sade jordbrukarna: »Nej, det kan vi inte betala. Vi kan endast sträcka oss till 55 000 kronor, inte längre.» Under

Svar på interpellation i anledning av vissa rättskränkningar mot egyptiska medborgare av judisk börd

sådana förhållanden blev vi i lantbruksstyrelsen tvungna att låta domänverket köpa området; det är nog således riktigt, att även lantbruksnämnden och vederbörande jordbrukare inte helt kunde komma överens. Jag tar ett sådant fall för att visa, att prisfrågorna enligt min mening i många fall kan ställa hinder i vägen.

Till slut ber jag att få yttra ett par ord om Nöttja. Jag har inte läst 1947 års jordbruksbeslut så ingående, men i den mån jag studerat det tror jag, herr Widén, att en hel del av dessa 30 jordbrukare som inkommit med ansökan om köp kommer att falla bort. Man skall nog inte göra frågan större än den i själva verket är.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Det föreföll som om herr Persson i Appuna hade den meningen, att herr Widén hade uttryckt en egen åsikt i Nöttja-fallet. Såvitt jag har fattat det hela, har herr Widén icke uttryckt någon åsikt alls.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Nej, herr Sköld, det har jag inte gjort, ty jag visste, att herr Widén inte hade någon åsikt. Jag ställde en fråga till honom om hur han skulle ha handlat i den händelse han skulle ha avgjort närkefallet, eftersom han ändå var på det klara med hur han skulle ha handlat i värmlandsfallet.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Det verkar som om herr Persson i Appuna anser, att den värdering av dessa bägge egendomar i Närke som lantbruksstyrelsen gjort var den riktiga. Jag har kommit till det resultatet, att också den värdering som lantbruksstyrelsen gjorde i värmlandsfallet var riktig eller i det närmaste riktig. Om den är exakt kan jag inte bedöma. I detta fall har emellertid jordbruksministern gått på domänverkets värde-

ring, som är avsevärt högre. Det är på den punkten jag är tveksam.

Med anledning av herr Skölds yttrande vill jag framhålla, att jag inte är rädd för att deklarerera min uppfattning; jag tror, att den i viss mån kom fram i själva interpellationen. I många fall, bland dem även Nöttja- och värmlandsfallen, vore det nog värdefullt, om man kunde få den komplettering, som krävs för att de jordbruken skall bli bärkraftiga.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Herr Widén missuppfattade mig. Det var inte lantbruksstyrelsen som gjort värderingen i Närke utan lantbruksnämnden som gjort värderingen av området och kommit fram till 90 000 kronor, medan vederbörande jordbrukare ville betala 55 000 kronor.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill inte neka till att det finns jordbrukare som vill göra goda skogsaffärer. Kanske det också gäller dem, som i detta fall eventuellt var spekulanter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation i anledning av vissa rättskränkningar mot egyptiska medborgare av judisk börd

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet LINDELL, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimmerfors har med kammarens tillstånd ställt följande frågor till utrikesministern:

Har den svenska utrikesledningen riktat Förenta Nationernas uppmärksamhet på de rättskränkningar som den egyptiska regeringen enligt uppgift begått mot tiotusentals egyptiska medborgare av judisk börd?

Om så icke är fallet, avser Ers Excel-

Svar på interpellation i anledning av vissa rättskränkningar mot egyptiska medborgare av judisk börd

lens att, eventuellt i samråd med de övriga nordiska staterna, hos Förenta Nationerna påkalla skyndsamma åtgärder med anledning av det inträffade?

I excellensen Undéns frånvaro vill jag såsom t. f. utrikesminister besvara interpellationen.

Uppgifterna om deportationer av judar i Egypten och andra åtgärder riktade mot mosaiska trosbekännare är givetvis ägnade att inge oro. Att få fram fullt klara uppgifter om innebörden och räckvidden av vad som förekommit är emellertid för närvarande omöjligt. Som bekant förnekar den egyptiska regeringen, att någon allmän aktion mot judarna i Egypten såsom sådana skulle ägt rum.

Excellensen Undén yttrade den 29 november i ett anförande i Förenta Nationernas generalförsamling följande:

»Under de senaste dagarna ha förekommit uppgifter om deportationer av judar från Egypten. Jag vill uttala min allvarliga förhoppning om att dessa uppgifter äro ogrundade eller överdrivna. Generalsekreteraren kommer utan tvekan att betrakta det som sin plikt att undersöka vad som verkligen inträffat. Det skulle vara ett fruktansvärt slag mot Förenta Nationerna och mot de principer, som denna organisation representerar, om vi ännu en gång nödgas konstatera förekomsten av antisemitiska känslor och handlingar vilka skulle mångdubbelt förstora den tragedi som vi nu bevittna i Mellersta Östern.»

Jag kan till detta uttalande tillägga, att frågekomplexet redan är under behandling av Förenta Nationernas organ i anledning av framställningar till generalsekreteraren samt till följd av dennes egna initiativ i saken. Under dessa förhållanden är något svenskt initiativ icke aktuellt, men det är givet att den svenska regeringen med all uppmärksamhet följer utvecklingen i denna sak.

Härefter anförde:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Till den tillförordnade utrikesministern, statsrådet Lindell, vill jag framföra mitt tack för dagens interpellationssvar. På en väsentlig punkt ger svaret klart och entydigt besked. Sveriges utrikesminister har, som det anstår och ägnar en representant för ett fritt och demokratiskt folk som vårt, inför FN påtalat de egyptiska rättskränkningarna mot egyptiska medborgare av judisk börd och statslösa samt påyrkat en undersökning. Detta skedde, enligt uppgift i interpellationssvaret, redan den 29 november. Mig veterligt har det inte kungjorts i svensk press. Det förefaller mig som om UD:s presstjänst borde ha meddelat en så betydelsefull nyhet. Det är emellertid värdefullt att den kommer i detta sammanhang, och vi är tacksamma att orden blev sagda, att de kom på ett så tidigt stadium och att de uttalades med så pass mycket skärpa som fallet tycks ha varit.

Säkerligen har utrikesministerns uttalande tillsammans med andra opinionsyttringar, inte minst från de nordiska länderna, bidragit till att dämpa det egyptiska hotet mot här ifrågavarande folkgrupper. Av rapporter från Kairo under gårdagen framgick också, att opinionsstormen i utlandet synes ha tvingat fram en mera besinningsfull och korrekt behandling av dessa olyckliga människor. Mycket tyder sålunda på att världssamvetets snabba reaktion mot rättskränkningarna inte varit utan betydelse.

Att hotet mot rättslösa människor varit blodigt allvar, visar de siffror som nu redovisas av objektiva iakttagare. Det gäller dock åtskilliga tusen som har arresterats. Andra har utvisats, sedan deras ägodelar berövats dem eller de tvingats att underteckna en förklaring att de frivilligt lämnar landet. Rap-

Svar på interpellation i anledning av vissa rättskränkningar mot egyptiska medborgare av judisk börd

porter från svenska tidningsmän i dagens tidningar visar dock, att läget alltså är elakartat.

Den egyptiska regeringen förnekar att grymheter begåtts på order från högsta ort. Man skyller på den upphetsade folkstämningen och underordnade myndigheter. Det är möjligt att det är riktigt att statsledningen inte tagit initiativet till dessa händelser, men i alla fall måste ansvaret läggas på en statsledning som i press och radio hetsar till folkhat. I de egyptiska samhällena med upp till 60 procent analfabeter är det lätt att genom radio och gatupropaganda skapa folkstämningar som kan utlösa våldsdåd. Jag upplevde själv för fyra år sedan i Kairo ett sådant utbrott av främlingshat, och det var icke minst erfarenheterna från de dagarna som låg bakom intresset för dessa människor och framkallade frågan till utrikesledningen. Det var den våren då ett par av de större främlingshotellen brändes ned och bland annat svenska generalkonsulatet förstördes i Kairo, där de upphetsade folkmassorna skriade »Inglese, inglese!» — engelsmän, engelsmän — så fort de fick se ett vitt ansikte, och ungefär vad som helst kunde hända. Jag fann det därför särskilt angeläget att FN denna gång snabbt skulle sätta den internationella rättsordningen i kraft som skydd kring förföljda människor. Jag har den uppfattningen, herr talman, att Sverige och Norden har en särskild uppgift att fylla i de internationella sammanhangen just nu, inte minst på det humanitära området. Vår alliansfrihet och det förhållandet, att vi själva saknar kolonier, ja, saknar varje uns av det slags ambition som en del stormakter har att med våld lägga sig till med andra folks territorier och ägodelar, gör oss här i Norden skickade att försvara rätten och att gå i bräsch för förtryckta minoriteter och förrådade folk.

FN sätts på hårda prov i dessa dagar.

Allt som kan stärka dess auktoritet och göra det till ett instrument för mellanfolklig rättfärdighet bör fördensskull hälsas med glädje. Det är en livsfråga för den fria världen att FN verkligen fungerar. I Mellersta Östern gäller det ju i dessa dagar ett par alldeles speciella uppgifter som sammanhänger med denna fråga. Det gäller att försöka garantera den unga staten Israels gränser i enlighet med stilleståndsbestämmelserna och att lösa det arabiska flyktingproblemet. Båda dessa frågor är så sammanvävda med frågan om oron i Egypten, att jag här måste beröra dem. Jag har själv i Jordanien sett detta oerhörda flyktingproblem på nära håll. Ingrid Segerstedt-Wiberg har i tisdagens nummer av Göteborgs-Posten framlagt ett förslag till lösning av dessa flyktingproblem som förtjänar beaktande. Hon menar att ett visst flykting- och krigsfångeutbyte mellan Egypten och Israel skulle kunna ske i linje med de stora aktionerna under Nansen och Folke Bernadotte.

Slutligen, herr talman, vill jag uttala min tillfredsställelse över statsrådets löfte att svenska regeringen alltså skall följa frågan med uppmärksamhet. Något utförligare uttalade sig den danske vice utrikesministern Christiansen i går i Folketinget. Han säger att de skandinaviska FN-delegationerna håller på att undersöka möjligheterna att sända FN-observatörer till Egypten. Detta är bra. Nordens stämning får inte tystna när det gäller kampen för människovärdet. Det kan synas som om den judiska och statslösa folkspillrans öde i Egypten vore en relativt bagatellartad angelägenhet i jämförelse med det ryska folkmordet på Ungern. Det är rätt naturligt att ropet från Egypten drunknar i ångestskriet från Budapest. Likväl, herr talman, menar jag att det för västerländsk och kristen uppfattning inte finns något obetydligt när det gäller människor i

Skolstyrelselag m. m.

nöd. Det har den Mästare lärt oss att inse, vars födelse vi nu snart går att fira. Han var själv en gång ett flyktingsbarn i Egypten.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag hade nog i likhet med herr Rimmerfors hoppats på att få ett utförligare svar, liksom man fick i danska Folketinget. Världspressens korrespondenter är ju, i den mån de haft möjlighet att följa händelserna i Egypten, enstämmiga om att man där förbrutit sig mot internationella rättsprinciper. Herr Rimmerfors sade att händelserna där kan synas obetydliga i jämförelse med vad som sker i Ungern, men att hävdandet av den internationella rätten är en livsfråga för Förenta Nationerna. Här måste vi också säga ifrån. Den fruktansvärda propaganda, som är innesluten i den egyptiske härskares propagandaskrifter, visar ett förakt för de rättigheter, som FN har att bevaka. Skulle FN svika sin uppgift här, skulle detta betyda att vi inte slår vakt om de mänskliga rättighetsdeklARATIONER, som den svenska riksdagen har antagit och är förpliktad att följa.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Skolstyrelselag m. m.

Föredrogs sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skolstyrelselag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 182, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 juni 1956, föreslagit riksdagen att dels antaga genom propositionen framlagda förslag till

1) skolstyrelselag; samt

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall;

dels ock

1) i fråga om skolväsendets lokala fackliga ledning

a) godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för denna ledningsorganisation;

b) godkänna av departementschefen förordade grunder för fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för skollära och de biträdande skollära avlöning;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i olika hänseenden anfört utfärda de författningsföreskrifter och övriga bestämmelser, som kunde föräntas av beslutet under a) och b);

2) i fråga om skolväsendets regionala ledning

a) besluta, att länskolnämnder skulle inrättas med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som departementschefen förordat;

b) besluta, att länskolnämnderna skulle börja sin verksamhet den 1 juli 1958;

c) godkänna av departementschefen förordade grunder för ledningen av skolväsendet i Stockholm;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anfört fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för upprättande av en regional skolläring av i propositionen angivet slag.

Propositionen, vilken den 17 oktober 1956 av båda kamrarna hänvisats till konstitutionsutskottet såvitt anginge lagförslagen och i övrigt till statsutskottet, hade enligt överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och statsutskottet hänskjutits till sammansatt konstitutions- och statsutskott.

I anledning av propositionen hade väckts ett flertal motioner, vilka behandlats av sammansatta utskottet.

Skolstyrelselag m. m.

I de likalydande motionerna I: 618 av herrar *Bergman* och *Aman* samt II: 804 av fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Gustafsson* i Stockholm hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hemställa om förnyad utredning om yrkeskolväsendets ledning i större kommuner med beaktande av i motionerna anförda synpunkter.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. i fråga om *de lokala skolstyrelserna*

1) — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag till skolstyrelselag — för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till skolstyrelselag;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall;

3) beträffande frågan om överflyttande av de allmänna läroverkens ekonomiska förvaltning till skolstyrelserna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 613 samt I: 616 och II: 814 godkänna vad utskottet anför;

4) beträffande fackrepresentationen i skolstyrelserna finna motionerna I: 613, I: 614 och II: 813 samt II: 808, den förstnämnda och den sistnämnda såvitt här vore i fråga — i den mån de ej blivit besvarade genom vad utskottet anför — icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

5) beträffande eforus- och inspektorsinstitutionerna finna motionen II: 805 icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

6) finna motionerna I: 612 och II: 810, I: 613, II: 803, II: 808 samt I: 618 och II: 804, de fem förstnämnda såvitt här vore i fråga — i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet hemställt — icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. i fråga om *skolväsendets lokala fackliga ledning*

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 808 samt med bifall till motionen I: 619 och avslag å motionen II: 803, såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för denna ledningsorganisation med de ändringar och tillägg som utskottet förordat;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade grunder för fördelning mellan stat och kommun av kostnaderna för skolledarnas och de biträdande skolledarnas avlöande;

3) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i olika hänseenden anför och utskottet uttalat utfärda de författningsföreskrifter och övriga bestämmelser, som föranleddes av beslutet under B. 1) och 2);

4) finna motionen II: 806 icke föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. i fråga om *skolväsendets regionala ledning*

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 612 och II: 810, I: 613, II: 808, I: 615 och II: 811, I: 617 och II: 812, II: 807 samt II: 809, de fyra förstnämnda såvitt här vore i fråga, besluta, att med beaktande av vad utskottet uttalat länsskolnämnder skulle inrättas med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som departementschefen förordat;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att länsskolnämnderna skulle börja sin verksamhet den 1 juli 1958;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna av departementschefen förordade grunder för ledningen av skolväsendet i Stockholm;

4) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen anför och utskottet uttalat fatta de be-

Skolstyrelselag m. m.

slut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för upprättande av en regional skolledning av angivet slag.

Reservationer hade avgivits:

I. *Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet:*

av herrar *Ragnar Bergh* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del antaga ett i reservationen intaget förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 6 juni 1952 (nr 434) om särskild skolstyrelse i vissa fall;

B. — med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i övriga delar ävensom å motionerna I: 614 och II: 813, I: 615 och II: 811, I: 616 och II: 814, I: 617 och II: 812, I: 618 och II: 804, I: 619, II: 803, II: 805, II: 806, II: 807, II: 808 samt II: 809 — i anledning av motionerna I: 612 och II: 810 samt I: 613 i skrivelse till Kungl. Maj:t dels i princip uttala, att i kommun skulle inrättas skolstyrelse, som förutom för det obligatoriska skolväsendet vore styrelse även för åtskilliga skolor inom kommunen, samt att inom varje län skulle inrättas en s. k. länskolnämnd, som förutom för det obligatoriska skolväsendet vore regional mellaninstans även för åtskilliga andra skolor inom länet, dels ock hemställa, att Kungl. Maj:t efter ytterligare utredning i ärendet, innefattande även förslag till skolstadgor, reglementariska föreskrifter och instruktioner samt förslag till ordning för tillsättande av lärare och förslag till lag om kommunalförbund, måtte snarast möjligt förelägga riksdagen förslag till lag om skolstyrelse samt förslag till lag om länskolnämnd;

II. *Beträffande särskilda delar av utskottets utlåtande:*

A. i fråga om de lokala skolstyrelserna

1) beträffande förslaget till skolstyrelselag

a) beträffande 5 § av herr *Ragnar Bergh*;

b) beträffande 6 § av herr *Ragnar Bergh*;

2) beträffande fackrepresentationen i skolstyrelserna av herrar *Ragnar Bergh* och *Nilsson* i Göingegården;

3) beträffande eforus- och inspektorsinstitutionerna av

a) herr *Wahlund*;

b) herrar *Nilsson* i Göingegården och *Ragnar Bergh*;

B. i fråga om skolväsendets lokala fackliga ledning av herr *Ragnar Bergh*;

C. i fråga om skolväsendets regionala ledning

1) beträffande handläggningen av disciplinärenden och sammansättningen av länskolnämnderna av

a) herr *Ragnar Bergh* — därest yrkandet under I icke skulle vinna bifall — samt

b) herr *Widén*,

vilka ansett att utskottet i punkten C. 1) bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 613, I: 615 och II: 811, I: 617 och II: 812 samt II: 808, såvitt dessa avsåge handläggningen av disciplinärenden och sammansättningen av länskolnämnderna, samt med avslag å motionerna I: 612 och II: 810, såvitt här vore i fråga, I: 613 samt II: 808 i övriga delar såvitt här vore i fråga, samt II: 807 och II: 809 besluta, att länskolnämnder skulle inrättas med i huvudsak de uppgifter och den organisation, som reservanterna förordat;

2) beträffande sammansättningen av länskolnämnderna av

a) herrar *Englund* och *Sunne* samt

b) herr *Nilsson* i Göingegården — därest yrkandet under I icke vunnit bifall —

vilka samtliga anslutit sig till herrar *Ragnar Berghs* och *Widéns* under C. 1) gjorda uttalanden och hemställan såvitt avsåge sammansättningen av länskolnämnderna.

Skolstyrelselag m. m.

Sedan herr andre vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, beträffande föredragningsordningen, ordet av

Herr FAST (s), som yttrade:

Herr talman! I avseende å föredragningen av sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1 hemställes

1) att utlåtandet må företagas till avgörande punktvis och punkten A 1) på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts i denna punkt behandlade lagförslag, sådant det av utskottet förordats till antagande, därest så erfordras paragrafvis med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredras;

2) att vid behandlingen av 1 § under A 1) överläggningen må omfatta utskottets utlåtande i dess helhet; samt

3) att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammararens ledamot begäres.

Denna hemställda bifölls.

I enlighet härmed föredrogs nu *punkten A 1), utskottets förslag till skolstyrelselag, 1 §*; och anförde därvid:

Herr FAST (s):

Herr talman! Jag har tänkt ge en koncentrerad redogörelse för innehållet i detta utlåtande samt därtill foga några kommentarer.

Behovet av förbättrade organisatoriska resurser på skolans område är i hög grad förknippat med riksdagsbeslutet om den obligatoriska enhetsskolan. Detta behov har emellertid också gjort sig gällande bortsett från denna skolreform. När riksdagen fattade sitt beslut om den nioåriga enhetsskolan var man nog överens om att det skulle tarvas en rätt lång övergångstid innan reformen i sin helhet kunde genomföras. Man igångsatte försöksverksamhet inom åtskilliga skoldistrikt, en verksamhet som ännu pågår. Denna verksamhet är

till för att vinna erfarenhet i vidsträckt mening rörande såväl skolans inre liv som de lämpligaste organisationsformerna, detta med särskild hänsyn till bl. a. det erforderliga befolkningsunderlaget för skolans högstudier. Det är inte minst i sistnämnda avseenden som det har visat sig föreligga behov av lagregler, vilka möjliggör och i sista hand framtvingar ett erforderligt samgående mellan näralliggande skoldistrikt. Samma behov av samordning föreligger även i fråga om yrkesutbildningen, därest denna skall kunna erhålla en tillfredsställande utbyggnad. Det föreligger sålunda ett aktuellt behov av en enhetlig skolledning över hela fältet.

I dag står vi, herr talman, färdiga att fatta beslut om en skolstyrelselag, som ger förutsättningar för en enhetlig ledning av kommunens hela undervisningsväsende, däri inbegripet även den lokala yrkesskoleutbildningen. Vi har också att i dag ge direktiv för utformningen av en ny mellaninstans, som skall ersätta domkapitlens bestyr på skolans område. Det är de nya länskolnämnderna som här träder till. Dessa länskolnämnder får viktiga arbetsuppgifter men också stora befogenheter, inte minst när det gäller samordningen av skolväsendet inom respektive län.

Tillåt mig, herr talman, att få uttala min personliga uppskattning av skolutredningens förtjänstfulla arbete, vilket i stort sett har kunnat godtas av Kungl. Maj:t och av det sammansatta utskottet godtagits med några mindre jämkningar. Det är min och utskottets förhoppning, att de organisationsformer på skolans område som här föreslås skall visa sig ändamålsenliga och ägnade att påskynda utbyggandet av hela vårt undervisningsväsende, så att en full demokratisering på undervisningsväsendets område kan komma till stånd. Att detta är ägnat att vara klassutjämnande, det är vi väl alla i denna kammararens ganska överens om.

I föreliggande motioner och i en re-

Skolstyrelselag m. m.

servation av herrar Bergh och Nilsson i Göingegården föreslås, att riksdagen nu endast i princip skulle ge sin anslutning till Kungl. Maj:ts förslag och att ett nytt förslag skulle föreläggas riksdagen, sedan ytterligare utredningar i ämnet verkställts och förslag till skolstadgor och instruktioner m. m. föreligger. Jag erkänner gärna att det skulle ha varit av värde om exempelvis kommunalförbundsagen i år hade kunnat föreläggas riksdagen, att utredningen angående lärartillsättningen varit färdig och att statsbidragsreglerna i vissa nu oklara fall hade varit mera klarlagda.

Detta utgör emellertid enligt utskottets bestämda uppfattning icke fullgoda skäl för att nu företa ett, eller kanske ännu säkrare, flera års uppskov i ett ärende där det enligt utskottets mening brådskar med avgörandet. Under uppskovstiden skulle man väl ute i kommunerna, liksom nu har varit fallet, ställa sig avvaktande i fråga om åtskilligt som hänger samman med organisationsformerna. Kungl. Maj:ts förslag bygger ju i stort sett på ett godtagande av utredningsförslaget rörande kommunalförbund och samarbete i övrigt kommunerna emellan. Detta utredningsförslag har rönt stor förståelse hos remissmyndigheterna, och man kan sålunda med goda skäl förvänta att riksdagen i stort sett kommer att godta detsamma. Skulle från formella synpunkter några jämkningar i det kommande lagförslaget vara påkallade, får väl en anpassning ske i överensstämmelse med förslaget om ny skolstyrelselag och reglerna för länskolnämndernas arbete.

Spörsmålet om lärartillsättningen kan icke i detta sammanhang ha en sådan avgörande betydelse att ett uppskov är oundgängligen påkallat. Här gäller det ju egentligen bara en fråga om vilket organ som skall tillsätta lärarna. Utfärdandet av skolstadgor och instruktioner bör väl ske först sedan riksdagen antagit skolstyrelselagen och givit direktiv för uppbyggnaden av länskol-

nämnderna. I vissa ting, där riksdagens mening bör fortsättningsvis inhämtas, har utskottet för övrigt ganska tydligt givit sin mening därom till känna.

Ett bifall till det motionsvis framställda yrkandet, att skolstyrelselagen endast skulle få tillämpning på försöksdistrikten, medan för övriga distrikt och skolformer särskilda planerings- och samarbetsorgan borde tillskapas, måste väl ändå anses leda till en föga lämplig organisationsform och skulle på intet sätt innebära någon lösning av de trängande organisationsproblemen.

Beträffande vilka skolformer som skall beröras av den gemensamma skolstyrelsen har utskottet helt kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag och till den motivering som bär upp detta förslag. Utskottet har sålunda måst avstyrka de motionsvis framförda förslag som går ut på en ny utredning rörande yrkesskolväsendets ledning i vissa kommuner eller på att vissa yrkesskolor och högre skolor skulle undantas från bestämmelserna om bland annat gemensam skolstyrelse. Jag tror att utskottets rätt fylliga motivering för en centralisering av kommunens hela skolväsende är bärkraftig och visar, att en sådan centralisering kommer att vara till gagn för utvecklingen av kommunens samtliga skolformer.

Ett av de väsentligaste inslagen i enhetsskolereformen var ju ett tillgodo-seende av önskemålet om en lämpligare avvägning av de teoretiska och praktiska utbildningsvägarna. Avsteg från huvudregeln om en gemensam skolstyrelse bör sålunda endast medges då mycket starka skäl kan anföras, men för dessa fall finns det också möjlighet till sådana undantag.

I fråga om den motion som påyrkar att även de tekniska gymnasierna borde ingå under skolstyrelsen finner utskottet att skäl talar för en sådan anordning, och utskottet förordar därför, att, där verkliga skäl kan anges, Kungl. Maj:t på anmodan av kommun må in-

Skolstyrelselag m. m.

ordna även sådant gymnasium under den kommunala skolstyrelsen.

Även vissa statsunderstödda privatläroverk bör kunna inordnas under skolstyrelsen.

Lärarytbildningsanstalter har icke inordnats under skolstyrelsen med undantag för vissa externa övningskolor, som givetvis bör inordnas under denna.

Utskottet har inte kunnat biträda motionsyrkandet om att yrkesskolor och vissa andra skolor, som förvaltas av flera kommuner, borde undantas från den gemensamma skolstyrelsen. Utskottet anser att ett generellt undantagande icke bör ifrågakomma. I fall där för flera kommuner gemensamma förvaltningsorgan bedöms såsom önskvärda bör kommunalförbund bildas.

Jag har anledning att här säga, att kommunalförbundslagskommittén ganska länge umgicks med planer på att försöka komma fram till två skilda lagar på detta område, nämligen en sådan lag som den som föreslås i kommittéutlåtandet och en av enklare beskaffenhet, men ganska snart kom till den uppfattningen, att det var en orimlighet att för reglering av likartade frågor ha två lagar att välja emellan. Det skulle ha åstadkommit en mycket stor förvirring. Om man vidare vill hålla fast vid vad som jag tror att riksdagen är tämligen överens om, att vad som gäller den offentliga insynen och kommunallagens alla regler om besvär o. s. v. skall ha tillämpning även i sådana här fall, är det icke möjligt att gå fram på enklare sätt än vad kommunalförbundslagskommittén i detta sammanhang har gjort.

I anledning av en här väckt motion vill jag framhålla, att då man anser det vara nödvändigt att de kommuner, som skall samverka på detta område, får inflytande, så finns det väl knappast någon lämpligare form för detta än just ett kommunalförbund, ty i lagen om kommunalförbund har det klart utsagts att varje kommun skall vara representerad i förbundsfullmäktige, och där-

med får ju samtliga kommuner inflytande. I denna lag har vidare stadgats att vederbörande kommuner skall vara väl underrättade om vad som händer och sker inom kommunalförbundet.

Utskottet har inte heller kunnat biträda motionsyrkandet om en närmare precisering av Kungl. Maj:ts möjligheter att medgiva inrättande av särskild styrelse för viss läroanstalt. Utskottet finner det föga lämpligt att för läroanstalt, som icke tillhör det obligatoriska skolväsendet, binda Kungl. Maj:ts fria prövning på detta område.

I fem motioner har man tagit upp frågan om läroverkens ekonomiska förvaltning och hemställer, att förslag om överförande av denna förvaltning till skolstyrelsen skall efter utredning underställas riksdagen. Utskottet anser att rektor bör, efter närmare utredning och om det därvid visar sig framkomligt och lämpligt, befrias från denna arbetsuppgift, vilken då skall överföras på skolstyrelsen. Sådant förslag bör givetvis underställas riksdagens prövning. Därmed synes vederbörande motionärer böra vara ganska tillfreds.

I såväl en motion som i reservationer av herr Wahlund m. fl. yrkas att eforus- och inspektorsinstitutionerna skulle bibehållas i vad gäller de representativa uppgifterna. Utskottet anser liksom Kungl. Maj:t att tillräckliga skäl inte har framlagts för ett bibehållande av dessa institutioner. Jag vill framhålla att det ju står skolstyrelserna fritt att vid mera högtidliga tillfällen kalla utomstående personer att medverka. På det sättet vidgas i stället för begränsas kretsen av dem skolstyrelsen har att vända sig till vid val av medverkande.

I fråga om de i vissa motioner och i reservation av herrar Ragnar Bergh och Nilsson i Göingegården framförda synpunkterna rörande fackrepresentationen i den lokala skolledningen, erkänner utskottet villigt att fackrepresentationen är ett värdefullt inslag i sty-

Skolstyrelselag m. m.

relsearbetet, men ett fackmannadeltagande skulle särskilt i större kommuner bli en alltför tyngande och vidlyftig representation. Här har man alltid skolchefen att tillgå liksom också de ordinarie representanterna. Dessutom förutsättes att man i fråga om viktigare ärenden, avseende viss skola, alltid skall se till att rektor eller någon av lärarna kallas att närvara. Låt mig dessutom tillägga att det vid en fullgod beredning i våra kommunala institutioner givetvis också bör tillses att erforderlig sakkunskap får tillfälle att medverka, sålunda redan på beredningsstadiet. Detta är en mycket viktig synpunkt.

I fråga om skolväsendets lokala fackliga ledning har utskottet ansett sig i stort sett kunna följa propositionen. Vad tillsättandet av skoldirektörstjänst i kommun med kommunal inspektör beträffar har utskottet ansett utredningens förslag ha goda skäl för sig. Utskottet uttalar därför sin förväntan att de ömtåliga placeringsfrågor som här kan uppkomma skall behandlas på ett smidigt sätt och med nödigt hänsynstagande.

Med avseende på dispens från behörighetsreglerna vid tillsättande av skoldirektör har utskottet ansett att undantag från dessa regler bör ske endast då synnerliga skäl därtill föreligger. Här har utskottet företagit en skärpning i förhållande till Kungl. Maj:ts skrivning, och därmed har utskottet tillmötesgått den i detta ämne väckta motionen.

Detsamma kan väl i stort sett sägas om motionen angående undantag från normalregeln vid tillsättande av skolledartjänst. Här har motionen tillstyrkts av utskottet.

I fråga om tillsynslärare förmenar utskottet, att det bör vara Kungl. Maj:t obetaget att lämna statsbidrag även om den i regeln om minsta antal läraravdelningar angivna siffran 3 skulle i särskilda fall underskridas.

I avvaktan på ett definitivt ställningstagande beträffande statens bidrag

till kommunerna anser utskottet Kungl. Maj:ts förslag nu kunna godtagas. Utskottet uttalar emellertid mycket bestämt, att statsbidragssystemet bör byggas upp efter så enkla regler som över huvud taget är möjligt. Utskottet betonar vidare att funktionsdugligheten hos dessa nya skolstyrelser till stor del kommer att bero på om tillräcklig och väl kvalificerad kameral hjälp står till skolstyrelsernas förfogande. Detta bör också uppmärksammas när det gäller avvägningen av statsbidragens storlek.

När det gäller avfattningen av skolstyrelselagen föreslår utskottet vissa mindre ändringar. Dessa är till övervägande del av formell beskaffenhet.

I fråga om andra paragrafen har utskottet gjort en omskrivning, som mera översiktligt klargör, vilka åtgärder av tvångsnatur som får vidtas. Man skiljer där på åtgärder av detta slag och de åtgärder som vidtas genom tvångsvis tillskapade kommunalförbund.

I sjätte och åttonde paragraferna är det ju endast fråga om omformuleringar.

I nionde paragrafen göres den ändringen, att det i stället för på Konungen må ankomma på skolöverstyrelsen att lämna dispens från skyldigheten att, då skäl därtill finnes, besluta om att skolchef ej skall finnas i kommunen. Utskottet anser, att man här utan några risker och olägenheter skall kunna göra en decentralisering ifrån Kungl. Maj:t till skolöverstyrelsen.

I tionde paragrafen har gjorts den ändringen, att bestämmelsen om maximumantalet ledamöter i kommunens skolstyrelse har borttagits. Utskottet tror att antalet ledamöter härigenom kommer att genomsnittligt bli färre än om ett maximumantal är angivet. Utskottets förslag på denna punkt stämmer också väl överens med motsvarande bestämmelser i kommunallagen.

Detsamma kan sägas om utskottets ändringsförslag i tolfte paragrafen. Här föreslår utskottet den ändringen, att

Skolstyrelselag m. m.

delegation skall kunna ske jämväl till ledamot av skolstyrelsen. Utskottet tror, att behov härav föreligger, särskilt i mindre kommuner. Genom utskottets ändring blir det överensstämmelse mellan innehållet i kommunallagen och i socialvårdslagen. Riksdagen har vid antagandet av kommunallagen uttalat, att endast verkligt starka skäl skall vara gällande vid utformningen av speciallagar, då dessa skall avvika ifrån kommunallagarnas principer. Sådana starka skäl föreligger icke i detta fall. Jag vill vidare erinra om att delegation endast får ske i fråga om sådana grupper av ärenden, som angivits i beslut som fattats av kommunens fullmäktige, d. v. s. i regel endast rutinbetonade ärenden.

I fråga om skolväsendets regionala ledning föreligger reservation av herrar Bergh och Widén.

Enighet har inom utskottet rått därom att det föreligger ett stort behov av inrättandet av ett länsorgan, utrustat med befogenheter och möjligheter att komma till rätta med de problem som den nya skolan aktualiserar jämväl på länsplanet. Det gäller nu att skapa en skolorganisation, som såväl på det lokala som på länsplanet hänger organisatoriskt samman. Detta syfte skulle förfelas, om icke jämväl de kommunala gymnasierna och de kommunala yrkesskolorna sammanfördes under en enhetlig lokal ledning men även under en enhetlig regional ledning, som tar hand om de svårbemästrade samordningsproblemen.

Utskottet har ägnat ganska stor uppmärksamhet åt länskolnämndernas sammansättning. Enighet tycks råda därom, att länskolinspektören icke bör vara medlem av nämnden. Utskottet anser med ledning av erfarenhet från andra kommunala områden att inspektörens ställning blir friare och kanske också starkare, om han icke tillhör nämnden som ledamot. Däremot anser utskottet det lämpligt, att inspektören inte bara skall ha rätt utan även vara

skyldig att anmäla avvikande mening, därest han icke delar nämndens uppfattning vid ett besluts fattande.

I fråga om länskolnämndens sammansättning i övrigt har utskottet, i likhet med utredningen och Kungl. Maj:t, ansett att antalet ledamöter bör vara sju och att sålunda antalet bör hållas inom ganska snäva gränser men också vara udda. Med hänsyn till länskolnämndens arbetsuppgifter kan det vara föga lämpligt att antalet ledamöter bestämmes på sådant sätt att ordföranden ofta skall behöva använda sig av sin utslagsröst.

I reservationen av herrar Bergh och Widén yrkas, att länskolnämndens ledamöter skall vara åtta, varav två skall utses av skolöverstyrelsen, en av yrkesskolöverstyrelsen och fyra av landsting, samt att juristen skall utses av länsstyrelsen. Meningsskiljaktigheterna angående länskolnämndernas sammansättning bottnar givetvis i frågan huruvida skolöverstyrelsen skall utse en eller två ledamöter. I likhet med Kungl. Maj:t anser utskottet det angeläget, att länskolnämnderna konstrueras med tonvikt på lekmannainflytandet. Många skäl talar härför, och icke minst bör beaktas, att nämnden utrustas med tvångsbefogenheter som starkt griper in i den kommunala självstyrelsen på ett sätt, som vi icke tidigare haft någon erfarenhet av. Det kan då inte anses orimligt, att nämnden får en sådan sammansättning, att majoriteten av ledamöterna har en kommunal förankring och är väl förtrogna med de lokala orternas förhållanden och behov.

I likhet med Kungl. Maj:t förmenar utskottet att det bör räcka med två pedagoger i länskolnämnden. Den ledamot som utses av yrkesskolöverstyrelsen bör vara väl skickad att tillvarata yrkesskolans intressen. När det gäller undervisningsväsendet i övrigt bör man komma ihåg, att länskolinspektören har en stark ställning i nämnden, ehuru

Skolstyrelselag m. m.

han inte är ledamot av denna, och att även övriga inspektörer inom länet har rätt att närvara vid nämndens sammanträden.

Länsskolinspektören får väl anses vara väl skickad att i länsskolnämnden företräda den skolform som han på grund av utbildning och föregående verksamhet väl behärskar, men utskottet betonar att när skolöverstyrelsen utser en ledamot i nämnden bör det givetvis tillses att denne ledamot och länsskolinspektören kompletterar varandra med avseende å utbildning och erfarenhet inom olika skolformer.

I övrigt kan det frambållas, att det icke här bör vara fråga om någon kårrepresentation, utan man bör söka erhålla en sådan sammansättning av länsskolnämnden, att pedagogisk erfarenhet från hela undervisningsväsendet kan erhållas. Utskottet har sålunda icke kunnat tillstyrka de i detta ämne väckta motionerna eller den föreliggande reservationen.

Utskottet tillstyrker att länsskolnämndernas verksamhetsområden får sammanfalla med länen. Områdena bör göras så stora, att en differentierad inspektion i görligaste mån kan äga rum. Av dessa men jämväl av andra skäl, som tiden inte tillåter mig att gå in på, avstyrker utskottet motionen om inrättandet av två länsskolnämnder i Kalmar län.

Vidare tillstyrker utskottet, att länsskolnämnderna förläggs till residensstäderna, men utskottet uttalar att Kungl. Maj:t bör äga rätt att, då särskilda skäl därtill föranleder, besluta om en annan placering än i residensstaden.

Ytterligare tillstyrker utskottet förslaget om att inspektörerna i län med flera inspektörer efter en övergångstid samliga placeras på nämndens kansliort. Härigenom blir det större möjligheter till denna differentierade inspektion som jag nyss talade om.

Utskottet finner det väl motiverat att nu fyra nya inspektörstjänster tillsätts,

varigenom inspektionen kan intensifieras. Utskottet har inte heller någon erinran mot förslaget till ordnande av nämndens kanslifråga. Tvärtom anser utskottet att det måste vara betydelsefullt att inspektörerna inte onödigtvis belastas med arbetsuppgifter av rent kameral art, vilka hindrar den inspektionsverksamhet som, enligt vad vi alla är överens om, bör komma till stånd i intensifierad form.

I reservationen av herrar Bergh och Widén yrkas bland annat, att disciplinärenden rörande lärare skall handläggas av vederbörande centrala skolmyndighet. Alla är nog överens om att sådana disciplinärenden inte bör handläggas av vederbörande skolstyrelse. Utskottet anser att länsskolnämnden är bäst skickad att handha dessa ärenden. Länsskolnämnden bör äga större lokal- och personkännedom än som är möjlig för en central myndighet. Härtill kommer att vederbörande lärare kan ha behov av att inställa sig personligen och muntligen föra sin talan, vilket väl är lättare att ordna om länsskolnämnden får handlägga dessa ärenden. Även andra skäl, som jag nu inte skall gå närmare in på, talar för detta ståndpunktstagande.

I fråga om övriga punkter i propositionen, vilka nu ej berörts, hänvisar jag till utskottets motivering eller till av utskottet gjorda särskilda uttalanden.

Herr talman! När jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan, gör jag det i förhoppningen att de föreslagna organisationsformerna skall visa sig vara väl användbara vid utbyggandet och demokratiseringen av vårt undervisningsväsende — en angelägenhet av första ordningen i vårt moderna samhälle. Jag uttalar också en förhoppning, att de samhällliga resurserna måtte räcka till för denna viktiga samhällsuppgift, som tillsammans med en förbättring och ytterligare utbyggnad av sjukvård och åldringsvård bör ges en framträdande plats bland de sam-

Skolstyrelselag m. m.

hälleliga problem som i dag är aktuella eller kommer att bli aktuella under den närmaste tiden.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Andreasson* (s), *Lundquist* (s), *Bark* (s), *Andersson* i Linköping (s), *Andersson* i Ronneby (s) och *Almgren* (s), fru *Wal-lin* (s) samt herr *Jonsson* i Haverö (s).

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Jag har en känsla av att den fråga som vi i dag går att fatta beslut i är en både allvarlig och viktig fråga, en fråga som givetvis i allra första hand och i hög grad berör vårt skolväsende men som också kommer att ute i bygderna landet över sätta spår efter sig då det gäller administrationen av vårt skolväsen. Jag föreställer mig också att det var detta som föranledde det sammansatta utskottets ärade ordförande herr Fast att göra denna som jag tycker utförliga föredragning av detta ärende.

Litet var är vi väl överens om att utvecklingen här i vårt land, bland annat det pågående reformarbetet på skolans område, framtvingar nya former för skolans lokala och regionala ledning och dess administration över huvud taget. Såsom departementschefen säger i sin proposition är denna skolstyrelse-reform välmotiverad av skäl, som i och för sig inte har med enhetsskolereformen att skaffa. Jag vill i detta sammanhang i likhet med herr Fast gärna säga att jag med tillfredsställelse läst skolstyrelseutredningens förslag, och liksom han vill jag också ge denna utredning ett erkännande för ett gott arbete. Men i samma andetag vill jag säga, att jag inte kan uttala samma uppfattning om här föreliggande Kungl. Maj:ts förslag.

En förnyad skolstyrelselag, en ny skolstadga, nya mellaninstanser och en

mera enhetlig regional ledning av vårt skolväsen och de reformer som därav följer är enligt min mening något, som har blivit en naturlig följd av utvecklingen på skolans område, såsom jag nyss nämnde. Då vi reservanter reserverat oss mot det här föreliggande betänkandet beror det inte på att vi anser, att den föreslagna reformen är onödig eller felaktig. Nej, herr talman, jag vill för min del från början ha sagt ifrån att jag är mycket positivt inställd till förslaget som sådant. Det är emellertid alltför många obekanta faktorer, som anmäler sig i samband med Kungl. Maj:ts förslag, och därvidlag finns det enligt min uppfattning så stora luckor, att vi reservanter i likhet med motionärerna har menat, att det vore klokare att nu endast i princip godkänna den föreslagna organisationen av skolväsendets lokala och regionala administration. Vad som i första hand har föranlett oss reservanter att ta denna ställning till frågan är framför allt tre huvudfrågor, om vilka Kungl. Maj:t i sitt förslag icke enligt vår uppfattning ger klart besked. Det är tre frågor av sådan vital betydelse i sammanhanget, att vi har ansett oss inte kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag, innan dessa problem har klarats upp.

Det gäller för det första vilka organ, som skall handha tillsättandet av lärare, för det andra kommunalförbundslagen, som ännu inte har redovisats inför riksdagen, och för det tredje en omarbetad skolstadga eller om man så vill skolstadgor. Det är enligt vår uppfattning trenne problem, som pockar på sin lösning i samband med eller helst innan man tar slutgiltig ställning till en reform, som binder såväl Kungl. Maj:t som riksdagen i och med denna nya lag, som i sin tur i stort sett måste bli bestämmande och normgivande för kommande beslut och författningar på förenämnda område. Till dessa problem anmäler sig även en hel del andra, som inte Kungl. Maj:ts förslag i ärendet ger

Skolstyrelselag m. m.

besked om, bland annat frågan om kostnaderna för kommunerna för uppgifter, som för närvarande gäldas av statsmedel, och frågan om huvudmannaskapet för vissa läroanstalter inom kommunerna, där det är fråga om att de kommunala organen skall överta administrationen över statliga eller till och med landstingsdrivna läroanstalter. Vidare kan det ju starkt ifrågasättas, om inte riksdagen, med hänsyn till vikten av de uppgifter som de här föreslagna länskolnämnderna skall få att handlägga, bort fastställa en särskild lag för dessa nämnder. Då de här berörda frågorna är under utredning och bearbetning för förslag att underställas riksdagen, synes det oss reservanter att den lag som här föreslås inte är så överhängande och brådskande, att man inte skulle ha kunnat vänta ännu ett år, innan man slutgiltigt fastställer densamma — i synnerhet, som det ju finns en provisorisk lag av den 6 juni 1952, som väl utan svårighet skulle kunna förlängas. I propositionen föreslås för övrigt förlängning av lagen tills den nya skollagen skall träda i kraft.

Vi har ansett, att först då de här berörda spörsmålen hade klarnat, så att riksdagen hade kunnat ta ställning till dem, borde tidpunkten ha varit inne för riksdagen att ta ställning till frågan i dess helhet.

Lärartillsättningen har varit den verkligt svåra frågan att knäcka för de utredningsmän, som under flera år har sysslat med skolfrågor. Framför allt en förändring av skolans lokala och regionala ledning har varit en stötesten, som varit väldigt svår att komma förbi. Utredningen har för sin del givit besked, men även den har varit väldigt vankelmödig, och Kungl. Maj:t glider i sitt förslag absolut förbi densamma. Jag anser för min del att det hade varit klokt, att denna mycket besvärliga fråga blivit uppklarad i sammanhanget.

Den andra frågan var kommunförbundslagen. För att den nu föreslagna

skollagen skall kunna tillämpas i sin fulla utsträckning är det enligt min uppfattning nödvändigt att det finns en kommunförbundslag att falla tillbaka på. Nu sägs det visserligen i Kungl. Maj:ts förslag, att man hoppas att denna lag skall bli färdig att redovisas för riksdagen, innan den nya skollagen kommer att träda i kraft. Jag anser för min del, att detta är en omvänd ordning. Det borde varit tvärtom. Kommunförbundslagen skulle varit först antagen och därefter den nya skollagen. Jag tycker att det blivit något av beställningskrädderi, då det gäller utformningen av kommunförbundslagen, så att den i tillämpliga delar följer vad som föreslås i den nya skollag, som vi i dag går att besluta om.

Jag tänkte på detta när jag hörde utskottets ordförande, herr Fast, som ju sannerligen då det gäller lagar och förordningar brukar vara talesman för just den tingens ordning som jag här har nämnt, nämligen att man skall ha klarhet på övriga berörda områden innan man beslutar om allvarliga lagar. Måhända är hans ställningstagande i dag dikterat av att den dag då kommunalförbundslagen redovisas inför riksdagen för fastställelse, behöver herr Fast inte vara här och ta ställning till den. Då har han fullgjort sitt långa värv i riksdagen, då behöver han inte ha det bekymret längre. Men jag tycker nog att detta är väldigt olikt herr Fast. Han brukar alltid vara raklinjig, då det gäller de lagar som här skall fastställas, och han brukar vara snar till att säga, att det och det måste vi ha klarhet i först, innan vi antar denna nya lag. Jag tycker att han i dag avvikit från det enligt min uppfattning kloka sätt, på vilket han alltid tidigare företrätt lagstiftarna i denna kammar.

Den tredje fråga som vi reservanter anser hade bort klaras upp, innan vi antar denna skollag, är skolstadgan. Av de tre sakerna är kanske denna den minst viktiga, men det är så väldigt

Skolstyrelselag m. m.

många detaljer, som anmäler sig i detta sammanhang, att det enligt min uppfattning icke råder någon tvekan om att skolstadgan borde varit överarbetad, så att den kunnat tillämpas i enlighet med den nya skolstyrelselag som här föreslås.

Herr talman! Jag har med dessa få ord velat redovisa de tre enligt reservanternas uppfattning viktiga faktorer, som föranlett oss att reservera oss för att riksdagen här i dag i princip skulle godkänna det föreliggande förslaget men i avvaktan på förslag i de tre berörda ärendena icke slutgiltigt godkänna denna lag.

I vad gäller 1 § ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Bergh och mig.

I den mån vårt yrkande i reservation I icke bifalles, har herr Bergh och jag samt i vissa stycken även några andra kammarledamöter reserverat oss på ytterligare tre punkter, som jag också här med några ord vill beröra. Det gäller dels en reservation om fackrepresentationen i skolstyrelsen, dels en beträffande eforus- och inspektorsinstitutionerna och dels en reservation beträffande antalet ledamöter i länskolnämnderna.

Vad först gäller fackrepresentationen i skolstyrelserna har motionärerna krävt att bestämmelser måtte utfärdas, innebärande att frågor rörande skola av visst slag eller dess lärarkår icke må behandlas vid sammanträde med skolstyrelsen eller dess avdelningar, med mindre än skolans rektor eller representant för lärarkåren beretts tillfälle närvara och ge sin mening till känna. Enligt 1952 års provisoriska skolstyrelselagstiftning är det inte på det sättet nu. Jag vill där biträda motionärernas uppfattning och yrkar därför bifall till reservation II.

Beträffande eforus- och inspektorsinstitutionen är den saken givetvis inte någon stor fråga, och den är inte heller någon hjärtesak för mig. Men å andra

sidan tycker jag det är onödigt att avskaffa denna gamla institution. Jag tror nämligen att den även framdeles vid många tillfällen kommer att ha en viss uppgift att fylla.

Frågan om antalet ledamöter i länskolnämnderna är däremot mera betydelsefull för mig. Jag är ense med Kungl. Maj:t beträffande lekmannarepresentationen, men jag tror att det skulle vara värdefullt att i skolnämnderna få också representanter för de olika skolformerna. Jag vill med andra ord förorda att två representanter väljes av skolöverstyrelsen och att en representant utses av överstyrelsen för yrkesutbildning samt att nämnden vidare innehåller fyra lekmannarepresentanter och en jurist, alltså tillsammans åtta ledamöter. Länskolnämnderna kommer helt säkert att få mycket viktiga och många gånger mycket besvärliga problem att handlägga, och jag tror därför det är värdefullt om nämnden representerar en så stor facklig och lekmannamässig kompetens som möjligt. Jag anser därför som sagt att det är viktigt att de olika skolformerna blir representerade i nämnderna.

Herr talman! Detta är några kommentarer till de reservationer jag underskriver i förevarande utlåtande.

Så vill jag i likhet med utskottets ärade ordförande sluta med att uttala den förhoppningen om riksdagen i dag antar det föreliggande förslaget till ny skolstyrelselag, att det kommer att innebära ett stöd för vårt skolväsende och att förslaget skall lända undervisningen till gagn under kommande tider och för kommande generationer.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården sade, att eftersom jag nu lämnar riksdagen, så har jag icke något ansvar för kommunalförbundslagen. Jag kan emellertid försäkra kammarens ledamöter att ingenting skulle vara mig

Skolstyrelselag m. m.

kärare än att med liv och lust få försvara både detta utredningsförslag och det förslag till ny sjukhuslag, som senare väl kommer på riksdagens bord. Jag uttalar dock den förhoppningen att resultaten av dessa båda utredningar skall vara sådana, att det skall föreligga starka skäl att godkänna dem, även om jag inte är med här och kan försvara dem.

Herr Nilsson i Göingegården sade vidare, att enhetsskolan ju inte har någonting att göra med den nya skolstyrelselagen. Om herr Nilsson hade lyssnat på mig, skulle han emellertid ha uppmärksammat att jag förklarade, att behov av förbättrade organisationsformer förelåg redan tidigare, men att det har aktualiserats i hög grad genom beslutet angående enhetsskolan.

Vidare sade herr Nilsson att vi här skall besluta i en principfråga och att det väl inte är någon ko på isen — för att använda ett gammalt talesätt. Vad skall vi egentligen med ett principbeslut? Det kommer ju inte att hända någonting under den tid dessa saker ligger på is medan utredning pågår. Det är väl så, att man ute i bygderna väntar på att få lagliga möjligheter att göra en nödvändig samordning. Men om vi antar ett förslag i princip, så saknas förutsättningarna för denna samordning. Det är detta jag tycker är så väsentligt, och det är däri som utskottet förmenar, att starka skäl talar för att det inte nu blir längre uppskov än som redan har varit. Jag tror man kan säga, att de försök som har gjorts ute i olika län, även i mitt län, i regel har strandat på att man är ganska ovillig att träda in i verkliga förhandlingar innan man ser hur utrustad man blir med fullmakter i händelse av att en rimlig uppgörelse inte är möjlig och man inte får tvångsåtgärder till sitt förfogande.

Jag skall passa på tillfället att uttrycka min förhoppning om att de tvångsåtgärder som inlägges i skolstyrelselagen inte skall behöva användas,

utan att de kommunala myndigheterna skall ta dem som den sista utvägen när allt förhandlingsarbete över huvud har strandat. Jag tror att blotta tillvaron av dessa tvångsmedel gör att det kommer att bli mycket liten användning av dem.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Till detta sista som herr Fast yttrade vill jag bara säga att vi ju nu har en provisorisk skolstyrelselag som tillämpas i alla de orter där försöksverksamhet pågår. Man har inte från vare sig herr Fasts sida eller i Kungl. Maj:ts förslag sagt, att denna lag är besvärande på något sätt, utan tvärtom säger man, att man vill ha den förlängd till dess att den nya lagen träder i funktion.

Om det nu skulle dröja ytterligare ett år innan de förslag kommer fram, som framför allt kommunalförbundskommittén kommer att redovisa, så tror jag inte, herr Fast, att det kommer att ske någon katastrof.

När herr Fast sedan vidrör just tvångsmöjligheterna som denna skollag för med sig, rättigheten att med tvång ålägga kommuner att bilda gemensamma förbund för att klara skolfrågan, så vill jag säga att det är rent önsketänkande att tro, att dessa tvångsåtgärder inte skall behöva tillgripas. Jag är för min del ledsen att behöva säga att jag tror att det är fara värt att man i många fall kommer att falla tillbaka på vad tvångsmöjligheterna hänvisar till.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med ett litet påpekande, närmast med anledning av herr Fasts anförande. Han sade att när det gäller reservationen, som berör länsskolnämnderna, det endast är herr Bergh och jag som är reserveranter. Genom den utformning som reservationen fått kan det kanske tyckas vara på det sättet, men på reservationen står även herrar Englund, Sun-

Skolstyrelselag m. m.

ne och Nilsson i Göingegården, men deras namn står i slutet. Jag vill bara understryka det för att missförstånd skall undvikas.

Det är klart att det här förslaget till ny skolstyrelselag är rätt genomgripande på skolans område, och det är väl inte att undra på om det finns och har funnits betänksamma röster. Dessa kommer speciellt från det högre skolväsendet, gymnasiestadiet, och från yrkesskolehåll. Jag tror inte att man får bortse från att detta skolstyrelseförslag speciellt för våra läroverk innebär att man bryter med en gammal tradition.

Yrkesskolväsendets representanter är rädda för att de skolfrågor, som de företräder, skall drunkna i de andra skolärenden som våra skolstyrelser har att syssla med.

Enligt min mening är Kungl. Maj:ts proposition på flera punkter bättre än utredningen, och jag skulle också tro att det förslag som här föreligger är bättre än Kungl. Maj:ts proposition. De påpekanden som kommit fram genom motioner, och som på flera punkter har påverkat utskottets skrivning, innebär att det föreliggande förslaget har fått en bättre utformning än det ursprungliga. Jag skulle dock vilja understryka, att jag i likhet med herr Nilsson i Göingegården anser — och däri instämde ju även herr Fast i viss mån — att det är en brist att vissa andra frågor icke kunnat behandlas samtidigt. Det hade varit värdefullt, om vi i detta sammanhang kunnat lösa också frågan om lärartillsättningen. Här beslutar vi om ett kansli i den nya instansen, vars arbetsuppgifter för dagen inte är klarlagda. Nästa års riksdag kanske pålägger organet en större arbetsbörda. Dessa frågor borde ha behandlats på en gång, så att arbetsbördan varit fastställd.

Det hade också varit av värde, om lagstiftningen rörande kommunalförbund behandlats nu. Det kan ju verka egenomligt för den som studerar trycket att konstatera, att utskottet har nödgats

använda en sådan formulering som att utskottet »förutsätter, att kommunalförbundskommitténs förslag till ny kommunalförbundslag (SOU 1956:19) lägges till grund för proposition, som framlägges innan skolstyrelselagen träder i kraft».

Ytterligare ett spørsmål, som jag gärna skulle sett att vi kunnat ta ställning till, är yrkesundervisningens centrala ledning. Riksdagen har begärt en utredning, och Kungl. Maj:t har även tillsatt en sådan men på ett alltför sent stadium. På denna punkt hade en bättre samordning varit till fördel.

Att jag trots dessa i viss mån kritiska synpunkter icke kunnat ansluta mig till herrar Berghs och Nilssons i Göingegården reservationer beror på att jag anser, att här finns saker och ting som måste lösas. Uppskovslinjen är enligt min mening inte hållbar. Det råder intet tvivel om att här krävs ett samarbete mellan de olika skolformerna — mellan folkskolan, yrkesskolan, realskolan och även gymnasiet. Man har gemensamma intressen att bevaka. Man kommer ofta att ha behov av gemensamma lärare, t. ex. i övningsämnen och praktiska läroämnen, av gemensamma lokaler, t. ex. för skolmåltider, slöjd och hushållsgöromål, samt av gemensam materiel i dessa lokaler. Läsårets planläggning — lovdagar, skoldagens början och slut m. m. — bör bland annat också samordnas.

De stora organisatoriska frågorna måste lösas på det kommunala planet, och jag tycker detta är av så stor betydelse för skolväsendet i våra kommuner, att här måste ske en samordning. Det är mot den bakgrunden som jag inte kunnat ansluta mig till den linje herrar Bergh och Nilsson i Göingegården företräder. Jag tror inte att vi kan skjuta på ställningstagandet, utan det är nödvändigt att fatta beslut nu.

Det finns på vissa håll en misstro mot den gemensamma skolstyrelsen. Jag vill liksom i utskottet understryka, att jag

Skolstyrelselag m. m.

tror att denna beror på att man är rädd för att vid tillsättandet av den nya gemensamma skolstyrelsen i stort sett den nuvarande folkskolstyrelsen skall komma att omväljas, varför man fruktar att vissa skolformer icke skall bli företrädda på önskvärdt sätt. Jag vet inte om det finns någon reell grund för denna misstro, men det är naturligtvis nödvändigt att man ser till, att de olika skolformerna blir väl företrädda, när den gemensamma skolstyrelsen väljs. Detta är ett villkor för ett gott samarbete och för att den gemensamma skolstyrelsen skall kunna fylla sin uppgift. Såsom framgår av väckta motioner är man framför allt rädd för att yrkesskolornas speciella problem kommer att drunkna bland alla andra i denna gemensamma skolstyrelse. Här finns dock en säkerhetsventil. Såväl departementschefen som utskottet framhåller ju, att det finns möjligheter för vissa skolor att efter framställning från kommunal- eller stadsfullmäktige erhålla rätt att ha en egen styrelse. Jag vädjar till Kungl. Maj:t att man verkligen beaktar denna möjlighet och inte är alltför njuigg vid tolkningen av utskottets formulering »när särskilda skäl kan åberopas».

Herr Fast var inne på frågan om det kommunala samarbetet. När jag gick till utskottsarbetet hoppades jag att man där skulle kunna finna ytterligare en form för samarbete utöver de två som här redovisats. Jag har blivit övertygad bl. a. av herr Fasts argumentation att det finns inga andra möjligheter. Man kan inte ha en mera löslig samarbetsform än genom kommunalförbund, såsom föreslås, eller de andra former som här talas om. Jag har kommit till den uppfattningen, att man på många håll kommer att överlasta mera av yrkesundervisningen på landstingen. Det blir kanske så att landstingen blir den naturliga samarbetsformen över kommungränserna, i varje fall när det gäller de kommuner som inte tillhör de större. Det behöver inte vara något fel i den

utvecklingen, och jag tror att man på många håll kommer att välja den utvägen framför samarbetet via den nya kommunalförbunds lag som vi kommer att få.

Det finns en punkt, vilken för övrigt herr Fast också var inne på, där jag beklagar att man måste gå så hårt fram som man gjort, nämligen när det gäller den möjlighet som länskolnämnden här fått att tvinga fram ett interkommunalt samarbete. Här har man skrivit mjukt och menat att det är i sista hand som den utvägen skall tillgripas. Jag hoppas att den skall tillämpas på det sättet, och jag hoppas för skolans skull att tvångsåtgärder inte skall behöva tillgripas. På den punkten är jag litet bekymrad ty man vet ju inte hur utvecklingen blir. Jag accepterar detta men jag vill understryka att jag är mycket betänksam.

Jag har här anslutit mig till två av de reservationer som är anslutna till detta utskottsutlåtande. Det ena gäller behandlingen av disciplinärendena. Inom det obligatoriska skolväsendet är det för närvarande skolstyrelserna som handlägger disciplinärendena. Kungl. Maj:t och utskottet föreslår att dessa flyttas över till den nya länskolnämnden. Det är utan tvekan ett steg åt rätt håll. I läroverken har disciplinärenden behandlats av överstyrelsen. Där föreslår Kungl. Maj:t och även utskottet att dessa flyttas ner till mellaninstansen. Jag anser att det är lämpligt att vi här får en enhetlig behandling av dessa frågor. Jag vill dock understryka att det vore lyckligast om dessa ärenden behandlas av resp. överstyrelser. Disciplinfrågorna är lyckligtvis mycket få. Enligt en undersökning, som gjordes för en 10-årsperiod av skolstyrelseutredningen, visade det sig att man inom folkskolväsendet haft 68 fall. Det innebär att inom varje län disciplinfall förekommer ungefär vart tredje år. Med den frekvensen vore det bättre att samtliga disciplinärenden handlades av översty-

Skolstyrelselag m. m.

relsen. Även om mellaninstansen har tillgång till jurist får den dock ingen praktisk erfarenhet om den skall handlägga ett sådant ärende vart tredje år, ibland med ännu större mellanrum. När ärendena är så få skulle de dessutom inte utgöra någon arbetsbelastning för överstyrelsen. Ur rättssäkerhetssynpunkt anser jag — vilket även rent praktiska skäl talar för — att dessa frågor bör handläggas av överstyrelserna och icke av länskolnämnderna.

Den andra reservationen som jag står för är angående länskolnämndernas sammansättning. Frågan har ju varit diskuterad här förut. Anledningen till att vi här gått in för en utökning av antalet ledamöter är att vi anser det synnerligen viktigt att de tre olika skolformer som är underställda länskolnämnderna får var sin representant i länskolnämnden. Yrkesskolorna kommer att få detta automatiskt genom att överstyrelsen för yrkesutbildning skall utse en ledamot. När det gäller den obligatoriska skolan och dess överbyggnad kommer överstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag att utse endast en ledamot. Detta innebär att antingen kommer den obligatoriska skolan att bli företrädd eller också det högre skolväsendet. Nu säger utskottet — och på den punkten avviker man från Kungl. Maj:ts förslag — att den representant som överstyrelsen skall utse skall komplettera den förste skolinspektör som finnes, så att om förste skolinspektören företräder folkskolväsendet skall den representant som utses av överstyrelsen företräda det högre skolväsendet eller tvärtom. Vad får den bestämmelsen för konsekvens? Det är en fråga som åtminstone för mig inte blivit klar förrän efter utskottssammanträdet. Enligt Kungl. Maj:ts förslag finns inte den preciseringen. Enligt både utskottets och Kungl. Maj:ts förslag är det ju meningen, att man så småningom skall införa en omläggning av inspektörsväsendet, så att det inte såsom nu kommer

att finnas bestämda inspektörsområden utan att man skall ha inspektörer som företräder olika skolformer. Vi kommer att få en inspektör för yrkesskolväsendet, en för folkskolväsendet och en för de högre stadierna i våra skolor. Den bestämmelse, utskottet föreslagit, utesluter emellertid efter vad jag kan förstå att en inspektör som företräder yrkesskolväsendet kan bli förste skolinspektör. Skulle nämligen en yrkeslärare bli förste skolinspektör, har även skolöverstyrelsen, såsom här förut sagts, att tillsätta en inspektör, som kommer att företräda det teoretiska skolväsendet, och han kommer att fungera som förste skolinspektör.

Frågan har inte diskuterats i utskottet, men jag kan inte finna annat än att konsekvensen av den föreslagna bestämmelsen är, att en yrkesskollärare icke kan utses till förste skolinspektör. Jag beklagar att man skall fatta ett beslut, som har en sådan innebörd. Naturligtvis kan det invändas att saken inte är aktuell, eftersom vi ännu så länge inte har några speciella inspektörer för yrkesskolväsendet utan bara områdesinspektörer, men jag har i alla fall velat framföra dessa synpunkter.

Jag vill när de gäller länskolnämnderna yrka bifall till den reservation, som herrar Ragnar Bergh, Englund, Sunne, Nilsson i Göingegården och jag själv står för.

Herr AHLSTEN (fp):

Herr talman! Tillsammans med herr Kristensson i Osby har jag avgivit en motion beträffande ett visst avsnitt av föreliggande betänkande, nämligen det som avser möjligheterna för kommunerna att i samband med skolreformen åstadkomma ett samarbete på skolans område.

Utskottet har i detta sammanhang endast hänvisat till att de kommuner, som har samarbetat under friare former än kommunalförbund, efter kommunrefor-

Skolstyrelselag m. m.

mens genomförande skall ta upp ett samarbete i sådan form. När jag har motionerat i denna fråga och i dag tar till orda, så är det, herr talman, av två anledningar.

Jag vill påminna om att det inte är så värst länge sedan Sveriges riksdag beslöt att genomföra en kommunreform, varvid man såsom det huvudsakliga argumentet anförde just det förhållandet, att kommunalförbunden inte utgjorde någon lämplig arbetsform för våra kommuner. Jag var själv kammarkollegiets ombud på Gotland, och i denna egenskap gjorde jag med den nämnda motiveringen allt vad jag kunde för att förvandla Gotlands 93 kommuner till 13. Jag fick också kommunalmännen att acceptera den uppfattningen, att kommunalförbunden inte gav kommunerna den möjlighet att överblicka sina statsförslag som är önskvärd ur den kommunala självstyrelsens synpunkt.

När jag sedan två år därefter medverkade till att få till stånd en realskola för södra Gotland i Hemse kommun, så var det kanske inte så underligt, att jag inte vågade säga till kommunalmännen: »Visserligen har jag försökt få er att slå ihjäl edra kommuner med den motiveringen, att kommunalförbund inte är den riktiga formen för ett samarbete, men nu måste jag ändå be er här på södra Gotland att samarbeta just under den formen.» Om jag hade gjort det, hade vi nog inte fått någon kommunal realskola, utan det var helt enkelt nödvändigt att söka sig andra vägar för ett kommunalt samarbete för att få skolan till stånd. Nu har skolan varit i verksamhet under tre år och har visat sig fylla ett mycket stort behov. Skolan har i dag 171 elever, och det är med förfäran jag tänker tillbaka på de år, då ungdomen där nere på Gotland inte på nära håll hade någon möjlighet till högre skolutbildning.

Hur gick vi då till väga för att åstadkomma ett samarbete mellan kommunerna i skolfrågan? Jo, den kommun

där jag själv bor, Hemse, åtog sig att skaffa skollokaler och sedan träffade vi ett avtal som innebar, att kommunerna skulle gemensamt bestrida driftkostnaderna på så sätt, att hälften av driftkostnaderna fördelades på kommunerna efter antalet skattekronor och den andra hälften efter det antal barn från varje kommun som kom till skolan. Vidare innebar avtalet, att Hemse socken, som i detta fall var huvudkommun, skulle ha tre ledamöter i styrelsen, medan de andra fem kommunerna skulle ha en ledamot vardera. Följaktligen fick de kommuner, som inte var huvudkommun för skolan, majoritet i styrelsen, och detta var egentligen det enda som gjorde skolöverstyrelsen litet betänksam. När vi kom och ville ha överenskommelsen godkänd och få statsbidrag, så undrade man, om vi verkligen skulle vara så generösa, att vi som dock hade ansvaret lät de andra kommunerna få majoritet. Jag minns att jag då sade till vederbörande i skolöverstyrelsen: »Låt dem få majoritet, så går det dubbelt så bra. Låt oss vara generösa mot varandra. Då kommer vi att få en skola, som fortlever och blir till gagn för alla.» Jag måste säga till skolöverstyrelsens favör att den förstod mig, och det är jag faktiskt tacksam för.

Nu hävdar man, att det här finns två former för samarbete. En kommun kan ställa sig som huvudkommun, d. v. s. skolkommun, medan de andra kommunerna får betala till denna för varje elev. Beräkningarna skall göras efter vissa grunder, och det uppdras åt Kungl. Maj:t att utarbета anvisningar och normer därför. Detta system kan dock tillämpas bara i sådana fall, då man inom ett visst område på landsbygden har en mycket stor, skattekraftig kommun, som kan åta sig huvudmannaskapet. Är kommunerna likvärdiga i fråga om skattekraft, som förhållandet är hemma i våra sex kommuner, blir det inte möjligt att komma fram den vägen, utan då måste man gå kommunalförbundsvägen.

Skolstyrelselag m. m.

När jag nu reser hem från denna riksdag måste jag alltså säga till de sex kommunerna: »Nu är det slut på vårt nuvarande samarbete. Nu skall vi åstadkomma ett kommunalförbund här, och vill ni inte, får ni andra fem sannerligen ingenting att säga till om när det gäller administrationen av denna skola. Ni skall bara betala.»

Varför, herr talman, skall de bara betala? Just emedan jag själv representerar huvudkommunen anser jag det så orimligt, att de andra inte skall få vara med och att man inte med litet generositet och god vilja skulle kunna finna någon friare form för kommunalt samarbete, så att även dessa kommuner utan att ingå i ett kommunalförbund kunde få möjlighet att ha ledamöter i den styrelse, som har översynen över den administrativa förvaltningen. Jag är övertygad om att det skulle finnas möjlighet att komma fram på en sådan linje, om man hade visat verkligt god vilja. Det blir enligt min mening alltför besvärligt, herr talman, med så många bestämmelser, som binder småkommunerna, med tanke på vilken oerhört stor del av den kommunala förvaltningen skolan ändå utgör. Lägges en skolfråga in under ett kommunalförbund får man inte samma grepp över den från kommunens sida som man hade tidigare, när varje kommun ordnade sitt.

Jag måste ge kommunerna ett verkligt erkännande för det sätt, på vilket de efter kommunreformen har tagit hand om sina skolor. Våra kommuner hemma på Gotland har rustat upp sina skolor, de har investerat så mycket pengar i dem och ägnat så mycket intresse åt dem, att man måste säga att det varit ett livsintresse för dem. Enligt min uppfattning vore de förtjänta av ett bättre öde än att nu få gå ihop i ett kommunalförbund och på det sättet avhända sig eller i varje fall i mycket hög grad begränsa den kommunala självstyrelsen på detta för kommunerna mycket viktiga område. Man tycker nästan

att det är att dra till snaran så pass, att patienten får svårt att andas. Man vill protestera emot att ens status som mänskliga försämrats och man bara görs till en prick inom en cirkel, som ritas upp av ett statligt ämbetsverk i Stockholm. Vi känner det, som om just det personliga initiativet och den fria kommunala självstyrelserätten håller på att komma i fara. Jag riktar ingen kritik mot skolreformen, och jag vet, att herr Fast, som sitter framför mig här, nog har samma känsla för självstyrelse, men denna reform, vars konsekvenser vi kanske inte ordentligt kunde överblicka, när vi beslöt den, tvingar nu utan vidare fram nya förhållanden på det kommunala området, som i högsta grad oroar mig.

Detta anförande, herr talman, håller jag inte för att yrka bifall till min motion — det vore inte realistisk politik — eller till högerns reservation. Jag vill i stället hänvisa till vad utskottet skriver när det gäller att ge statsrådet vissa möjligheter till dispens i fråga om skolstyrelser och den utformning av tilläggsbestämmelserna, kommunalförbundsordningen och skolchefsinstruktionen, som senare kommer att presenteras här. Om herr statsrådet ville ha i tankarna dessa synpunkter på ett tillvaratagande av den kommunala självstyrelsen i så stor utsträckning som det är möjligt i framtiden, när han planerar för våra skolfrågor, skulle jag vara tacksam. Jag hoppas verkligen, att vi kommer att handla på det sättet och inte utövar större våld mot den kommunala självstyrelsen än vad som är absolut nödvändigt. Vi bör verkligen vara i besittning av litet fantasi när det gäller att ordna dessa frågor, så att vi inte får så benhårda bestämmelser, att kommunerna inte får vissa möjligheter att tänka självständigt och försöka finna vägar till positivt samarbete till skolans bästa.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror jag har gjort

Skolstyrelselag m. m.

mig känd för att vilja värna om den kommunala självstyrelsen, som jag betraktar som en av hörnstenarna i vårt samhällsskick, men jag kan försäkra, att vi i utredningskommittén har försökt alla utvägar som kunde vara framkomliga. Jag märkte att herr Ahlsten inte hade några anvisningar att ge till en lösning av problemet. Det är detta som är svårigheten, herr Ahlsten. Jag är livligt övertygad om att om vi i kommunalförbunds-kommittén hade haft den intelligente man som herr Ahlsten visar sig vara, skulle vi där ha kommit överens, och vi skulle kanske också ha kommit överens i det sammansatta utskottet.

Det finns egentligen endast två vägar. Den ena är att genom kontrakt låta en skolstyrelse, en kommun, ta hand om uppgiften och låta de andra medverkande betala. Men då, herr Ahlsten, har de andra inte något egentligt inflytande utan har bara att betala efter vissa av Kungl. Maj:t uppgjorda grunder. Detta är ur den kommunala självstyrelsens synpunkt ett mycket större ingrepp än vad ett kommunalförbund innebär. I kommunalförbundet har nämligen varje kommun, hur liten den än är, en representant i styrelsen. Jag kan inte se att detta egentligen är något intrång i den kommunala självstyrelsen. Det är bara en annan form för den kommunala självstyrelsen.

Detta är något man inte är van vid men blir tvungen att vänja sig vid, om vi inte nu är beredda att omedelbart efter kommunsammanslagningen ta upp kommunindelningen till omprövning. Jag var ju ledamot av den kommitté, som sysslade med kommunindelningsfrågorna, och vet vilka oerhörda besvärigheter man då hade. Folk tyckte att man gjorde större våld än nöden krävde. Nu tror jag att alla är eniga om att det var ett misstag att man inte gjorde kommunerna ännu större. Men vi är nog inte beredda att nu på nytt ta upp den frågan. Den får väl komma fram

som ett resultat av de erfarenheter man gör på skolans område.

Herr AHLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte se att skillnaden mellan de gamla formerna för kommunalförbund och de nya blir så stor. I de gamla kommunalförbunden hade ju också varje kommun en man i styrelsen. Denne hade fullständig inblick i kommunalförbundets verksamhet och kunde ge sin syn på saken hemma i vederbörande kommun. Nu blir det en mellaninstans. Herr Fast sade att varje kommun här får in en fullmäktig, och det är riktigt. Men detta hade de andra kommunerna också i den styrelse, som då skötte kommunalförbundets angelägenheter, så det blir i stort sett inte någon väsentlig skillnad i jämförelse med vad vi hade tidigare.

Det är skönt att kunna glömma, men jag tycker nog att riksdagen rätt hastigt har glömt de synpunkter den hade på nyordningen för åtta år sedan. Jag är inte så säker på att de kommunalgubbar hemma, som jag försökt och lyckats övertala att acceptera kommunreformen, har glömt argumenteringen lika lätt som den svenska riksdagen gjort. Därför är det litet besvärligt för den, som haft ansvaret att få död på de gamla kommunerna, att nu återupptaga samarbete, trots att man ger dem samma medicin som man förut använde för att ta död på dem.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Åtskilliga av kammarens ledamöter har i åtskilliga sammanhang, i sina hemorters skolstyrelser, vid behandlingen av skolfrågor här i kammaren, i kommittéer och i allmänna debatter stött på frågor, som man helt enkelt inte har kunnat lösa så länge allting flyter på skoladministrationens område. Man har sagt sig, att vi först måste få klarhet i mellaninstansernas organisation innan vi kan lösa dessa andra problem. Det gäller folkskolestadgan

Skolstyrelselag m. m.

som behöver en grundlig översyn. De flesta har fullt klart för sig, att det vidare gäller det interkommunala samarbetet i fråga om gymnasier och yrkeskolor.

Jag skulle också vilja peka på en annan sak — jag är mycket glad att vid detta tillfälle se undervisningsrådet Nygren i kammaren, eftersom jag vet att dessa frågor ligger henne varmt om hjärtat — nämligen möjligheten att göra något för de handikappade barnen i glesbygderna. I tätorterna, åtminstone där det finns ett hyggligt ordnat skolväsen, kan man finna specialklasser för syn- och hörselsvaga barn, läskliniker eller läsklasser för barn med läs- och skrivsvårigheter, skolmognadsklasser och kanske också skolkuratorer och skolpsykologer. Men vad har man i glesbygderna? Man kan ju i allmänhet inte åstadkomma sådana anordningar i de små kommunerna. Men någonting av allt detta skulle mellaninstanserna kunna organisera för åtminstone vissa grupper av kommuner. Jag vill särskilt understryka möjligheten att förordna regionala konsulenter hos mellaninstanserna, hos länsskolnämnderna, som skulle kunna ta sig an åtskilliga av dessa problem.

Jag är glad åt att vi äntligen kan tillryggalägga denna etapp i den skolreform, som vi en gång betecknat som en fortlöpande skolreform. Vi har fått vänta länge, alltför länge, på denna proposition. Jag beklagar att ecklesiastikministern inte lyckades lägga fram den vid värriksdagen, men jag vill gärna säga, att när han inte lyckades med detta anser jag det mycket värdefullt att vi på det informella sätt som vi alla känner till fick möjlighet att sätta oss in i problemet under sommaren. Jag är fullkomligt oförstående för den kritik som i första kammaren riktats mot detta förfaringsätt då den verkliga propositionen remitterades till utskottet. Däremot vill jag säga, att jag givetvis ger de kritiker rätt som säger, att detta

ärende på vissa punkter är ofullständigt förberett. Detta har ju emellertid även utskottets ärade ordförande vitsordat, och jag behöver inte uppehålla mig vid den saken.

Viktigare än detta är hänsynen till de många barn, som redan nu går över till högstadierna och som vi måste ordna för. Det är kanske en banal sanning men en sanning som vi måste upprepa, att en reform på skolans område, som man uppskjuter ett antal år, inte kommer dem till godo som vid det laget redan hunnit lämna skolan. Därför är det fara med dröjsmål på detta område. Jag tror emellertid, att vi måste vara beredda att modifiera det system vi i dag tänker besluta om. Vi får modifiera det efter hand som vi får nya erfarenheter. Jag hoppas att vi inte skall behöva uppleva, att en del människor är lika fromma och snälla som de var när det gällde 1950 års skolbeslut. En del människor betraktade då utskottets utlåtande som en kanonisk skrift, som det var synd mot den Helige Ande att kritisera på en enda punkt. Tvärtom måste vi hjälpas åt att efter hand hyfsa ekvationen när vi märker att det finns anledning därtill.

Jag skulle vilja säga ett ord till herr Nilsson i Göingegården. Han säger, att vi tills vidare kan klara oss med den provisoriska lagen. Han tycks ha glömt eller i varje fall förbisett, att den provisoriska lagen bara gäller lokala styrelser och vidare att den endast gäller försöksdistrikten. Vi behöver ett ökat samarbete även i de övriga kommunerna och ett ökat samarbete på det regionala planet.

Något som givetvis bekymrar mig ganska mycket är den oro, som förslaget väckt hos representanter för nästan alla olika skolformer utanför det obligatoriska skolväsendet. Jag tänker för dagen alldeles speciellt på de farhågor, som kommit fram från yrkesskolehåll och som väl kommer att ytterligare behandlas i denna debatt. Jag vill gärna

Skolstyrelselag m. m.

säga, herr talman, att det här är fråga om farhågor, som knappast kan vara grundade på några negativa erfarenheter. Vi har ju ännu ytterst få erfarenheter av detta samarbete i gemensamma skolstyrelser, i vilka yrkesskoleväsendet är inordnat. Jag vågar emellertid påstå, att på vissa av de håll där man redan prövat detta system har det varit till gagn för de övriga skolformerna, både yrkesskolorna och gymnasierna. Är det inte så, att representanter för det allmänna skolväsendet, inte minst enhetsskolans målsmän, i en hel del fall lyckats få gehör hos drätselkammare, kommunalnämnder och fullmäktigeförsamlingar för sådana synpunkter, som visserligen förut med stor sakkunskap framförts av ortens lokala yrkesskolstyrelse men som denna kanske inte alltid lyckats få gehör för?

I varje fall skulle jag vilja säga, att det finns ett par saker som är viktiga att slå fast. Vad jag här säger gäller både yrkesskolor, gymnasier och flickskolor m. fl.

Det första är, att det för både lokala skolstyrelser och mellaninstanser gäller, att lekmännen inte skall lägga sig i pedagogiska frågor. Jag hänvisar till s. 59 i propositionen. Vad som där säges är en nyttig tankeställare för oss i de lokala skolstyrelserna. Det är någonting som vi skall komma ihåg och som de olika fackmännen måste bevaka att vi verkligen kommer ihåg.

För det andra skulle jag vilja påpeka, att skolchefen i en kommun visserligen är administrativ chef för hela skolväsendet men inte pedagogisk ledare över de områden han inte har utbildning för.

För det tredje skulle jag på tal om det regionala planet vilja peka på att den pedagogiska inspektionen av gymnasierna ligger hos överstyrelsen. Inte heller beträffande yrkesskolorna har länskolnämnderna sådana befogenheter som man på vissa håll fruktar.

När jag sagt detta vill jag tillägga, att en sak är vad som står i denna propo-

sition och som vi beslutar om, en annan sak hur vi för ut detta beslut i praktiken. Vi måste givetvis se till, att både de lokala och de regionala organen blir allsidigt sammansatta. Jag vill understryka vad herr Widén anförde här i debatten, och jag vill redan nu säga, att jag ansluter mig till hans reservation när det gäller mellaninstanserna.

Jag tror också, att vi måste se till att vi får ett effektivt arbetande yrkesråd i våra kommuner. Jag vill där peka på någonting som står i motion nr 808, som herr Rimås och jag tillätit oss väcka. Jag misstänker att det blivit ett tryckfel i den — i varje fall har en sak blivit litet otydlig. Vad vi velat säga är, att det i dessa yrkesråd bör ingå bland annat företrädare för företagare och anställda, som verkligen har direkt kontakt med arbetet inom vederbörande yrke, så att han eller hon har erfarenhet av de problem som kan uppstå rörande handledning och undervisning inom detsamma. Utskottet har inte velat göra något uttalande på denna punkt, men jag vill uttala den förhoppningen, att man i de olika kommunerna i alla fall beaktar dessa synpunkter, som jag tror är viktiga för yrkesskolväsendet.

Sedan tror jag att vi rent realistiskt får räkna med att arbetet åtminstone i de någorlunda stora kommunerna måste ske på det sättet, att beslutanderätten i stor utsträckning delegeras på de olika avdelningarna — i viss utsträckning kanske också på enstaka ledamöter — och att dessa avdelningar verkligen har fackrepresentanter närvarande vid sina överläggningar, så att den gemensamma skolstyrelsen huvudsakligen sysslar med samordnings- och planeringsfrågor.

Detta är bland annat nödvändigt därför, att den gemensamma skolstyrelsen i stora kommuner annars skulle få så otroligt långa föredragningslistor att ettdera av två ting måste inträffa: antingen skulle flertalet lekmän, alltså folk som ännu står kvar i sitt yrkesliv, inte ha möjlighet att delta i sammanträdena,

Skolstyrelsefag m. m.

eller också skulle man bli tvungen att ägna frågorna en alltför summarisk behandling. Om man skall kunna behålla ett verkligt lekmannainflytande, måste man på kommunalt håll delegera åtskilligt av beslutanderätten till avdelningarna.

Jag tror i alla fall, att det kan bli nödvändigt i några av de största städerna att använda den dispensmöjlighet som öppnas i 6 §, så att man låter någon del av sitt skolväsen stå utanför en gemensam skolstyrelse.

Herr talman! Jag vill sluta med att säga, att utskottet på åtskilliga punkter har tillmötesgått synpunkterna i den motion som herr Rimås och jag har väckt, och jag vill med tacksamhet notera detta. Tyvärr gäller detta inte en sak som jag finner mycket viktig, nämligen disciplinärendenas handläggning. Inom det obligatoriska skolväsendet har här skett någonting, som jag tror både skolstyrelser och lärare anser vara en förbättring, nämligen att disciplinärendenas handläggning flyttats upp från det lokala till det regionala planet. Som herr Widén påpekade har det emellertid i fråga om bland annat läroverkslärarna skett en nedflyttning från överstyrelsen till mellaninstansen. Detta har väckt åtskillig irritation på läroverkslärarhåll.

Om den del av skolreformen skall lyckas, som vi just nu håller på med, så hänger mycket på handläggningen av olika frågor på det lokala, regionala och centrala planet. Vi behöver ett gott samarbete mellan representanter för olika skolformer. Det gäller både lekman och lärare. Är det då inte onödigt att irritera en lärarkår med en förändring, som den betraktar såsom en allvarlig försämring?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Widéns reservation.

Häri instämde herr *Nestrup* (fp).

Fröken *LILJEDAHL* (fp):

Herr talman! Med anledning av ett yrkande i motion 808 i denna kammare vill jag säga några ord. Det gäller länskolnämnderna och deras sammansättning. I nämnda motion begäres bland annat, att förste provinsialläkaren skall äga rätt närvara vid nämndens sammanträden och få sin mening antecknad till protokollet. Utskottet anser sig inte kunna biträda detta yrkande utan skriver i sin motivering någonting om att utskottet i likhet med departementschefen finner det självklart, att länssskolnämnd såsom närmare utvecklats i motion II: 808 »på det förberedande stadiet vid behandling av skolplaneringsfrågor och andra betydelsefulla frågor vid behov bör taga kontakt med berörda andra länsorgan och experter på länsplanet. Däremot anser utskottet det inte påkallat att förste provinsialläkaren reguljärt kallas till nämndens överläggningar.»

Ja, det är nog gott och väl att både departementet och utskottet finner det självklart, att man tar kontakt med andra länsorgan, men uttrycket »vid behov» förefaller mig mycket vagt och kan nog leda till icke önskade konsekvenser. Jag kan inte förstå varför man då inte i denna samordnande nämnd kan sätta in en representant för skolhygien och därmed sammanhängande frågor. Det finns ju en mängd problem där medicinsk sakkunskap är erforderlig.

Barnen och ungdomen blir föremål för många omsorger och mycket experimenterande — jag ber om ursäkt att jag säger det, men jag tycker faktiskt att det många gånger företas experiment i fråga om deras utbildning. Det har många gånger påpekats av skolöverläkaren, att skolungdomens arbetsdag är orimligt lång och ansträngande. De lokaler där de har att utföra sitt arbete, d. v. s. skolan och hemmet, är inte alltid sådana man skulle önska att de vore. Beträffande 9 y blir det ju också

Skolstyrelselag m. m.

fråga om skolning i olika slag av industriarbete. Här kan det förekomma svårbedömda frågor om skydd och hälsorisker inte bara då det gäller arbetets utförande utan också beträffande lokalerna.

Frågor om skolbespisningen med dess många problem, skolresor mellan hemmet och skolan eller mellan olika skolor som det också kan bli fråga om, är ärenden, vid vilkas handläggning förste provinsialläkarens sakkunskap skulle vara en värdefull tillgång. Så har vi skolhälsovården och dess utbyggnad. Här finns fortfarande mycket övrigt att önska.

Det är beklagligt, att man nu liksom tidigare måste konstatera, att det är så svårt att i vårt undervisningsväsen vinna gehör för skolhygieniska frågor. Man räknar ut allt vad barn och ungdom skall tillägna sig under en viss tidsperiod, men man lägger mycket liten vikt vid under vilka förhållanden och vilka påfrestningar för den enskilde eleven detta måste ske.

Jag tror att det skulle vara värdefullt, om man i länskolnämnderna vid planeringen av skolfrågorna alltid kunde diskutera sådana saker med förste provinsialläkaren. Även då det gäller disciplinära frågor, som nämnden har att handlägga, torde den medicinska sakkunskapen vara en stor tillgång.

Herr talman! Jag anser mig inte nu kunna ställa något yrkande i denna fråga. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att i de författningar, som kommer till stånd med anledning av detta förslag, och i de anvisningar beträffande länskolnämndernas verksamhet, som skolöverstyrelsen kommer att lämna, klart måtte uttalas vikten av samarbete med förste provinsialläkaren i de frågor jag här berört.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Jag ber att helt få avsluta mig till de synpunkter, som herr

Fast i sitt anförande här förde fram. Han rörde vid en liten detalj, som jag med några få ord ytterligare vill understryka. Det gäller kansliorten för länskolnämnderna.

I skolutredningens förslag gick man på länsalternativet, men ett undantag gjordes möjligt med hänsyn till förhållanden som kunde inverka på lämpligheten av att förlägga länskolnämnden till residensstaden. Kungl. Maj:t ansåg inte skolutredningens synpunkter därvidlag vara bärande utan gick helt på att residensstaden skulle vara kansliort. Utskottet har emellertid i sitt utlåtande nu givit Kungl. Maj:t en befogethet, som jag anser mig böra understryka. Utskottet skriver:

»Beträffande länskolnämndens förläggning förordar departementschefen, att nämnden i samtliga fall placeras i vederbörande residensstad. Utskottet delar i princip denna uppfattning. Icke minst samarbetet med övriga länsorgan torde påkalla, att nämnden erhåller en dylik placering. Emellertid kan andra synpunkter — främst kommunikations- och näringsgeografiska förhållanden — i vissa fall anföras för en annan förläggning inom länet. Utskottet vill i detta sammanhang endast framhålla, att Kungl. Maj:t bör äga rätt att då det i visst fall kan vara lämpligt besluta annan placering av nämnden än i residensstaden.»

I stort sett torde länsalternativet självfallet vara både lämpligast och mest praktiskt. Jag tänker emellertid närmast på det län som jag representerar och de förhållanden vi kommer att få genom detta riksdagens beslut. I enlighet med propositionens förslag skall Göteborg vara kansliort för mellaninstansen i Göteborgs och Bohus län och alltså folkskolinspektörernas stationeringsort. Göteborg ligger emellertid utanför själva landskapet och i södra kanten av länet på cirka 20 mils avstånd från Bohusläns nordgräns. Det torde knappast kunna sägas, att det ur

Skolstyrelselag m. m.

vare sig praktiska eller ekonomiska synpunkter är lämpligt att skolväsendets centralort ligger utanför landskapet, speciellt som Göteborg heller inte hör till landstingsområdet. Göteborg har dessutom cirka 400 000 invånare, medan den övriga delen av länet har 200 000. Såväl med hänsyn till Bohusläns geografiska struktur som ur kommunikations-synpunkt är faktiskt Uddevalla den naturliga centralorten för länet och landskapet. Detta har också varit avgörande, då t. ex. hushållningssällskapet, lantbruksnämnden, länsbostadsnämnden, skogsvårdsstyrelsen, arbetsvårdsstyrelsen, centrala verkstadsskolorna, jordbrukets ekonomiska organisationer m. m. förlagts till Uddevalla.

Om länskolnämndens kansli för länet utom göteborgsregionen förlägges till Uddevalla, innebär detta utan tvivel ett förbilligande av hela administrationen. Det är en synpunkt, som Göteborgs stadsfullmäktige också framfört i sitt remissyttrande angående förläggningen. Även landstingets förvaltningsutskott i Göteborgs och Bohus län har uttalat sig för att Uddevalla skulle bli förläggningssorten för länskolnämndens kansli.

Som ett exempel kan jag nämna, att besökande från 17 av det norra inspektionsområdets 24 skoldistrikt måste passera Uddevalla för att landsvägen komma till Göteborg. De får sålunda sin resväg förlängd med 9 mil. Tjänstere-sorna för inspektörerna fördyras av samma skäl, vartill kommer en tids-spillan i restider som självfallet minskar arbetseffektiviteten.

Kontakten mellan skoldistriktet och mellaninstansen är av utomordentlig vikt. Denna kommer otvivelaktigt att avsevärt försvåras om Göteborg blir kansliort för hela länet. I all synnerhet gäller detta de norra delarna av länet, som redan nu anser sig tillbakasatta. Det kan befaras att detta kommer att leda till en ytterligare avfolkning av den bohuslänska landsbygden och skär-

gården, vilket man ju försöker förhindra och motverka på olika sätt.

Skolproblemen i å ena sidan Göteborg med omnejd och å andra sidan övriga delar av Göteborgs och Bohus län är av helt olika art. Göteborgsregionen har en mängd läroverk och högre undervisningsanstalter, och orterna omkring Göteborg är i fråga om sådana skolor helt beroende av Göteborg och organisationen av dess skolväsen. Det torde därför vara mest praktiskt och ur alla synpunkter lämpligast, att Göteborg med sitt omfattande och rikt differencierade skolväsen i likhet med Stockholm bildar en enhet för sig, icke lydande under skolöverstyrelsen, ty Göteborg ligger för långt från Stockholm, men med egen länskolnämnd och egen mellaninstans.

Den övriga delen av länet har problem, som aldrig blir aktuella i Göteborg, exempelvis rörande skolväsendets centralisering, skolskjutsorganisationen, yrkesutbildning och liknande saker. Och det är självklart, att Göteborg inte kan ha samma intresse för landsbygdens skolproblem som en mellaninstans i exempelvis Uddevalla skulle ha. Det kan vara fara värt, menar jag, att en mellaninstans i Göteborg till huvudsaklig del kommer att syssla med storstadens och regionens många problem och att därför skolväsendet i övriga delar av området kommer i efterhand.

Jag har velat få dessa synpunkter antecknade till protokollet och därmed också understryka de möjligheter, som utskottet i sitt betänkande har givit Kungl. Maj:t att förlägga länskolnämnderna där det från praktiska och andra synpunkter kan vara lämpligast.

I övrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Johansson* i Torp (s).

Skolstyrelselag m. m.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Jag skall bara ta upp ett par saker till närmare kommentar.

Herrar Bergh och Nilsson i Göingegården har avgivit en reservation, där det yrkas att vi i riksdagen skall nöja oss med att förlänga giltigheten av lagen om särskild skolstyrelse i vissa fall och nu endast fatta ett principbeslut i avvaktan på vissa ytterligare förslag.

Reservanterna menar — det framgick av herr Nilssons anförande här i dag — att det inte är så bråttom. Jag skulle vilja säga, att det är bråttom i två avseenden. Dels gäller det samordningen, dels och i ännu högre grad planeringen för den kommande enhetsskolan. Ett uppskov skulle — jag gör mig nog inte skyldig till någon överdrift när jag säger detta — skapa ganska stor osäkerhet, för att inte säga förvirring, bland många kommunalmän ute i landet. Och det gäller inte bara planeringen för enhetsskolan, utan i minst lika hög grad planeringen för övergångstiden, tills vi kommer i gång med enhetsskolan. Jag har en känsla av att herr Nilsson i Göingegården såg bort ifrån den saken.

Detta planeringsarbete för övergångstiden behöver verkligen komma i gång, och det ganska snart. Tidigare har det ofta anförts klander mot att åtgärder på skolans område har kommit för sent — det har vi hört många gånger i denna kammare — men nu, när en åtgärd föreslås bli snabbt genomförd, heter det att det väl ändå inte är så bråttom.

De stora årskullarna väntar inte på att anmäla sina utbildningsbehov i teoretiskt och praktiskt avseende. De kommer vår bön förutan. Den planering som det här är fråga om gäller ganska invecklade problem. Samverkan måste, såsom här har understrukits av utskottets ärade ordförande, ofta sträcka sig över kommungränserna. Våra kommuner är ganska små. I mitt hemlän t. ex. är det inte mindre än 72 procent av kommunerna, som har en lägre folkmängd än 4 000 invånare. För den ut-

bildning, som ligger ovanför den obligatoriska skolan, måste vi räkna med en planering som görs gemensamt för flera kommuner.

Det är många planeringsfrågor som inte kan lösas bara på det lokala planet utan som måste lösas gemensamt för en större region. Det brådskar också här, framför allt då det gäller yrkesutbildningen. Skyndar man inte på, riskerar man att antingen ingenting blir gjort eller att det görs ganska stora felinvesteringar, och det tycker jag är en ganska allvarlig sak.

Jag skall sedan bara ta upp två enskilda punkter i de övriga reservationerna.

Beträffande den fackliga representationen på den lokala fronten har här talats om att representationen borde utvidgas vid behandlingen av ärenden som rör en bestämd skola. Man menar, att rektor eller någon annan representant för vederbörande skola i sådana fall borde kallas till skolstyrelsens sammanträde. Herr talman! Med den organisation som nu föreslås kommer vi i de större kommunerna ofta att ha inte mindre än sju fackrepresentanter, nämligen en skolchef, en representant för varje skolledargrupp och en representant för varje lärarkategori. Jag har den uppfattningen, att dessa sammanträdesdeltagare i stort sett mycket väl kan bevaka de olika skolornas intressen. Många frågor är för övrigt av den beskaffenheten, att de inte isolerat kan hänföras till en bestämd skola utan griper över flera skolor. Vad skulle då bli följden, om man skulle bifalla reservanternas förslag? Som exempel kan vi tänka på en sådan fråga som skolmål-tiderna. Vid ett sammanträde om dessa skulle man exempelvis i en stad av Malmös storlek förvänta deltagande av alla överlärarna — de är tretton stycken — och ett antal rektorer. Ett sådant sammanträde skulle få karaktären av ett folkmöte, och jag tror knappast att styrelsen bleve arbetsduglig.

Skolstyrelselag m. m.

I en annan reservation yrkas, att antalet fackmän i länsskolnämnden skall vara tre, nämligen två från skolöverstyrelsen och en från yrkesskolöverstyrelsen. Det verkar som om man i det sammanhanget hade glömt bort närvaron av länsskolinspektören. När det gäller att ta vara på expertsynpunkterna måste vi väl i alla fall räkna med hans närvaro.

Jag skall inskränka mig till dessa påpekanden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tillät mig i mitt första anförande att återge vad departementschefen säger med avseende på denna skolstyrelselags antagande kontra problemet enhetsskola. Jag tror det är ganska många, som i likhet med herr Blidfors har den uppfattningen, att man nu är väldigt angelägen om att få denna skolstyrelselag och att den framtingas just med hänsyn till enhetsskolan. Departementschefen har en annan uppfattning, och jag vill i likhet med honom säga, att jag tror inte att det enbart är enhetsskolan som sådan som här spelat in.

Enligt utskottet (s. 17) säger departementschefen: »En skolstyrelserreform i den riktning utredningen föreslår är enligt departementschefens mening väl-motiverad av skäl som i och för sig icke har med enhetsskolreformen att skaffa. Departementschefen anser därför, att den från vissa remissmyndigheter framförda meningen att ett förverkligande av utredningens förslag skulle innebära ett föregripande av beslutet om enhetsskola knappast är hållbar såsom argument mot en större enhetlighet i den kommunala ledningen av skolväsendet.»

Detta är också min uppfattning i denna fråga. Det är klart, att skolstyrelselagen ger stöd åt enhetsskolan såsom

sådan och även ger stadga åt utformningen av densamma. Men i och för sig är det inte denna reform, som har framtingat skolstyrelselagen.

Sedan menar herr Blidfors, att ett förverkligande av enhetsskolan måste spänna över flera skoldistrikt och att det därför är nödvändigt att få denna lag. Ja, det är jag också villig medge med hänsyn bland annat till det minskade befolkningsunderlaget. Men just därför, herr Blidfors, vore det värdefullt, om kommunförbundslagen först blev en verklighet innan vi tar denna skolstyrelselag, och inte tvärtom.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, det är inte min uppfattning, att denna lag har framtingats endast av hänsyn till enhetsskolan. Vi måste planlägga för de stora årskullarna, som inger oss bekymmer oberoende av vår inställning till enhetsskolan. Herr Nilsson i Göingegården känner ju väl till dessa problem. I utskottet framkom ganska klart en rad av olika skäl, som talade för denna reform och som låg vid sidan av enhetsskolreformen. Visserligen försökte herr Bergh i utskottet den gången bagatellisera dessa förhållanden, vilket herr Nilsson i Göingegården torde komma ihåg, men de finns det oaktat. Jag vill emellertid inte trötta kammaren med att räkna upp de olika skälen i detta sammanhang.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har till proposition nr 182 lämnat en motion om en fortsatt utredning av yrkesskolväsendets ledning i de större kommunerna.

Hela utformningen av skolstyrelselagen har nog skett i huvudsak med tanke på en demokratisering av den högre och teoretiska skolan. I det vällovliga syftet har kanske ordet »enhet» så helt fascinerat, att man liksom inte orkat med att ha tillräcklig känsla för den lägre och praktiska undervisningen. Kanske

Skolstyrelselag m. m.

är det rent av för att inte äventyra en gemensam ledning för den teoretiska skolan, som man nu är så ytterst ängslig för att göra avkall på enheten i ledningen, när det gäller yrkesskolundervisningen. Yrkesskolan är inte nu i paritet med de teoretiska utbildningsvägarna. Motionen syftar till att få jämställdhet mellan de teoretiska och praktiska utbildningsvägarna. Det är detta, som man vill vinna genom att få en ledning, som är mer inriktad på yrkesundervisning än vi befarar, att en gemensam skolledning kommer att bli.

Yrkesskolan har ju nyligen fått resurser att utvecklas. Det reglemente och den författning, som nu gäller, håller man som bäst på att anpassa sig till; de kom så sent som i fjol. Nu skulle man åter få anpassa sig till något nytt, om dagens proposition går igenom i den form som utskottet har tillstyrkt.

Hur man än samordnar måste emellertid en stor del av yrkesundervisningen falla utanför den centrala skolledningens område. I motionen har påpekats, att många yrkesutbildande skolor lyder under andra departement än ecklesiastikdepartementet. Som exempel kan nämnas lantmannaskolor, skogsskolor, sjäbefälsskolor o. s. v. De tekniska gymnasierna och de centrala verkstads-skolorna kommer inte heller in under den gemensamma skolledningen.

Att de kommunala yrkesskolorna har ansetts böra falla under skolstyrelsen beror på att man till dessa skolor skall förlägga 9 y. Men 9 y kommer också att förläggas till skolor, som inte lyder under den gemensamma skolstyrelsen, t. ex. de tidigare nämnda lantmannaskolorna. Vidare gäller ju yrkesskolornas verksamhet ett klientel, som till mer än 50 procent har kommit ur skolåldern. Man får alltså inte yrkesundervisningen samlad under en ledning. Även de enskilda skolorna faller utanför.

Det finns naturligtvis orter, för vilka det betyder en hel del, att man får en

gemensam skolledning. Detta gäller orter, där man inte har ett utvecklat yrkesskolväsende men nu kan stimuleras på ett annat sätt genom en gemensam skolledning. I fråga om orter, där man redan har en omfattande verksamhet, även om denna är otillräcklig, finns en viss fara för att utvecklingen på yrkesundervisningens område kommer att hållas tillbaka därigenom att yrkesskolorna får samma administration som lärdomsskolorna. Detta sker just på de orter, där man har mycket ungdom som vållar problem. Problemen finns därför att man har brist på utbildningsmöjligheter för ungdomen och inte därför att man har brist på ungdom. Det är här fråga om orter, där man samtidigt har en stark tillströmning till lärdomsskolorna. Skolstyrelsernas största intresse blir att se till, att alla de som tränger på och vill få teoretisk utbildning också får sådan. Det blir en alltför gigantisk uppgift för de gemensamma skolstyrelserna att klara alla olika intressen. Det är att anta att yrkesskolorna inte blir företrädda på samma starka sätt som de nu kan bli. Man kan inte i ledningen få tillräckligt utrymme för de speciellt yrkesskolintresserade som man skulle vilja från yrkesskolehåll. Risker finns, att man kommer att lösa yrkeskolärendena, medan man tar på sig rockarna i farstun. Det är att vänta, att enhetsskolan och förberedelsen för gymnasiet blir kärast för skolstyrelsen. Det blir bara högst ett år, nämligen klass 9 y, av hela yrkesundervisningen, som kommer att angå styrelsen i allmänhet. Det skulle varit lyckligt, om man bundit företagarnas intresse för yrkesutbildningen vid någon form av representation i en särskild skolstyrelse åtminstone i de stora städerna. Det är det, som motionen bl. a. går ut på. Man borde kunnat avvakta en förnyad utredning, innan man skrotar ner de nuvarande kommunala ledningarna. Då hade man smidigare kunnat få alla intressen tillgodosedda.

Skolstyrelselag m. m.

Det är synnerligen viktigt för yrkesutbildningens ställning bland de unga och hos föräldrarna, att den har säkra anknytningar till näringslivet, så att bästa möjliga resultat av utbildningen kan uppnås.

Utskottet har förordat att man får göra avsteg från ordningen, när särskilda skäl åberopas. Det avgörande blir alltså, vilken inställning Kungl. Maj:t har och vilka dispenser man vågar medge. Jag vill bara hoppas, att yrkesskolefolkets enträgna kamp för att säkra yrkesutbildat folk åt näringslivet respekteras, om nu utskottsutlåtandet bifalles, så att det verkligen blir företrädare för yrkesskolundervisningen i styrelserna. Vidare får man hoppas, att dispens skall ges generellt i de stora kommuner, där detta blir av väsentlig betydelse.

Eftersom jag har en annan uppfattning än utskottets ordförande — han ansåg, att yrkesutbildningen bäst vore betjänt av en gemensam styrelse för skolan — ber jag, trots uppbrotsstämningen och trots att man inte har en reservation till utlåtandet på denna punkt, att få yrka bifall till motionen nr 804 om en förnyad utredning av yrkesskolväsendets ledning.

Herr FAST (s) kort genmäle:

Herr talman! Den föregående talaren har tydligen förbisett, att utskottet har vidgat Kungl. Maj:ts befogenheter när det gäller både tekniska gymnasier och till och med enskilda skolor. Vi förutsätter, att Kungl. Maj:t också följer de anvisningar, som i detta sammanhang har givits. Samtliga de vittnesbörd som gavs i utskottet gick ut på att för yrkesskolorna var det nuvarande tillståndet långt ifrån tillfredsställande. Först om yrkesskolorna kommer in såsom en del av det gemensamma undervisningsväsendet kommer dessa skolor att få den ställning i svenskt samhällsliv som de är berättigade till. Vi skall låta en del av ungdomarna gå till de teoretiska skolorna, de andra skall vi ge en fullgod

yrkesutbildning. Men det kan inte ske, om man låter yrkesskolorna få en särskild representation, i vilken — låt mig säga det, herr talman — det hittills har visat sig, att man ingalunda har valt in de krafter som ur yrkesutbildningens synpunkt varit mest behövliga. Nu är det meningen att så skall bli fallet, eftersom vi förutsätter att de skall sättas in i skolstyrelserna.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar, om herr Fast tror, att man får en starkare ledning för yrkesskolorna i Stockholm t. ex., om man tar bort en del av det intresserade folket, som inte kommer att kunna placeras i den gemensamma skolstyrelsen. Det måste vara mycket olika förhållanden i orter, där man inte har en sådan utvecklad yrkesutbildning som i de större städerna. Jag tror inte, att en styrelse blir starkare, därför att den får fler uppgifter, ty den råar nog inte med mycket mer än den har. Kan man få flera krafter intresserade för det pedagogiska arbetet — det är det, vi är ängsliga för inte blir tillräckligt företrätt — tror jag, man tvärtom stärker yrkesundervisningen. Den uppfattningen har vi fått från de större städerna. Anledningen är således inte att vi velat gå ifrån enhetsskoletanken, ty enhetskoletanken för skolväsendet kan man i alla fall vara lika varm anhängare av, utan det är för att vi ser, att uppgifterna kan bli så stora, att de kan behöva delas upp på flera människor. Frågan är, om man inte som jag tidigare sagt varit så ängslig för att få delade meningar, när det gäller de högre skolorna och deras samorganisation, att man därför ställt sig avvisande även mot yrkesskolväsendet. Jag tror inte, att det är fakta, som skrämmer mest, när man värjer sig mot en särskild styrelse för de mycket stora kommunernas yrkesundervisning.

Skolstyrelselag m. m.

Fröken AGER (fp):

Herr talman! Jag är i princip inte emot skolstyrelseförslaget, när det gäller de små kommunerna, men när det gäller de större kommunerna ställer jag mig mycket betänksam, och jag vill helt ansluta mig till det som sagts av fru Eriksson i Stockholm i dag.

Yrkesskolväsendet har från och med den 1 juli 1955 fått helt nya bestämmelser, som i allt väsentligt överensstämmer med 1952 års yrkesutbildningsakkunnigas förslag. För närvarande pågår en omläggning och omorganisation för att få överensstämmelse mellan skolorna och de nya bestämmelserna. Ny yrkesskolstadga har tillkommit, likaså nya författningar om statsbidrag, skolledningarna har utarbetat nya förslag till reglementen, den centrala myndigheten har utsänt cirkulär och andra föreskrifter till skolorna och ett omfattande arbete har redan utförts och kommer att utföras för att anpassa skolor och kurser till de nya bestämmelserna.

Om nu skolstyrelsepropositionen går igenom, måste åtskilligt ändras på nytt. Yrkesskolförfattningen och reglementenas bestämmelser om den lokala styrelsen, rektor och yrkesnämnder måste helt omarbetas. Ett nytt förvaltningsorgan, länskskolnämnden, tillkommer, varigenom såväl den lokala styrelsens som yrkesskolöverstyrelsens befogenheter påverkas. Proceduren beträffande ärendenas handläggning blir ny. Man kan fråga sig, om det ens var lämpligt att genomföra yrkesskolreformen av år 1955, när man år 1956 lägger fram en proposition om gemensam skolstyrelse, varigenom de nyligen utfärdade yrkesskolförfattningarna och andra föreskrifter måste ändras.

För yrkesutbildningsakkunniga låg saken så till, att man räknade med en jämförelsevis lång prövnings- och övergångstid, innan frågan om den gemensamma skolstyrelsen skulle vara definitivt avgjord.

Man har tydligen haft en helt annan

uppfattning i departementet, och man frågar sig nu, om det var riktigt att man genomförde denna reform 1955, när man lägger fram detta nya förslag 1956. Man undrar, hur samordningen över huvud taget är inom departementet.

Beträffande det förslag till ny skolstyrelselag, som vi nu skall ta ställning till i dag, har man en mycket stark känsla av att utformningen skett på så sätt, att man tänkt på folkskolan och enhets-skoleväsendet och kanske haft en sidoblick på realskolan, men man har inte tänkt på yrkesskolorna och inte heller på t. ex. handelsgymnasierna. Det är ändå en helt annan administrativ omläggning för dessa skolor än vad det är för folkskolan och enhetsskolan. De har t. ex. inga regionala mellaninstanser.

För de kommunala skolorna i Stockholm skall skolöverstyrelsen och yrkes-skolöverstyrelsen dels fungera som centralmyndigheter, dels vara mellaninstanser. Hur detta skall ske är inte lätt att säga utan föregående utredning, och Stockholms stadsfullmäktige har också för sin del påpekat behovet av att en utredning sker beträffande skolväsendets ledning i Stockholm.

Trots att man i propositionen har strävat efter att få skolväsendets ledning centraliserad till en gemensam styrelse, har man måst ställa åtskilliga skolor utanför den gemensamma skolstyrelsen eller länskskolnämnden. Alla yrkesutbildande skolor, som lyder under annat departement än ecklesiastikdepartementet, såsom lantmannaskolor, lanthushållsskolor, lantbruksskolor, jordbrukets yrkesskolor, skogsskolor, sjöbefälsskolor m. fl. har ställts utanför. Det gäller även de centrala verkstadsskolorna, eftersom de icke sorterar under ecklesiastikdepartementet.

Man måste också fråga sig, hur det blir med de statsunderstödda enskilda skolorna och de enskilda skolorna över huvud taget. Det är ju synnerligen oklart på detta område. Det gäller gan-

Skolstyrelselag m. m.

ska stora skolor, som spelar stor roll inom kommunerna. Flera av dem har statsbidrag och arbetar på ungefär samma villkor som de kommunala skolorna. Skall de lyda under länskolnämnden eller skall de lyda direkt under överstyrelsen för yrkesutbildning?

En av motiveringarna för att lägga de kommunala yrkesskolorna under den gemensamma skolstyrelsen har varit, att de kommunala yrkesskolorna kommer att medverka vid enhetsskolans förberedande yrkesutbildning, men denna uppgift kommer också att åvila de centrala verkstadsskolorna och de övriga av mig uppräknade skolorna. Detta samarbete har redan börjat. En överenskommelse har träffats med vederbörande skolledning att 9 y-elever skall tas emot vid dessa skolor.

Just nu pågår ett omfattande arbete med att ordna yrkesskolor vid företag. I den mån dessa organiseras utan kommunal medverkan, blir skolorna enskilda och lyder direkt under egen styrelse och under överstyrelsen för yrkesutbildning. De kan också ordnas som kommunala skolor, inbyggda i företagen, och skulle således enligt den nya ordningen komma att lyda direkt under den gemensamma skolstyrelsen. Denna, som får hand om alla de allmänna skolorna, torde bli mindre skickad för en sådan samverkan än en yrkesskolstyrelse med särskild inriktning på näringslivet.

Klass 9 y i enhetsskolan kan förläggas till en yrkesskola, och därför synes skolstyrelseutredningen och ecklesiastikministern ha ansett det nödvändigt, att yrkesskolan kommer under samma ledning som enhetsskolan. Som jag tidigare påpekat kan emellertid 9 y förläggas till andra skoltyper utan att dessa inrangeras under en gemensam skolstyrelse. Därtill kommer att klass 9 y, även om den allmänt skulle förläggas till yrkesskolorna, alltid kommer att utgöra en mindre del av yrkesskolornas verksamhet. Dess elevklientel är ju van-

ligtvis under 16 år, och yrkesutbildningen är ju inte avslutad med 9 y. Det är ju bara ett påbörjat stadium. Den verkliga yrkesutbildningen sätter ju in långt senare. Oftast får den bedrivas vid sidan av arbetet ute i näringslivet eller i kombination med praktik ute i företagen. Det är ett misstag att tro, att 9 y blir den framtida yrkesutbildningen. Den blir i bästa fall en förberedelse till denna.

Det är ganska märkligt, att man inte tycks ha inhämtat erfarenheter beträffande skolornas ledning i främmande länder. I utlandet är det i regel så, att yrkesskolväsendet icke lägges under samma styrelse som de allmänna skolorna. I många fall ligger det också under ett annat ministerium än skolministeriet. I de fall, då ett flertal skolor lagts under en gemensam ledning, som t. ex. i England och USA, har man varit mån om att låta varje skola ha sin speciella ledning och endast hänskjutit frågor av principiell karaktär till den gemensamma skolledningen. Skolorna skiljer sig nämligen från företag och övriga samhällseliga institutioner. Det är viktigt, att de enskilda ledamöterna i skolstyrelserna kan skaffa sig en personlig kännedom om skolans arbete. Det kan inte vara tillfredsställande, som förhållandet kan bli i en större stad med en mängd skolor, att skolstyrelseledamöterna inte ens känner till skolornas organisation och än mindre har någon kontakt med rektorer och överlärare. En skola bör väl ledas personligt.

Det är en allmän erfarenhet att man, när man vill främja en viss verksamhet, särskilt en som är under uppbyggnad, ger den en egen ledning. Att hänskjuta verksamheter, som är i vardande, till myndigheter som redan är överhopade med andra uppgifter visar sig i allmänhet ge mycket dåligt resultat. Yrkesskolorna är just nu under en mycket stark utveckling, och de behöver särskilda styrelser, som kan främja

Skolstyrelselag m. m.

deras olika uppgifter. I skolstyrelseutredningen och i propositionen tillämnar man faktiskt det motsatta förfaringsättet; flera olika skoltyper centraliseras alltså till samma ledning. Det är betecknande, att Stockholms stadsfullmäktige, som i princip har uttalat sig för en gemensam styrelse, samtidigt sett sig böra uttala, att den gemensamma skolstyrelsen inte bör komma till stånd i Stockholm under skolväsendets omorganisation och den kraftiga utbyggnad därav, som nu pågår.

År 1943 utbröts skolöverstyrelsens yrkesskoleavdelning från skolöverstyrelsen och ombildades till ett särskilt ämbetsverk, överstyrelsen för yrkesutbildning. Skälet härtill var bland annat att man ville främja yrkesskolväsendet och få erforderlig kontakt med näringslivet, vilken kontakt konstaterades vara bristfällig inom den dåvarande skolöverstyrelsen. Man måste väl ändå säga, att yrkesskoleväsendet under yrkesöverstyrelsens ledning, trots de begränsade medel som har ställts till dess förfogande, har utvecklats avsevärt under det senaste decenniet.

Då man för den centrala ledningen får två ämbetsverk, synes det icke lämpligt att nu gå in för enhetlig ledning på det regionala och lokala planet. Man får i det här sammanhanget inte glömma, att en kommunal självständighet är önskvärd på de allra flesta områden. Jag tycker inte det överensstämmer med denna skolstyrelselag, som inför en tvingande bestämmelse om skyldighet för kommuner att sammanföra vitt skilda skoltyper under gemensam ledning. Visserligen har den möjligheten lämnats öppen för respektive fullmäktige att hos Kungl. Maj:t anhålla om rätt att för viss skoltyp få tillsätta särskild styrelse, men vore det inte mera tilltalande, om den kommunala beslutande församlingen själv finge ta initiativet och själv avgöra huruvida gemensam styrelse skall tillsättas eller inte?

Jag ansluter mig till den motion som fru Eriksson i Stockholm har avlämnat, där man alltså begär en förnyad utredning, som skall ta sikte på att skolväsendet behöver ett gemensamt lokalt organ för planering i byggnads-, ekonomiska och socialpedagogiska frågor, men att varje skolenhet och skoltyp får sin speciella styrelse med personligt intresserade ledamöter, vilka styrelser inom ramen för de uppdragna riktlinjerna för skolväsendets utveckling och den fastställda staten har befogenhet att besluta om respektive skolas förvaltning. Med de synpunkter som fru Eriksson har framfört och med de tillägg jag gjort här yrkar jag bifall till motion nr 804.

Fröken *Elmén* (fp) instämde häruti.

Fröken *LÖWENHJELM* (fp):

Herr talman! Inför många punkter i utskottets utlåtande är jag mycket tveksam. Jag skall emellertid inte gå in på dem utan bara be att få ta upp en liten detalj.

Sedan gammalt finns vid de högre allmänna läroverken eforusinstitutionen; respektive stifts biskop är eforus. Nu för tiden har eforus endast få administrativa uppgifter. Vid samtliga statliga och kommunala högre skolor finns en inspektor, som har till uppgift att söka följa undervisningen och som har rättighet att närvara vid kollegier. Praxis är, att de som företräder dessa institutioner i mån av tid infinner sig vid skolans högtider av olika slag, framför allt vid terminsavslutningar, där de håller högtidstalet. Nu föreslår utskottet, att dessa ämbeten skall avskaffas.

Herr talman! Vi har få traditioner i vårt land, och vi bör slå vakt om dem som är värdefulla. Jag tycker att man får en känsla av att vi likriktar och utjämnar, så att allt blir ett grått enahanda. En högtid, där rektor eller någon av skolans lärare högtidstalar, blir just inte något avbrott mot vardagen i sko-

Skolstyrelselag m. m.

län. Jag tror inte heller, som herr Fast, att man så lätt får någon utomstående att åtaga sig de uppgifterna.

Vi är här i landet måna om att bevara alla gamla papper i landsarkiven, där arkivarierna och riksarkivarien bestämmer att nästan ingenting får kastas bort. Vi har riksantikvarien, som bestämmer att inte minsta lilla historiska sten får flyttas — men vi har ingen som slår vakt om historiska traditioner på samma sätt. Jag tror inte att det är utan betydelse att vi håller traditionerna och kedjan bakåt i tiden obrutna.

Det som eforus och inspektör har utrett för skolorna har kanske inte alltid uppskattats utanför skolan såsom det varit förtjänt av. Jag skulle emellertid vilja betyga, att man inom skolan har uppskattat deras tjänster. Om man nu från dessa institutioner överför de administrativa uppgifterna till skolstyrelser och länskolnämnder, bör man ändå få behålla dem i vad gäller deras representativa del. Skolan skulle då åtminstone någon gång kunna få hjälp med tal vid avslutningar och andra högtider.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Wahlund m. fl., under punkt A 5.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Vid denna sena tidpunkt skall jag inte uppta kammarens tid alltför mycket. Jag kan avstå från att fördjupa mig i dessa frågor, så mycket hellre som jag konstaterar — vilket för övrigt har gjorts tidigare i dag — att 1951 års skolstyrelseutredning, som jag har haft nöjet tillhöra, i allt väsentligt har fått sina förslag med i det utskottsutlåtande vi nu behandlar. Ur den synpunkten har jag sålunda ingen anledning att här bli mångordig.

Då jag emellertid nu har ordet, vill jag passa på att anknyta till vad fru

Eriksson i Stockholm inledningsvis nämnde i sitt anförande. Hon sade att utredningen hade stirrat sig så blind på enhetsskolan, att den inte hade haft några tankar till övers för den praktiska utbildningen. Ja, den som inte närmare känner till utredningens sätt att arbeta och vilka kontakter man där haft åt olika håll, kan ju göra ett dylikt påstående. Men både när det gäller frågan om gemensam skolstyrelse och när det gäller mellaninstansen, länskolnämnden, har utredningen inte en utan flera gånger haft gemensamma överläggningar med 1952 års yrkesutbildningskunniga. Ja, jag vill säga att det är i samråd med dessa sakkunniga som vi har löst de egentliga yrkesutbildningsfrågornas inordnande under den gemensamma skolstyrelsen och i mellaninstansen. Det kan måhända också för tjäna framhållas i sammanhanget att ordföranden i 1952 års yrkesskolesakkunniga vid den tidigare ordförandens i 1951 års skolstyrelseutredning fränfalle övertog ledningen av dess arbete. Det bör ju vara en garanti för goda kontakter i det sammanhanget.

Sedan sade fröken Ager att man i 9 y icke kan meddela någon egentlig yrkesutbildning. Det kan möjligen där bli en förberedande sådan, menade hon. Ja, jag trodde inte att man för en i skolfrågor så välbevandrad ledamot som fröken Ager skulle behöva påpeka att det i 9 y endast kan bli fråga om en förberedande yrkesutbildning. Enhetsskolans tillskyndare har heller aldrig gjort gällande att man i 9 y skall meddela någon egentlig yrkesutbildning. Men just därför att denna förberedande yrkesutbildning skall förekomma och redan förekommer i våra nuvarande försöksdistrikt, har man velat skapa denna kontakt med yrkesskolan, alltså med den skola som sedan drar till sig de elever, vilka i den förberedande skolan erhållit utbildning, d. v. s. enhetsskolans praktiska linje.

Om den egentliga yrkesutbildningen

Skolstyrelselag m. m.

behöver kontakterna med näringslivet, med arbetsmarknadens organisationer och med den samhälleliga arbetsförmedlingen — vilket jag tror att den behöver — så är det lika nödvändigt att dessa kontakter etableras redan på den förberedande yrkesutbildningens stadium. Det är för övrigt så att eleverna i 9 y — i den mån de är deciderat yrkesbestämda, som det heter — skall kunna fullgöra nionde året i yrkesskolan. Bara den omständigheten säger ju att det härvidlag måste föreligga ett kontaktbehov.

Såväl Kungl. Maj:t som utredningen och utskottet har framhållit att det på vissa orter kan vara lämpligt att inte bara yrkesundervisningen utan även andra skolformer får en särskild ledning, men att den saken i så fall skall ordnas efter Kungl. Maj:ts bedömande. Detta torde väl innebära att Stockholms stad kan anses vara en av de kommuner, där ett sådant system skall kunna tillämpas. Jag vill då tillägga att Stockholms stadsfullmäktige i sitt yttrande över utredningens betänkande har förklarat, att man beträffande yrkesundervisningen anser principiella och praktiska skäl tala för att även den inordnas under den gemensamma skolstyrelsen.

Her talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Johansson i Södertälje sade, att skolstyrelseutredningen hade haft otaliga konferenser med yrkesutbildningssakkunniga, och han menade, att man där hade fått alla informationer och var väl överens.

Det är riktigt att yrkesutbildningssakkunniga sagt, att i ett stort antal kommuner kan utbildningsintresset bäst tillvaratagas, om yrkesskolorna ställs under samma styrelse som de allmänbildande skolorna. Men detta uttalande gällde de kommuner, där yrkesskolan skulle få »en kanske begränsad deltidsundervisning och någon enstaka två-

eller flerårig heltidskurs». Men det står vidare, »att systemet med gemensam skolstyrelse får givetvis inte tillämpas i kommuner, där man skulle få en så stor styrelse, att den nästan aldrig kunde samlas in pleno». De sakkunniga har ansett, att en fortsatt tillämpning av den särskilda skolstyrelselagen borde ske, innan definitiva bestämmelser utfärdas. De sakkunniga underströk också behovet av »att i varje särskilt fall ingående pröva lämpligheten av en gemensam eller fristående styrelse».

Det är nog riktigt, att det finns ett behov av kontakter mellan yrkesskolornas företrädare och de allmänna skolornas företrädare, men ingen har ansett, att detta skulle vara omöjligt även om man hade en särskild styrelse. Jag tycker inte att man skall markera skillnaden mellan uppfattningarna alltför mycket, och jag hoppas, att om riksdagen nu, såsom troligt är, tar beslutet om en gemensam skolstyrelse, man skall komma att vara lyhörd för det behov som finns på vissa håll, även om Stockholms stadsfullmäktige yttrat sig så som nyss lästes upp. Dispenserna bör ges frikostigt och med all förståelse för de särskilda problemen i de stora städerna.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av 1 § i utskottets förslag till skolstyrelselag dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i sammansatta konstitutions- och statsutskottets föreliggande förslag till skolstyrelselag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Skolstyrelselag m. m.

Vinner Nej, har kammaren avslagit paragrafen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av paragrafen.

Återstående delar av lagförslaget
Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1)
Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande lagförslaget.

Punkterna A 2)—A 5)
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten A 6) föredrogs; och yttrade därvid:

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):
Jag yrkar bifall till motion 804.

Herr FAST (s):
Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen II: 804; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten B
Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten C 1) föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIDÉN (fp):
Jag yrkar bifall till reservationen av herr Ragnar Bergh och mig själv.

Herr FAST (s):

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets uttalanden rörande handläggningen av disciplinärenden (s. 120 i det tryckta utlåtandet), nämligen dels på godkännande av dessa uttalanden dels ock på godkännande av den ändrade avfattning av nämnda uttalanden, som förordats i den av herrar Ragnar Bergh och Widén därom anförda reservationen; och godkände kammaren utskottets uttalanden i denna del.

Vidare gav herr talmannen propositioner beträffande utskottets uttalanden rörande sammansättningen av länskolnämnderna (s. 121—123 i det tryckta utlåtandet), nämligen dels på godkännande av dessa uttalanden dels ock på godkännande av den ändrade avfattning av nämnda uttalanden, som förordats i de av herrar Ragnar Bergh och Widén samt herr Englund m. fl. vid utlåtandet sist avgivna reservationerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som beträffande motiveringen i sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1 vill att kammaren godkänner utskottets å s. 121—123 gjorda uttalanden rörande sammansättningen av länskolnämnderna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den ändrade avfattning av nämnda uttalanden, som förordats i de av herrar Ragnar Bergh och Widén samt herr Englund m. fl. vid utlåtandet sist avgivna reservationerna.

Skolstyrelselag m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkändt utskottets ifrågavarande uttalanden.

Härefter biföll kammaren, på därå givna proposition, utskottets hemställan i punkten C 1), såvitt den ej besvarats genom kammarens redan fattade beslut i fråga om motivering.

Punkterna C 2)—C 4)

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare understöd till båttrafiken i Stockholms skärgård;

nr 404, i anledning av väckta motioner om användande av marinens egna varv vid utförande av planerade nybyggen för marinens räkning samt om utvidgning av marinverkstäderna i Karlskrona;

nr 405, i anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av akademisk forskning och undervisning i ämnet internationell politik;

nr 406, i anledning av väckta motioner om skolkuratorsverksamheten m. m.;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1956/57 till utökning av nykterhetsvårdens anstaltsorganisation;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för år 1957 m. m., i vad propositionen avser överskridande av den i avlöningsstaten för kontroll-

styrelsen upptagna anslagsposten till Avlöningar till icke-ordinarie personal;

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss ändring i avtalet mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden;

nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Bidrag till företagareföreningar m. fl. och till Fonden för lån till företagareföreningar m. fl.;

nr 411, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i dyrtortssystemet;

nr 412, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57; och

nr 413, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1956/57.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 415, i anledning av väckta motioner angående viss ändrad tillämpning av 18 § lagen om allmän sjukförsäkring;

nr 416, i anledning av väckt motion om viss ändring av 18 § sjukförsäkringslagen;

nr 417, i anledning av väckta motioner angående översyn av lagstiftningen om allmän sjukförsäkring;

nr 418, i anledning av väckta motioner om införande av en obligatorisk dödsfallsförsäkring; och

nr 423, i anledning av väckt motion angående rätt till sjukkasseersättning åt alkoholister som genomgår av läkare ordinerad behandling.

Härefter anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 421, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till supplementär jordbrukskredit.

Ytterligare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

Höstsessionens avslutning

dels till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 422, angående val av ordförande i riksgäldskontoret med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 424, för herr Michael Inge Carl-Henrik Nordlander att vara ordförande i riksgäldskontoret; och

nr 425, för herr Anders Sven Hedqvist att vara suppleant för ordföranden i riksgäldskontoret.

Slutligen anmäldes och godkändes sammansatta konstitutions- och statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 420, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skolstyrelselag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

§ 9

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höst-sessioner år 1956.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

§ 11

Höstsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärade kammarledamöter! De arbetsuppgifter, som årets höstsession haft sig förelagda, är med detta plenum fullgjorda. Därmed är vi också färdiga att avsluta årets riksdag, även om den formellt är samlad fram till årets slut.

Även denna riksdag har haft att fullgöra sitt arbete med iakttagande av all den återhållsamhet och omsorg beträffande den ekonomiska politiken, som karakteriserat de senaste årens riksdagsarbete. Riksdagsdebatterna har också i mycket stor utsträckning rört sig om dessa ting. Även om meningarna ofta varit starkt delade, har debatterna hållits på ett högt plan, och samför-

ståndslösningar har ofta kunnat uppnås. Vi har anledning att vara stolta över den höga kultur, som kännetecknar svenskt parlamentariskt liv.

Under vårsessionens slutskede var riksdagsarbetet särskilt pressande, vilket gav ny näring åt det ganska monotona talet om riksdagens dåliga arbetsformer. Det mera begränsade arbetsmaterialet under höstsessionen har varit lättare att bemästra. Den utrikespolitiska spänningen och vissa inrikespolitiska förhållanden har gett höstsessionen till uppgift att träffa snabbavgöranden i några sammanhang. Med tillfredsställelse kan vi notera, att vår riksdagsordning möjliggör en sådan anpassning till skiftande dagssituationer.

Som en följd av de under hösten för rättade andrakammarvalen kommer ej mindre än 43 ledamöter av kammaren att med årets utgång lämna riksdagsarbetet. Bland de avgående finns några som under en mycket lång tid tillhört kammaren och vilkas namn knutits till betydande riksdagsinsatser: herr Fast med 43 riksdagar, herr Ward med 38, herr Andersson i Löbbo med 34, herr Andersson i Malmö med 30, herr vice talmannen Olsson med 27, herrar Andersson i Dunker, Severin i Stockholm, Lindberg och Orgård med vardera 26. Jag finner det berättigat att särskilt nämna dessa riksdagskamraters namn, när jag nu vänder mig till alla de avgående och tackar dem för goda arbetsinsatser till landets fromma och för ett gott kamratskap under de gångna åren.

Till herr vice talmannen Olsson vill jag rikta ett personligt tack för gott samarbete i presidiet. Under sex riksdagar har han fungerat som vice talmann på ett sätt, som jag vet att kammarledamöterna högt uppskattat.

Slutligen vill jag framföra mitt tack till kammarens presidium och tjänstemän i olika ställningar för det gångna årets samarbete. Jag riktar mig också till kammarens ledamöter med ett tack för visat överseende med presidiet och

Höstsessionens avslutning

särskilt med mig själv. Jag ber att få tillönska alla en angenäm helg.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr HALLÉN (s), som anförde:

Herr talman! Alla är fullkomligt eniga i sin lust och åstundan att vid detta tillfälle betyga talmannen sin erkänsla för hans sätt att sköta förhandlingarna. Vi besjålas alla av en känsla av trygghet och säkerhet, då herr talmannen för klubban. Att det är fråga om att opartiskt och med oväld leda förhandlingarna har kammaren en stark förvisning om. Jag vill betyga herr talmannen kammarens varma tacksamhet för detta och önska honom en god och vilksam helg.

Herr talmannen har här erinrat om den sällsynt stora skara av kamrater som nu försvinner från den politiska arenan, vad andra kammarens plenisal beträffar. Många av dem kan, såsom han nämnde, se tillbaka på decennier av politisk kamp och arbete. Under dessa år har många hugg skiftats och understundom har striden gått het. Men samtidigt har en växande förståelse utvecklats sig. Man har insett att även meningssmotståndarna har rikets och medborgarnas välfärd för ögonen, och man har funnit att det som enar är större än det som skiljer. Och så har under åren vänskapsband knutits såväl inom

det egna lägret som ovan partigränserna. Det är en tillgång för Sveriges demokrati, och jag instämmer helt i det höga betyg som herr talmannen här givit vårt demokratiska liv och dess institutioner.

Nu famnar hembygden snart oss alla. Minnen från barndomen, gamla seder och bruk får nytt liv. Högtiden tar gestalt med sina ljusfloder, gamla kära toner och ord. Vi vill önska varandra en god jul.

Men — julottans ord om att skon som krigaren bar i stridslarmet och manteln som sölades i blod, allt sådant skall uppbrännas och av eld förtärt varda, dylika ord låter så tomma och verklighetsfrämmande när vi hör dem mot bakgrunden av exekutionssalvorna, flyktingarnas och de hemlösas jämmer. Skall de orden bara bli som en hägring, som lockar ökenvandrarerna?

Nej, ju tätare mörkret faller, desto klarare brinner stjärnorna. Släktets eviga följeslagare, hoppets genius, sviker oss aldrig. Vi tror, vi hoppas att tidsmörkret skall följas av dagning. I den andan tillönskar vi varandra med trotsigt sinne en god jul — trots allt.

Herr talmannen förklarade höstsessionen vid 1956 års riksdag avslutad, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 15.51.

In fidem
Gunnar Britth

Torsdagen den 20 december

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 i riksdagsordningen hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, som vid höstsessionens slut återstode ojusterade, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens justeringsrum; och tillstädeskommo därvid följande ledamöter:

Herr *Orgård*,

- » *Johnsson* i Kastanjegården,
- » *Persson* i Växjö,
- » *Antby* och
- » *Jacobsson* i Sala.

Protokollen för den 10, den 11, den 12 och den 13 innevarande december upplästes för justering och blevo av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Gunnar Britth
